

KÖLEDAR 1994

GORIŠKA
MOHORJEVA
DRUŽBA

Šo DOM Č 8414

059(450.367=863)

1994<izšlo 1993>

Koledar Goriške Mohorj

10019677

ŠON 19.677/1994.

KRATICE ZA KALENDARIJ:

ap: apostol; cs: cesar(ica); c. uč: cerkveni učitelj; ev: evangelist;
dh: duhovnik; dk: diakon; dv: devica; kn: knez; kg: kneginja; km:
kmet; kr: kralj(ica); oč: očak; pr: prerok; op: opat(inja); mč: mučen(ec)ka; mh:
menih; pp: papež; pr: prerok; rd: redovni(k)ca; sv: svetopisemski (mož, že-
na); sp: spokorni(k)ca; šk: škof; pšč: puščavni(k)ca; us: ustanovitelj(ica); vd:
vdova; ž: žena.

Koledar uredil: dr. Jože Markuža

Platnice in koledarski del opremil: prof. Hijacint Iussa

Izdala zadruga: Goriška Mohorjeva

Izdajo sta podprla: Katoliško tiskovno društvo

Svet slovenskih organizacij

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Gorica 1993

KOLEDAR

ZA LETO

1994

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
GORICA 1993

JANUAR

PROSINEC

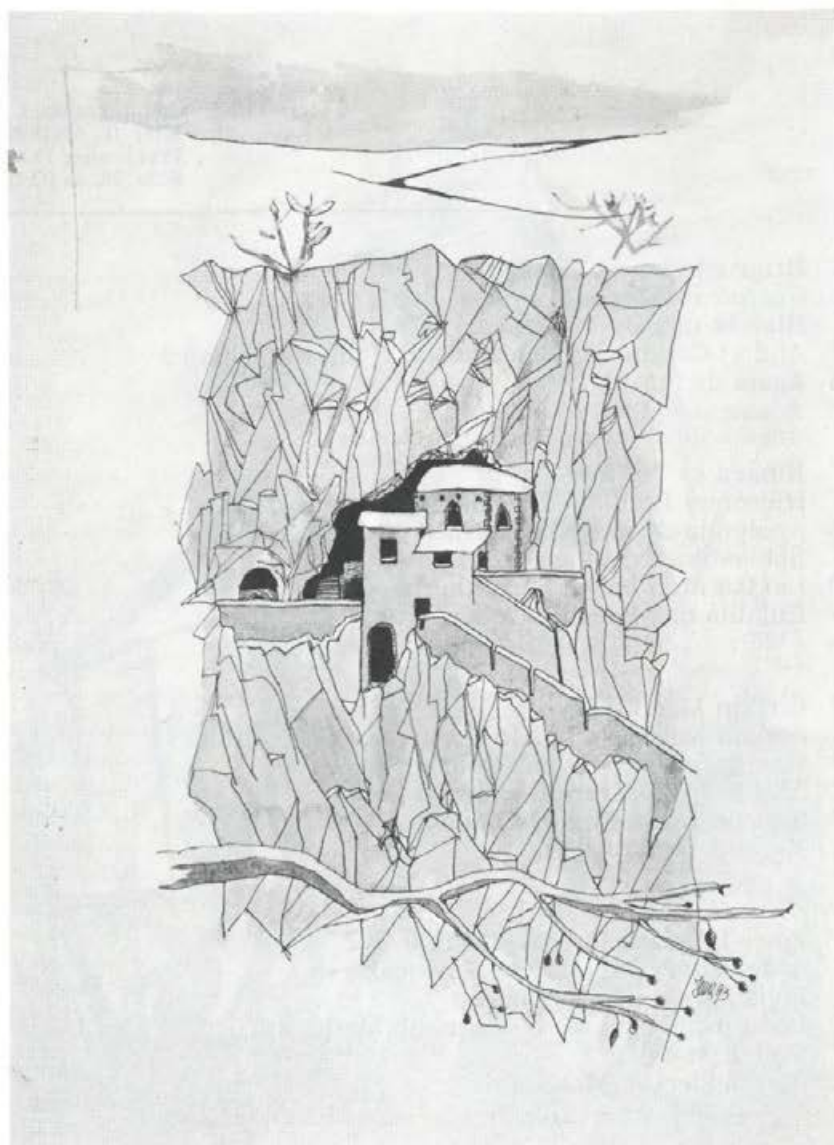
31 DNI

VODNAR

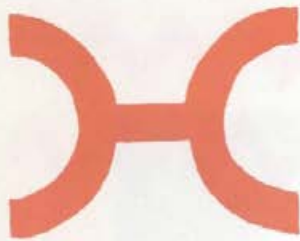
LUNE: Zadnji krajec: 5. ob 01.01
Mlaj: 12. ob 00.10
Prvi krajec: 19. ob 21.27
Ščip: 27. ob 14.23

- 1 **S Marija, sveta božja Mati; - Novo leto**
Našli so Marijo, Jožefa in Dete (Lk 2, 16-21)
- 2 **N 2. ned. po božiču; Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški**
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 3 P Genovefa Pariška dv
- 4 T Angela Fol. rd; Benedikta mč, Elizabeta Seton rd
- 5 S Emilijana (Milena) dv; Simeon mč
- 6 **Č Gospodovo razglašenje - Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 P Rajmund Penjaf. dh; Lucijan Ant. mč
- 8 S Severin Noriški op; Erhard šk
- 9 **N Jezus krst; Hadrijan op**
Nebeški Oče razodene, da je Jezus njegov Sin (Mr 1, 6b-11)
- 10 P Viljem šk
- 11 T Pavlin Oglejski šk; Teodozij op
- 12 S Tatjana mč; Alfred op; Ernest mč
- 13 Č Hilarij (Radovan) šk c. uč; Veronika dv
- 14 P Feliks (Srečko) Nolanski dh
- 15 S Pavel pšč; Maver op
- 16 **N 2. nav. nedelja; Marcel pp; Berard, Oton in Peter mč**
Prva dva učenca govorita z Jezusom (Jn 1,35-42)
- 17 P Anton (Zvonko) op; Marijan mč
- 18 T Marjeta Ogrska rd; *začetek molitvene osmine*
- 19 S Knut kr; Marij in drugi mč
- 20 Č Fabijan pp in Sebastijan (Boštjan) mč
- 21 P Neža (Janja) dv mč; Epifanij šk
- 22 S Vincenc (Vinko) dk mč; Anastazij mč
- 23 **N 3. nav. nedelja; Emerencijana mč; Ildefonz šk**
Spokorimo se in verujemo evangeliju (Mr 1 14-20)
- 24 P Frančišek Saleški šk c. uč; Ksenija mč
- 25 T Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija mč
- 26 S Timotej šk in Tit šk; Pavla sp
- 27 Č Angela Merici dv; Julijan mč
- 28 P Tomaž Akvinski rd c. uč; Peter Nolasco rd
- 29 S Valerij šk; Julijan Ubogi sp
- 30 **N 4. nav. nedelja; Martina dv mč; Hijacinta rd**
Jezus uči, kakor kdor ima oblast (Mr 1, 21-28)
- 31 P Janez Bosco rd us; Marcela vd

Življenje se je razodelo (1 Jn 1,2)

LANDAR - SV. IVAN

FEBRUAR

SVEČAN

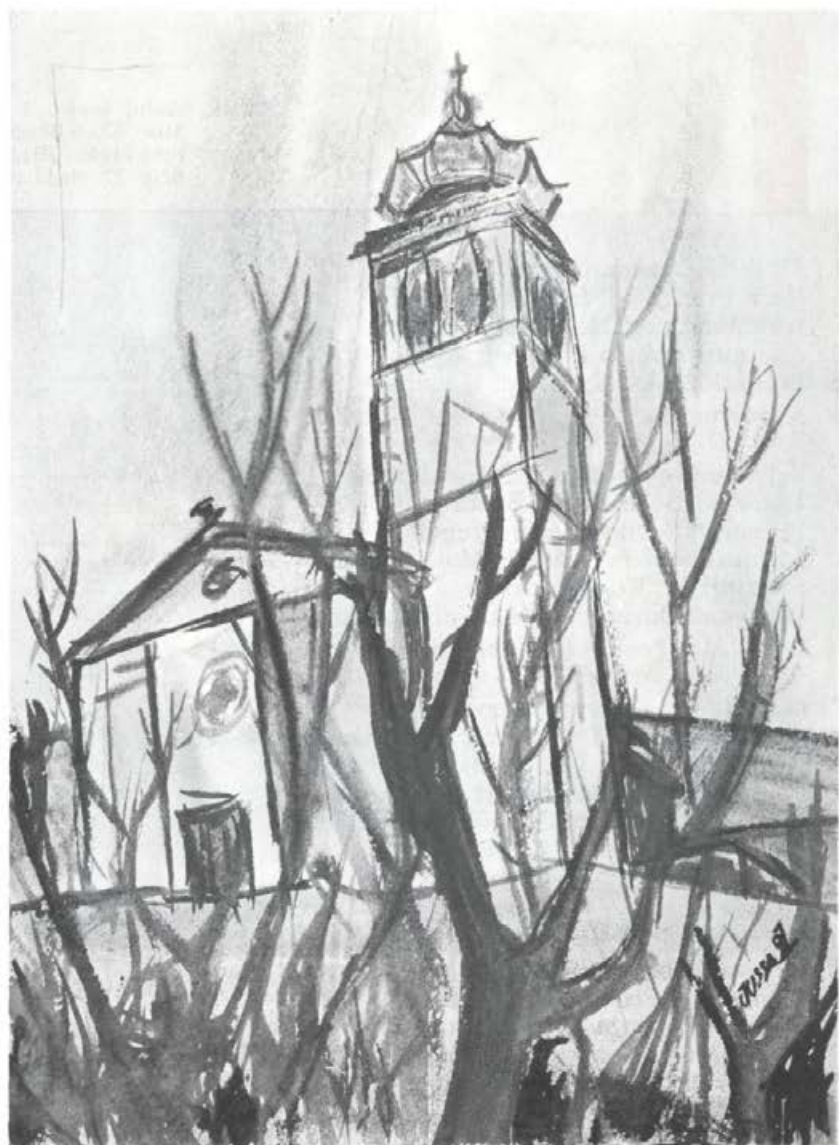
28 DNI

RIBI

LUNE: Zadnji krajec: 3. ob 09.06
Mlaj: 10. ob 15.30
Prvi krajec: 18. ob 18.47
Sčip: 26. ob 02.15

- 1 T Brigita Irska dv; Pionij mč
- 2 S Svečnica - Gospodovo darovanje
- ☾ 3 Č Blaž šk mč; Oskar (Ansgar) šk
- 4 P Andrej Corsini šk; Janez Leoniški dh; Katarina rd
- 5 S Agata dv mč
- 6 N 5. nav. nedelja; Pavel Miki in tov. mč; Teofil mč
Ozdravil je raznovrstne bolnike (Mr 1, 29-39)
- 7 P Rihard kr
- 8 T Hieronim Emiliani rd; Janez de Matha rd
- 9 S Apolonija dv mč; Nikefor mč
- ☺ 10 Č Sholastika dv; Viljem Veliki pšč
- 11 P Lurška Mati božja; Saturnin mč
- 12 S Eulalija mč; Benedikt A. op
- 13 N 6. nav. nedelja; Katarina de Ricci rd;
Jezus ozdravi gobavca (Mr 1, 40-45)
- 14 P Ciril in Metod, slov. ap
- 15 T Jordan Saški rd; Sigfrid (Zmago) šk; Klavdij dh
- 16 S Pepelnica; Julijana mč; Onezim šk
- ☾ 17 Č Aleš in tov. us. servitov; Silvin šk
- 18 P Simeon Jeruz. šk mč; Flavijan šk
- 19 S Konrad sp; Barbat šk
- 20 N 1. postna; Sadot in tov. mč; Leon Sicilski šk
Jezusa satan skuša in angeli mu strežejo (Mr 1, 12-15)
- 21 P Peter Damiani šk c. uč; Irena dv mč
- 22 T Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska sp
- 23 S Polikarp šk mč; Romana sp
- 24 Č Lucij mč; Sergij mč (v Sloveniji: Matija ap)
- 25 P Valburga dv
- ☺ 26 S Aleksander šk; Matilda dv
- 27 N 2. postna; Gabrijel Žal. Matere božje rd; Baldomir sp
Nebeški Oče razodene, da je Jezus njegov Sin (Mr 9, 2-10)
- 28 P Roman op; Hilarij pp

Kdor veruje vanj, ne bo sojen (Jn 3,18)

PETJAG - SV. DOROTEJA

MAREC

SUŠEC

31 DNI

OVEN

LUNE: Zadnji krajec: 4. ob 17.53
Mlaj: 12.ob 08.05
Prvi krajec: 20.ob 13.14
Ščip: 27. ob 12.10

- 1 T Albin šk; Antonina mč
- 2 S Neža Praška rd; Henrik rd
- 3 Č Kunigunda cs; Marin mč
- ☾ 4 P Kazimir, poljski kraljevič
- 5 S Janez Jožef od Križa rd; Hadrijan mč
- 6 N **3. postna; Fridolin sp; Koleta (Nika) rd**
Poderite ta tempelj in v treh dneh ga bom postavil (Jn 2, 13-25)
- 7 P Perpetua in Felicita mč; Gaudioz šk
- 8 T Janez od Boga rd us; Beata mč
- 9 S Frančiška Rimska vd; Gregor Niški šk c. uč
- 10 Č 40 mučencev iz Sebaste; Makarij mč
- ☺ 11 P Sofronij šk; Konstantin sp
- 12 S Doroteja (Dora) mč; Maksimilijan mč
- 13 N **4. postna; Teodora mč; Nikefor šk**
Bog je poslal svojega Sina, da bi svet odrešil (Jn 3, 14-21)
- 14 P Matilda kr; Florentina op
- 15 T Klemen (Milko) Dvorak rd; Ludovika rd
- 16 S Hilarij šk mč in Tacijan dk mč; Herbert šk
- 17 Č Patricij (Patrik) šk; Jedert (Jerica) dv
- 18 P Ciril Jeruzalemski šk c. uč, Edvard mč
- 19 S *Jožef, Jezusov rednik; Sibilina dv.*
- ☾ 20 N **5. postna; Klavdija in tov. mč; Martin iz Brage šk**
Če seme umrje, obrodi obilen sad (Jn 12, 20-23)
- 21 P Nikolaj iz Flüe pšč; Filemon mč
- 22 T Lea sp; Zaharija pp
- 23 S Turibij šk; Frumencij (Žitko) mč
- 24 Č Dionizij Palestinski mč; Katarina Švedska rd
- 25 P *Gospodovo oznanjenje; Dizma des. razbojnik*
- 26 S Ludgar šk; Lara Krimška mč
- ☺ 27 N **Cvetna ned.; Lidija mč; Rupert Salzburški šk**
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa po Marku (Mr 14, 1-72)
- 28 P Bojan kn mč; Sikst III. pp
- 29 T Bertold rd; Ciril dk
- 30 S Amedej Savojski kn; Janez Klimak op
- 31 Č *Veliki četrtek, Modest Gosp. šk; Gvido op*

Bog je duh, in kateri ga molijo, ga morajo moliti v duhu in resnici (Jn 4,24)

VRH - SV. DUH

APRIL

MALI TRAVEN

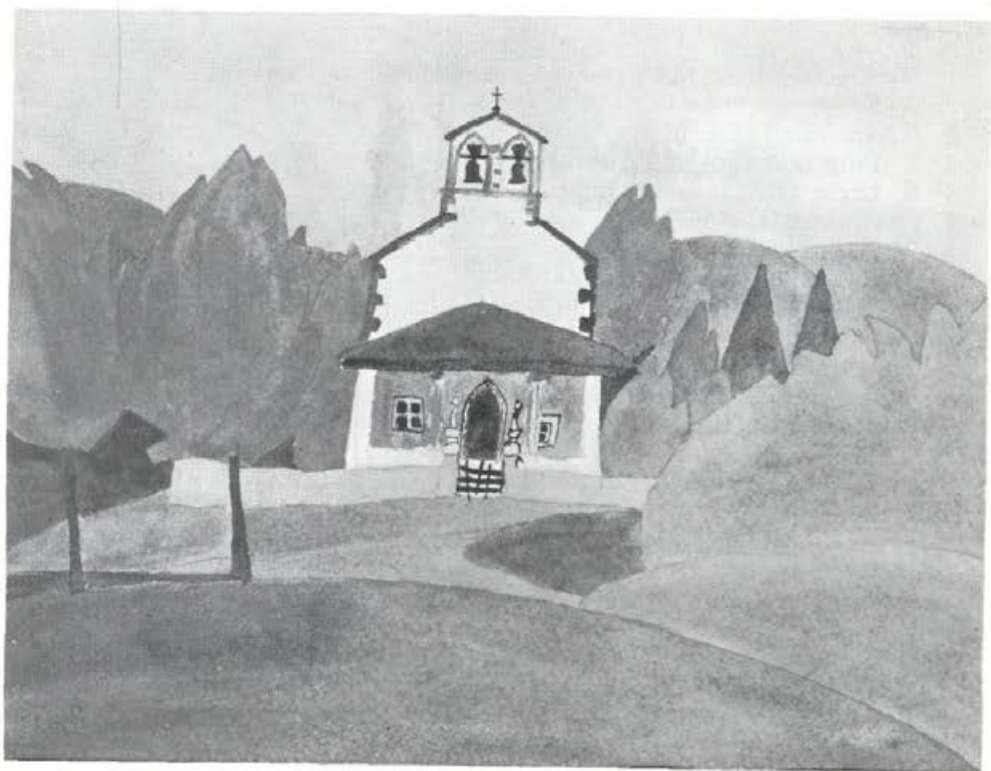
30 DNI

LUNE: Zadnji krajec: 3. ob 03.55
Mlaj: 11. ob 01.17
Prvi krajec: 19. ob 03.34
Ščip: 25. 20.45

BIK

- 1 P *Veliki petek*; Hugo šk; Venancij šk mč
- 2 S *Veliki sobota*; Frančišek Paolski rd us
- 3 N **Velika noč; Gospodovo vstajenje;**
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)
- 4 P Izidor Seviljski šk
- 5 T Vincenc Ferrer dh; Julijana rd
- 6 S Irenej Sirmijski šk; Marcelin mč
- 7 Č Janez de la Salle rd us; Herman Jožef rd
- 8 P Tomaž Tolent. mč
- 9 S Albert šk mč; Valter op
- 10 N **2. velikonočna - Bela nedelja; Ezekijel pr**
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)
- 11 P Stanislav šk mč; Gemma Galgani rd
- 12 T Zeno šk
- 13 S Martin pp; Hermenegild mč; Ida sp
- 14 Č Valerijan in tov. mč; Lidvina dv
- 15 P Milena kg; Peter Gonzales rd
- 16 S Bernardka rd; Benedikt Labre sp
- 17 N **3. velik. nedelja; Fortunat mč; Rudolf mč**
Kristus je moral trpeti in vstati od mrtvih (Lk 24, 35-48)
- 18 P Elevation Ilirski mč
- 19 T Leon IX. pp; Ema rd
- 20 S Teotim šk; Hilda dv; Sulpicij mč
- 21 Č Anzelm šk c. uč; Konrad iz Parzhama rd
- 22 P Leonid mč; Alexander (Saša) mč
- 23 S Jurij mč; Adalbert (Vojteh) šk mč
- 24 N **4. velik. nedelja; Fidelis iz Sigmanringena rd**
Dobri pastir da življenje za svoje ovce (Jn 10, 11-87)
- 25 P Marko ev; Ermin šk
- 26 T Mati dobrega sveta; Pashazji op
- 27 S Cita dv; Hozana Kotorska dv
- 28 Č Peter Chanel dh mč; Vital mč
- 29 P Katarina Sienska dv c. uč; Peter Veronski mč
- 30 S Pij V. pp; Jožef Cottolengo rd us

Jaz govorim svetu to, kar se, slišal od Očeta (Jn 8,26)

LIPA - SV. MARKO

MAJ

VELIKI TRAVEN

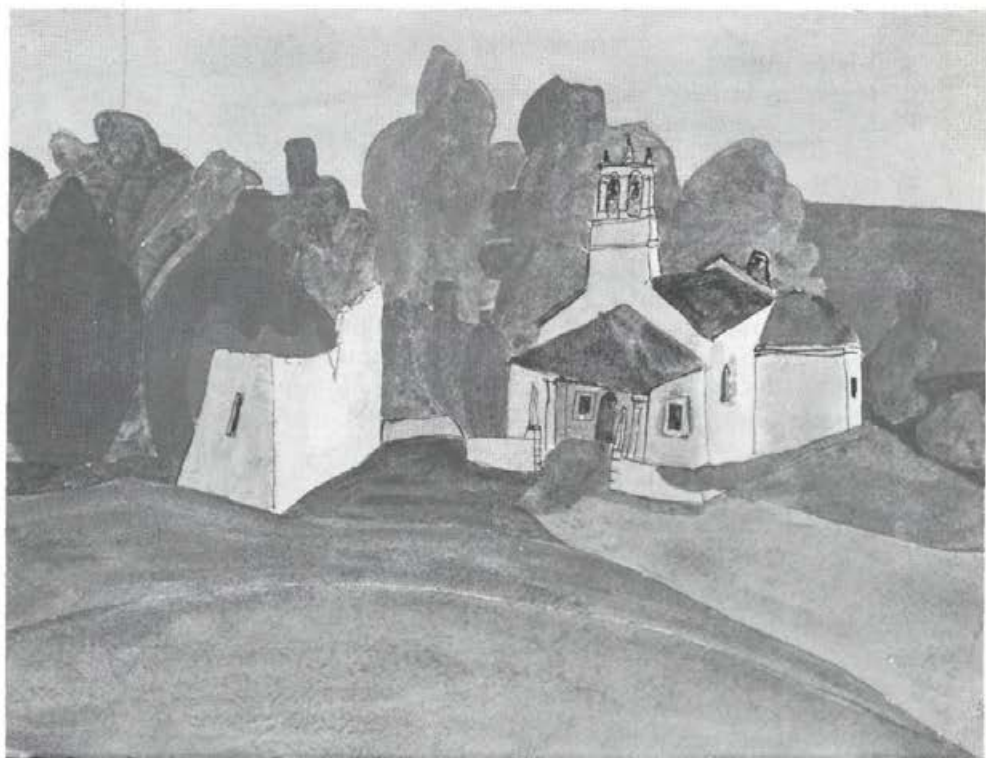
31 DNI

LUNE: Zadnji krajec: 2. ob 15.32
Mlaj: 10. ob 18.07
Prvi krajec: 18. ob 13.50
Ščip: 25. ob 20.45

DVOJČKA

- 1 **N 5. velik. ned.; Jožef Delavec, mož Marije Device**
Kdor ostane v meni in jaz v njem, ta rodi obilo sadu (Jn 15, 1-8)
- 2 P Anastazij šk c. uč
- 3 T Filip (Zdenko) in Jakob ap
- 4 S Lazar tržaški mč; Florijan (Cvetko) mč
- 5 Č Gotard šk; Angel mč
- 6 P Dominik Savio, dijak
- 7 S Gizela op; Boris Bolgarski kn
- 8 **N 6. velik. ned.; Viktor mč; Dezider (Željko) šk**
Kdor zares ljubi, življenje da za svoje prijatelje (Jn 15, 9-17)
- 9 P Herma, učenec ap Pavla
- 10 T Antonin šk; Trsatska Mati božja
- 11 S Mamert šk; Sigismund (Žiga) kr; Ignacij Lakonski rd
- 12 Č Leopold Bogdan Mandić rd
- 13 P Marija Mazzarello rd; Servacij šk
- 14 S Matija ap; Justina mč
- 15 **N Gospodov vnebohod; Zofija (Sonja) mč; Izidor km**
Bil je vzet v nebo in sedel na božjo desnico (Mr 16, 15-20)
- 16 P Janez Nepomuk dh mč
- 17 T Pashal Baylon rd; Jošt op
- 18 S Janez I. pp mč; Erik kr; Feliks Kantališki rd
- 19 Č Peter Celestin rd; Ivo dh; Leonard Murialdo dh
- 20 P Bernardin Sienski rd
- 21 S Krispin, rd; Teobald šk
- 22 **N Binkoštna nedelja; Rita rd; Renata sp**
Kakor me je Oče poslal, vas jaz pošljem in dajem Sv. Duha (Jn 20, 19-23)
- 23 P Leon Rostovski šk; Evrozinja rd
- 24 T Servul (Socerb) trž. mč; Marija, Pomočnica kristjanov
- 25 S Beda Častitljivi dh c. uč; Gregor VII. pp
- 26 Č Filip Neri dh
- 27 P Avguštin Canterburyški šk; Julij mč
- 28 S German Pariški šk; Marija Ana iz Pradesa
- 29 **N Sveta Trojica; Teodozija dv; Maksim Emonski šk**
Jezus naroči krščevati v imenu Očeta in Sina in Sv. Duha (Mt 28, 16-20)
- 30 P Kancij in tov. oglej. mč
- 31 T Marijino obiskanje; Petronila dv

Njegova mati je vse, kar se je zgodilo, ohranila v svojem srcu (Lk 2, 51b)

BIJAČE - SV. JAKOB IN SV. ANA

RAK

JUNIJ

ROŽNIK

30 DNI

LUNE: Zadnji krajec: 1. ob 05.02;
30. ob 20.31
Mlaj: 9. ob 09.26
Prvi krajec: 16. ob 20.56
Ščip: 23. ob 12.33

- ☾ 1 S Justin mč; Klavdij op
2 Č Marcellin in Peter mč; Erazem šk mč
3 P Karel Lwanga in tov. mč; Klotilda kr
4 S Frančišek Caracciolo rd us; Kvirin šk mč
5 **N Sv. Rešnje Telo in Kri; Bonifacij šk mč;**
To je moje telo, to je moja kri (Mr 14, 12-16 22-26)
6 P Bertrand, oglejski šk
7 T Prvi mučenci tržaške Cerkve; Robert op
8 S Medard šk; Viljem šk
☼ 9 Č Efremski Sirski dk c. uč; Primož in Felicijan, mč
10 P Jezusovo Srce; Bogomil šk; Janez Dominici šk
11 S Brezmadežno Marjino srce; Svetogorska Mati božja
12 **N 11. navadna nedelja; Janez Fak. rd; Adela dv**
Gorčično zrno zraste v veliko drevo (Mr 4, 26-34)
13 P Anton Padovanski, dh c. mč
14 T Elizej pr; Valerij mč
15 S Vid (Vitomir) mč; Prot, oglejski mč
☾ 16 Č Gvido Kortonski rd; Beno šk
17 P Gregor Barbarigo šk; Adolf šk
18 S Marcelijan in Marko mč; Marina dv
19 **N 12. nav. ned.; Romuald op**
Kristus je gospodar narave (Mr 4, 35-41)
20 P Mihelina sp; Silverij I. pp. mč
21 T Alojzij Gonzaga (Vekoslav) rd
22 S Tomaž More in Janez Fisher mč; Niceta, oglejski šk
☼ 23 Č Agripina dv mč; Jožef Cafasso dh
24 P Rojstvo Janeza Krstnika
25 S Eleonora kr; Doroteja dv
26 **N 13. nav. ned.; Vigili (Stojan) šk; Janez in Pavel mč**
Jezus pokliče deklico nazaj v življenje (Mr 5, 21-43)
27 P Ema Krška kg, Ladislav kr
28 T Irenej (Hotimir) šk mč; Marcela mč
29 S Peter in Pavel ap
☾ 30 Č Prvi rimski mč; Emilijana mč

*Prejmite Svetega Duha! Komur grehe odpustite, so jim odpušeni
(Jn 20, 22b.23a)*

RONEC - SV. VOLAR

JULIJ

MALI SRPAN

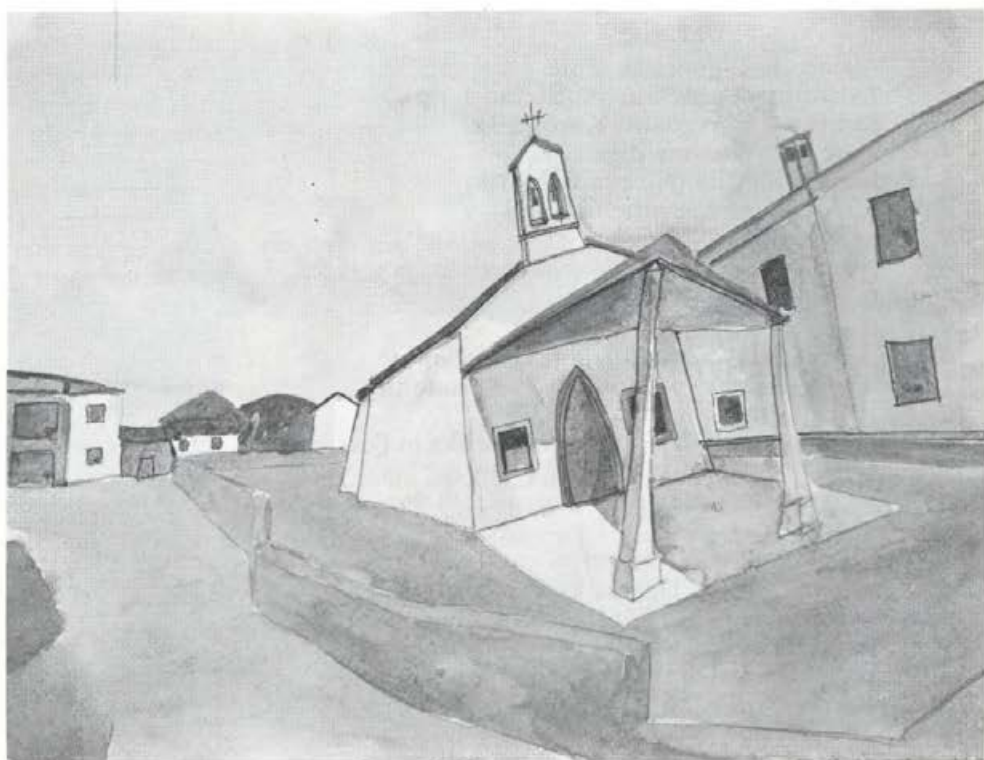
31 DNI

LUNE: Mlaj: 8. ob 22.37
Prvi krajec: 16. ob 02.12
Ščip: 22. ob 21.16
Zadnji krajec: 30. ob 20.31

LEV

- 1 P Teobald pšč; Estera sv ž
- 2 S Oton Bamberški šk; Vital (Živko) mč
- 3 **N 14. nav. ned.; Tomaž ap; Heliodor šk**
Kristusa rojaki niso sprejeli (Mr 6, 1-6)
- 4 P Urh šk; Elizabeta Portugalska kr
- 5 T Ciril in Metod, ap Slovanov (v slov. škof.)
- 6 S Marija Goretti dv mč; Bogomila sp
- 7 Č Izaija pr; Vilibald šk
- 8 P Kilijan šk mč; Prokop mč
- 9 S Veronika Giuliani op; Brikcij šk
- 10 **N 15. nav. ned.; Amalija (Ljuba) rd; Rufina mč**
Jezus pošilja apostole (Mr 6, 7-13)
- 11 P Benedikt op; Olga Kijevska kg
- 12 T Mohor šk in Fortunat dk mučenca
- 13 S Henrik (Hinko) II. kr; Evgen šk
- 14 Č Kamil de Lellis rd us; Frančišek Solan rd
- 15 P Bonaventura šk c. uč; Vladimir Kijev. kn
- 16 S Karmelska Mati božja; Elvira op
- 17 **N 16. nav. ned.; Aleš (Aleksij) sp**
Jezus skrbi za svoje ovce (Mr 6, 30-34)
- 18 P Friderik (Miroslav) šk mč; Arnold šk
- 19 T Avrea (Zlatka) dv; Arsen dk mč
- 20 S Marjeta Antiohijska dv mč; Elija pr
- 21 Č Lovrenc iz Brindisija dh uč; Danijel (Danilo) pr
- 22 P Marija Magdalena (Magda, Majda) sp
- 23 S Brigita Švedska rd; Apolinarij šk mč
- 24 **N 17. nav. ned.; Kristina dv mč; Boris in Gleb kn mč**
Kristus daje za vse kruha v obilju (Jn 6, 1-15)
- 25 P Jakob starejši ap; Krištof mč
- 26 T Joahim in Ana, starši Device Marije
- 27 S Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar
- 28 Č Viktor I. pp; Samson (Samo) šk
- 29 P Marta iz Betanije sv ž; Olaf kr
- 30 S Peter Krizolog šk c. uč; Abdon in Senen mč
- 31 **N 18. nav. ned.; Ignacij Lojolski rd us**
Jezus hrani našo vero (Jn 6, 24-35)

Ne daj, da pademo v skušnjavo! (Mt 6, 13)

GORENJE - SV. JERNEJ

AVGUST

VELIKI SRPAN

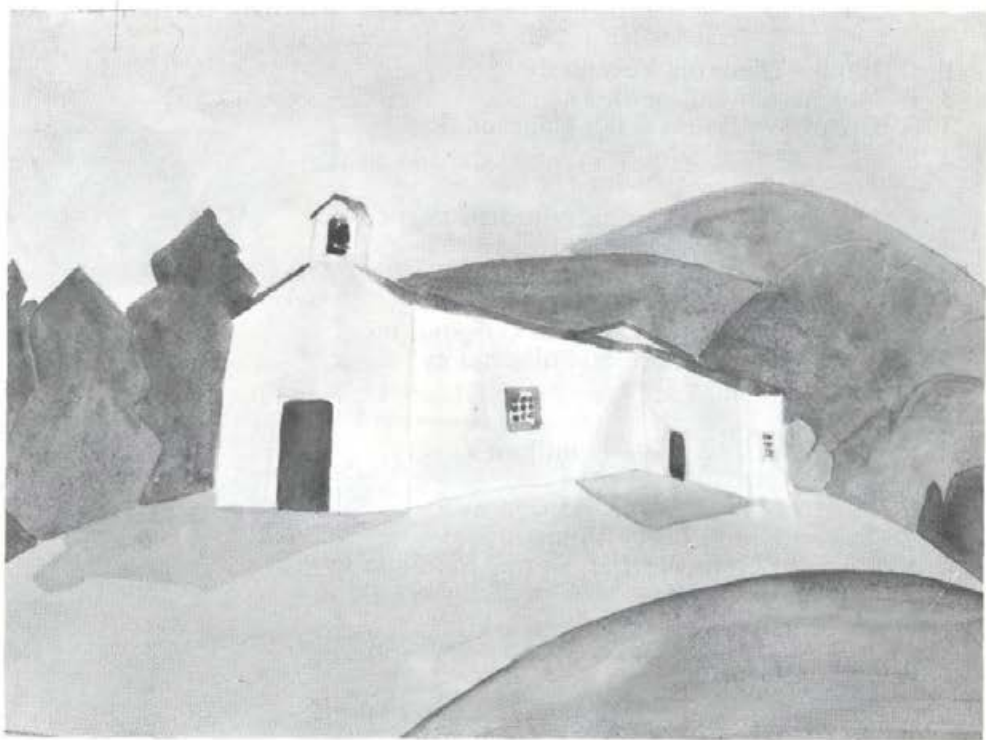
31 DNI

LUNE: Mlaj: 7. ob 09.45
Prvi krajec: 14. ob 06.57
Ščip: 21. ob 07.47
Zadnji krajec: 29. ob 07.41

DEVICA

- 1 P Alfonz de Liguori šk c. uč
- 2 T Evzebij iz Vercellija šk; Štefan I. pp
- 3 S Lidija sv ž; Avguštin Kazotič šk
- 4 Č Janez M. Vianney dh
- 5 P Marija Snežna (Nives); Ožbalt kr
- 6 S Jezusova spremenitev na gori
- ☺ 7 N 19. nav. ned.; Sikst II. pp in tov. mč; Kajetan dh
Živeti moremo le v moči Jezusovega kruha (Jn 6, 41-51)
- 8 P Dominik rd us
- 9 T Roman mč; Peter Faber rd
- 10 S Lovrenc dk mč; Asterija (Zvezdana) mč
- 11 Č Klara (Jasna) dv; Tiburcij in Suzana mč
- 12 P Hilarija mč;
- 13 S Poncijan pp in Hipolit dh mč; Feliks in Fortunat mč
- ☺ 14 N 20. nav. ned.; Maksimilijan Kolbe rd mč; Evzebij dh
Jezus nam daje sam sebe v hrano (Jn 6, 51-58)
- 15 P Marijino vnebovzetje; Tarcizij mč
Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
- 16 T Rok sp; Štefan Ogrski kr
- 17 S Hijacint Poljski rd; Liberat (Svobodan) op mč
- 18 Č Helena (Jelka, Alenka) cs; Agapit mč
- 19 P Janez Eudes rd us; Boleslav mč
- 20 S Bernard op c. uč; Samuel (Samo) pr
- ☺ 21 N 21. nav. ned.; Pij X. pp; Sidonij (Zdenko) šk
Kristus ima besede večnega življenja (Jn 6, 60-69)
- 22 P Devica Marija Kraljica
- 23 T Roza iz Lime dv; Filip Benizzi dh
- 24 S Jernej (Bartolomej) ap; Emilija de Vialar rd
- 25 Č Jožef Kalasanc dh; Ludvik IX. kr
- 26 P Rufin šk; Ivana E. Bichier rd us
- 27 S Monika ž; Cezarij šk
- 28 N 22. nav. ned.; Avguštin šk c. uč; Pelagij mč
Ne nadomeščajmo božjih zapovedi s človeškimi izročili (Mr 7, 1-23)
- ☺ 29 P Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina mč
- 30 T Feliks (Srečko) mč; Gaudencija mč
- 31 S Rajmund Nonat (Rajko) rd; Pavlin šk

Nebeško kraljestvo je podobno gorčičnemu zrnu (Mt 13, 31)

MARSIN - SV. LOVRENC

TEHTNICA

SEPTEMBER

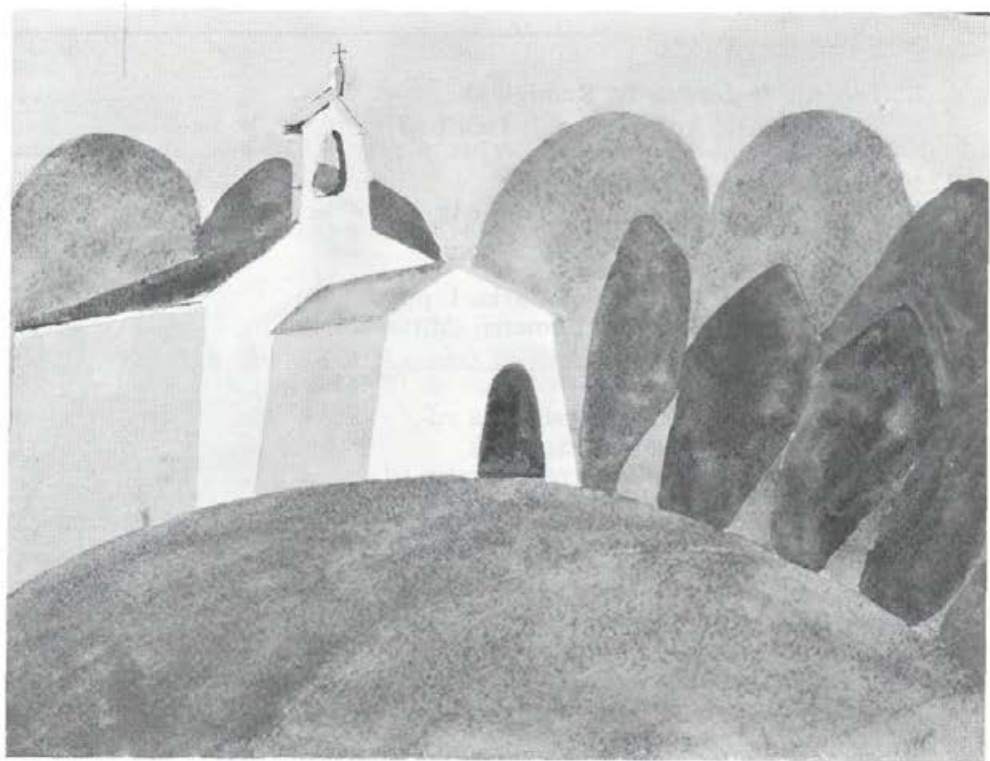
30 DNI

KIMAVEC

LUNE: Mlaj: 5. ob 19.33
Prvi krajec: 12. ob 12.34
Ščip: 19. ob 21.01
Zadnji krajec: 28. ob 01.23

1	Č	Egidij (Tilen) op; Verena dv	
2	P	Maksima mč; Emerik kn	
3	S	Gregor Veliki pp c. uč; Mansvet šk	
4	N	23. nav. ned.; Rozalija (Zalka) dv; Ida sp
<i>Jezus pomaga bolnikom (Mr 7, 31-37)</i>	
5	P	Lovrenc Giustiniani šk; Viktorin šk mč	
6	T	Petronij šk; Evelina mč	
7	S	Regina dv mč; Bronislava rd	
8	Č	<i>Rojstvo Device Marije</i> ; Hadrijan mč	
9	P	Peter Klaver rd; Dorotej in Gorgonij mč	
10	S	Nikolaj Tolentinski sp; Pulherija cs	
11	N	24. nav. ned.; Emilijan (Milko, Milan) šk; Nada op
<i>Verujemo v Kristusovo božanstvo, čeprav mora trpeti (Mr 8, 27-35)</i>	
12	P	Gvido sp; Tacijan (Tihomil) mč	
13	T	Janez Krizostom šk c. uč	
14	S	<i>Povišanje sv. Križa</i> ; Notburga dv	
15	Č	Žalostna Mati božja (Dolores)	
16	P	Kornelij pp in Ciprijan šk mč; Ljudmila kr	
17	S	Robert Bellarmino, šk c. uč; Lambert šk	
18	N	25. nav. ned.; Jožef Kupertinski dh; Irena mč
<i>Jezusov učenec je drugim služabnik (Mr 9, 30-37)</i>	
19	P	Januarij šk mč; Teodor (Božidar) šk	
20	T	Korejski mučenci; Suzana mč	
21	S	Matej (Matevž) ap ev; Jona pr	
22	Č	Tomaž Villanovski šk; Mavricij in tov. mč	
23	P	Lin pp; Marta Perzijska dv mč; Marta dv mč	
24	S	Marija Devica, rešiteljica jetnikov; Marija na Barbani	
25	N	26. nav. ned.; Avrelija (Zlata) dv; Sergij Radoneški op
<i>Sprejemajmo vse, ki niso proti nam (Mr 9, 38-48)</i>	
26	P	Kozma in Damijan mč; Nil op	
27	T	Vincencij Pavelski dh	
28	S	Venčeslav (Vaclav) kn mč; Lavrencij Ruiz in tov. mč	
29	Č	Mihael, Gabrijel in Rafael, nadangeli	
30	P	Hieronim dh c. uč; Zofija sp	

Če kdo hoče priti za menoj, naj vzame svoj križ (Mt 16, 24)

LAZE - SV. DONAT

SKORPIJON

OKTOBER

VINOTOK

31 DNI

LUNE: Mlaj: 5. ob 04.35
Prvi krajec: 11. ob 20.17
Sčip: 19. ob 13.18
Zadnji krajec: 27. ob 17.44

- 1 S Terezija D. Jezusa dv; Remigij šk
- 2 N **27. nav. ned.; Angeli varuhi; Teofil sp**
Kar je Bog združil, naj človek ne loči (Mr 10, 2-16)
- 3 P Kandid (Žarko) mč; Evald mč
- 4 T Frančišek Asiški rd us; Petronij šk
- 5 S Marcelin šk; Flavija mč
- 6 Č Bruno rd us; Renato šk
- 7 P Rožnovenska Mati božja; Marko I. pp
- 8 S Sergij mč; Pelagija sp; Demetrij (Mitja) sol. mč
- 9 N **28. nav. ned.; Janez Leonardardi rd; Dioniz šk in tov. mč**
Ce Jezus kliče, se moramo vsemu odreči (Mr 10, 17-30)
- 10 P Sergij trž. mč; Frančišek Borgia rd
- 11 T German šk; Aleksander Sauli šk
- 12 S Maksimilijan Celjski šk mč; Serafin rd
- 13 Č Edvard kr; Koloman pšč
- 14 P Kalist I. pp mč; Gaudencij (Veselko) šk mč
- 15 S Terezija Velika Avilska rd c. uč; Aurelija dv
- 16 N **29. nav. ned.; Hedvika rd; Marjeta Alakok dv**
Božji Sin je postal človek, da bi dal svoje življenje za nas (Mr 10, 35-44)
- 17 P Ignacij Antiohijski šk mč; Viktor šk
- 18 T Luka ev; Julijan pšč
- 19 S Izak Jogues in tov. kanadski mč; Pavel od Križa dh
- 20 Č Irena (Mira) mč; Vendelin op
- 21 P Uršula mč; Celina sp
- 22 S Marija Saloma sv ž; Bertila rd
- 23 N **30. nav. med.; Janez Kapistran rd; Roman šk**
Slepi prosijo Jezusa, da bi spregledal (Mr 10, 46-52)
- 24 P Anton M. Claret šk rd us; Martin op
- 25 T Krizant in Darija mč; Krišpin šk mč
- 26 S Lucijan mč; Florij mč
- 27 Č Sabina Avilska mč; Vincenc mč
- 28 P Simon in Juda Tadej ap; Cirila dv mč
- 29 S Mihael Rua rd; Narcis šk
- 30 N **31. nav. ned.; Marcel mč; Doroteja ž**
Zapoved ljubezni do bližnjega je enaka ljubezni do Boga (Mr 12, 28b-34)
- 31 P Volfgang (Volbenk) šk; Alfonz Rodriguez rd

Daj odgovor o svojem oskrbovanju (Lk 16, 2)

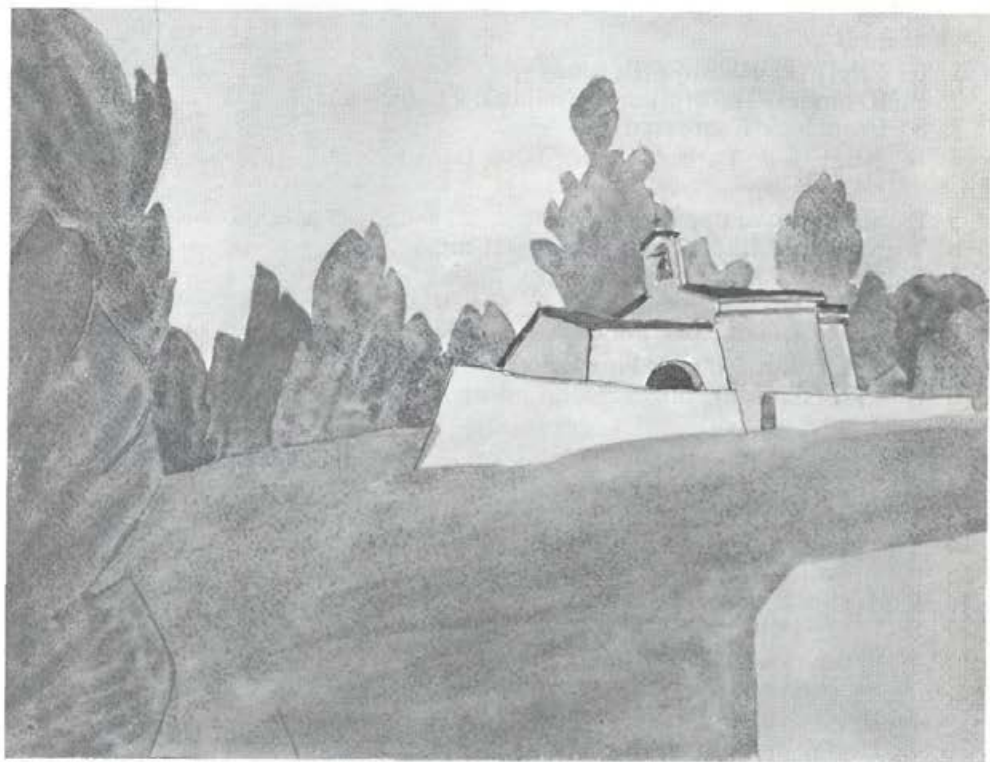
ŠPETER - SV. KVIRIN

STRELEC

LUNE: Mlaj: 3. ob 14.35
Prvi krajec: 10. ob 07.14
Ščip: 18. ob 07.57
Zadnji krajec: 26. ob 08.04

	1 T Vsi Sveti	
	<i>Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)</i>	
	2 S <i>Spomin vseh vernih rajnih</i>	
☺	3 Č Just Tržaški mč; Viktorin Ptujski šk mč	
	4 P Karel (Drago) Boromejski šk	
	5 S Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika; Oglejski mč	
	6 N 32. nav. ned.; Lenart op; Sever šk	
	<i>Uboga vdova je dala več kot vsi (Mr 12, 38-44)</i>	
	7 P Engelbert šk mč; Ernest mč	
	8 T Deodat (Bogdan) pp; Bogomir šk	
	9 S Posv. later. bazilike; Teodor (Božidar, Darko)	
☺	10 Č Leon Veliki pp c. uč; Andrej Avelinski dh	
	11 P Martin (Davorin) šk; Menas pšč	
	12 S Jozafat Kunčević šk mč; Emilijan (Milan) sp	
	13 N 33. nav. ned.; Stanislav Kostka rd; Bric šk	
	<i>Ob sodbi bo Kristus zbral vse svoje zveste (Mr 13, 24-32)</i>	
	14 P Nikolaj Tavelič dh mč; Didak (Diego) rd	
	15 T Albert Veliki šk c. uč; Leopold kn	
	16 S Marjeta Škotska kr; Gertruda (Jedrt) rd	
	17 Č Evfemija in Tekla mč; Elizabeta Ogrska rd	
☺	18 P Posv. rim. bazilik Petra in Pavla	
	19 S Matilda rd; Barlam mč; Neža Asiška dv	
	20 N Jesus Kristus, kralj vesoljstva; Edmund kr mč	
	<i>Kristus spričuje, da je res kralj (Jn 18, 33b-37)</i>	
	21 P Marijino darovanje	
	22 T Cecilija mč	
	23 S Klemen I. pp. mč (Milivoj, Milko); Kolumban op	
	24 Č Krizogon Oglej. mč; Flora (Cvetka) mč	
	25 P Katarina Aleks. dv mč; Erazem mč	
☺	26 S Leonard rd; Silvo op; Janez Berchmaus rd	
	27 N 1. advent. nedelja; Valerijan Oglejski šk; Virgil šk	
	<i>Naše odrešenje je blizu (Lk 21, 25-36)</i>	
	28 P Katarina Labourè dv	
	29 T Saturnin mč; Radogost šk	
	30 S Andrej ap; Justina dv mč	

Ako rečemo, da nimamo greha, sami sebe varamo (1 Jn 1, 8)

RONEC - SV. LENART

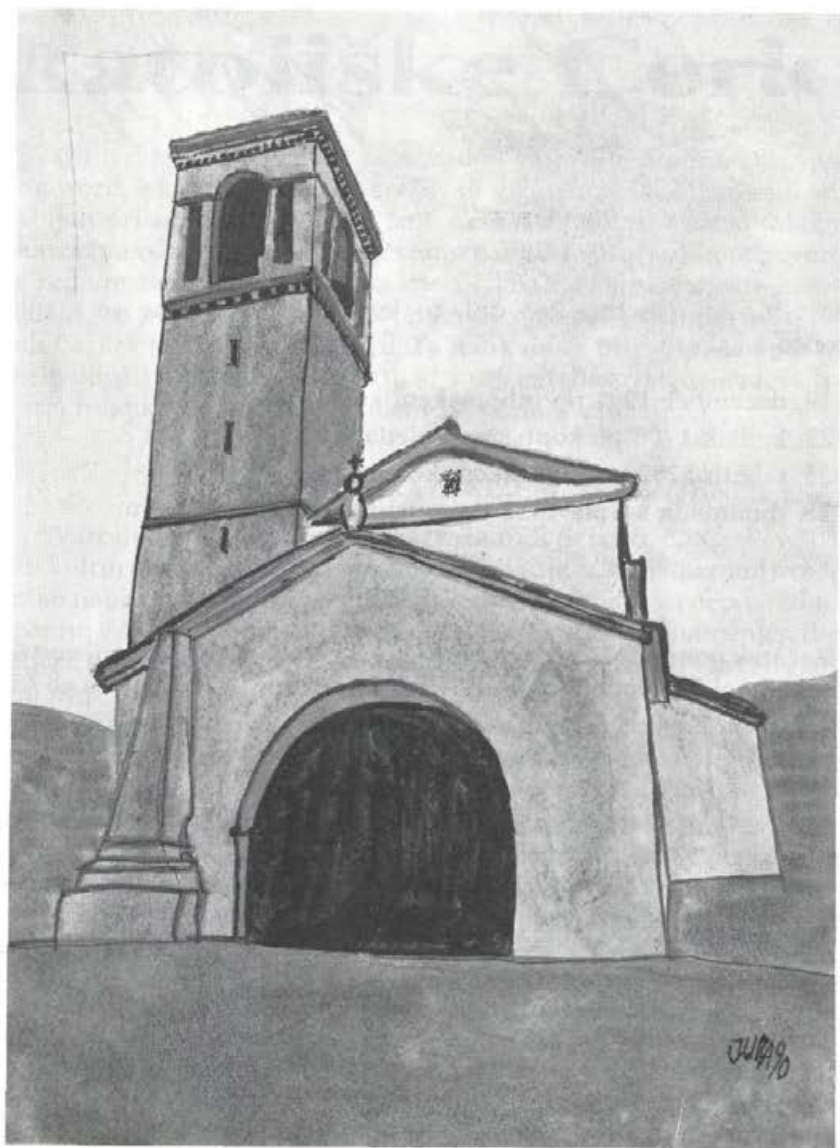

LUNE: Mlaj: 3. ob 00.54
Prvi krajec: 9. ob 22.06
Šcip: 18. ob 03.17
Zadnji krajec: 25. ob 20.06

KOZOROG

- ☺ 1 Č Eligij šk; Natalija (Božena) sp
- ☺ 2 P Kromacij šk; Bibijana (Vivijana, Živa) dv mč
- 3 S Frančišek Ksaver rd
- 4 N **2. adv. ned.; Barbara dv mč; Janez Damašcan dh c. uč**
- Vsi bodo deležni zveličanja (Lk 3, 1-6)
- 5 P Saba (Sava) op; Krispina mč
- 6 T Nikolaj (Miklavž) šk; Apolinarij mč
- 7 S Ambrož šk c. uč.; Agaton pp
- 8 Č **Brezmadežno spočetje Device Marije (Brezmadežna)**
- Zdrava, milosti polna, Gospod Je s teboj (Lk 1, 26-38)
- ☺ 9 P Valerija mč; Peter Fourier rd
- 10 S Loretska Mati božja; Melkijad pp
- 11 N **3. adv. ned.; Damaz I. pp; Danijel Stilit pšč**
- Pripravimo se na odrešenje (Lk 3, 10-18)
- 12 P Ivana Frančiška de Chantal rd
- 13 T Lucija dv mč; Otilija op
- 14 S Janez od Križa dh c. uč.; Dušan šk
- 15 Č Kristina dv; Marija K. de Rosa rd
- 16 P Albina dv mč; Adelajda (Adela) cs
- 17 S Lazar iz Betanije; Vivina dv
- ☺ 18 N **4. adv. ned.; Teotim in Baziljan mč; Gracijan šk**
- Odrešenik pride k nam (Lk 1, 39-45)
- 19 P Urban V. pp; Favsta sp
- 20 T Evgen in Makarij mč; Dominik Sil. op
- 21 S Peter Kanizij dh c. uč.; Severin šk
- 22 Č Demetrij Afriški (Mitja) mč; Frančiška Cabrini rd.
- 23 P Janez Kancij dh; Viktorija mč
- 24 S *Božična vigilija - Sveti večer - Adam in Eva*
- ☺ 25 N **Božič - Gospodovo rojstvo; Anastazija mč**
- Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 26 P Štefan, prvi mč
- 27 T Janez Evangelist ap; Fabiola sp
- 28 S Nedolžni otroci, mučenci
- 29 Č Tomaž Becket šk mč; David kr
- 30 P Sv. Družina; Evgen šk; Liberij šk
- 31 S Silvester (Silvo) I. pp

Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem, ki so mu po volji (Lk 2, 14)

STUDENEC - SV. MIKLAVŽ

Leto 1994

je navadno leto in ima 365 dni, to je 52 tednov. Začne se s soboto in konča s soboto.

- 19. december 1991 po julijanskem koledarju
- 22. keihak 1708 po koptskem koledarju
- 25. tébeth 5752 po judovskem koledarju
- 25. djoumada-t-tania 1412 po muslimanskem koledarju

LETNI ČASI

Začetek pomladi 20. marca ob 9.48; začetek poletja 21. junija ob 4.14; začetek jeseni 22. septembra ob 19.43; začetek zime 21. decembra ob 15.44.

SONČNI MRKI

4.-5. januarja od 22.12 do 24.57 bo obročast mrk na Pacifiku, Japonskem, severni Avstraliji in zahodnem delu Severne Amerike.

30. junija od 12.00 do 14.21 bo popoln mrk na južnem delu Atlantskega oceana, v Južni Ameriki in južnem delu Afrike.

23. in 24. decembra od 23.21 do 3.41 bo delen mrk na vzhodnem delu Azije in severnem delu Pacifika.

LUNINA MRKA

15. junija od 3.11 do 8.43 (maksimum ob 5.57) bo delen mrk v Amerikah, zahodnem delu Evrope in Afriki.

9. in 10. decembra od 24.07 do 1.21 bo popoln mrk v Evropi, Aziji in Afriki, konec tudi v Amerikah (ob 3.31).

N.B. - Podatki so v srednje-evropskem času; ko je v veljavi poletni čas, dodaj eno uro!

Novi katekizem katoliške Cerkve

Ob izrazu »Katekizem« se navadno najprej spomnimo na vprašanja in odgovore, s katerimi smo se srečevali v katekizmih, ki smo jih včasih uporabljali pri verouku. Ta izraz pa v Cerkvi ne pomeni samo takoimenovane »katekizemske metode oznanjevanja v obliki vprašanj in odgovorov«. Nanj se redno navezuje tudi vsebina sporočila. Če imamo v mislih katekizem katoliške, se pravi vesoljne Cerkve, mora vsebovati vso glavno vsebino, ki jo želi Cerkev posredovati ljudem. Ta nauk mora biti predstavljen sistematično in dovolj razločno, da jo tisti, ki so za katehezo odgovorni, vsaj v glavnih obrisih lahko posredujejo ljudem po vsem svetu.

1. KOMU JE KATEKIZEM NAMENJEN?

Vesoljnost katoliške Cerkve izraža tudi dejstvo, da Cerkev živi v različnih kulturnih prostorih in jih tudi sooblikuje. Zato je razumljivo, da bi bilo težko napisati katekizem, ki bi ga lahko uporabljali pri neposrednem oznanjevanju v tako različnih kulturah. Katekizem torej ni namenjen direktni katehezi, saj različnih kultur, v katerih živijo krajevne Cerkve, ne upošteva in jim ni prilagojen.

Kot prve naslovljence Katekizem katoliške Cerkve navaja »škofe, učitelje vere, pastirje Cerkve in sestavljalce katekizmov«, ki so za katehezo v krajevnih Cerkvah najbolj odgovorni. To pomeni, da je Katekizem napisan v obliki dokumenta vesoljne Cerkve, ki naj se uporablja kot izhodišče za priročnike in katekizme v posameznih deželah.

Naslednji naslovljenci Katekizma katoliške Cerkve so »vsi krščanski verniki«. Njim je Katekizem lahko »koristno branje«. Iz tega sledi, da je napisan v takem slogu, da ga kljub kulturnim razlikam lahko vsaj delno razumejo kristjani po vsem svetu.

Avtor Katekizma med naslovljence ne prišteva le vernikov katoliške Cerkve v ožjem pomenu besede, marveč tudi vernike vseh drugih krščanskih skupnosti. To misel potrjuje nenazadnje že naslov — Katekizem katoliške Cerkve.

Kot bomo spoznali, je Katekizem dialoško usmerjen. Tako lahko — sodeč po mnogih sodobnih teologih — med njegove naslovljence prištevamo »vse ljudi dobre volje«.

2. NASTANEK KATEKIZMA

Pobudo za novi Katekizem katoliške Cerkve je dala škofovska sinoda, ki je bila sklicana leta 1985. Formirana je bila posebna delovna skupina, ki so jo sestavljali kardinali in škofje iz različnih držav in kulturnih sredin. V dobrih dveh letih je ta skupina pripravila grobi načrt novega Katekizma ter

ga posredovala štiridesetim mednarodnim znanstvenikom in svetovalcem v nadaljno predelavo. Leta 1989 je bil ta »projekt« razposlan po vseh škofijah z namenom, da škofje s pomočjo svojih sodelavcev pripravijo pripombe in predloge za popravke ter dopolnitve. Do jeseni 1990 so sestavljalci prejeli več kot 24.000 pripomb iz vsega sveta.

Predno je bil tekst dokončno sprejet, je doživel enajst redakcij. Če upoštevamo, da so pri nastajanju Katekizma sodelovali strokovnjaki iz vsega sveta, smemo z gotovostjo trditi, da je to merodajen dokument katoliške Cerkve v pravem pomenu besede.

Kot zanimivost, ki ni nepomembna, velja omeniti tudi dejstvo, da izvirni tekst ni bil napisan niti v latinskem, niti v italijanskem, ampak v francoskem jeziku.

3. ZGRADBA IN VSEBINSKI POUČENI KATEKIZMA

Po svoji zgradbi je Katekizem katoliške Cerkve naslonjen na Rimski katekizem, ki je sad Tridentinskega koncila. V smislu Drugega vatikanskega koncila seveda ne uporablja zgoraj omenjene tradicionalne katekizemske metode vprašanj in odgovorov. Vsebuje 2865 členov in ima prejšnji značaj kodeksa kot katehetskega priročnika. Zato je razumljivo, da so njegovi prvi in neposredni naslovljenci odgovorni za katehezo.

Katekizem je zamišljen kot organski prikaz vsega katoliškega nauka, zato ga je treba brati kot enovito celoto. Razdeljen je v štiri dele in uči, kaj Cerkve veruje (veroizpoved), obhaja in praznuje (zakramenti), živi (Jezusovi blagorin in deset božjih zapovedi) in moli (molitev, posebno »Oče naš«).

a) Izpoved vere

Prvi del — Izpoved vere — je najbolj obsežen in ga sestavlja 922 členov. Vero opredeli kot »človekov odgovor Bogu, ki se mu razodeva in podarja ter

Sv. oče Janez Pavel II. se je 15. avg. '93 srečal z več kot pol milijona mladih v Denver-ju (ZDA)

Papež Janez Pavel II. s slovenskima predstavnikoma v Denverju '93

ga hkrati s preobilno lučjo razsvetljuje pri njegovem iskanju poslednjega smisla življenja» (člen 26).

Ko Katekizem osvetli, kaj je vera, se posveti razlagi Apostolske veroizpovedi, ki je v vseh dosedanjih katekizmih sestavljala glavno vsebino.

Čeprav se v prvem delu pogosto srečujemo s »statičnimi« definicijami, Katekizem sam stalno poudarja, da kateheza ni posredovanje kake religijske teorije, temveč krstni vstop v odnos z Bogom in uvajanje v ustvarjalno življenje tega odnosa, ki temelji na zapovedi ljubezni. Te »zapovedi« Katekizem posebno ne poudarja in je ne dodaja kot nekaj »novega«, temveč z usmerjanjem na njeno navzočnost in odločilno vlogo že v Rimskem katekizmu (1565) nakaže, da je ljubezen tista kontinuiteta krščanskega oznanjevanja, ki prežema in povezuje krščansko oznanjevanje v vsej zgodovini krščanstva. Tako postavlja novi Katekizem katoliške Cerkve ljubezen za temeljno razsežnost pri posredovanju krščanske vere. Ljubezen je bolj pomembna kot gola razlaga resnic. Za Katekizem ljubezen namreč ni le »sredstvo oznanjevanja«, marveč temelj, merilo in cilj oznanjevanja in krščanskega življenja, saj poudarja: »Končni cilj nauka in poučevanja mora biti osredotočen v ljubezni, ki nikoli ne mine. Lahko sicer dobro razložimo to, kar je treba verovati, upati ali storiti, vendar moramo predvsem in vedno znova predočevati ljubezen našega Gospoda, da bi mogel vsakdo razumeti: vsako krepostno dejanje, v polnem pomenu krščansko, nima drugega izvira kakor ljubezen in ne drugega cilja kakor ljubezen« (člen 25).

Na prvi del se organsko navezujejo tudi vsi trije ostali deli Katekizma.

b) Zakramenti vere

V središče simbolne razsežnosti vere, ki združuje »besedo in dejanje«, postavlja Katekizem obhajanje velikonočne skrivnosti. Te skrivnosti Katekizem ne pojmuje le kot liturgično praznovanje v ožjem, obrednem pomenu besede. Katekizem z liturgijo ne označuje le »obhajanja bogočastja, temveč tudi oznanjevanje evangelija in dela ljubezni« (člen 1070) in poudarja aktivno sodelovanje človeka. V liturgiji, kjer beseda in dejanje postajata eno, se

božje razodetje najbolj konkretno uresničuje ter tako zdravi, osvobaja, posevčuje in osmišlja človekovo eksistenco.

c) Življenje po veri

Že med pripravo Katekizma katoliške Cerkve so nekateri postavljali pod vprašaj smiselnost ohranjanja sheme dekaloga pri »posredovanju moralne nauka«, saj dekalog gradi na morali zapovedi in prepovedi ter iz tega rojeni kazuistični metodi. Bili so mnenja, da dekalog ne prenese sodobnosti obravnavanja moralnih vprašanj, zato bi bilo bolje, če bi Katekizem iskal odgovore mimo dekaloga in neposredno v Jezusovih blagih.

Iz vidika sodobne zgolj filozofske antropologije bi mogli biti ti ugovori relevantni. Če pa upoštevamo teološka izhodišča ter Jezusovo zagotavljanje, da »ni prišel, da bi postavil uničil, marveč dopolnil«, potem se nam tudi v sodobnem svetu dekaloga ni treba izogibati.

Katekizem se kljub upoštevanju dekaloga zaveda »neprimernosti« rigoroznega kazuističnega urejevanja življenja. Zato deset božjih zapovedi tudi ne predstavlja najprej kot »pravil življenja«, temveč kot sredstvo, po katerem Bog človeka nagovarja v konkretnih življenjskih okoliščinah ter ga kliče k življenju v polnosti. Krščanska morala je torej predstavljena kot dinamična morala, saj upošteva človeka v njegovi zgodovinski stvarnosti.

S pomočjo dekaloga postavlja Katekizem v ospredje božji klic in človekov odgovor nanj. Gre torej za odnos med Bogom in človekom. Vse drugo izhaja iz tega odnosa. V smislu Jezusovega »preseganja postave« tudi Katekizem usmerja človeka k pozitivnemu dojetanju življenja, ki izhaja iz Jezusove »zapovedi ljubezni«, ko pravi: »Uresničevanje moralnega življenja, ki ga oživilja ljubezen, daje kristjanu duhovno svobodo božjih otrok. Ni več suženj pred Bogom, se pravi, v suženjskem strahu ali kot najemnik, ki čaka na plačo, ampak kot otrok, ki odgovarja na ljubezen tistega, ki nas je prvi ljubil« (člen 1828).

Odločilno vlogo pri človekovem moralnem življenju Katekizem pripisuje vesti ter pristavlja, da si mora človek prizadevati za stalno vzgojo svoje vesti, saj je »vsakdo dolžan uporabljati sredstva za oblikovanje svoje vesti« (člen 1798).

d) Molitev v življenju po veri

Molitev je konkretizacija in duhovna artikulacija dialoga med Bogom in človekom. Potem, ko predstavi Katekizem več »vrst« (poveličevalna in častilna, prosilna, prošnja, zahvalna ter hvalna) in »izrazov« molitve (ustna, premišljevalna, notranja), postavi v središče Gospodovo molitev »Oče naš« kot »temeljno krščansko molitev« (člen 2773), ki je »povzetek celotnega evangelija« in »najpopolnejša izmed vseh molitev« (člen 1774) in je »v najodličnejšem pomenu molitev Cerkve« (člen 1776).

4. NEKATERE ZNAČILNOSTI KATEKIZMA KATOLIŠKE CERKVE

a) Katekizem katoliške Cerkve je sistematičen in obenem življenjski.

V luči Drugega vatikanskega koncila Katekizem ne posreduje le »definicij« vere, marveč celotno tradicijo, se pravi življenje katoliške Cerkve, saj se stalno vrača k izvirom življenja Cerkve: Svetemu pismu, cerkvenemu učiteljstvu, cerkvenim očetom, izpovedim svetnikov in liturgiji. Ne glede na to,

komu je Katekizem najprej namenjen, pomeni knjigo, ki upošteva in ovrednoti dva tisoč let življenja kristjanov kot ljudi, ki so si prizadevali za dobro, in sicer ne iz poželjenja po samodokazovanju, ampak iz ljubezni do Boga. Ravno s tem, ko »definirano« vsebino vere vključuje v zgodovino krščanstva in jo utemeljuje s pričevanji svetnikov iz vseh obdobj, jo tudi konkretizira in aktualizira. Obenem pa ovrednoti in osmišlja življenje kristjanov - svetnikov. Tako nam Katekizem kljub sistematični predstavitvi »krščanskega nauka« pove, da krščanstvo ni vera knjige, marveč življenja; da Bog ni filozofski pojem, temveč Bog Abrahamov, Izakov in Jakobov — skratka Bog, ki me ljubi in zasluži, da ga ljubim.

Seveda Katekizem kljub stalni konkretizaciji krščanskega sporočila nima namena predstavljati zgodovine Cerkve. Nasprotno, s pomočjo zgodovinskih pričevanj svetnikov nam posreduje kontinuiteto, se pravi neprestano aktualnost krščanskega oznanila. Prepriča nas, da je bila krščanska vera vedno aktualna, ustvarjalna in perspektivna.

Aktualnost, življenjsko dinamičnost in perspektivo izpriča Katekizem tudi na ta način, da se ne ukvarja le s posredovanjem »verskih resnic«, marveč odpira tudi sodobna življenjska vprašanja in s pomočjo krščanskega oznanila išče odgovore nanje. Pri tem skozi cel Katekizem odkrivamo vstopna mesta in poti, ki nas vodijo k Bogu. Katekizem seveda upošteva in ovrednoti vsak korak, ki ga človek stori v dobri volji in na temelju svoje vesti. Tako v vseh poglavjih lahko najdemo ovrednotene in upoštevane »začetne« korake, ki konkretnega človeka osvobajajo pred strahom »krivih« poti, drugače mislečim omogočajo dialog, vse pa lahko pripeljejo k Bogu.

Dinamičnost sporočila odkrivamo tudi v »rdeči niti«, ki je potegnjena skozi ves Katekizem in nas vodi od razumskega spoznavanja veroizpovedi do življenja zakramentov, ki temelji v življenju blagrov in molitvi.

b) Katekizem katoliške Cerkve je dialoško usmerjen in ni izključevalen.

Katekizem katoliške Cerkve se predstavlja tudi kot temeljni dokument katoliške Cerkve za dialog in sicer »z vsemi religijami, s filozofijo in znanostmi, pa tudi z neverujočimi in nevernimi« (člen 39).

V začetku septembra '93 je papež Janez Pavel II. obiskal samostojno Republiko Litvo: na sliki gršč s križi v Siauliai-ju, simbol katoliške Litve in njenega trpljenja pod Sovjeti

Sodeč po vsebini lahko dobimo vtis, da Katekizem zakriva dialoškost krščanstva. Pa ga vendarle podpira in k njemu spodbuja, vendar ne na račun identitete in jasnosti sporočila, temveč kot »partner« ki se predstavi v svoji polni luči, z jasno vsebino — brez ponarejenega politiziranja in taktiziranja.

Tako Katekizem v krščanskih in nekrščanskih verstvih zavzeto išče vsebine, ki jih povezujejo s katoliško Cerkvijo. Jasno pa pove, da so nekatoliške krščanske Cerkve v »nepopolnem občestvu s katoliško Cerkvijo« (člen 838) in, da so Cerkve nekrščanskih verstev le delno povezane s katoliško Cerkvijo ter celo dodaja, da »zunaj Cerkve ni zveličanja« (člen 864). Toda vsa ta skrajda rigorozna in ekskluzivna jasnost resnični dialog prej omogoča in spodbuja, kot pa ovira. S tem, ko to svojo rigoroznost v smislu Drugega vaticanskega koncila dopolni z odločilno vlogo vesti, saj zveličanja ne pogojuje s formalnim članstvom katoliške Cerkve — se pravi, da se v moči Cerkve lahko zveličajo tudi tisti, ki uradno niso njeni člani — relativira svojo absolutnost in stopa z vsakim človekom dobre volje v partnerski odnos.

Kljub predstavitvi jasnega nauka Katekizem katoliške Cerkve torej ni izključevalen, saj niti v izhodiščih, niti v cilju nikogar ne izključuje. Pri tem ne izraža le svoje tolerantnosti do drugih in drugače mislečih, marveč izhaja iz tistega, kar je vsem skupnega, ko pravi: »Vez z nekrščanskimi verstvi je najprej vez skupnega izvora in končnega cilja človeškega rodu: Vsi narodi so ena skupnost; isti izvor imajo, ker je Bog storil, da ves človeški rod prebiva po vsej zemlji; en sam cilj imajo - Boga« (člen 842).

c) Katekizem katoliške Cerkve je pregleden dokument in ga lahko uporabljamo za orientacijo pri verski vzgoji

Sestavljalci Katekizma so nedvomno upoštevali obsežnost in zahtevnost posameznih poglavij, saj so na koncu vsakega poglavja postavili nekaj sklepnih členov, ki povzamejo bistvo sporočila predhodnega poglavja.

K preglednosti Katekizma veliko pripomorejo tudi tri različne vrste tiska. Doktrinalna vsebina je natisnjena v »normalnem«, pričevanja v »drobnem«, povzetki pa v kurzivnem tisku. Prav zaradi preglednosti Katekizem lahko odigra pomembno vlogo tudi v praktični katehezi in verski vzgoji, saj vsakemu daje priložnost, da se lahko neposredno zanima za avtentični nauk Cerkve. Katekizem ga bo lahko privedel do svetopisemskih utemeljitev, nauka in poudarkov cerkvenega učiteljstva in izpovedi svetnikov, ki so krščansko oznanilo uresničevali v konkretnem življenju. V našem življenjskem in vzgojnem prostoru je to še posebno pomembno, saj se vse bolj potapljamo v množici razvrednotenih idej, ki si želijo nadeti obleko navidezne avtentičnosti in se s pomočjo javnosti vsiljujejo kot edino resnične, pogosto pa se želijo prodati tudi kot sad slovenske in s tem tudi krščanske kulture.

5. BO KATEKIZEM SPREMENIL SVET?

Katekizem ne daje odgovorov na vsa človekova življenjska vprašanja in ne reši vseh zapletenih problemov.

Toda, tudi Kristus ni rešil vseh problemov. Je pa vsakemu, ki ga je prosil in je vanj veroval, pomagal. Tako je na viden, konkreten in otipljiv način pokazal, da Bog ljubi človeka. S tem je Kristus vedno bolj postajal znamenje upanja in vere. To bo pa za mnoge lahko tudi po Katekizmu katoliške Cerkve — predvsem z zavzetim delom katehetov in katehistinj.

Wolfov simpozij v Rimu

Slovenska teološka akademija in Papeški slovenski zavod Slovenik sta v Rimu v dneh od 13. do 17. sept. 93 pripravila simpozij o ljubljanskem škofu A.A. Wolfu, ki je bil goreč pastir in velik mecen kulturnih ustanov, in je vodil ljubljansko škofijo od leta 1824 do svoje smrti 1859. Pokrovitelj simpozija je bil ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar (zastopal ga je prelat M. Golob).

Petindvajset referatov je orisalo razmere, v katerih je Wolf živel in deloval. »Iz referatov na simpoziju in iz razprave po njih se je v resnici pokazalo, da je bil škof Wolf osebnost, ki je v 35 letih vodenja ljubljanske škofije naredil zelo veliko na cerkvenem in kulturnem področju. Živel je v razburkanih časih francoskih vojsk in marčne revolucije z vsemi posledicami, ki so kvarno vplivale na versko in duhovno življenje. V slovensko zgodovino se je zapisal z ustanovitvijo Alojzijevišča, namenjenega revnim dijakom, ki bi si sicer ne mogli pridobiti višje izobrazbe. Med njegovimi gojenci so mnogi postali pozneje pomembni kulturni delavci. Veliko delo je bil novi jezikovni izboljšani prevod Svetega pisma, ki mu je bil škof ne samo mecen, ampak je osebno sodeloval s prevajalci. Skrb za kulturo slovenskega jezika je pokazal tudi s tem, da je denarno omogočil izdajo nemško-slovenskega in slovensko-nemškega slovarja, ki ga po domače imenujemo kar Wolfov slovar. Zato je negativna ocena, ki jo je škofu Wolfu dala naša literarna zgodovina, ne le neupravičena, ampak zares krivična« (Zmaga Kumer).

Ko je bil že kamonik, je bil Wolf leta 1816 imenovan za duhovnega referenta za šolo in pouk pri tržaškem guberniju z naslovom prvi vladni svetnik; leta 1820 pa

Ljubljanski škof Anton Alojzij Wolf

je postal predsednik komisije za odtujitev državnega premoženja v Trstu.

V sredo, 15. sept. 1993, je udeležence simpozija sprejel sveti oče Janez Pavel II., ki jih je takole nagovoril: »Pozdravljeni udeleženci znanstvenega simpozija, ki ga organizira Slovenska teološka akademija o ljubljanskem škofu Antonu Alojziju Wolfu. Bil je goreč pastir svojih vernikov, povzdignil je pomen liturgije in jo posejnil, pospeševal je duhovniški naraščaj. — Istočasno je podpiral siromašne sloje in bil pobudnik ter mecen narodnih kulturnih ustanov, med drugim prevoda sv. pisma. — Vaše delo naj spremlja moj apostolski blagoslov.«

Pri tej avdijenci je g. Jožko Kragelj, ki se je tudi udeležil simpozija, podaril svetu očetu svojo knjigo *Moje celice*.

Duhovska zveza

Slovenski in hrvaški duhovniki tržaškoporske škofije so leta 1899 ustanovili svoje stanovsko društvo z imenom Zbor svečenikov svetega Pavla. Pravila so bila predložena 19. aprila 1899, odobrena pa 11. avgusta 1899. Zbor svečenikov ni bil krščansko socialna pobuda in ni veliko posegal v javno življenje.

Trojica duhovnikov: Virgil Šček, komenski dekan Ignacij Valentinčič in dr. Anton Požar je dala proti koncu 1919 pobudo, naj se obnovi »Zbor svečenikov sv. Pavla«. Sobratje so zamisel sprejeli in 8. jan. 1920 se je v Sežani vršil občni zbor slovenske in hrvaške duhovščine, ki je enoglasno sklenil, naj se nekdanji Zbor svečenikov sv. Pavla obnovi kot stanovsko društvo. Vanj naj se vključijo vsi slovenski in hrvaški duhovniki. Tako bo Zbor zakonit predstavnik in dejanski glasnik vse slovanske duhovščine v Italiji.

Obnovitev Zbora svečenikov sv. Pavla je bila zgodovinsko dejanje nepopisne važnosti za obstoj slovenske manjšine v Italiji. S svojim posluhom za zahteve časa in s preroško daljnovidnostjo ji je Zbor postavil tak temelj in zgradil takšne strukture, da je kljubovala in preživela fašistični uničevalni stroj.

Kot zakoniti predstavnik vse slovanske duhovščine je postal Zbor s tihim pristankom nadškofa Sedeja v Gorici osrednji organ in pobudnik vse verske, narodne in kulturne dejavnosti med slovansko manjšino.

Zbor svečenikov sv. Pavla je bil zamišljen kot načrtno izpeljana organizacija z vsemi primernimi družbenimi organi in določenimi funkcijami. To je bila ustanova, ki je hotela biti urejeno in smotrno povezano stanovsko združenje vseh slovanskih duhovnikov v Italiji, in ki je svoj družbeni ustroj in dejavnost postavila na demokratični temelj občnih zbo-

rov, načelstva, odsekov in duhovniških konferenc.

Zborovi odseki so bili: Odsek za pravno varstvo in gmotne zadeve duhovnikov; Odsek za šolstvo (verski pouk); odsek za narodno in socialno politiko; odsek za kulturno iniciativo; odsek za organizacijo verskega življenja. Zbor je imel svoje glasilo Zbornik svečenikov sv. Pavla.

Zbor je tudi vodil mesečne ali dvome-sečne duhovniške konference ali sestanke, katerih so se udeleževali duhovniki dekanije ali širšega področja.

Zbor svečenikov sv. Pavla je kot predstavnik vseh slovenskih in hrvaških duhovnikov sprejel nase težko nalogo, da štiti koristi slovanskih narodnih manjšin v Italiji. Pri tem se je posluževal sodelovanja raznih odsekov, ki so s neizčrpno požrtvovalnostjo in prizadevnostjo reševali odprta vprašanja, nudili pravno zaščito, celili rane, vsem v srce vlivali tolažbo, duhovno oporo, zaupanje.

V času od 29. junija 1927 do začetka leta 1928 so bila razpuščena vsa prosvetna društva med temi je bil tudi Zbor svečenikov sv. Pavla. Ostale so pri življenju le verske in cerkvene organizacije: Marijine družbe, bratovščine, Tretji red itd.

Kmalu po koncu vojne so duhovniki, člani nekdanjega Zbora, sklenili, da obnovijo svojo stanovsko organizacijo. Tozadevni sestanek slovenskih duhovnikov je bil sklican za 10. sept. 1945 v Marijinem domu v Trstu v ulici Risorta. Duhovniki, med temi je bil tudi Stanko Canjkar, so bili za poživitev Zbora. Msgr. Ukmar je bil proti temu. V daljšem govoru je razložil svoje stališče, češ da Zbor ni potreben. Saj sama hierarhična ureditev Cerkve nudi dovolj sredstev za uspešno delo na pastoralnem področju. Na dekanjskih konferencah se lahko o vsem prijateljsko diskutira in sklepa o najbolj žgočih vprašanjih, sklepe pa potem potrdi ordinarij. Duhovniki v cerkvenih zadevah ne moremo in ne smemo proti škofu, pa tudi ne mimo škofa, pa naj se škof kli-

Božični koncert
v stolnici sv. Justa
v Trstu
10. januarja 1993
(f.to D. Križmančič)

če tako ali tako in naj bo »in politicis« osebno tega ali onega mnenja.

Škof Santin je nov napovedani sestanek 18. okt. 1945 prepovedal, a je pozneje svoje mnenje spremenil, toda 7. nov. 1945 so Zbor razpustili.

Leta 1947 so duhovniki Cone A ustanovili svojo organizacijo, nekakšno naslednico Zbora, »Duhovsko zvezo«, ki deluje še danes.

Glavno zaslugo za to novo organizacijo imata g. Andrej Gabrovšček in lazarist g. Jože Gregor. Škofu Santinu sta leta 1946 predložila pravila, ki jih je škof 6. jan. 1947 in 11. nov. 1948 tudi odobril.

Takrat je bil načrtan sledeči namen Duhovske zveze: a) gojiti stanovsko zavest in slogu med duhovniki; b) braniti ugled stanu in čast društvenih članov; (duhovniki so bili takrat izpostavljeni hudim napadom); c) pomagati članom s svetom in dejanjem v zasebnih in službenih zadevah; d) nuditi npravstveno in gomotno podporo dijakom, zlasti semeniščnikom; e) podpirati krščansko kulturno delo med

ljudstvom; f) vzbujati med člani zanimanje za bogoslovno izobrazbo, zlasti na katehetskem področju.

Težko bi bilo danes preveriti in poročati o vsem, kar je Duhovska zveza v teh letih naredila.

Omenjam najprej mesečno dobro obiskovane duhovne obnove z razgovorom o dušnopastirskih problemih. Po načrtu škofijske sinode iz leta 1959 je bila ta skrb poverjena dekanu, a škof je dovolil, da za to skrbi Duhovska zveza.

Posebno skrb je Zveza posvetila raznim res množičnim romanjem: Lurd, Rim, Einsiedeln, Mariazell, Palestina, Padova, Brezje, Čenstohowa, Oropa, Monserrat itd.

Naštevam dalje: pobude za razna predavanja za duhovnike, srečanja za strežnike, srečanje bolnikov, skrb za bogoslužje (7 izdaj molitvenika Naša daritev), kateheza, založba in dobra priprava veroučnih knjig, duhovne vaje in še kaj drugega.

Bisernomašniško slavje v Benečiji

Na prvo nedeljo avgusta lani je bilo v vasi Matajur posebno lepo in slovesno: že tradicionalni Kamenici se je pridružilo slavje v farni cerkvi: msgr. Valentin Birtič in domači župnik Paškval Gujon sta praznovala šestdesetletnico mašniškega posvečenja. Cerkev so bili verniki, od blizu in daleč, napolnili do zadnjega kotička. Med njimi so bili konzul Republike Slovenije Šušmel, in Tomaž Pavšič, predsednik deželne vlade Fontanini, predstavnik beneških društev Viljem Černo. Pri maši je pel oktet iz Kobarida. Pri pridigi sta slavjenca na kratko in brez odvečnih fraz obdelala svojo pot od nove maše do današnji dni. Pot polna težav, odpovedi, žrtev, pa tudi zadoščenj in zadovoljstva. Bil je to ustrahovalni čas fašistične dobe, krute vojne, ki je v Benečiji divjala v spopadih med Nemci in partizani, bil je po vojni raznarodovalni čas trikolorizma, tkzv. »Gladja«, nestrpnosti, sovraštva do Slovencev. Vse to sta slavjenca doživljala kot domačina in duhovnika.

Msgr. Valentin Birtič

To avgustovsko nedeljo pa je bilo vse drugače: v cerkvi se je govorilo, molilo in pelo po slovensko, in to v prisotnosti domačega župana, ki je spregovoril tudi v slovenščini, ter predsednika deželne vlade, ki je imel na pomašnem slavlju posebno občutene besede za slavljenca in njih delo.

Po maši in slovesni prireditvi sredi vasi sem se odločil, da grem na vrh Matajurja, simbol beneških Slovencev. Na vrhu sem na slovenski strani občudoval Triglav in visoke Julijce, proti Furlaniji pa naše beneške vasi, naselja, furlansko ravan. Res enkratni pogled na vso to lepoto.

Toda misli so mi kmalu šle v čas pred štiridesetimi leti. Takrat, 18. junija 1953, sem namreč prvič v svojem življenju srečal enega današnjih slavljencev: Paškvala Gujona. Od takrat sem ga seveda še dostikrat videval tako, da lahko rečem, da sva ne samo v dobrem poznanstvu, ampak v že pravem prijateljstvu.

Kakšna razlika v ljudeh in okolju je danes od tistega turobnega časa pred štiridesetimi leti! Tistega junija 1953, bi nas namreč kmalu aretirali. Bili smo v treh, ko smo se s kolesi podali na dolgo pot. Dva mlada fanta sva bila, vodil pa nas je naš tedanji kontovelski župnik Rudi Bogatec. V načrtu smo imeli obisk beneških vasi prav tja do skrajnega Matajurja in Trčmuna, kjer bi obiskali msgr. Ivana Trinka.

V tržaškem tedniku »Demokracija« sem ta naš izlet in neprijetno dogodivščino, ki se nam je pripetila, tudi opisal.

V Gorenjem Barnasu je neki trikolorist, ki pa je govoril v slovenskem narečju, menil, da smo prišli v te kraje iz Trsta vohunit in izzivat. Poklical je karabinjerje, ki so nas spraševali sredi vasi, zakaj smo prišli prav v to vas. Medtem se je okrog nas zbiralo vedno več vaščanov, ki so nas kajpak začeli imeti za to, za kar jih je domačin-trikolorist prepričal: komuniste, partizane, jugoslovane, titovce, provokatorje itd. Zdelo se nam je, da smo na ka-

kem sramotilnem odru. Vse se je končalo tako, da si je naš župnik, ki je bil dotlej v civilni obleki, dal kolar in na vabilo karabinjerja izročil osebno izkaznico, na kateri je bil seveda zabeležen njegov poklic. Na mah so se ljudje razšli, karabinjerji pa nas povabili v bližnjo gostilno, kjer so se nekakko opravičevali, češ, da se tu ljudje bojijo komunistov in partizanov (katerih? še danes ne vem) in nam zato priporočali, naj bomo oprezni in vljudni z ljudmi.

Drugo jutro (prespali smo pri zasebnikih, ki jim je bilo zelo žal za dogodek) smo kolesarili proti Trčmunu, rojstni vasi duhovnika, pesnika in pisatelja Ivana Trinka. Takole sem v omennjenem tedniku opisal srečanje z njim in pa istega dne z matajurskim mladim župnikom Gujonom, ki je še danes župnik v Matajurju:

»V Trčmunu smo našli čisto drugačno ozračje. Tu so nas ljudje prijazno sprejeli. S prof. Trinkom smo govorili cele dve uri. Povedal nam je precej zanimivih reči: nekaj o slovenskih duhovnikih, ki so jih pošiljali in jih še pošiljajo v italijanske kraje, italijanske duhovnike pa v slovenske vasi. Pokazal nam je tudi svoje lepe perorisbe. Pravil nam je, da je dobil za svojo 90-letnico rojstva ogromno pisem iz vseh delov sveta, celo iz Japonske. Ob tej priliki je dobil tudi pismo s Poljske z naslovom: 'G. prof. mons. Ivan Trinko-Italia' brez natančnejše navedbe pesnika in pisatelja!

Iz Trčmuna smo krenili v Jelino, v Ložac in prišli v vas Matajur, majhno, a lepo vasico. Tudi v tej vasi smo srečali prijazne ljudi. Ko smo prišli k župniku (Paškvalu Gujonu), smo zagledali na mizi »Demokracijo«. G. župnik nas je zelo prijazno sprejel: tudi z njim smo se pogovarjali o beneških Slovencih:

'Pridigo in krščanski nauk imamo v slovenščini, toda slovenskih šol nimamo, čeprav je naša vas stoođstotno slovenska'.

Drugo jutro smo se poslovili od naših dragih bratov v beneški Sloveniji. Na splošno smo o njih dobili ugoden vtis. Saj kljub skoraj pod stoletno italijansko obla-

Msgr. Paskual Gujon

stjo, kljub propagandi za poitalijančevanje vseh vasi, kljub nekaterim slovenskim janičarjem, ki ustrahujejo svoje sovaščane in delajo propagando za Italijo, kljub temu, da nimajo Slovenci niti ene slovenske šole, ni večina beneških Slovencev izdala in zatajila svoj slovenski narod. Vztrajajte, dragi bratje! Vztrajajte!«

Takšni so bili moji zaključki in želje v tedniku »Demokracija« junija leta 1953.

Ne samo, da vztrajajo naši Benečani, ampak so prišli tudi do svoje slovenske, oz. dvojezične šole, do svojih društev in centrov, pevskih zborov in časopisov, do svojih izobražencev in tudi do slovenskega petja in molitve v nekaterih farah. Njih vztrajnost in ljubezen do rodne grude sta nekje že pravi čudež. In pot gre danes lahko samo naprej, navzgor! Tudi po zaslugi takih ljudi kot sta bisernomašnika gospoda Birtič in Gujon.

Name, takrat 16-letnega fanta, sta Ivan Trinko in Paškval Gujon, napravila nepozaben vtis in mi, to lahko rečem brez pretiravanja, v enem samem srečanju vlila toliko spoštovanja in ljubezni do Benečije in njenih ljudi, da je to skoro težko povedati z nekaj besedami.

Kapucin Janez Svetokriški (1646-1714)

V decembru leta 1991 smo v kapucinskem samostanu v Vipavskem Križu obhajali 300-letnico izida prvega od petih zvezkov pridig Janeza Svetokriškega »Sacrum promptuarium« - Sveti priročnik. S to obletnico smo hoteli priklicati v spomin slovenskega naroda izjemno ustvarjalno moč »očeta slovenskega cerkvenega govorništva« (dr. Mirko Rupel) in »začetnika slovenskega pripovedništva« (dr. Matjaž Kmecl) ter najplodovitejšega originalnega pisca do moderne dobe. Povod za to njegovo delo so mu dali duhovniki, ki so ga kot slovečega govornika prosili, naj jim »posodi« svoje pridige ali pa jih da natisniti. Odločil se je za tisk, ter med leti 1691 in 1707 izdal svoje pridige na 2896 straneh, kar je bil za takratne čase izjemen podvig. Prva dva zvezka Svetega priročnika sta izšla v Benetkah, ostali trije pa v Ljubljani. Okrogla miza ob že omenjeni obletnici je poskušala predstaviti njegov literarni pomen ter čas in kraje, kjer je živel in ustvarjal. Ob izčrpnosti in strokovnosti prispevkov na omenjenih področjih pa nismo mogli zaobiti temelja njegovega ustvarjanja: bil je redovnik - kapucin. Tako je nastal pričujoči pri-spevek.

Naj se v duhu igrivega besednjaka Janeza Svetokriškega pri tem smelem poskusu, ko ga bom poskušal predstaviti kot redovnika — kapucina, za-tečem v svet »perglih« (prisposodob). Še preden pa vzamemo pod drobnogled redovništvo Janeza Svetokriškega, se moramo zazreti daleč nazaj in se vprašati: zakaj v Cerkvi sploh pride do redovništva. Potem bomo spotoma dobili tudi odgovor na vprašanje kdo je redovnik?

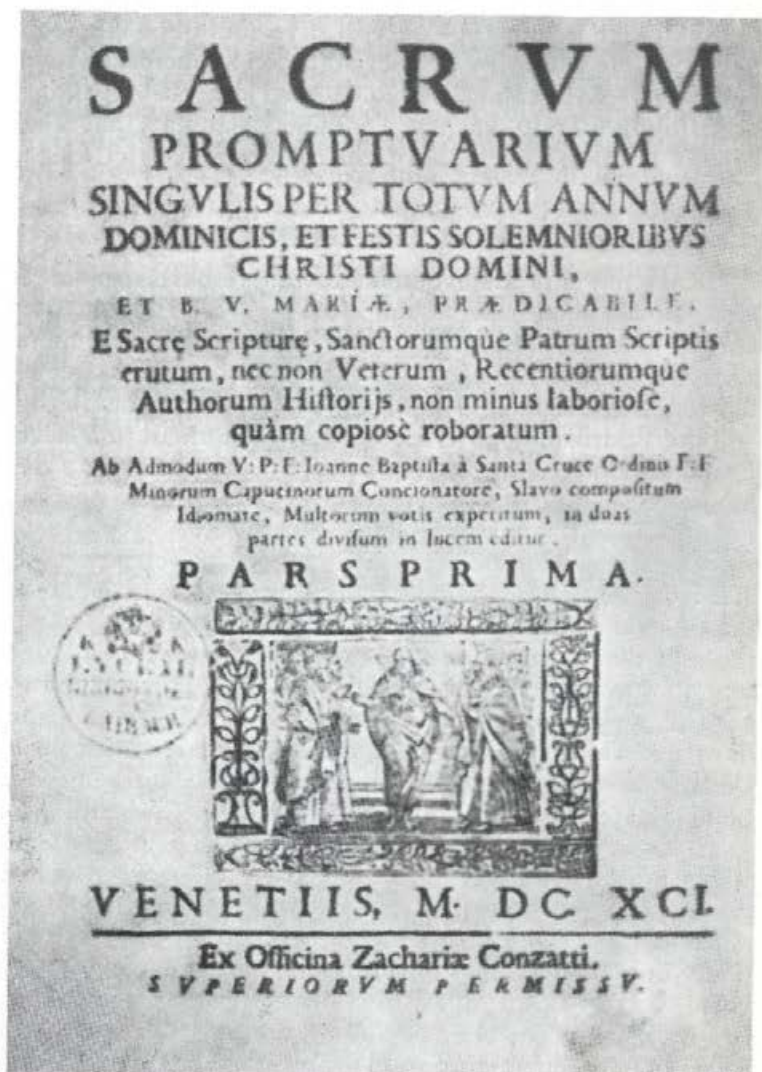
»Pergliha« torej: ta pravi, da ima vse, kar je pod soncem živega, nekje v preteklosti svoj začetek in s tem možnost rasti in razvoja, ki ga v teku življenja bolj ali manj uspešno udejanja. Ta osnovni zakon narave velja za naj-bolj nežno rastlinico kakor tudi za različne ravni človekovega bivanja. Tudi redovništvo je moralo skozi zgodovino prehoditi svojo pot. Ta pa je v grobih obrisih naslednja:

ZAČETKI MENIŠTVA IN REDOVNIŠTVA

Kristjani so bili pred letom 313 potisnjeni v »katakombe« in pogosto pre-ganjani. Prav te težke okoliščine pa so kovale pokončne kristjane — čas je temeljito prečiščeval in utrjeval korenine njihove vere. Po prelomnem letu 313, ko je cesar Konstantin dal Cerkvi svobodo, krščanstvo postaja vedno bolj množično. V masi pa idealizem navadno tone v poprečju. Prav v tem oz-račju pa silna moč vere in neuničljiv idealizem nekaterim ne da miru. Zapu-ščajo svoje okolje (svet v katerem živijo) in iščejo trše pogoje življenja in samoto, kar najdejo navadno v puščavah. Tako nastanejo eremiti ali puščav-niki. Najbolj znan med njimi je sveti Anton puščavnik (ok. 250-356), ki je s svojim zgledom pritegnil številne posnemovalce. Že za časa njegovega živl-jenja pa se je pojavila težnja, da bi se posamezni puščavniki združevali v manj-še skupnosti — nastanejo cenobiti, katerih skupno življenje urejajo tri velike regule ali vodila in sicer vodilo svetega Pahomija (290-346), svetega Bazilija

(330-379) in svetega Benedikta (480-547). Zadnji postavi temelje zahodnemu meništvu (Monte Cassino), ki je v dobršnji meri krojil duhovno, kulturno in gospodarsko podobo nastajajoče Evrope.

Vsak živ organizem sledi zakonu rasti. Krepitev notranjih struktur, stabilitas loci — t.j. menihi žive vse življenje v enem samostanu, ki je zelo samostojen in pa velika posestva okoli njega postanejo cokla duha, ki kliče po reformi. Naj omenimo le dva uspešna poskusa: sv. Bruno (+ 1101) - ustanovitelj kartuzijanov, ki pri nas žive v Pleterjah in sv. Robert, ki začne reformo l. 1098 v Citeauxu in jo nadaljuje sv. Bernard (r. 1090) v Clairvauxu, utemeljitelj cistecijanov, ki žive pri nas v Stični. V tej spirali reform pa je prelomno 13. stoletje, ko nastanejo uboštvni redovi: dominikanci (sveti Dominik, ok. 1170-1221) in manjši bratje (sveti Frančišek Asiški, 1182-1226). Kot potujoči pridigarji, ki so se otresli bremena bogastva, prinesejo svežino duha v

Naslovna stran 1. zvezka
Svetega priročnika
Janeza Svetokriškega

utrujeno Evropo, ki preživlja propad fevdalizma. Neusmiljenost časa in spremenjene okoliščine so tudi znotraj reda manjših bratov terjale nove reforme, iz katerih so v začetku 16. stoletja izšli trije redovi, na Slovenskem imenovani frančiškani, minoriti in kapucini. Vsi trije, še prav posebej pa kapucini, so v prelomnih časih protireformacije, zlasti z evangeljsko pridigo krojili duhovno podobo našega naroda.

KAPUCINI NA SLOVENSKEM

V nekaj odstavkih smo poskušali preleteti razvoj menišva in redovništva od tistega — na nek način razočaranega bega od sveta (fuga mundi) do posrečene sinteze kontemplacije in akcije — umikanja v samoto in oznanjevanja, ki je značilno tudi za kapucine. In prav ta slog življenja si je pred več kot 300 leti izbral Tobija Lionelli (rojen leta 1646 pri Svetem Križu na Vipavskem), ki je leta 1663 s 17-timi leti stopil v kapucinski red in dobil ime Janez Svetokriški. Leto noviciata (uvajanja v redovno življenje) je preživel na Reki, kjer je leta 1664 naredil prve zaobljube. Teologijo in filozofijo je najverjetneje študiral v domači Štajerski kapucinski provinci in ne v Benetkah, kot pišejo nekateri. Komaj 32-leten je že postal pridigar in samostanski predstojnik v Trstu, kasneje v Svetem Križu na Vipavskem in Ljubljani, pa zopet v Trstu in Novem mestu ter nazadnje v Gorici, kjer je leta 1714 umrl.

JANEZ SVETOKRIŠKI - REDOVNIK

Kako naj si predstavljamo Janeza Svetokriškega kot redovnika - kapucina? Doslej se ni našel noben zapis njegovih sodobnikov, ki bi nam ga kakorkoli predstavil. Edini vir, ki nam lahko vsaj do neke mere odgrne pajčolan z njegove podobe je njegov spis — pridiga »Na dan svetega serafinskega očeta Francisca«. Izhajamo namreč iz predpostavke, da njegova pridiga v dobršnji meri odraža njegovo osebno razmišljanje in tudi način življenja. Sveti Frančišek, kateremu posveča pridigo v tretjem zvezku Svetega priročnika je namreč ustanovitelj kapucinskega reda in torej njegov vzornik. Sam ga imenuje v tej pridigi »moj oče«.

Kot vedno, pridigo začne z odlomkom iz Svetega pisma. Za to priložnost si je izbral naslednji odlomek iz Matejevega evangelija: »Jest tebe častim Oča, inu Gospod Nebes inu Semle, de si letu skril pred modrimi, inu sastopnimi, inu si je tem majhnim resodel« (Mt 11, 25). Majhnost oziroma ponižnost je temeljna razsežnost kapucinskega načina življenja tako v odnosu do Boga kot tudi v odnosu do človeka — biti odprt in na razpolago ljudem s svojimi darovi, s svojim duhovnim bogastvom; nikdar ničesar svojega ne vsiljevati. Dokaz za to njegovo držo je tudi povod za tisk Svetega priročnika. Sam prvotno ni imel tega namena, bil je živ pridigar. Ko pa ga mnogi duhovniki prosijo za pomoč, oz. da jim posodi ali pa natisne pridige, z veseljem in verjetno tudi z mnogo truda da na razpolago svoje bogastvo tudi drugim.

Ko v uvodu v pridigo predstavi svetega Frančiška, najprej spomni na staro trditev, da je Frančišek »alter Christus« — drugi Kristus in to podkrepi s Svetim pismom in z mnogimi mislimi priznanih avtoritet cerkvenega govorništva. Potem pa predstavi konkretne podobnosti med Kristusom in Frančiškom, od rojstva pa do gore La Verne, kjer Frančišek prejme Kristusove rane. Ob tem pa ne pozabi omeniti tudi nekaterih čudežev, ki nujno spa-

dajo k tej podobnosti. Frančišek je torej po mnenju Janeza Svetokriškega dosegel najvišjo popolnost, ki jo more človek tu na zemlji doseči — podobnost Kristusu. Nedvomno so bratje kapucini, ki so sad reforme znotraj reda manjših bratov, nenehno iskali svoje korenine, duha svojega ustanovitelja. Reforma je njihov stil življenja, ki se kaže v tem, da se nenehno odrejajo različnim popustljivim razlagam Frančiškovega Vodila, ki jih je prinašal čas. Za njihovo redovno življenje jim zadostuje neokrnjeno Frančiškovo Vodilo, njegova Oporoka in Evangelij kot najvišji zakon. Te tri stalnice njihovega življenja so zelo korenite in zahtevajo od bratov strogo askezo, ki se na zunaj kaže v strogem uboštvu, prostovoljni pokorščini predstojnikom, pogostih postih, nočni molitvi in bičanju. Takšno naj bi bilo tudi življenje Janeza Svetokriškega.

Zelo obširno in čustveno prizadeto se Janez Svetokriški razgovori o Frančiškovem uboštvu o katerem pravi: »O velikemu, inu visokemu uboštvu je S. Francisca, de vekši na svejti nemore biti... Taku močnu je lubil uboštvu S. Franciskus, de nej hotel neč na semli imeti, kateru uboštvu premaga vse te druge uboštva. Satoraj S. Franciscus je imenovan, *Pater Pauperum*«. Prav okrog uboštva oziroma odnosa do dobrin so se lomila kopja tudi med brati svetega Frančiška. Kapucinska reforma se odloči za korenito pot uboštva, kot protiutež želji po imetju, ki je prvinska in zelo občutljiva razsežnost človeškega življenja. To uboštvo, ki je najprej v duhu nenavezanosti na stvari, če je res pristno, se nujno kaže tudi navzen: majhni in preprosti samostani, lesena in skromna cerkvena oprema. Redovniki imajo majhno celico, v kateri so le križ, klečalnik, delovni pult in postelja. Bratje nosijo vedno in povsod preprosto redovno obleko, habit in sandale po možnosti brez nogavic. Rekonstrukcijo take kapucinske celice lahko vidimo v spominski sobi Janeza Svetokriškega v kapucinskem samostanu v Vipavskem Križu.

K temeljnim prvinam duhovnosti bratov kapucinov prav gotovo spada tudi premišljevanje Kristusovega trpljenja po zgledu svetega Frančiška, o katerem Janez Svetokriški zapiše: »Gdu je ble žaluval, inu se jokal, kakor

Pevski zbor
Rupa-Peč
na izletu
po Švici
Luzern '93

S. Franciscus? On ja taku žaluval, inu se jokal, sa volo teh grehou is katerimi ty grešni ludje Boga žalio, inu za volo britke martre Christusa Jezusa, da je bil skorej slep ratal«. Pobožnosti premišljevanja Kristusovega trpljenja pa bratje kapucini nikakor niso vzeli v zakup, ampak so jo vneto širili tudi med ljudmi. Predvsem so bili znani kot postni pridigarji in pa organizatorji pasijonskih procesij. Prav gotovo je vsem znan »Loški pasijon«, prvo slovensko dramsko besedilo, ki ga je leta 1721 — sedem let po smrti Janeza Svetokriškega — zapisal kapucin Romuald Marušič (1676 — 1748).

K spokornim vajam, ki so bile del življenja svetega Frančiška, spadajo tudi pogosti posti, ki v časovno spremenjenih razmerah spremljajo tudi življenje kapucinov, ki tudi sicer skrbijo za preprosto mizo.

Nazadnje spregovori Janez Svetokrižki o Frančiškovi ljubezni do sočloveka: »Takoršen Serafin je bil S. Franciscus poln lubesni Božje, satoraj tudi je bil vsmilen pruti svojmu bližnemu od nature, de nej mogel se držat, de bi tem potrebnem nepomagal kar ner več je mogel«. Karitativna dejavnost je bila vedno prisotna v kapucinskem redu. Posebno trdo preskušnjo ljubezni do bližnjega so slovenski kapucini prestali prav za časa življenja Janeza Svetokriškega v letih 1679 — 1682, ko je v naših krajih razsajala kuga; provincijska knjiga mrtvih našteva 26 bratov, žrtev ljubezni do bližnjega, ki so umrli za posledicami kuge, ko so stregli kužnim bolnikom.

ZA SKLEPNO BESEDO

Naj teh nekaj utrinkov o redovništvu na splošno in o redovništvu Janeza Svetokriškega sklenem s koncilsko mislijo: »Zato naj duh apostolata prešinja vse redovniško življenje članov, redovniški duh pa naj oblikuje vse apostolsko delovanje« (Koncilski« Odlok o času primerni prenovi redovniškega življenja», 8). Kdor pozna razgibanost pridig Janeza Svetokriškega, katerih izbor je leta 1991 izšel v ponatisu (Mirko Rupel, Sacrum promptuarium Janeza Svetokriškega, Lipa; Koper 1991) in njegovo spretno vpletanje konkretnega življenja v svoj nauk, bo rade volje pritrdil misli, da ni bil zadrt samotar, zaprt za samostanske zidove, ampak človek, ki je poznal ljudi in z njimi živel realnost življenja.

Katoliški izobraženci z Obale in DSI so ob koncu sezone napravili skupen izlet v Hrastovlje in Beram v Istri

500-letnica cerkve sv. Kvirina v Špetru

Cerkev sv. Kvirina v Špetru v Benečiji je 1993. slavila svojo 500 letnico. Obletnico so proslavili s slovesnostjo, ki je bila 29. maja 1993 in tako počastili to cerkev, simbol vere ter upravne in sodne avtonomije, ki so jo uživali Slovenci v Benečiji za časa oglejskega patriarhata in Beneške republike. To je bila tudi priložnost za proslavitev plodne prisotnosti ustvarjalcev iz Škofje Loke in Posočja, ki so v obdobju med 15. in 16. stol. zgradili, poslikali in opremili z zlatimi oltarji številne cerkve na tem področju.

Cerkev sv. Kvirina je leta 1493 v poznogotskem slovenskem slogu obnovil ali ponovno zgradil na temeljih starejše sakralne zgradbe, gradbeni mojster Petr(ic), ta je svoje ime in datum vklesal v kamen, ki je vzidan v zunanjo steno kora. Napis pravi: **Anno domi(ni) 1493 / Ma(giste)r marti(nus) petr(ic).**

Tarcisio Venuti, pisec dragocene publikacije o votivnih cerkvah v Nadiških dolinah, je med predavanjem, ki ga je imel v sejni dvorani špeterskega županstva ob tej jubilejni slovesnosti, poudaril, da je najstarejša cerkev bila po vsej verjetnosti zgrajena na temeljih templja, ki je bil posvečen rimski boginji Diani. Tempelj je stal na kraju, kjer je bila rimska »statio« - postaja, ali mitnica za področje antične Algide, sedanje Ažle, ki je pripadala čedadskemu mestu - občini, vzdolž ceste, ki je v rimskih časih povezovala Forum Iulii (Čedad) s Kobaridom in preko prelaza na Predilu povezovala italsko nižino s Podonavjem. Poročila iz leta 1250 in 1254 poročajo o tej prvi cerkvi, ob kateri so imeli tudi sejme in ki je bila pod gospostvom grofov Villalta. Leta 1342 je oglejski patriarh Bernard odkupil sejmsko pravico in jo dodelil landarski gastaldiji,

Sv. Kvirin
v slovenski Benečiji

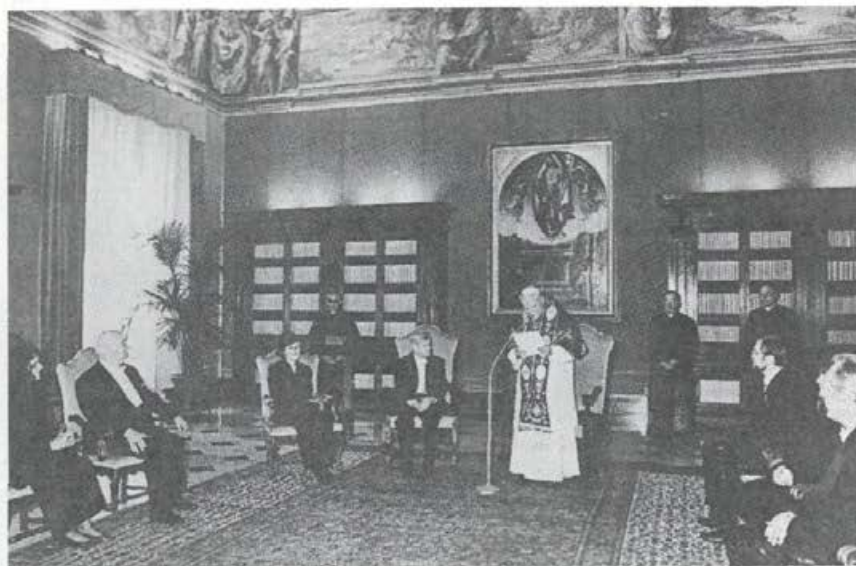
upravni enoti zemljiške posesti v oglejskem patriarhatu.

Gradbeni mojster ali arhitekt Petric, baje je bil doma iz Škofje Loke, je torej posegel na že obstoječi zgradbi, predelal jo je in ji dal značilnosti poznogotskega slovenskega sloga, ki se je, kot je povedal Tarciso Venuti, začel uveljavljati na Slovenskem na začetku 15. stoletja. Za ta slog naj bi se zgledovali po praški stolnici sv. Vida, ki so jo zgradili v 14. stoletju. Ta praški vzorec se ponavlja na številnih slovenskih cerkvah (Ptujška Gora, sv. Kancijan v Kranju) in iz Škofje Loke se je preko Posočja razširil do Nadiških dolin. Usmeritev in razsežnosti cerkve, poligonalna oblika prezbiterja, kritje, zvonik in nosilne opore kora, šilasti lok, ki ga bogatijo razne sohe, vse to so značilnosti številnih cerkva, ki so nastale v tem času na širšem slovenskem prostoru.

Cerkev sv. Kvirina pa ni le bogoslužnega pomena. Do današnjih dni je simbol upravne avtonomije, ki so jo Nadiškim

dolinam dodelili oglejski patriarhi in Beneška republika, v zameno za obrambo in nadzorstvo petih prelazov, ki povezujejo Benečijo s Soško dolino. Kot je na slovesnosti povedal špeterski župan Firminio Marinig so se pod lipo pri cerkvi zbirali na višji sosednji, predstavniki »landarske« in »merske banke«, da so razpravljali o skupnih vprašanjih obeh velikih županij, da so volili svoje predstavnike, in pošiljali svoje odposlance v Benetke. Zadnje zborovanje so imeli 2. maja 1804, sedem let po padcu Beneške republike.

Cerkev sv. Kvirina združuje torej umetnost in zgodovino in predstavlja nekakšno sintezo globoke kulture Slovencev, ki živijo v Nadiških dolinah, to je kulture, ki je prepojena in prekaljena v veri. »Gre za vero« - je poudaril msgr. Marino Qualizza, odgovorni urednik petnajst dnevnika Dom - « ki je ustvarila miselnost in sposobnost presojanja ter ukrepanja, česar ne smemo pozabiti, da ne bi napačno prebirali naše zgodovine in tako prepustili vetrovom njene najpomembnejše vidike«.

Papež Janez Pavel II. nagovarja predstavnike slovenske države na avdijenci v Vatikanu 19. februarja 1993

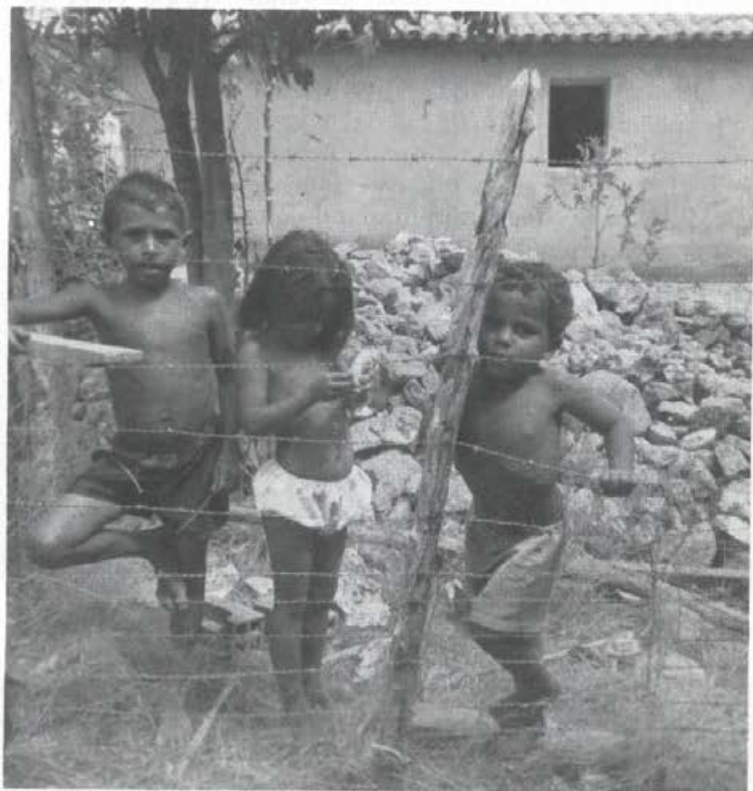
Nekaj utrinkov iz Brazilije

Ko smo se med poletjem nekateri prijatelji iz slovenske Skupnosti krščanskega življenja odpravljali v Brazilijo, smo vedeli, da odhajamo v veliko državo z ogromnimi družbenimi protislovji: velika naravna bogastva (zlato, les...) in turizem na eni strani, na drugi pa lakota, revščina, »minhinos da rua« (zapuščeni otroci, ki živijo na ulicah in katere pogosto kar policaji pobivajo).

Evropejci poznamo Brazilijo kot deželo plesa, tradicionalnega pusta, ogromnih peščenih plaž z zelenimi palmami, ki jih boža tropsko sonce in jih obdaja sinji Atlantik s širokimi koralnimi grebeni; poznamo jo kot deželo sambe in lepih deklet, kave in nogometa. Skoraj kot ne-

kakšno sanjsko deželo. Ta podoba ni zgrešena, je resnična, vendar to še ni Brazilija: je le njen zelo majhen del, katerega lahko okušajo le redki dobrostoječi Brazilci, ki živijo na razvitejšem jugu ali ob obali. Komaj pa se pomaknemo v notranjost, srečamo popolnoma drugačen svet. V favelah (naselja, kjer živi po več tisoč ljudi v hišah iz blata in slame) so mnogim otrokom edine sanje krožnik riža in fižola ter nekaj človeške topline.

Takšna podoba prevladuje v severovzhodni Braziliji, predvsem v najrevnejši državi federacije Piauí, ki jo sedaj mori najhujša suša tega stoletja. Ponavadi tukaj dežuje le v času med januarjem in aprilom. V takšnih razmerah, kjer je po-

Brazilski otroci -
revščina in zaostalost

leg klimatske odvisnosti vsa zemlja v rokah redkih (pogosto nasilnih) veleposestnikov, se večina ljudi popolnoma prepusti slepi usodi in živi v moreči pasivnosti brezdelja in lenobe. Družina skoraj ne obstaja, predvsem ker jo ponavadi očē, ki ne zmore (ali se mu noče) skrbeti zanjo, zapusti. Vsa skrb za preživetje 7 - 8 otrok, kolikor jih ima ponavadi vsaka družina, je torej prepuščena materi.

V takšni situaciji zadobi tudi pojem evangelizacija širši pomen. Misijskarji so tukaj istočasno učitelji, poljedelci, gradbeniki, upravitelji, zdravniki in seveda duhovniki. Predvsem pa so tukajšnjim ljudem prijatelji, preroki Upanja v deželi, kjer na prvi pogled obstaja samo sedanost, kjer zgleda, da zgodovina še ni bila spočeta in da je edina ideja bodočnosti skrb za vsakdanji dan, za preživetje. Pater Humberto Pietrogrande, ki že preko 20 let živi v teh krajih, pa kljub vsemu pravi, da je v tej sedanosti vendar skrit zaklad bodočnosti. Tako kot se v globinah te suhe, nerodovitne zemlje, vendar pretaka voda, tako se tudi v pustem vsakodnevnem boju za preživetje preliva Upanje, ki je spočetje življenja. Na tak način je tudi zvesti Bog prisoten v človeški nebogljenosti, v trpljenju, lakoti, v nemoči. Še več: Prav tu je Njegova Ljubezen do človeka najbližja, najbolj prodorna in konkretna, saj je kot voda v globinah suhe prsti človeštva porok Življenja.

To Upanje predstavljajo predvsem mladi. Prisotno je v njihovem veselju, ki se izraža v plesu in v odprtosti srca. V šolah, ki jih vodijo tukaj patri misijskarji s pomočjo drugih laikov, se mladi učijo obdelovati zemljo in to znanje skušajo potem uresničiti tudi na svojih domovih. Žal je veliko takih, ki po končanem študiju zapustijo domačo zemljo in se masovno preselijo na bogatejši jug, ker jih zaslepi skušnjava po takojšnjem dobičku. Mnogo pa je takih, ki pogumno izberejo »ozka vrata« in ostanejo zvesti svoji zemlji z željo, da bi jo izboljšali in ji vdahnili življenje. Da je to mogoče, dokazuje odnos, ki

ga imajo do nje, ko vsak dan vstajajo ob štirih zjutraj in gredo zalivat vrt, čeprav vedo, da bo morda žgoče ekvatorialno sonce kmalu vse posušilo. Vodo zajemajo iz 150-200 m globokih vodnjakov in jo nosijo v majhnih posodah... potrpežljivo in vztrajno... jutro za jutrom, posodo za posodo.

To je sicer zanje največja žrtev: ne bežati pred težavami in slepo hiteti za donosnejšimi perspektivami takojšnjega bogastva, ampak potrpežljivo vztrajati z Upanjem in Ljubeznijo, ki jim dajeta moč za to žrtev na poti odrešenja, v veri, da samo Ljubezen lahko spremeni puščavo v zelenico.

IVAN TAVČAR

Samota

*Vse lahkò deliš
s sobratom:
žalost, srečo
in nesrečo,
vero, upanje,
ljubezen,
bol, trpljenje
in norenje.
Vse lahkò
se razdeli.
Le samota
ni deljiva -
tiha, skromna,
sramežljiva,
jo lahkò
le sam obhajaš.*

Goriška Mohorjeva družba v zadnjem letu

ZGODOVINSKA NOVOST

Tudi bežen pregled življenja in dejavnosti GMD v letu 1993 mora najprej omeniti, da se je ustanovila »ZADRUGA GORIŠKA MOHORJEVA«. Pomen tega dogodka bolje dojamemo, če pomislimo, da ni bil pravni položaj GMD v sklopu italijanske zakonodaje nikdar dovolj razčiščen. V glavnem se je GMD pri svoji založniški dejavnosti naslanjala na Katoliško tiskovno društvo (KTD), ki je bilo ustanovljeno leta 1908 in je, začuda, preživelo fašistično viхро.

Želja KTD, da se reši nekaterih bremen (KTD je n.pr. lastnik Katoliškega doma v Gorici), pa tudi vedno zahtevnejša finančna zakonodaja, možnost nekaterih davčnih olajšav in večje javne podpore, - so bila dejstva, ki so vodila odgovorne pri krščansko usmerjenem tisku in založništvu za goriško in tržaško območje v zamisel, da se tednik KATOLIŠKI GLAS, mesečnik za otroke PASTIRČEK in GMD prelijejo, s pravno finančnega vidika, v nov subjekt v obliki zadruga. O tem je razpravljal občni zbor v Nabrežini 9. septembra 1992, ki je zamisel temeljito razčelnil in jo potrdil ter ustanovi izbral ime »ZADRUGA GORIŠKA MOHORJEVA«. Na predlog ustanovnih članov in na osnovi štatuta, ki so ga le-ti oblikovali, je bila zadruga ustanovljena z notarskim aktom v januarju 1993 ter nato registrirana na goriškem sodišču. Z delovanjem je pričala 1. julija 1993. Velja vsekakor poudariti, da gre le za gospodarsko-finančno preosnovo, ki bo spoštovala dosedanjo zamisel in avtonomijo GMD.

Božični koncert
v Ronkah v cerkvi
sv. Lovrenca
januarja 1993 -
nastopili so pevci
iz Štandreža

Odgovor na vprašanje, ki se tu pa tam pojavlja, čemu še vztrajati pri obstoju treh Mohorjevih družb v malem slovenskem prostoru, čeprav so odpadli mnogi razlogi, ki so botrovali nekdanji delitvi, je bil podan in utemeljen pri lanskem pregledu dejavnosti GMD, zlasti pa v skupni izjavi treh mohorjevih družb v Bilčovsu na Koroškem dne 8. julija 1992. Zlitje tre Mohorjevih ostaja vsekakor »sanja«, v dinamičnem smislu, ki naj vodi in poživlja medbojno spoznavanje, sodelovanje in odpravljanje morebitnih nesporazumov. Med sadove tega novega vzdušja lahko štejemo razne pobude in srečanja, ki so se zvrstila v sezoni 1992/93, pri katerih je bila tudi GMD udeležena. Naj jih le bežno zaznamujemo.

GMD je bila prisotna v Cankarjevem domu v Ljubljani dne 24. septembra 1992 pri proslavi 140 letnice Mohorjeve družbe. Sodelovali smo pri razstavi izbora Koledarjev vseh treh Mohorjevih družb oktobra 1992 v Tržiču na Gorenjskem. Svoj knjižni dar 1993 je GMD predstavila tudi izven ožjega okolja, n.pr. v Ljubljani na Inštitutu za novejšo zgodovino (pobudnik in gostitelj dr. Boris Mlakar) in na idrijskem gradu skupaj z beneškimi uredniki Trinkovega koledarja (gostitelj prof. Tomaž Pavšič).

V neposredni navezi z že omenjenim bilčovskim srečanjem (8.7.1992) in njegovim »Manifestom treh Mohorjevih« s skupno željo in voljo, da se sistemsko nastavi sodelovanje in koordinacija v dejavnosti vseh treh Mohorjevih, so bila naslednja srečanja: v knjižnici teološke fakultete v Ljubljani ob novem letu, pomladansko srečanje v Ogleju in Gradežu (28.4.1993) in jesensko srečanje septembra v Celovcu. Gostiteljica pomladanskega srečanja v Ogleju in Gradežu je bila GMD. Ker smo želeli dati temu srečanju značaj nekakega romanja h koreninam Mohorjeve družbe, smo srečanje natrpali in obenem popestrili s trojnim trenutkom: delovnim, z dokaj živo razpravo, z verskim s sv. mašo v oglejski baziliki in z družabnim, s kosilom v penzionu Stella Maris v Gradežu. Skupaj smo tudi proslavili 80 letnico življenja prof. Martina Jevnikarja, zaslužnega urednika Primorskega slov. biografskega leksikona.

Dokaj zgovorno pričevanje novega prijateljskega duha, ki povezuje tri Mohorjeve, je bil skupen nastop na knjižnem sejmu v Cankarjevem domu v Ljubljani novembra 1991.

KNJIŽNI DAR ZA LETO 1993

V duhu Mohorjanskega izročila in po meri lastnih zmogljivosti je sedanja založniška bera GMD zajeta le v vsakoletni knjižni dar. Zbirko, ki je izšla v prvih decembrskih dneh 1992, sestavljajo: Koledar, nato dva pričevalsko-pripovedna spisa oz. knjigi, to je, »Leto odmrznitve« (Vinko Beličič) in »Aravkanija« (Andrej Prebil); pridružuje se jim »Črniška kronika« (Lojze Novak, urednik Boris Mlakar); zbirko sklepa 18. snopič Primorskega slovenskega biografskega leksikona PSBL (urednik Martin Jevnikar).

Koledar GMD 1993, sledeč zasnovam Mohorjanskega izročila, izpostavlja predvsem družbeno-kulturna dogajanja, v katera je zajet slovenski zamejski človek. Omembe vredno se nam zdi poročilo o obisku sv. očeta Janeza Pavla II. v našem zamejskem prostoru v prvih dneh meseca maja 1992.

Pisatelj Vinko Beličič nam v izbranem literarnem slogu, ki ga odlikuje,

v knjigi »Leto odmrznitve« pričevalsko podaja svoje doživljanje političnega dogajanja in demokratizacije v Sloveniji leta 1990 ter novega sveta, ki ga je odkril v rodni Beli krajini, ko mu je bilo dano, da se je lahko vrnil domov po skoraj polstoletnem pregnanstvu.

»Aravkanijo« je napisal lani umrli lazarist Andrej Prebil, doma iz Horjula, ki je deloval kot misijonar med Indijanci plemena Mapuče v južnoameriški deželi Aravko (Čile).

Dokaj odmevna je bila »Črniška kronika«, veren prepis lastoročnega izvornika, ki spada v sklop zbirke »Naše korenine«. Napisal jo je ugledni goriški duhovnik Alojzij Novak (1881-1967), tedaj župnik-dekan v Črničah na Vipavskem, pozneje kanonik goriškega kapitlja, eden izmed soustanoviteljev GMD. V knjigi so zabeleženi dogodki, pa tudi vtisi in razmišljanja o dogodkih, ki so v vojnih letih (1940-1945) in tudi neposredno po vojni, usodno prizadevali življenje ne le črniških faranov in vipavskih ljudi, marveč Goriško in narod. Zgodovinarju dr. Borisu Mlakarju gre zasluga in priznanje za temeljito uvodno študijo in za številne opombe, s katerimi je Črniško kroniko obogatil in zgodovinsko ovrednotil.

Knjižni dar 1993 sklepa 18. snopič Primorskega slovenskega biografskega leksikona (PSBL), ki ga urejuje prof. Martin Jevnikar. O pomenu in kakovosti tega enciklopedičnega dela je bilo že veliko napisanega. Tu velja povedati le, da se je z 18. snopičem končal redni del (črka Ž) in so se pričeli Dodatki z imeni in gesli omembe vrednih osebnosti, ki so v prvem sklopu izostala. Dodatkov bo predvidoma za dva snopiča. Publikacija PSBL bi se morala skleniti z 20. snopičem v knjižnem daru 1995, ko bo GMD praznovala 70. letnico svoje dejavnosti.

Organist Herman Srebrnič je prejel papeško odlikovanje »Pro Ecclesia et Pontifice« za svojo glasbeno dejavnost (7. febr. 1993)

Spomini na tržaškega škofa msgr. Alojzija Fogàrja

Po maturi leta 1930 sem se znašel v skoraj nerazrešljivih težavah. Kako nadaljevati na univerzi s študijem, ki sem ga začel z vpisom na italijanski klasični licej »Dange Alighieri« v Trstu?

V letih srednješolskega študija sem se kar tako, brez tehtnega premisleka odločil za študij medicine. Le sčasoma sem se zavedel, da je ta študij zame in za mojo družino predrag. Po očetovi smrti pa je to postalo sploh nemogoče. Tu pa tam sem slišal mater, ki se je razgovarjala s svojo sestro, ki je večkrat prihajala k nam v Trst po opravkih (bila je lastnica cvetličarne v Ljubljani in cvetje osebno kupovala v San Remu), da bi bilo najbolje, ko bi se po maturi odločil za študij v Ljubljani, kjer bi že ona poskrbela, da bi me sprejeli v Škofove zavode v Št. Vidu. Tako bi lahko postal duhovnik. Mati ni razumela, da ta njena želja zame ni bila sprejemljiva, ker sploh nikdar nisem v sebi čutil duhovniškega poklica. Zaposlitve nisem mogel dobiti. Vse prošnje so mi po vrsti odbili. Sošolec in kasneje dober prijatelj Bruno Lontschar-Vasari mi je svetoval, naj se z njim prijavim kot privatist k učiteljski maturi, ker bi bila učiteljska zaposlitev na kraškem podeželju zagotovljena. Pustil sem, da se je za to sam odločil, moje mesto ni bilo v potujčevalnicah slovenske šolske mladine. Bruno je to storil in tako lahko študiral pravo v Padovi in si po diplomi zagotovil uspešno upravno pot v okviru italijanske radiotelevizijske ustanove. Tudi jaz sem se po njegovem zgledu vpisal na padovansko pravno fakulteto. Spoznal sem, kako so tedanji revnejši študentje študirali pravo (refugium peccatorum!), ne da bi sploh prihajali k predavanjem. Nagrajevali so

fakultetne sluge, ki so poskrbeli za vse podpise profesorjev, s katerimi so bili pripuščeni k izpitu. To sem napravil tudi jaz, toda samo enkrat. Takoj sem si začel spraševati vest in spoznal, da iz takšne moke ne bo zame kruha.

ODREŠILNA POMOČ ŠKOFA FOGÀRJA

V trenutku potrnosti sem sklenil, da se obrnem na tržaškega škofa msgr. Alojzija Fogàrja, ki sem ga spoznal, ko je nekoč obiskal študentsko kongregacijo v jezuitski cerkvi v ulici Ronco. Stopil sem k njemu. Pojasnil sem mu težave pri nadaljevanju svojega študija v Padovi. Napisal je pismo, naslovljeno na padovanskega škofa, ki bi mi lahko svetoval, kaj bi moral ukreniti, da bi me sprejeli v kak študentski dom ali v kakšno drugo podobno socialno univerzitetno ustanovo. Odpotoval sem spet v Padovo, da bi napravil to, kar mi je svetoval škof Fogàr. Med vožnjo sem spet vse skupaj dobro premislil. Odločilna pa je bila misel na družino. Po ogledu čudovitih Giottovih fresk o »Človekovem mrtvaškem plesu« v gotsko naježeni Cappelli degli Scrovegni (podobno imamo v Hrastovljah, delo Janeza iz Kastva, ki so jo pa poimenovali »človeški mrtvaški sprevod«), sem raztrgal Fogàrjevo pismo za padovanskega škofa, se napotil na postajo in se vrnil v Trst. Mesec kasneje sem že bil v Ljubljani, kamor sem šel s trebuhom za kruhom in z glavo za študijem. To dolgujem msgr. Fogàrju, pa tudi vse, kar je sledilo: trdo delo, naporni študij, diploma, namestitev kot asistent na romanističnem oddelku filozofske fakultete ljubljanske univerze, kjer sem bil obenem zaposlen tudi kot

lektor italijanščine. Škof Fogar mi je namreč s svojim pismom pomagal, da sem se prepričal, da je zame odrešilna le misel na emigracijo v Ljubljano.

EMIGRACIJA V LJUBLJANO

Izbruhnila je druga svetovna vojna. Leta 1936 sta jugoslovanski ministrski predsednik Stojadinović in italijanski zunanji minister grof Ciano, Mussolinijev zet, podpisala pogodbo o večnem prijateljstvu med obema državama. Kmalu nato pa je Italija kot vedno dotlej in potlej, potepala tudi to pogodbo in na Veliko noč 1941 z mogočno fašistično armado, ki je bila najmodernejše opremljena in oborožena, zahrbtno napadla nič hudega slutečo Jugoslavijo in v treh dneh skupaj s Hitlerjevo Nemčijo pomendrala Kraljevino Karadjordjevičev. Začeli so se poboji, streljanje talcev, požiganja vasi, uničevanje industrijskih obratov in poljedeljstva ter živinoreje, masovno odvažanje ljudi (brez razlike na spol in starost!) v italijanska taborišča smrti, ki niso bila nič manj zloglasna kot nemška. V naši bližini je bilo tako taborišče v Gonarsu, v Hrvaškem Primorju pa na otoku Rabu. Okrog sto drugih takšnih taborišč je bilo posejanih po vsej Italiji.

Seveda vojna vihra ni prizanesla niti meni. 10. avgusta 1942 so me zaprli, odpeljali v tržaško civilno ječo »Coroneo«, nato pa v vojaški zapor v ulici Tigor. Po obsodbi na dve leti ječe zaradi dezerterstva so me dodelili delavskemu bataljonu, ki je bil nameščen v Arezzu, v Toskani.

INTERNACIJA V DELAVSKEM BATALJONU V AREZZU IN PRIHOD V RIM

V Arezzu sem spoznal družino bivšega jeseniškega župana in znanega lekarnarja Žabkarja. Gospa Justa, odločna ženska, je bila sestra zdravnika dr. Dorčeta Sardoča. Po italijanski brezpogojni kapitulaciji 8. septembra 1943 sem se po njenem

nasvetu podal v Rim z namenom, da tam počakam na prihod zavezniških oboroženih sil.

Prav tako po nasvetu gospe Juste Žabkarjeve sem se javil pri Slovenskih šolskih sestrah, ki so jih nemški okupatorji pregnali iz Maribora. Generalna prednica Marija Hanzelič je bila v marsičem podobna Justi Žabkarjavi, vsekakor ni bila nič manj odločna.

Vatikan je dodelil predstojništvu Slovenskih šolskih sester za protektorja kardinala Fumasoni-Biondija. Ta ni znal nemško in še manj slovensko, generalna prednica reda pa ni znala italijanščine. Tako sem začel učiti italijanščino prednico in ostale sestre. Prednica se je na ta način lahko kmalu sporazumevala z vatikanskim protektorjem in lahko reše-

JOŽE ALEKSIJ MARKUŽA

Slovenska beseda

*Strma je bila pot
preko solza in trpljenja
skozi tisočletje
v zarjo svobode,
kot beli golob
vzplavala si
nad slovenske domove.*

*Od začetka,
ko sveta sta brata
Ciril in Metod
blagoslovila
brazde slovenske kali
do danes
zmago slavi.*

*Slovenska beseda
od snežnih vrhov
in panonskih nižin
do zelenih gozdov
in morskih brežin
vedno lepa in živa
do današnjih dni.*

vala z njim pereča vprašanja svojega reda, jaz pa sem si ustvaril podlago za novo begunsko življenje v Rimu.

PONOVNO SREČANJE S ŠKOFOM FOGÀRJEM

Zanimal sem se za naslov msgr. Fogàrja. Dal mi ga je g. pater A. Prešeren, član jezuitskega reda kot asistent za dežele slovanskega Vzhoda, ki je vsako nedeljo maševal pri slovenskih šolskih sestrah.

Tedaj je msgr. Fogàr še stanoval v palači na Trgu Rinascimento v bližini Vatikana. Kmalu pa se je preselil v Lateransko palačo in prebival v zadnjem nadstropju, kjer je razpolagal z večjo mansardo z za silo urejenim vrtom. Lateran je sedež rimskega škofa, ki je vsakokratni papež. Po razrešitvi od škofovske dolžnosti v Trstu je msgr. Fogàr bil premeščen v vatikansko kurijo s častnim naslovom nadškof Patraški. Kmalu nato je postal pomočnik papeževga vikarja za Rim in v glavnem opravljal birmovanja za precej obsežno škofijsko območje. Obenem je po raznih bližnjih župnijah skrbel za poroke, prvoobhajance in druge cerkvene obrede. Msgr. Fogàr me je prijazno sprejel in se takoj zanimal za mojo usodo. Zame ni več vedel, odkar sem zapustil Trst. Vesel je bil, da sem kljub težavam zaradi dela, ki sem ga moral že od vsega začetka opravljati poleg študija, lahko doštudiral. Pri tem je omenil, da je lektorat slovenščine na rimski univerzi nezaseden. Svetoval mi je, naj stopim do vodje slavističnega oddelka filozofske fakultete prof. G. Mavra. Tako sem storil. Profesor je prebral Fogàrjevo pismo, pregledal prepis diplome in imenovanje za asistenta in lektorja italijanščine na filozofski fakulteti Ljubljanske univerze in me postavil za lektorja z letnim imenovanjem. To mesto sem ohranil od leta 1943 do leta 1948, ko sem se vrnil v Trst. Pri slovesu mi je prof. Maver še povedal, da je med vojno prišel v Rim pisatelj in dramatik Bratko Kreft,

ki se je prav tako zanimal za lektorat slovenščine in ga dobil. Kmalu pa je prišla za njim tiralica in policija ga je odvedla nazaj v Ljubljano. V Trstu sem o tem dogodku pisal v Primorskem dnevniku. Kreft je na to ostro reagiral in po tisku sporočil javnosti, da v Rimu ni bil lektor slovenščine. Verjetno mu ni bilo prav, da bi se v Sloveniji razvedelo, da se med vojno ni ravnal po splošno veljavnem načelu o kulturnem molku za ves čas fašistične okupacije. Žal se jaz tega načela nisem mogel držati. Usoda me je vrgla v vojni vrtinec in sklenil sem, da bom ves čas vojne dopovedoval italijanskim kulturnikom, da smo Slovenci omikan in kulturni narod, ki noče poginiti. Msgr. Fogàr je bil izredno zadovoljen, ko sem mu sporočil, da sem na osnovi njegovega priporočilnega pisma dobil mesto lektorja slovenščine. Moram pa pri tem dodati, da sem bil za trenutek v dvomu, ali mi bo podvig uspel. Vprašal sem namreč prof. Mavra, ali ni morda slovenskega porekla, kajti priimek Maver je zelo pogost med Slovenci. Z opazno ostrino me je zavrnil, češ da je v Lombardiji mnogo takih primerov. Zakaj je omenil Lombardijo, ne vem. Vse pa se je srečno končalo. Prof. Maver ni preklical dane besede, čeprav rektorat ni prejel iz Ljubljane nobenega uradnega potrdila, da sem bil asistent in lektor italijanščine na Ljubljanski univerzi.

FOGÀRJEVO ODMAKNJENO ŽIVLJENJE V RIMU

Škof Fogàr je živel v rimskem pregnanstvu zelo odmaknjeno življenje, posebno kar zadeva stike s Tržačani. Vseeno pa je rad sprejemal obiske Slovencev, ki so se k njemu zatekali za pomoč ali nasvet. Njegov stalni gost je bil goriški odvetnik dr. Janko Kralj. Tudi mene je povabil, naj ga od časa do časa obiščem. To je bilo navadno ob petkih, ko so k njemu prihajali tudi drugi gostje. Postregel nam je s čajem. Čas je vedno prijetno potekal ob razgovo-

ru o zadevi, ki nas je tedaj posebno prizadevala, to je o vojni. Tako sem pri njem spoznal tudi dva njegova nečaka, po veji mariborskega usnjarka Pollaka. Bila sta brata Škofic. Starejši je bil dober violonist. Mlajši Milko je bil zaposlen kot zdravnik v begunskem taborišču, nastanjenem v osrednjem italijanskem filmskem produkcijskem središču »Cinecittà« v neposredni rimski okolici. Tam je mladi Milko spoznal mlado lepo podeželsko Rimljanko Gino Lollobrigido, ki je bila frizerka v filmskem središču. Poročila sta se. Milko je iz žene, ki je večkrat nastopala kot statistka v raznih filmih, vzgojil v nadebudno umetnico. Imela sta otroka Milka Skofica mlajšega. Milko starejši je napravil napako, da je pustil zdravniški poklic in postal upravitelj in menažer svoje žene. Žena pa je kmalu kot prava zvezda vzletela in mož je ostal sam. Preselil se je na Dunaj, kjer je kot knjižni založnik skrbel za tisk redkejših del v luksuzni opremi.

Škof Fogàr je rad pripovedoval, kako so pri nas na Tržaškem in Goriškem Gino Lollobrigido imeli za sonarodnjakinjo. Do tega pa je prišlo, ker so mlado rimsko okoličanko, doma iz Ciociarije, bogatega kmetijskega predela okrog Ri-

ma, ki mu pravijo tudi Campagna romana, enostavno presadili v Čičerijo, predel Istre, kjer so se na begu pred Turki naselili Aromuni, znani kot strokovnjaki pri izdelovanju bukovega oglja.

RAZGOVORI Z MSGR. FOGÀRJEM

Najprijetneje je bilo, ko sva z msgr. Fogàrjem sama sedela v njegovem salonu ob okrogli in umetniško rezljani mizi s čudovito ploskvijo iz oniksa. Podaril mu jo je vojvoda Amedeo Aoški. Poznala sta se iz Trsta, ko je bil mladi vojvoda polkovnik artilerijskega polka pri Sv. Ivanu, prebival pa je v Miramaru.

Škof Fogàr je rad govoril o svojih tržaških letih. Ponosen je bil, da so se vsi njegovi slovenski verniki postavili ob njegovo stran, ko so ga fašistična oblastva zaradi njegovega protifašizma in Slovencem naklonjenega stališča, ob pasivnem zadržanju osrednjih cerkvenih krogov prisilila do odstopa, kot se je že nekaj let prej zgodilo z goriškim nadškofom Sedejem. Škof Fogàr je bil poklican v Rim. *Promoveatur ut amoveatur!* Formalno je bil povišan v naslovnega nadškofa Patraškega in dodeljen za pomočnika papeževemu vikarju za rimsko škofijo, dejansko

Prešernova proslava
v Peterlinovi dvorani
v Trstu 8. febr. '93
(f.to S. Ferrari)

pa so mu odvzeli pastirsko oblast, ki jo je tako koristno opravljal v Trstu. Sam mi je pravil, da bo do smrti ostal pomožni škof rimske škofije. Obžaloval je le to, da so mu v Vatikanu izsiljeni odstop zaradi antifašizma šteli v zlo.

Večkrat sem mu dejal, da smo bili njegovi tržaški škofljani prepričani, da mu bo Vatikan prav zaradi njegovega antifasizma dal polno zadoščenje zaradi krivice, ki mu je bilo storjena. Kar tako sem nekoč omenil kardinalat. Takoj je odvrnil, da na kaj takega ni nikdar mislil. Dodal je, da tudi za kardinala moraš biti komolčar, kar pa on ni nikdar bil. Zadovoljen je bil s tem, kar je v življenju dosegel. Le hudo mu je bilo, da ga Vatikan ni podprl v borbi proti tržaškemu prefektu Tiengu. Šlo je za borbo, ki je bila važna za vse katoliško politično gibanje v Italiji. Tiengo si je hotel popolnoma podrediti Katoliško akcijo in še prav posebno vse katoliške mladinske organizacije. Najbolj mu je bila na poti vsedržavna študentska zveza FUCI (Federazione universitaria cattolica italiana).

FOGÀRJEVA BORBA PROTI FAŠIZMU

Msgr. Fogàr se je v tem delikatnem trenutku svojega škofovanja v Trstu odločil za borbo proti fašizmu, ki je kmalu zelo pridobil na ugledu pri liberalnacionalnem meščanstvu, tudi zaradi odločnega protislovenskega zadržanja. Zato se je msgr. Fogàr moral nujno spopasti s prefektom Tiengom, ki je leta 1931 postal vsemogočni gospodar na Goriškem. Naloga, ki mu jo je Mussolini zaupal, je bila obračunati z msgr. Sedejem, msgr. Faiduttijem in msgr. Fogàrjem, ki so močno ovirali podredivitev vsega klera in ljudstva fašistični oblasti.

Msgr. Alojz Faidutti, beneškoslovenski rojak, prošt goriške stolnice, organizator med Furlani krščansko-socialnega gibanja in gospodarske združne samoobrambe po zgledu J. Ev. Kreka, je že dolgo časa bil tarča fašističnih napadov. Ko je pri-

šel Tiengo l. 1931 v Gorico, mu ni bilo več treba pritiskati na nadškofa Sedeja, ki je grozil z izobčenjem vsakogar, ki bi še dalje zahteval odstop msgr. Faiduttija z mesta goriškega prošta. Sveta Stolica je to zadevo kmalu uredila. Poklicala je msgr. Faiduttija v Rim, kjer je v dogovorjeni internaciji čakal na imenovanje za apostolskega nuncija v Litvi, kjer je umrl in je tudi pokopan.

Tiengo se je takoj lotil msgr. Sedeja. Ko je že stari in bolni škof izvedel, da ga nameravajo odstaviti, je nekaj časa demonstrativno kljuboval, vendar je nato leta 1931 popustil pod pritiskom apostolskega vizitatorja msgr. Giovannija Sirottija.

Tienga so nato leta 1932 premestili v Trst. Tu se je lotil najtršega oreha: msgr. Fogàrja. Borba je bila težka, ker je škof Fogàr užival zaupanje tudi v večjem delu tržaških vernikov italijanske narodnosti. Smernice te borbe je najavil že videmski prefekt Piero Pisenti:

»Problem slovenske duhovščine na vzhodni meji domovine je neodločljiv in treba se ga je lotiti čimprej, kajti tudi po pohodu na Rim je bilo zelo malo storjenega, da bi problem rešili po italijansko in po fašistično v skladu z dostojanstvom nove Italije in njenega novega duha.«

Tržaški prefekt Ettore Porro pa je borbi proti msgr. Fogàrju nasprotoval. V nekem poročilu vladi je leta 1932 napisal: »Ne dvomim o njegovem italijanskem čustvovanju in ne verjamem, da ima raje slovenske duhovnike in da trdo ravna z italijanskimi. Sodim pa, da v tako težavnem ozračju, kakršno vlada tukaj, skuša ohraniti ravnovesje in da včasih nehoti razočara ene in druge.«

Porro so odstavili. Leta 1932 je na njegovo mesto prišel Tiengo. Imel je že zbrane argumente, s katerimi je začel gonjo proti dovolj dobro zasidranemu dušnemu nadpastirju, ki je po splošnem mnenju koristno deloval v cerkvenem interesu. Očitati so mu:

1) Da je dovoljeval rabo slovenščine in da se je je tudi sam posluževal v odnosu

do slovenskih vernikov tudi po 10.2.1923, ko je videmski nadškof prepovedal rabo slovenščine v cerkvah nadiških dolin.

2) Da je 3.1.1934 v goriškem semenišču nagovoril tržaške gojence z besedami, ki naj bi bile žaljive za njihovo italijansko čustvovanje.

3) Da ni hotel spomladi 1934 blagosloviti Doma bojnikov v Trstu, ki je vključeval celico in spomenik na smrt obsojenega atentatorja na avstrijskega cesarja Franca Jožefa, Viljema Oberdanka.

Giuseppe Fornasir, avtor brošure *Neprijeten škof v fašistični dobi v Trstu*, ki je izšla leta 1981 v Trstu kot del spominskih svečanosti ob desetletnici Fogàrjeve smrti, izjavlja, da kdor danes (to je pred dobrimi desetimi leti!) »hodi po tržaškem središču, ne more nikakor reči, da živi v mestu, kjer ne govorijo slovenščine. Škof Fogàr se je zato boril, da bi slovenski manjšini priznali naravno pravico do uporabe materinščine.«

Tržaški zgodovinar Carlo Schiffrer pa je glede tega napisal v reviji Trieste, številka 58/1963 članek z naslovom *Chiesa e Stato a Trieste durante il periodo fascista*, v katerem ugotavlja, da je bil msgr. Fogàr »ena od redkih političnih osebnosti vodilnega tržaškega razreda, ki je jasno videl, katera bi morala biti sčasoma najbolj uspešna vodilna smer, ki bi zajamčila stalne koristi italijanskega naroda in italijanske države na Tržaškem.«

Druga obtožba se nanaša na besede, ki jih je msgr. Fogàr izrekel 3.1.1934 goriškemu semeniščniku, ko je poudaril, da »biti Italijani po rojstvu ni privilegij«, zaradi česar jih je vzpodbujal, naj vzdržujejo bratske odnose s slovenskimi tovariši.

Tako je škof govoril svojim klerikom, zavedajoč se njihove različnosti po narodnosti in vabeč jih — v duhu cerkvenega nauka — k enotnosti in bratstvu.

Tretja obtožba — za režimovce menda najhujša — pa se nanaša na odklonitev blagoslovitve spomenika Viljema Ober-

anka pred Domom bojnikov na Trgu Oberdan v Trstu.

Škof Fogàr tega ni mogel storiti, ker bi to povzročilo ne samo zgražanja med Slovenci in med tržaškimi Italijani, ampak tudi obsodbo cerkvenih oblasti, kajti s tem bi kršil načela katoliške morale, ki obsoja tudi poskus umora in odreka cerkvene časti ljudem, ki se izjavljajo, da so ateisti.

Boj med prefektom Tiengom in škofom Fogàrjem je s tem zavzel nevaren obseg. Posegel je spet Vatikan. Zaplet se je rešil diplomatsko, po salomonsko, toda šele po dveh letih trudapolnih pogajanj med Vatikanom in Italijo. Prefekta Carla Tienga so 31.7.1936 premestili v Bologno.

Carlo Tiengo je slovel kot »ras« iz Adrije, to je v svojem rojstnem mestu ob izlivu Pada v Jadran. Ko so delavski krogi nameravali proslavljati obletnico mučeniške smrti bratov Matteotti, je Tiengo organiziral fašistične škvadre in z njimi pustošil po Adriji, dal pobiti nekaj delavcev, požgati precej hiš in razdejati mnogo trgovin. S tem zločinskim slovesom se je pojavil najprej v Gorici in nato v Trstu, kjer je opravil delo, ki mu je bilo naročeno.

Izhajal je iz družine, kjer sta bili živčnost in slaboumnost dedni. Zgodovinska nemeza je hotela, da je tudi on na koncu svojega burnega življenja znorel in v napadih zmedenosti vpil: »Jaz sem škof Fogàr!« Po zlomu Italije se je zatekel v Milan, kjer se je poleg Mussolinija pogajal z Odborom narodne osvoboditve za severno Italijo. Nekaj dni kasneje so ga partizani 113. Brigade Garibaldi zajeli in po prekem sodu ustrelili. Nekdanjega mogotca ni na njegovi poti do zadnjega domovanja spremljal noben prijatelj ali znanec.

ŠKOF FOGÀR PREMEŠČEN V RIM

Msgr. A. Fogar, ki je bil edina žrtev premetene igre med fašizmom in Vatikanom, se je tri mesece po Tiengovi premestitvi naselil v Rimu, kjer je mirno in dostojan-

Msgr. A. Fogar s člani družine Jež v Rimu 17.9.1951

stveno živel do svoje smrti leta 1971. Mnogo držav ga je hotelo imeti v svoji sredi kot apostolskega nuncija. Leta 1969 mu je tržaška občinska uprava podelila »Zlatega svetega Justa«. Vsa odlikovanja pa je odklanjal, želel je samo hvaležen spomin v molitvi.

G. Fornasir, avtor uradne škofijske brošure ob desetletnici njegove smrti piše, da je bilo njegovo povišanje v nadškofa Patraškega zadnji vbodljaj strupenega repa njegovih domačih nasprotnikov v Trstu.

Mislím, da je najboljše zadel in opisal Fogarjevo osebnost ravnatelj »Canisianuma« jezuitski pater Hoffmann v Innsbrucku:

»Je možat in zelo komunikativen, globoko veren in zelo usmiljen do vseh. Ima zares izredno osebni vpliv na ljudi, je vedno pripravljen na duhoviti poseg v pogovor, prijazen, vedno vljuden, gosposki in demokratičen, zelo srčen in izredno dobrohoten, razumevajoč, pogumen, neutrudljiv delavec in čudovito duhovno razgiban.«

Če je ta karakteristika veljala za mladega duhovnika Fogarja, se ne bi mogla prav nič spremeniti za sorazmerno še zelo mladega tržaškega škofa msgr. A. Fogarja in je prav gotovo ostala nespremenjena tudi po njegovi odstavitvi, ko je v Rimu deloval kot vikar lateranskega kapitlja. Vedno je bil čil, krepak in duhovit. Z vsemi znanci in prijatelji se je

rad poglobil tudi v podrobnosti svojega tržaškega škofovanja, čeprav je bil s priložnostnimi obiskovalci skrajno previden sogovornik. To je rad tudi sam zatrjeval, ko je poudarjal, da nikdar ne veš, s kakšnimi nameni prihajajo k tebi ljudje, ki jih dobro ne poznaš. Zato je bil previden posebno kadar je govoril o msgr. Antonu Santinu.

Fogar je zelo trpel, da je v njegovi senči rasla in napredovala Santinova podoba kot režimskega človeka, ki naj bi popravil to, kar naj bi bil on zagrešil v škodo enotnosti vernikov.

ZADNJI OBISK V RIMU

Ko sem se po letu 1948 spet vrnil domov v Trst, sem se rad vračal v Rim. Šlo je za obiske pri raznih generalnih ravnateljstvih prosvetnega ministrstva kot član sindikalnih odposlanstev ali pa kot član raznih medministrskih komisij. Če sem le mogel, sem se vedno javil pri msgr. Fogarju. Nekoč, bilo je vsekakor v šestdesetih letih, mi je spet omenil msgr. Santina. V prejšnjih časih je o njem zelo nerad govoril. Zdaj pa se je izražal sproščeno, kot da bi se bil rešil more, ki ga je dolgo vrsto let tlačila. Prebral mi je najnovejše Santinovo pismo. Dobro se spominjam, da je bilo napisano na svetlomodrem papirju. Posebno je msgr. Fogar poudarjal besede, s katerimi se je msgr. Santin nadškofu

Fogàrju opravičeval za vse, kar mu je hote ali nehote hudega prizadejal za časa njegovega bivanja v Trstu. Msgr. Fogàr mi je z velikim zadovoljstvom zaupal, da mu je bilo to pismo v največje zadoščene za vse, kar je hudega preстал v Trstu. Dejal mi je še, da je Santinu odgovoril in mu sporočil, da mu vse odpušča in velikodušno celo dodal, če mu sploh kaj mora odpustiti.

Msgr. Alojzija Fogàrja potlej nisem več obiskal, kajti v Rim se nisem vrnil do deželnega romanja meseca maja 1993, ko smo prebivalci pordenonske, videmske, goriške in tržaške škofije šli k papežu Janezu Pavlu II. in se mu zahvalili za njegov pastirski obisk v štirih škofijah naše dežele točno pred letom dni. Vendar sem večkrat pomislil na Santinovo pismo msgr. Fogàrju. V tem času so mnogo pisali o pokojnem škofu Antonu Santinu. Nikjer nisem našel na najmanjšo vest o njegovem pismu msgr. Fogàrju. To pismo, ko bi bilo prišlo v javnost, bi lahko močno pomirilo sprte duhove tržaških katoličanov. Zakaj bi prikrivali dejstvo, da Slovencem pri nas, poleg običajnih fašistov, še najbolj nasprotuje dobra polovica italijanskih vernikov. Ali je mogoče, da se ne zavedajo, da to ni v nobenem primeru demokratično in prav nikakor ne krščansko čustvovanje?

Spomnil sem se, da živi v Trstu dolgoletni Fogàrjev komornik Nino Tabazin. Telefoniral sem mu, da bi rad kaj napisal o škofu Fogàrju in da bi zato rad vedel, ali mu je po monsignorjevi smrti uspelo rešiti njegov zasebni arhiv. Prosil sem ga za sestanek. Določil ga je za naslednji dan, in sicer pred cerkvijo v ulici Ronco. Ni ga bilo. Ko sem ga spet po telefonu prosil za sestanek, se je opravičil,

češ da je zaradi starosti postal pozabljiv, zato me je spet prosil, naj pridem na sestanek naslednjega dne na isto mesto. Spet ga ni bilo. Še enkrat sem ga po telefonu poklical. Prosil sem ga za sestanek, to je spet naslednjega dne pred škofijsko palačo. Rekel mi je, da je to najbolje, ker je paket s Fogàrjevimi pismi izročil neke mu msgr. Dodiju. Ponudil se je, da me spremi k njemu, kajti Fogàrjeva pisma so verjetno v škofijskem arhivu. Seveda tudi tokrat gospod Tabazin se ni prikazal. Sam sem se zato napotil k škofovemu arhivarju msgr. Parentinu. Ta me je prijazno sprejel. Ko je izvedel za razlog mojega obiska, mi je rekel, da je msgr. Dodi upokojen in da o paketu s Fogàrjevimi pismi nič ne ve... pač pa mi je iz škofijskega arhiva prinesel Fogàrjev fascikel. Dejal je, da se fascikel iz leta v leto sproti tanjša, kajti v njem ostane vsako leto manj gradiva. Povedal mi je še, da se je v zadnjem času publicist G. Botteri večkrat nad tem pritoževal, kajti tudi sam je pri pisanju o msgr. Santinu potreboval tudi točnejših podatkov o Fogàrju. Začel sem črpati podatke, zato mi je msgr. Parentin prijazno svetoval, naj si iz razpoložljivega gradiva napravim fotokopije kar v tajnikovem uradu. Santinovega pisma v fasciklu seveda ni bilo. Našel pa sem številne podatke o tržaškem prefektu Tien-gu, ki je na Goriškem in Tržaškem v imenu fašističnega režima najprej »obračunal« (to je Tiengov izraz) z msgr. Faiduttijem in msgr. Sedejem, nato pa še z msgr. Fogàrjem.

Sad tega mojega prizadevanja je ta spominski sestavek o msgr. Alojziju Fogàrju, velikem škofu Trsta in Kopra, ki zdaj počiva v kripti lateranskih kanonikov na monumentalnem rimskem pokopališču Verano.

Celjska Mohorjeva družba 1992 - 1993

V lanskem koledarju sem v svojem poročilu zapisal, da upamo na denacionalizacijo naših stavb v Celju. Glede tega danes (konec julija 1993) ne morem zapisati kaj novega, kajti ti mlini meljejo počasi. Novo pa je to, da ima naša uprava v Celju spremenjen naslov; ni namreč več na Čuprijski 10, ampak na **Razlagovi** 10. Občinski odlok o spremembi imen nekaterih ulic v Celju je bil objavljen v uradnem listu dne 15. jul. 1993. Radoslav Razlag (1826-1888) je bil pesnik, pisatelj in politik. Tista ulica se je imenovala po njem že pred vojno, po njej pa do revolucionarnih sprememb.

Tudi sem lani zapisal, da se vse tri Mohorjeve trudimo za **medsebojno sodelovanje**. Skupna posvetovanja zastopnikov vseh treh Mohorjevih pod predsedstvom dv. sv. dr. Valentina Inzka, ki smo ga soglasno izvolili na to mesto, so privedla do sprejetja skupne »bilčovske izjave« 8. jul. lani v Bilčovsu na Koroškem in javno prebrane na naši proslavi 140-letnice družbe 24. septembra 1992 v Cankarjevem domu v Ljubljani. Drugi sad teh prizadevanj je bila ustanovitev skupnega *tripartitnega odbora*, ki se je konstituiral 28. aprila v Ogleju (»na grobu mučenca sv. Mohorja«, po katerem se imenujemo). V načrtu je, da bodo septembra v Celovcu na naslednji skupni seji sprejeli predlog za prvo publikacijo, ki bi jo skupaj izdale vse tri sestrške založbe.

Proslava 140 letnice v Cankarjevem domu je bila res slavnostna, še najbolj zato, ker so bili zelo zbrani zastopniki vse Mohorjeve (vseh treh sestrskih družb), a o tem je že poročal Koledar za leto 1993. Dodati je treba še, da je bilo po glavni proslavi še nekaj repriz, predvsem na *Prevaljah* (6. nov.) in v *Celju* (16. nov.) Na Prevaljah so bili navzoči tudi zastopniki Celovške MD in prevajalski organizatorji, ki so se res potrudili, so pristržno čestitali dvorne mu svetniku, ex-predsedniku celovške, Pavletu Zablatniku, ki je bil tudi navzoč, pa ga danes, žal, ni več med živimi. Lepo je bilo v avli videti tudi knjižno bero iz Celja in Celovca — paša za oči in uteha za srce.

K proslavi v Celju so še posebej prispevali občinski možje, ki so pri njej sodelovali in izbrane udeležence potem še gostili v hotelu Evropa.

Zbirka *okusnih panojev o zgodovini Mohorjeve in naših izdajah, ki sta jo za Cankarjev dom pripravili tajnica dr. Zmaga Kumer (lani dobitnica Herderjeve nagrade) in dipl. inž. arh. Romana Lesnika, je romala po Sloveniji in tudi še bo, če bo kje zanimanje.*

Predstavitev lanske Redne zbirke je bilo nekaj po Sloveniji in na nekaterih so sodelovali tudi posamezni avtorji, tako v Novem mestu (26. nov.) upokojeni beograjski nadškof Alojz Turk, ki tam živi »v okoju«, kot se reče.

Ne moremo mimo predstavitev nekaterih novitet ob njih izidu, na prvem mestu je treba omeniti ponatis *Grudnove Zgodovine slov. naroda*. Zajetnemu delu je spremno besedo napisal zgodovinar prof. dr. Vasilij Melik. Predstavitev je bila na Teološki fakulteti v Ljubljani 12. decembra, pa *Malove Zgodovine Slovenskega naroda* (epohalno Gruden-Malovo delo). Ta druga predstavitev pa je bila posrečeno organizirana kar na gradu Kolovrat, ki je

last Malovih potomcev. Poleg številnih udeležencev-zgodovinarjev je bil zraven še avtor spremne besede tega Malovega dela akademik prof. Bogo Grafenauer. Za ta obnovljeni grad večina Slovencev najbrž sploh ne ve, tako je skrit v zelenju tam med Trojanami in Zagorjem.

V zadnjem letu smo imeli *posvetovanja dekanijskih delegatov poverjenikov* ločeno po vseh treh škofijah. To sicer ni bilo prvič, vsekakor pa preredko, saj je žalostno, če je edina funkcija dekanijskega delegata ta, da se na štiri leta udeleži občnega zbora. Za ljubljansko nadškofijo je bilo posvetovanje 31. marca v Ljubljani, za koprsko 12. maja v Vipavi in za mariborsko 19. maja v Mariboru. Na tem zadnjem je bil zraven tudi pokrovitelj MD mariborski škof ordinarij.

Cisto smo se navadili na *dislociranost pri celjski Mohorjevi*: uprava je v Celju, uredništvo pa v Ljubljani (v družbenih prostorih, kjer smo najemniki); v Ljubljani »ordinira« tudi ravnatelj. Člani odbora s predsednikom vred pa so raztreseni po vsej Sloveniji. Pomagamo si s telefoni in telefaksi, tudi pošta še funkcioniira, tajništvo (7 članov) je imelo v letu dni pet sej v Ljubljani, odbor (13 izvoljenih članov, na sejah pa so še zastopniki uprave in uredništva) pa se je v letu dni sešel na štirih sejah v Celju. Beležimo mnogo večje število izdanih knjig, kot pred leti, nasplošno nižje naklade, izboljšanje finančne situacije in — vztrajno padanje števila Mohorjanov. Skušamo plavati v gneči, ki jo v Sloveniji ustvarja že 150 založb (precej več, kot v Avstriji, n.pr.) in letos smo se odločili za *prestrukturiranje Redne zbirke*, ki bo 1994 izšla v dveh variantah — okusi so namreč različni in potrebe bralcev tudi in treba je misliti na čim širši krog dejanskih in možnih bralcev; splošno gledano, ne le s stališča Mohorjeve, je prvih vedno manj in s tem drugih vedno več. Množica rojakov redno sedi pred televizorji in za 50.000 računalniki, kolikor jih Slovenija premore, mi pa jim skušamo spet dati knjigo v roko. In s potrpežljivim delom, to upam in verjamem, bomo uspeli.

ANDREJ ŠTEKAR

Slovenski srednjeveški denar

Po razpadu Zahodnorimskega cesarstva v V. stoletju, je v srednji Evropi propadel tudi rimski denarni sistem. Za nekaj stoletij se je srednja Evropa pogreznila v politični in gospodarski nered. Čeprav so vzhodni Goti in deloma tudi Langobardi nadaljevali s kovanjem denarja po rimskem vzoru, je večina glavnih Zahodnorimskih kovnic zamrla. Zahodno evropsko gospodarstvo je nazadovalo na nivo naturalnega gospodarstva, kjer denar ni igral bisvene vloge.

Do danes ni še dokazano, da bi Karan-

tanija v prvih stoletjih svojega obstoja kovala lasten denar. To pa nas ne sme pretirano čuditi. Ozemlje Karantanije je bilo v VI. in VII. stoletju izredno obsežno in redko naseljeno. Glavna mesta so bila med raznimi barbarskimi vpadi skorajda uničena. Tudi celotna dežela je bila zelo opustošena, saj so skoraj vsi barbarski vpadi potekali v smeri vzhod-zahod preko takratnega slovenskega ozemlja. Poleg tega je bila Karantanija stalno v vojnah, enkrat proti Bavarcem, drugič proti Langobardom, tretjič proti

Denar oglejskega tipa koroškega vojvode Bernarda, kovnica po letu 1215 v Ljubljani (Peter Kos, Celjski muzej III)

Avarom ali Ogrom. V takih razmerah se gospodarstvo ni moglo razviti. V tistih časih ni bilo na tem ozemlju večjih rudnikov srebra in zlata, iz katerih bi lahko izkopavali rudo za kovanje denarja. Z dokončnim porazom Ogrov v X. stoletju se je stanje v osrednji Evropi umirilo in tudi v Karantanji se je gospodarstvo začelo razvijati.

Prvi karantanski denar naj bi okrog leta 975 kovala v kovnici Strassburg v bližini Krke na Koroškem Imma, babica Sv. Heme. Vsekakor kovanje tega denarja ni dokazano; gotovo pa je, da je Imma to pravico imela. To pravico so kasneje prevzeli solnograški škofje, ki so dobili v last tudi Krko samo in bližnje območje.

Pravi gospodarski in denarni razcvet so karantanske dežele doživele med XI. in XIII. stoletjem. To obdobje je bilo dokaj mirno brez večjih vojaških vpadov. Razvijati so se začela tudi prva mesta na slovenskem ozemlju (Ljubljana, Kamnik, Kranj, Gradec idr.) Na Koroškem so v XI. stoletju v bližini Brež odkrili nahajališča srebra. Vse to je pozitivno vplivalo na razvoj gospodarstva in denarništva na slovenskih tleh.

V Brežah na Koroškem so prvi okrog

leta 1125, začeli kovati denar v večjih količinah solnograški škofje. Sledili so nato koroški vojvode iz rodbine Španheimov in okrog leta 1194 oglejski patriarhi. To so bile glavne cerkvene in posvetne oblasti na takratnem slovenskem ozemlju. Kasneje, ko se je oblast začela vedno bolj drobiti in ko se je kovanje denarja zaradi trgovine z vzhodno Evropo vedno bolj izplačalo, so se kovanja denarja lotili tudi dve najvažnejši koroški rodbini in sicer: Andechsmeranski in Babenberžani ter še tržaški škofje in goriški grofje.

Breški novci (denarji) so bili iz čistega srebra. Bili so majhne oblike (premer približno 15mm), tehtali so okrog 1,2 gr.. Najpogostejši breški denar je imel na prednji strani upodobljeno doprsje škofa, ki drži v levici knjigo (sv. pismo) in v desnici škofovsko palico. Na zadnji strani je upodobljeno pročelje cerkve, najverjetneje stolnice na Krki (dva zvonika s križem nad cerkveno streho). Denar je slabo skovan, nepravilne okroglaste oblike, to pa zato, ker so v tistih časih kovali denar ročno in vsakega posebej izrezali s škarjami. Nekoliko kasneje se pojavi bolj dovršen oglejski tip denarja skledaste oblike (robovi denarja so nekoliko upognjeni v obliki majhne skledice). Sicer pa so

Graški pfening, kovan v Gradcu v 16. stol. (Peter Kos, Celjski muzej III)

na polju novcev ukovane najrazličnejše podobe: razni grbi, vitezi na konju, sloni, palme, zvezdice, svetniki idr. Prvi kovanci so brez napisov, kasnejši pa nosijo ime škofa, vojvode ali ime kovnice.

Kovnic je bilo veliko. Kot smo že omenili, je bila prva in glavna v Brežah na Koroškem, kjer so kovali denar solnograški nadškofje. Ti so kovali kasneje tudi na Ptuj, v Brežicah, v Rajhenburgu, v Sv. Križu pri Kostanjevici in Otoku na Dolenjskem. Glavna kovnica za koroške vojvode je bila v Št. Vidu na Glini v bližini Gosposvetskega polja. Kasneje so koroški vojvode kovali tudi v Velikovcu, Ljubljani, Kostanjevici, Sv. Križu pri Kostanjevici in Čatežu. Oglejski patriarhi so imeli svojo osrednjo kovnico do leta 1335 v Ogleju, kasneje pa še v Vidmu in Čedadu. Oglejski patriarh koroškega rodu Bertold V. je imel svojo kovnico tudi v Slovenj Gradcu. V Gradcu so kasneje začeli kovati denar štajerski vojvode iz rodbine Babenberžanov. Koroška rodbina Andchs-Meran je kovala svoj denar v Kamniku, Beljaku in Slovenj Gradcu. Goriški grofje niso imeli svoje kovnice v Gorici, temveč v Liencu in Meranu.

Denar, ki so ga kovali na Dolenjskem, so solnograški škofje in koroški vojvode v glavnem uporabljali za trgovanje s sosednjimi deželami. Breški denar so zelo cenili tudi izven slovenskih dežel. Ker je bilo srebro breških novcev zelo čisto, brez drugih primesi, so ga uporabljali kot mednarodno plačilno sredstvo, tako kot danes uporabljamo ameriški dolar ali nemško marko. Breški denar je krožil kot plačilno sredstvo v celotni osrednji Evropi, od Češke do severozahodne Italije, Hrvaške in Madžarske. Karantanske dežele so bile v srednjem veku dokaj gospodarsko razvite in kot take so uvažale in izvažale veliko blaga. To cvetočo trgovino je leta 1241 nenadoma prekinil mongolski vpad na Poljsko, Češko, Madžarsko, Hrvaško in Srbijo. Slovenske dežele niso bile neposredno prizadete, toda sosednje dežele so bile grozovito opu-

Dunajski pfening (vinar) iz prve polovice 15. stol., kovan v Gradcu (Peter Kos, Celjski muzej III)

stošene. Trgovanje z vzhodom je zamrzlo in ravno tako je zamrla večina kovnic na Dolenjskem.

Ko je leta 1269 umrl koroški vojvoda Ulrik III. Spanheim, so prešle po dedni pogodbi njegove posesti v roke češkemu kralju Otokarju II. Přemyslu. Ta dedna pogodba s češkim kraljem ni čudna, saj je bila Ulrikova mati Čehinja iz rodbine Přemyslov. Čeprav je bila že takrat Savo-va Karantanija davna preteklost, je še vedno obstajal nekakšen slovanski srednjeevropski kulturni prostor, ki je segal od Češke do Jadrana. Češki kralj Otokar II. je nadaljeval s kovanjem breškega tipa novcev v Gradcu, Slovenj Gradcu in Kostanjevici. Otokar II. je slovenskim deželam vladal le od leta 1270 do leta 1276. Ko je ta kralj leta 1278 umrl v bitki proti Rudolfu Habsburškemu, so njegove posesti na Slovenskem dokončno prešle v last Habsburžanov. Rudolf Habsburški je nadaljeval s kovanjem denarja le v Gradcu; tako sta zamrli še dve kovnici: Kostanjevica in Slovenj Gradec.

Konec XIII. stoletja so začeli zapirati rudnike srebra na Koroškem, tako da je kovnica v Brežah počasi zamrla. V tem obdobju je prevladoval v Furlaniji, na Primorskem in Kranjskem oglejski tip de-

narja, na Koroškem in Štajerskem pa je krožil breški in štajerski denar skupaj z oglejskim. Ker pa je oglejski denar postal vedno slabše kakovosti, so na Koroškem leta 1334 prepovedovali njegovo rabo. Kar se tiče oglejskega patriarhata naj dodamo, da je že v drugi polovici 13. stoletja njegova politična in gospodarska moč naglo plahnela in prehajala vse bolj v odvisnost od Benetk, dokler niso Benečani leta 1420 odpravili posvetno oblast patriarhata. Okrog leta 1340 je v večini slovenskih dežel prevladoval graški denar.

V XIV. stoletju so začeli na Dunaju ko-

vati tudi Habsburžani večje količine novega denarja. Ta nov tip denarja se je imenoval dunajski pfenig ali vinar (iz mesta Wien). Dunajski pfenig je bil majhen drobiž (približno 1 cm premera) iz slabega srebra, nepravilne oblike, kovan je bil samo na eni strani, zato jih imenujemo tudi enostranski pfenig. Graška kovnica je začela posnemati dunajsko kovnico s kovanjem enostranskih pfenigov. Ko je bila leta 1409 vrednost graškega pfeniga izenačena z dunajskim, je prvi kmalu izginil iz obtoka in tudi graška kovnica je kmalu prenehala delovati.

Na Slovenskem so imeli kovno pravico

Pfeningi celjskih grofov kovani v Celju sredi 15. stoletja
(Peter Kos, Celjski muzej III)

tudi goriški grofje. Denar so kovali od leta 1232 do leta 1500, ko so izumrli. Kovali so dva tipa novcev: za Goriško denarje oglejskega tipa, za Tirolsko pa karantane. Sicer ni dokazano, da bi imela Gorica lastno kovnico. Goriški grofje so kot tirolski grofje in koroški vojvode kovali svoj denar v Liencu in Meranu.

Pregled slovenskih srednjeveških kovnic lahko zaključimo s celjskimi grofi. Potem ko so postali deželni knezi, so za kratek čas imeli kovno pravico in sicer od leta 1436 do leta 1456. Kovali so lasten denar v obliki enostranskih pfenigov, na katerih je bil upodobljen njihov grb. S smrtjo Ulrika II. (1456) je ta slovenska plemiška rodbina izumrla in kovnica je prenehala z delovanjem.

Ob koncu XV. stoletja so nastale v denarnem sistemu srednje Evrope velike spremembe. Dunajski enostranski pfenig je doživel težko krizo, saj je njegova vred-

nost tako padla, da je vseboval le še 0,18 gr srebra (medtem, ko ga je breški denar v XII. stoletju vseboval kar 1,3 gr). S padanjem vrednosti tega novca in z njegovim vedno večjim obtokom so se začele dvigovati cene (inflacija). Ta inflacija je gotovo pripomogla k nastajanju konfliktnih situacij med zemljiško gospodo in kmeti, ki so kasneje pripeljale do velikih kmečkih uporov. Kmet je bil navajen na nekatere dajatve tudi v denarju. Seveda se kmet ni oziral na to, da je bila vsota, ki jo je dolgoval in ki je bila zapisana v urbarjih, zaradi inflacije bistveno manj vredna v primerjavi s prejšnjimi leti, zahteval je »stara pravdo«. Zemljiški gospodi seveda to ni bilo po godu in je začela dvigovati dajatve. Če dodamo še turške vpade, ki so se začeli ravno v XV. stoletju in ki so izčrpavali tako deželne blagajne kot samega kmeta, lahko razumemo stiske in konflikte tistih časov.

Lesorez iz leta 1505 kaže delo v tedaj najpomembnejši kovnici Hall na Tirolskem (Peter Kos, Celjski muzej III)

Proti koncu srednjega veka se v naših krajih vedno bolj širi raba kvalitetnejšega srebrnega drobiža, ki je prihajal s Tirolskega. To je bil karantan ali krajcer. Obenem se je že v XIV. stol. pojavil tudi večji tip srebrnika in sicer groš. Ko so na Češkem okrog leta 1520 odprli nove rudnike srebra, so začeli kovati velike srebrnike - tolarje, ki so postali v Evropi in tudi drugod v naslednjih tristo letih pomembno plačilno sredstvo.

Slovenci smo torej že v srednjem veku imeli lasten denar. Kot že napisano, je imela prva v Karantanji pravico do kovanja Imma, babica sv. Heme, ki je bila Karantanka oz. Slovenka. Od nje se je kovna pravica prenesla na solnograške škofe; med njimi pa je bilo kar nekaj Karantancev oz. Slovencev. Poleg tega kot smo že videli, so v velikih količinah kovali denar predvsem koroški vojvode, za katere lahko trdimo, da so bili slovenskega porekla tako kot celjski knezi, ki so zadnji v srednjem veku kovali denar na slovenskih tleh. Ne smemo pa pozabiti na to, da so bili tudi nekateri oglejski patriarhi in tržaški škofje koroškega oz. močje slovenskega porekla. Sicer pa to vprašanje čaka na temeljitejšo zgodovinske raziskave.

Še pomembnejše je dejstvo, da je igral denar, kovan na slovenskih tleh, dobrih dvesto let prvenstveno vlogo v gospodarstvu srednje Evrope.

Bibliografija

VAŽNEJŠA DELA SO OZNAČENA ZVEZDICO (*)

Ban Herbert: Meranski pfenig Beatrike Burgundske iz kovnice Otok pri Dobravi.

- (*) *Bernardi Giulio: Monetazione del patriarcato di Aquileia.*
Ts ed. LINT 1975

Bernardi Giulio Le monete maggiormente in uso nel medioevo friulano Castelli del Friuli vol. VI

Bernardi Giulio Il denaro del comune Archeo-grafo triestino 1976

- (*) *Autores varios Eslovenia monedas - historia Editorial Ausa Barcelona 1992.*
- (*) *I. Ahumada Silva Le monete dei conti di Gorizia e del Tirolo del museo provinciale di Gorizia*
- (*) *Kos Peter Celjski muzej III - Numizmatična razstava Ljubljana 1982*
- (*) *Paolucci Riccardo Una zecca a Lubiana nel XIII secolo*
Panorama Numismatico n. 54 1992
- (*) *Paolucci Riccardo Le zecche di Trieste e Gorizia - Vicenza Mantova 1992*
- (*) *Pogačnik Albin Novac na tlu Slovenije Kolekcionari Beograd 1975*

Pogačnik Albin Kamniški pfenigi Neže, domine Kranjske
NV Ljubljana 1979

Pogačnik Albin Nepoznani polovičar obojec iz kovnice Slovej Gradec
NV 14 Ljubljana 1986

Pogačnik Albin Srednjeveška kovnica Kamnik
NV 17 Lj 1989

Pogačnik Albin Srednjeveške kovnice na Slovenskem 2.
Kovnica Slovenj Gradec, Ptuj, Celje
NV 18 Lj 1990

Pogačnik Albin: Srednjeveške kovnice na Slovenskem 3. : Brežice, Rajhenburg, Kostanjevica, Čatež, Sv. Križ pri Kostanjevici.
NV 19 Lj 1991.

Pogačnik Albin: Srednjeveške kovnice na Slovenskem 4. : Otok pri Dobravi.
NV 20 Lj 1992.

- (*) *Pogačnik Albin: Ugotavljanje obsega kovanja naših srednjeveških kovnic s pomočjo analize zakladnih najdb breških denarjev.*
NV 12 Lj 1984.
- (*) *Murko dr. Vladimir: Denar. Ljubljana 1943.*
Pegan Efrem: Najdba Češnice.
Nv 1 Lj 1959.
- (*) *Rengjeo Ivan: Slovenski srednjeveški novci.*
NV 2 Lj 1959.
- (*) *Strle Vinko: Slovenska numizmatika*
NV 5-6. Lj 1962.

Celovška Mohorjeva družba v zadnjem letu

Poseben izraz dolgoročnega in perspektivnega dela celovške Mohorjeve družbe je, da izvoli svoj odbor za dobo desetih let. Tako je občni zbor izvolil za naslednje desetletje nov odbor, kateremu predseduje Jože Kopeinig. Javnost je sprejela sestav novega odbora kot pomemben korak naprej v zgodovini Mohorjeve in kot izraz življenjske volje koroških Slovencev.

Ob predstavitvi novega odbora sta predsednik in ravnatelj glede na široko razvejeno dejavnost ustanove z nad sto uslužbenci posebej poudarila skrb za ohranitev vseh njenih dejavnosti v zvestobi prvotnemu duhovnemu in kulturnemu poslanstvu Mohorjeve, in to na zdravi gospodarski osnovi, upoštevajoč splošno gospodarsko krizo.

Velike pozornosti je bila deležna Mohorjeva družba, ko se je deželni glavar dr. Christof Zernatto udeležil božičnice Mohorjeve družbe dr. Pavla Zablatnika, našega zaslužnega narodnjaka, šolnika, dolgoletnika odbornika Mohorjeve družbe in predsednika zadnjih let, ob izidu njegove zadnje knjige in ob njegovi 80-letnici, odlikoval z velikim deželnim odlikovanjem. Odlikovanja pa dr. Zablatnik ni več mogel dolgo uživati, saj smo se morali od njega za vedno posloviti že nekaj mesecev za tem.

Združeni zbori, solisti in orkester so v organizaciji Krščanske kulturne zveze iz Celovca nastopili v štandreški cerkvi s kantato Reke mojega življenja, v čast škofu A. M. Slomšku

V januarju smo zaključili podporno akcijo »Svobodna Slovenija«, ki je prinesla skupno 10.075.000, - šilingov za odpravo posledic vojne, predvsem za humanitarne potrebe, ki so nastale zaradi napada totalitaristično-komunistične JLA na demokratično slovensko državo. Takratni ministrski predsednik in sedanji zunanji minister prof. Lojze Peterle je bil pri tiskovni konferenci navzoč in prejel zadnji del zbirke, 300.000, - šilingov.

S ponosom smo ugotovili, da je bila prav naša akcija, katere glavni nosilci so bili Slovenski sklad v Kanadi, Slovenski ameriški svet, Slovenski avstralski svet in druga slovenska društva v Avstraliji, slovenska društva na Švedskem, v Novi Zelandiji in poverjeniki Mohorjeve družbe na Koroškem in drugje po svetu, zdaleč najbolj uspešna.

Že kmalu nato je sledila prireditev v sklopu Mohorjeve založbe v PEN-Klubu v Ljubljani, katere se je poleg avstrijskega zunanjega ministra dr. Aloisa Mocka in drugih vidnih predstavnikov avstrijskega parlamenta udeležilo kar pet slovenskih ministrov, na čelu z zunanjim ministrom prof. Peterle-
tom. Prijateljskega srečanja so se udeležili ugledni avtorji Mohorjeve založbe, kot sta npr. Žarko Petan in Andrej Capuder, ki sodijo med najvidnejše sodobne slovenske pisatelje in vidne nosilce demokratičnega preobrata v Sloveniji.

Mohorjeva družba kot povezovalni člen med Slovenijo in Avstrijo je bila tudi tako ponovno potrjena.

Prav tako v znamenju prijateljskih odnosov med Slovenijo in Avstrijo je bila meseca maja letošnja osrednja prireditev Mohorjeve založbe — avstrijsko-slovenski večer v avstrijskem parlamentu na Dunaju. Nad štiri-sto gostov je Mohorjeva privabila v prostor parlamentarnega kluba ljudske stranke, med njimi najvidnejše predstavnike avstrijske vlade, avstrijskega parlamenta ter ministre in predstavnike Slovenije. Naj navedem samo predsednika avstrijskega parlamenta dr. Heinza Fischerja, avstrijskega vicekanclerja dr. Erharda Buseka, zunanja ministra dr. Aloisa Mocka in prof. Lojza Peterleta, predsednika parlamentarnih klubov ljudske stranke in socialdemokratske stranke, dr. Heinricha Neisserja ter Willija Fuhrmanna, državnega sekretarja za Slovence po svetu, dr. Petra Venclja ter ljubljanskega župana Jožeta Strgarja.

Ta večer smo predstavili knjigo Vasje Klavore »Plavi križ« (Blaukreuz) v nemškem jeziku. Odprta je bila tudi razstava slik Janeza Ošabna. V sproščenem ozračju je uspelo vzpostaviti marsikatere stike in predvsem utrditi Mohorjevo družbo kot živ most dobrih sosedskih odnosov.

Ravno založba Mohorjeve družbe s pestrim in obširnim programom ter s številnimi prireditvami najbolj uspešno prikazuje ustvarjalno moč naše ustanove. Mohorjeva založba je v preteklem letu lahko zabeležila številne kulturne prireditve in literarna branja — skupno smo v preteklem letu imeli 23 tovrstnih prireditev — v Avstriji in v Sloveniji. Poleg tega je bila Mohorjeva založba zastopana na mednarodnih knjižnih sejnih, n.pr. v Bologni, Frankfurtu, na Dunaju, v Celovcu in Ljubljani. V preteklem letu smo založili prav tako kot 1992 okoli štirideset knjig in učbenikov v slovenskem kot tudi nemškem jeziku. Mohorjeva gradi mostove med Slovenijo in Avstrijo tudi s svojima posebnima knjižnima serijama — AUSTRIACA, ki naj bi v slovenskem prevodu približala avstrijske avtorje slovenskim bralcem, in SLOVENICA, ki v obratni smeri predstavlja slovenske avtorje v nemškem prevodu. Naj

omenim iz letošnjega programa naše založbe samo najpomembnejše knjige: Ludovik Ceglar »Nadškof Vovk in njegov čas«, Alojz Rebula »Dnevnik s sinode evropskih škofov v Rimu (28.11. - 14.12.1991)«, Igor Veter »Slovenska kulturna kronika«, Janez Janša »Premiki« (v nemškem prevodu), Walter Weiss »Vzhodno in zapadno mišljenje«, Igor Torkar »Deseti bratje«, Andrej Capuder »Na sončni strani ceste«, Boris Pahor »Vila ob jezeru« in številne druge.

Drugo težišče na založniškem področju pa je bila priprava in priredba slovenskih učbenikov za gospodarske predmete. Tako je ob začetku šolskega leta izšel tretji del učbenika »Gospodarsko poslovanje« za trgovske akademije in trgovske šole. Ta učbenik se trenutno prireja tudi za gospodarske šole v Braziliji.

V to delo se v sklopu svojih možnosti vključujejo tudi knjigarna, zasebna ljudska šola Mohorjeve družbe v Celovcu ter Modestov dijaški dom. Prav v preteklem letu smo si močno prizadevali, da bi olajšali napeto finančno situacijo pri vodenju dijaškega doma. Treba je ugotoviti, da smo ena zelo redkih ustanov na Koroškem in tudi v Avstriji, ki še vodi dijaški dom za dijake in dijakinje že od desetega leta naprej, ker država in dežela ne predvidevata posebnih podpor; vendar pri tem ne upoštevata posebnega položaja koroških Slovencev, pri katerih je obisk Slovenske gimnazije pogosto nujno povezan z bivanjem v dijaškem domu.

Življenje v dijaškem domu se po združitvi fantovskega in dekliškega doma zelo pozitivno razvija, kar dokazujejo tudi uspešna akademija doma, don Boskov praznik in številne druge prireditve.

V tem sklopu naj omenim tudi, da se je zaradi prostorskih težav v šolskem posloplju Slovenske gimnazije preselila v Modestov dom že leta 1992. Dvojezična trgovska akademija s štirimi razredi in bosta prišla v naslednjem šolskem letu predvidoma še dva razreda pod našo streho, dokler ne bo dokončana dozidava šolskega posloplja Slovenske gimnazije.

Težišče našega dela pa sta bili priprava na prezidavo študentskega doma na Dunaju ter gradnja podkletne garaže na Vetrinskem obmestju v Celovcu.

Čeprav so načrti za Korotan, ki jih je izdelal mednarodno priznani slovenski arhitekt prof. Boris Podrecca, stari že leto dni, smo se morali zelo dolgo in intenzivno boriti za gradbeno dovoljenje, ki smo ga končno uspeli doseči meseca junija preteklega leta, tako da smo začeli z gradnjo 30. avgusta in jo bomo končali konec maja leta 1994. Obnovljeni Korotan naj bi služil tako potrebam študirajoče mladine koroških Slovencev in študentom iz Slovenije, kot tudi kulturnemu življenju Slovencev na Dunaju ter prisotnosti koroških Slovencev na Dunaju sploh.

Tudi pri drugem gradbenem projektu, ki je medtem sredi realizacije, namreč izgradnja garažnih prostorov pod igriščem za šolo in vrtec, smo imeli začetne težave, ker je bilo treba razčistiti nekaj nerazumevanj. Prepričan sem, da je projekt v centru Celovca perspektiven in dolgoročno neobhodno potreben za nadaljnji uspešni razvoj Mohorjeve družbe. Obenem pa se bo izkoristila priložnost, da se bo vrt v celoti na novo zasnoval in s tem najboljše služil prihodnjim potrebam šole in vrta.

Znano je, da so tiskarne v močnem konkurenčnem boju. Tudi za našo tiskarno velja, da se moramo zelo truditi za čimvečjo produktivnost. Zato resno razpravljamo o preselitvi tiskarne na periferijo mesta Celovca in računamo na dokončno odločitev vsaj do konca tega leta.

Upoštevaajoč splošni gospodarski položaj moramo biti s tem, kar smo uspeli, kar zadovoljni.

Preteklo leto je bilo tudi v znamenju zблиževanja in tesnejšega sodelovanja vseh treh Mohorjevih družb. Zelo razveseljivo je, da so se na podlagi bilčovske izjave vrstila razna delovna srečanja, na katerih se je razpravljalo o skupnem orisu zgodovine vseh sestrskih Mohorjevih družb.

Ne gre za združitev, temveč za dogovorjeno sodelovanje pri založniških ponudbah in da vsaka Mohorjeva na svojem področju izvršuje svoje poslanstvo po lastnih možnostih in tako hkrati bogati skupen kulturni prostor.

V spremenjenih družbenih razmerah tako v Sloveniji kot sploh v Srednji Evropi se mora Mohorjeva tudi na pragu 3. tisočletja pripravljati na nove naloge v dobro slovenskega naroda. Pri nas na Koroškem ji pripada skupno z drugimi izobraževalnimi ustanovami odgovornost za ohranitev in pospešitev narodnostnega in verskega izročila v spoprijemu z ideološko pluralistično družbo ter v srku in vrtincu velikih sosednjih jezikov in kultur.

Pastirčkov dan je bil 2. maja 1993 v gozdičku Sklada Mitja Čuk na Opčinah

Orgle, lestenci in križev pot v župnijski cerkvi v Sv. Križu pri Trstu

Letos je že 10 let, odkar smo postavili nov orgelski igralnik poleg oltarja. Prihodnje leto bo že 30, odkar smo dobili nov križev pot. Čez 3 leta pa bo že 30 let, od kar smo obesili dva nova lestenca enaka sprednjima na zadnji del stropa, ker je bilo zadaj, kljub dvema električnima svetilkama na steni, premalo svetlo.

Pravim in poudarjam »že«, ker se mi zdi, da je bilo vse, kakor včeraj ali kvečjemu predvčerajšnjim. Kako hitro mine-

vajo ta leta in kako malo se z njimi okoriščamo.

Naše orgle so precej stare, a še vedno dobre, ker so bile večkrat obnovljene. Že leta 1828 so naši farani kupili nove orgle, ki jih izdelal Giacomo Bazzani. Ta osemčebeljski in šestindvajsetregistrski instrument pa je že istega leta pokvarila strela. Za popravilo je tržaška občina prispevala 30 goldinarjev.

30. avgusta 1854 so med pregledom in-

Glavni lestenev v župnijski cerkvi v Sv. Križu pri Trstu

strumenta ugotovili, da je treba popraviti meh, orgle prečistiti in uglasiti. Za to delo je Vincenzo Bossi zahteval 320 goldinarjev, Jurij Lipnik iz Idrije pa samo 120. Delo je seveda dobil Lipnik. Kolavdiral ga je Francesco Geniran. Občina je prispevala 20 goldinarjev in orglar je bil izplačan 26. avgusta istega leta.

15. decembra 1868 je župnik Valentin Orel obvestil občino, da so orgle v slabem stanju, razglašene in nekatere piščali razbite. Ne ve se, če so takrat poskrbeli za popravilo.

26. avgusta 1892 je župnik Ivan Grubiša zaprosil občino, naj bi dala popraviti orgle, ker so bile v zelo slabem stanju. Če jih je dala popraviti ali ne, ni nikjer zapisano.

Leta 1910 so naredili nov manual.

Leta 1917 je župnik Andrej Furlan v odgovoru na škofijsko vprašalno polo napisal, da so bile piščali ukradene.

4. decembra 1929 je bila sklenjena in podpisana pogodba za nove orgle s tvrdko Beniamino e Figli Zanin. Njej so izročili preostali material starih orgel Bazzani za 700 lir. Nove orgle z dvema manualoma so bile izdelane leto pozneje 1930 in so stale 25.000 lir. Postavljene so bile na kor nad glavnim vhodom in imajo prospekt cecilijanskega tipa, pnevmatsko trakturo in motor. Igralnik je vgrajen v instrument z dvema manualoma z 58 tipkami. Registre premikajo kolena stikala.

Leta 1959 je Valiček iz Gorice orgle temeljito popravil.

Orgle v župnijski cerkvi
v Sv. Križu pri Trstu

Nov igralnik je takole sestavljen:

GLAVNO PIŠČALJE:

Principal 8'

Oktava 4'

XV 2'

Četverovrstna mikstura

PIŠČALJE Z NARAŠČAJOČO

GLASNOSTJO:

Gamba 8'

Flavta 4'

Vox coelestis 8'

Tremolo

PEDAL:

Subbas 16'

Cello 8'

PRITIKLINE: vse zveze; super - in suboktave; izključevalec višjih in nižjih tonov; prosta kombinacija; 4 fiksne kombinacije.

NOŽNI VZVODI:

Zveza s pedalom

Zveza II. s pedalom

Zveza I. in II.

Mikstura

Vsi

Prosta kombinacija

Manuala z 58 tipkami

Radialno konkavni pedal s 30 pedalnimi tipkami

Crescendo

Žaluzije

V skladu z normami II. Vatikanskega koncila, po katerih naj bi pel zbor blizu oltarja, smo leta 1984 dali izdelat in postaviti nov igralnik povezan z električno cevjo z orglami, v ladjo blizu oltarja. Delo je sprejelo in opravila tvrdka Gustavo Zanin iz Codroipa.

Križev pot je lesen. Izdelala ga je leta 1965 priznana tvrdka Stuflesser iz St. Ulricha na Južnem Tirolskem. Stal je 700.000 lir, ki so jih v celoti izbrali in darovali naši farani. Blagoslovil ga je zdaj že pokojni kapucinski pater Fidelis Kranner, ki je bil takrat v Gorici, v nedeljo, 7.

marca istega leta. Tisto nedeljo smo imeli po naših cerkvah prvič sv. mašo v našem slovenskem jeziku.

Pred leti si je prišel ogledat našo cerkev zaradi neklih obnovitvenih del nek odbornik tržaške občine. Komaj si jo je ogledal, mi je rekel: »Kar je najlepšega v vaši cerkvi, so lestenci. Kdo vam jih je naredil in kdaj!« Sprednje tri je naredil pásar in steklar Giuseppe Lipizer iz Gorice. Velikega je naredil o božiču leta 1927. Prva dva sprednja pa leto pozneje, za god farnih zavetnikov sv. Petra in Pavla. Dva zadnja enaka sprednjima je naredil njegov sin Egidio marca 1967.

Lestenci so beneškega vzora. Ogrodje in glavni okraski so iz medenine. Prvi trije so okrašeni s češkimi kristali, zadnja dva pa s pobarvanimi stekelci. Vsi so baročne oblike. Ramena nosijo električne svečke. Spodaj in zgoraj ima vsak po eno okrasno rozeto. V spodnji stiskani rozeti, ki je okrašena s kristali, je električna žarnica. Obešeni so na kovinski palici, ki je pritrjena na strešni gredi. Pod stropom ima še vsak lito okrasno rozeto.

Egidija Lipizer-ja, ki je pomagal očetu izdelat prve tri lestence in sam izdelal dva zadnja lestenca, sem pred nekaj dnevi obiskal v Gorici. Sedaj ima 83 let. V soboto, 4. sept. 1993, je obhajal zlato poroko v kapeli na goriškem gradu. »Da sva oba z ženo še živa in zdrava pri teh letih,« mi je dejal, »je velik božji dar. Zato sva praznovala zlato poroko s sv. mašo in s sv. obhajilom. Tam pri oltarju sva se Bogu najlepše zahvalila za vse.« Egidijo Lipizer je opravil veliko del za naše cerkve, tako na Goriškem, kot na Tržaškem in sploh v Furlaniji. In ker je imel opravka z našimi ljudmi, se je tudi še kar dobro naučil slovenščine.

Skoraj vse naše cerkve imajo orgle, križev pot in lestence in še kaj. Koliko žrtev, dela in denarja je vloženih v njih. Koliko organistov je že igralo na orgle po naših cerkvah in koliko pevcev in pevk je že prepevalo na čast Bogu v njih. Koliko vernikov se je že zvrstilo pred postajami

križevega pota po naših cerkvah in ga molilo. Naši starejši farani znajo povedati, da so po vsaki spovedi, ki so jo opravili, zmolili tudi križev pot. In koliko vernikov je molilo in prepevalo, tudi v zgodnjih jutranjih urah, iz molitvenikov pod našimi

lestenci. Zato znajmo vse to prav ceniti. Znajmo ceniti še posebej vero in požrtvovalnost naših prednikov. In posnemajmo jih, da bomo njihovi vredni potomci, da ne bomo zavrgli v staro šaro tako veliko duhovno bogastvo, ki so nam ga zapustili.

Lestenci in križev pot v župnijski cerkvi Sv. Križa pri Trstu

S. ČUK

Slovenski narodni tabori

OD ČITALNIC DO TABOROV

Tabori so odigrali pomembno vlogo pri slovenskem narodnem prebujenju - zavesti o enem slovenskem narodu ne glede na razlike po posameznih pokrajinah. Prve znake tega prebujenja zasledimo v drugi polovici 18. stol., po razglasitvi zakona o splošni šolski obveznosti (1774), ko se je tudi kmečkemu človeku odprla pot v šolo. Svoj delež je prispevala tudi kratkotrajna vladavina Francozov v Ilirski provincah (1809-1813). V revolucionarnem letu 1848 je bila javno izrečena zahteva po Zedinjeni Sloveniji. Kovali so se načrti za preureditev Avstrije v državo enakopravnih narodov. 'Pomladi' je bilo hitro konec in spet je zavladal absolutizem. Razni zunanji dejavniki (vojaški porazi) so vladarja prisilili, da je narodom v monarhiji dal malo več svobode. Leta 1867 se je država iz avstrijskega cesarstva spremenila v dualistično avstro-ogrsko monarhijo. Decembra tega leta je avstrijska polovica monarhije dobila novo ustavo. 19. člen temeljnega zakona o splošnih pravicah državljanov je obljubljal enakopravnost vsem narodom in jezikom. Za-

kon o zborovanjih pa je prvič po revolucionarnih letih 1848/49 omogočil večje politične shode.

Z njimi so začeli Čehi, ki so bili kot močan in gospodarsko razvit slovanski narod razočarani nad nemško-madžarsko kupčijo na račun Slovanov. Množične protestne shode so imenovali tabori. Misel, da bi kaj podobnega, a z malo drugačno vsebino, pripravili tudi na Slovenskem, je sprožil pisatelj Franc Levstik v pismu Valentinu Zarniku (znan je Zarnikov odgovor z dne 18. julija 1868). Že 7. julija 1868 so se na povabilo dr. Matije Preloga v Mariboru sešli starejski rodoljubi in predlagali, naj bi se 'po slavnem izgledu naših bratov Čehov' tudi Slovenci zbrali v veliki množici in bi javno izrazili svoje zahteve. Tam so se že dogovorili, kaj bodo na vseh slovenskih taborih obravnavali. Sprejeli so naslednje točke: »1. zahteva naj se Slovenska skupina, to je zedinjeno Slovensko z narodnoupravo; 2. naj se uradnikom na Slovenskem neodlagoma določi doba, do katere morajo znati slovenščino v besedi in pismu; 3. ljudske učilnice (šole) naj bodo čisto slovenske, v srednjih učilnicah bodi učni jezik slovenski, nemški jezik ostani predpisani predmet, vseučilišče jugoslovansko v Zagrebu, stroške nositi razmerno je dolžno Kranjsko, Koroško, Slov. Štirsko in Primorje; 4. cerkvena vlada naj ureduje v slovenskem jeziku, v bogoslovnici predmeti imajoči dosle nemški učni jezik naj bodo slovenski.«

Med zahtevami, nanašajočimi se na slovensko Štajersko, pa je bila tudi ta, da se prvi tabor organizira v Ljutomeru. »Ljutomer je bil izbran za prizorišče prvega tabora kot narodno močno prebujen kraj v bližini dveh narodnih meja, nemške in madžarske; tu je tudi uspešno delala Narodna čitalnica pod predsedstvom dr. Jakoba Ploja. On je bil tudi predsednik tabskega pripravljenege odbora, njegova desna roka pa je bil njegov koncipient (odvetniški pripravnik) dr. Valentin Zarnik, ki je postal glavni govornik skoro vseh naslednjih taborov ter si je zaslužil častni naziv 'oče slovenskih taborov'« (Silvo Kranjec). Povedati je treba, da so bile nekakšne pripravnice za tabore čitalnice, slovenska društva, namenjena meščanskim krogom, ki so jih v obdobju 1861-1867 ustanavljali rodoljubi po vseh mestih in trgih. »V čitavnici bomo se združeni vadili slovenske časnike in knjige čitaje in pogovarjaje se o narodnih zadevah. Nadvihati se hočemo narodnega duha, ktiri živi v slovenskih in slovanskih umotvorih.« Prirejali so tudi 'bésede', družabne prireditve s slovenskimi govori, petjem, recitacijami in gledališkimi predstavami.

Stari Ljutomer -
rojstno mesto slovenskih taborov

1868 - TRIJE TABORI

1. Ljutomer, 9. avgusta 1868 - Odbor za pripravo tabora je moral shod tri dni prej prijaviti okrajnemu ali deželnemu glavarstvu in si priskrbeti dovoljenje. Zaradi prve točke programa, zahteve po zedinjeni Sloveniji, je namestništvo v Gradcu tabor v Ljutomeru prepovedalo, pa se je dr. Ploj brzojavno obrnil na notranjega ministra nemškega liberalca Giskro, ki je namestištvu ukazal: »Brezpogojno dovoliti!« Tako je rešil ta tabor in - vse naslednje. V praznično okrašeni Ljutomer se je v nedeljo, 9. avgusta 1868 zgrnilo okoli 7.000 ljudi. Zborovališče je bilo na travniku ob Ščavnici. Taboru je predsedoval dr. Jakob Razlag, doma iz bližnje Male Nedelje, odprl pa ga je dr. Anton Klemenčič, župnik v Ljutomeru. Potem so se vrstili govorniki: posestnik Kukovec je zahteval slovenski jezik v urade, dr. Zarnik ga je terjal tudi v škofijo in semenišče, Božidar Rajč, župnik pri Sv. Barbari v Halozah, je ognjevit govoril za zedinjeno Slovenijo in zahteval slovenske šole... Glavne misli govornikov so strnili v sklepno resolucijo, ki so jo soglasno sprejeli: obsegala je šest točk - šest zahtev. V spomin na prvi slovenski tabor so izdali slike in spominske svetinje z napisom »Slovenci, zedinimo se!«.

2. Žalec, 6. septembra 1868 - Naslednji tabor v Žalcu sredi Savinjske doline je bil še bolj slovesen. V nedeljo, 6. septembra 1868 popoldne se je na travniku posestnika Ivana Žuže bralo skoro 15.000 ljudi, med njimi so bili tudi gostje iz Češke in Hrvaške. Presedoval mu je dr. Josip Vošnjak, zdravnik v Slovenski Bistrici, govorniki pa so bili: odvetnik dr. Jakob Ploj, njegov koncipient dr. Valentin Zarnik, ki je izzval veliko smeha, ko se je norčeval iz nemškutarjev, župnik Božidar Rajč, ki je postal sloveč taborski govornik, in dr. Jakob (Radoslav) Razlag, ki je poudarjal pomen kmetijskih šol in zahteval ustanovitev kmetijske šole za Spodnjo Štajersko.

3. Šempas, 18. oktobra 1868 - Tretji tabor bi morali biti 29. septembra 1868 v Bistrici pri Pliberku na Koroškem, pa ga je vlada prepovedala, ker je ravno tedaj v Celovcu zasedal deželni zbor in zakon ni dovoljeval javnih zborovanj v bližini kraja, kjer zaseda deželni zbor. Kranjce so prehiteli Goričani, ki so sklicali tabor v Šempasu 18. oktobra 1868. Vse glavne priprave je vodil dr. Karel Lavrič. Ljudi se je zbralo okoli 10.000. Predsedoval mu je dr. Karel Lavrič, med govorniki pa so bili dr. Tonkli in drugi Goričani, posebno krepko je nastopil voditelj tržaških Slovencev Ivan Nabergoj.

Takšen je bil Žalec na Štajerskem ob 2. taboru 1868

4. Biljana, 25. aprila 1869 - Na silvestrovanju ljubljanske čitalnice so tamkajšnji prvaki sklenili, da v letu 1869 pripravijo tabor na Kranjskem. Že od sredine leta 1868 je v Ljubljani delovalo društvo za obrambo narodnih pravic, ki je pomagalo pripravljati tabore. Prvi tabor leta 1869 pa so pripravili 25. aprila v Biljani sredi cvetočih Goriških Brd, nedaleč od italijanske meje. Zborovalce je motilo slabo vreme, vendar je kakšnih 6.000 ljudi vztrajalo do konca. Predsedoval je dr. Tonkli, govorniki pa so bili Goričani, med njimi solkanski župan Doljak, ki je govoril o predelski železnici. O zedinjeni Sloveniji pa je govoril preprost kmet Vincent Toroš iz Medane.

5. Sevnica, maja 1869 - Samo teden dni za taborom v Biljani je bil tabor v Sevnici ob Savi. Pripravil ga je odbor domačih posavskih politikov pod predstvom Alojzija Lenčka iz Blance, kmeta in deželnega poslanca, ter Dragotina Ripšla, narodno zavednega župnika iz Loke, ki je bil med govorniki na taboru. Govorili so še: Razlag, Zarnik in Vošnjak. Zbralo se je okoli 7.000 ljudi. Staroslovenski prvak Janez Bleiweis je (po sinu Karlu) poslal pisno poslanico. V sklepni resoluciji je ostro postavljena zahteva o rabi slovenščine v uradih. »Sploh naj vlada načelo, da morajo vlade, deželne, okrajne in občinske uradnike slovenski ravnati s Slovenci v vsakem opravilu, bodisi v vojaški službi, ali pri pobiranju davkov in v drugih javnih in osebnih pravnih zavedah.«

6. Kalec na Pivki, 9. maja 1869 - Prvi tabor na Kranjskem je bil na Kalcu na Pivki pri graščini pesnika Miroslava Vilharja. Tam se je 9. maja 1869 zbralo blizu 8.000 zborovalcev, med njimi mnogo ljudi iz bližnje Istre, ki njim niti vztrajno padajoči dež ni mogel pogasiti navdušenja za narodno stvar. Iz Ljubljane je prišel dr. Etbin Costa, ki je zborovanju predsedoval, in kasnejši sloveči operni pevec Josip Nolli, ki je govoril o zedinjeni Sloveniji.

Sesti tabor je bil na Kalcu ob graščini Miroslava Vilharja

Vabilo na največji slovenski narodni tabor

7. Vižmarje, 17. maja 1869 - Na binkoštni ponedeljek, 17. maja 1869, je društvo za obrambo narodnih pravic pripravilo največji slovenski tabor v Vižmarjih pri Ljubljani. Do treh popoldne se je na travniku na desnem bregu Save severno od ceste med Vižmarji in Tacnom zbralo nad 30.000 ljudi. Zastopane so bile vse slovenske pokrajine; ljudje so prihajali peš, na konjih, na lepo okrašenih vozovih, po cestah pa so stali slavoloki s slovenskimi trobojci. Koširjeva Franja z Broda je prebrala vznesen pozdravni govor, ki ga ji je bil sestavil njen častilec Fran Lestvik. Dr. Janez Bleiweis, ki so ga izbrali za predsednika zborovanja, je imel navdihnjen govor, s katerim je poslušalce navdušil. »Že do 60.000 Slovencev v vseh dosedanjih taborih izreklo je zahtevo. In danes naj zopet izrečemo: dajte nam Slovenijo! Da pa se taka prememba... more doseči le na postavni poti, tudi to vé vsak; za silovite prekucije naš narod nima srca.« V imenu Štajerskih Slovencev je stopil na oder dr. Vošnjak: »Mi štajerski Slovenci dobro čutimo kakor vsi drugi, da se naš stan zboljšati more le potem, ko se združimo v eno telo; potem ne bomo poldložniki drugemu narodu, ampak gospodarji v svojem domu.« V imenu goriških Slovencev je spregovoril dr. Tonkli, ki je potožil zaradi izgube Beneških Slovencev, ker je morala Avstrija leta 1866 Benečijo prepustiti Italiji. Prireditelji vižmarskega tabora so za udeležence dali kovati svetinjice: na eni strani je napis 'Tabor na Vižmarjih 17. maja 1869', na drugi pa v sredini napis 'Živela Slovenija', v krogu pa 'Zedinimo se - Ne vdajmo se!' Vižmarski tabor je močno poživil narodno zavest pri slovenskih ljudeh, zato so se vedno ostreje kazala nasprotja med ljubljanskimi okoličani. Kranjski deželni predsednik Conrad je štirinajst dni po vižmarskem taboru zahteval od dunajske vlade vojaško ojačanje. Okrajnim glavarjem je naročil, naj ne dovolijo novih taborov, prepovedal je nositi vižmarsko spominsko svetinjico.

8. Ormož, 8. avgusta 1869 - Prvi štirje tabori leta 1869 so se zvrstili v teku enega meseca, peti in zadnji pa je bil 8. avgusta v Ormožu. Isti dan so štajerski nemškutarji sklicali svoj 'tabor' z imenom 'Verfassungstag (ustavni zbor)' v Celju, vendar jih je prišla le peščica in zbrali so se v dvorani in ne na prostem. V Ormožu, na zborovališču blizu Drave, pa se je nabralo okoli 8.000 ljudi, med njimi veliko Hrvatov. Taboru je predsedoval Razlag, Zarnik je na svoj poljuden način govoril o zedinjeni Sloveniji. Zahteval je, naj se na deželne stroške, štajerske in hrvatske, pri Ormožu zgradi most čez Dravo; omenil pa je tudi duševni most, »ki mora znova zvezati Slovence s Hrvati.«

V Ormožu je bil zadnji tabor 1869

Tolmin pred prvo svet. vojno, kjer je bil tabor 1. maja 1870

1870 - OSEM TABOROV

9. Tolmin, 1. maja 1870 - Prvi tabor v letu 1870 v Tolminu je organiziral goriški odvetnik in narodni buditelj dr. Karel Lavrič. On je taboru tudi predsedoval in bil glavni govornik. Po poročilih tedanjih časnikov se je na tolminskem taboru zbralo kakšnih 8.000 ljudi. V sklepni resoluciji so med drugim zahtevali železnico čez Predel v Trst in ustanovitev meščanske šole v Tolminu.

10. Sežana, 29. maja 1870 - Tudi na naslednjem taboru, ki je bil 29. maja v Sežani, je bil med organizatorji in govorniki dr. Karel Lavrič, 'apostol slovenstva na Goriškem'. Poleg njega so na sežanskem taboru imeli besedo predvsem primorski domačini, navzoči pa so bili tudi gostje iz Ljubljane in od drugod.

Na tej glavni ulici v Sežani je bil 2. tabor 1870

11. Cerknica, 12. junija 1870 - Za taborsko gibanje je bilo pomembno, da so v njem sodelovali vsi slovenski družbeni sloji: kmetje, meščanstvo, izobraženci in duhovščina in taborske zahteve lahko resnično veljajo za pravi množični narodni plebiscit, piše Janko Prunk (Slovenski narodni vzpon). To velja tudi za tabor v Cerknici na Notranjskem, ki se ga je udeležilo 8.000 ljudi. Odprl ga je takratni cerkniški župan Adolf Obreza, govorili pa so: Radoslav Razlag, Valentin Zarnik, Josip Nolli, Etbin Costa.

12. Kápela pri Radgoni, 19. junija 1870 - Dvanajsti slovenski narodni tabor so pripravili 19. junija 1870 pri Kápeli, vinorodnem naselju nedaleč od Gornje Radgone. Organizirala sta ga župnik A. Klemenčič in posestnik I. Kukovec iz Pušenec. Tudi ta tabor je bil, kot praviloma vsi, za domači okraj

praznični dogodek. »Zato so bili skrbno pripravljene; kresovi so oznanjali dan narodnih svečanosti in s slavoloki ter pokanjem topičev so spremljali tuje udeležence, ki so prihajali med godbo in petjem, z zastavami in na okrašenih vozeh. Vse to je neizmerno vplivalo na množice, dvigalo njih ponos, bdrilo njihov pogum in vnelo splošno navdušenje« (Josip Mal). Udeležencev je bilo 8.000.

13. Bistrica pri Pliberku, 31. junija 1870 - Omenili smo že, da so Korošci hoteli pripraviti tretji tabor, ki naj bi bil konec septembra 1868 v Bistrici pri Pliberku, pa jim ga zaradi zasedanja koroškega deželnega zbora niso dovolili. Tabor so organizirali skoraj dve leti kasneje. Gostitelj je bil domačin Jurij Kraut, organiziralo ga je slovensko politično društvo za Koroško Trdnjava. Udeležencev na taboru je bilo okoli 8.000. Za predsednika tabora je bil izvoljen dr. Valentin Zarnik, ki je s svojim govorom o zedinjeni Sloveniji poslušalstvo navdušil. »Njegova bistroumna, lahko umljiva, pa jako osoljena zgovornost se ne da prekositi,« je zapisal Besednik.

14. Kubed v Istri, 7. avgusta 1870 - V tretjem letu taborskega gibanja na Slovenskem se je zahtevalo po zedinjeni Sloveniji, slovenskih šolah, slovenskem jeziku v uradih in cerkvi pridružila tudi Istra. Te zahteve so izrazili na velikem ljudskem taboru v Kubedu, 7. avgusta 1870, ki se ga je udeležilo blizu 6.000 ljudi iz slovenske in hrvaške Istre. Glavni govorniki so bili: deželni poslanec dr. Karel Lavrič, Franjo Ravnik, profesor verouka na gimnaziji v Kopru, poslanec istrskega deželnega zbora in glavni pobudnik tega tabora, Franjo Blažič, župnik iz Dolenje vasi, Janez Cepak, odbornik občine Rožar, in Jurij Jan, dekan iz Doline pri Trstu. Za organizacijo tabora je veliko storil Ivan Vidali, župan v Kubedu, ki je pri okrajnem glavarstvu v Kopru izposloval dovoljenje o prireditvi tabora. Največji pomen tega tabora pa je v tem, da je kot prva množična manifestacija politično prebudil istrske Slovence in tudi Hrvate.

15. Vipava, 14. avgusta 1870 - Med največje tabore na Slovenskem spada tisti, ki je bil v Vipavi dan pred velikim šmarnom leta 1870: privabil je kar 12.000 ljudi od blizu in daleč. Za njegovo pripravo se je močno trudil tedanji vipavski dekan Jurij Grabrijan, ki je bil leta 1864 v Vipavi ustanovil čitalnico ter bil njen prvi predsednik. Taboru je predsedoval Etbin Costa, govorila pa sta med drugimi Razlag o vipavski železnici, Rihard Dolenc pa o vipavskem vinogradništvu in sadjarstvu.

Na taboru v Vipavi se je zbralo 12.000 ljudi (14. avg. 1870)

16. Žoprače v Rožu, 18. septembra 1870 - Velikanski uspeh prvega tabora na Koroškem - v Bistrici pri Pliberku 31. julija 1870 - je koroške rodoljube spodbudil, da so poldrugi mesec kasneje, 18. septembra pripravili drugi tabor, to pot v Žopračah pri Vrbi. Na njem se je zbralo kar 10.000 ljudi, skoraj samih Korošcev. Odzvali so se povabilu na letaku: 'Slovenci! Kdor more na noge, naj pride 15. nedeljo po binkoštih, to je 18. septembra t.l. ob 4. uri popoldne v Žoprače blizu Vrbe tik Rožeške ceste k g. Primožu Košatu, po domače Virtu, kjer se snide drugi letošnji tabor koroški. Pogovarjali se bomo o prav imenitnih in važnih stvareh. Odbor.' Predsedoval je Valentin Zarnik, ki se je izkazal tudi kot govornik, da so kmetje govorili: »Takega gospoda slišat gremo na tabor, naj bi bilo še tako daleč!« Glavni govornik o Zedinjeni Sloveniji je bil Matija Majar-Ziljski, takrat župnik v Gorjah v Ziljski dolini. On je bil začetnik zamisli Zedinjene Slovenije in jo je leta 1848 razgrnil v razglasu Kaj Slovenci terjamo. Tabor je 'otvoril' gostitelj Simon Košat, kmet, gostilničar in trgovec z žitom.

1871 - DVA TABORA

17. Kastav v Istri, 21. maja 1871 - Leto 1870 je bilo nadvse rodovitno taborsko leto. V letu 1871 sta bila samo dva narodna tabora, pa ne zato, ker bi vnema rodoljubov pojemala, temveč zato, ker je vlada začela taborom delati vse hujske ovire, dokler jih ni povsem prepovedala - zaradi francosko-pruske vojne, pa tudi zaradi točk dnevnega reda, češ da 'netijo sovraštvo med narodi in povzročajo nered'. Slovenci so dejavno sodelovali na taboru na Sv. Mihovilu v Rubeših nad Kastvom, zgodovinskim mestecem severozahodno od Reke, 21. maja 1871, zato ta tabor lahko imenujemo 'slovensko hrvatski'. »Glavna pobuda za sestanek je bil javni protest, da bi Istro združili s Trstom in z Goriško v eno pokrajino, ker bi število Italijanov v Trstu spremenilo narodnostni odnos na škodo Hrvatov v Istri,« piše Božo Milanović v svoji knjigi *Hrvatski narodni preporod u Istri* (Pazin 1967). Tam pove, da je bil za 'sterešino' tabora izbran občinski načelnik Anton Rubeša. Zbralo se je okoli 8.000 ljudi z narodnimi zastavami kljub govoricam, da bodo oblasti vse, ki se bodo tabora udeležili, kaznovale z davki. Ko Milanović našteva govornike, ne omenja nobenega slovenskega predstavnika, čeprav jih je bilo nekaj - dr. Karel Lavrič je gotovo nastopil s pozdravnim govorom.

18. Buhlje pri Grabštajnu, 6. avgusta 1871 - Zadnji tabor na Koroškem in na slovenskih tleh sploh je bil 6. avgusta 1871 v Zgornjih Buhljah pri Grabštajnu na Koroškem. Predsedoval je in za zedinjeno Slovenijo govoril Valentin Zarnik. Spet je navdušil množico 6.000 ljudi, predvsem Korošcev. Od številnih drugih govornikov omenimo le Andreja Einspielerja, kateheta in profesorja slovenščine na celovski realki, tedaj vodilnega slovenskega koroškega politika. Govoril je o hranilnicah. Na vseh treh taborih na Koroškem (kot povsod drugod na Slovenskem) se je »močno dvigal občutek samozavesti in ponosa slovenskega človeka. Močno je bila poudarjena povezava s starodavnimi časi svobode« (Vasilij Melik).

Če potegnemo črto pod taborsko dogajanje, vidimo, da poglobitve zahteve - zedinjene Slovenije - v stari avstro-ogrski državi ni bilo mogoče ureničiti. Velika vrednost taborov je v tem, da so bistveno pripomogli k hitrejšemu uveljavljanju slovenščine v uradih in šolah ter so dvignili samo-

zavest in pogum tudi preprostemu slovenskemu človeku. Takšne samozavesti in poguma, zlasti pa volje do dela za skupnost primanjkuje pogosto nam, ki živimo v takšnih razmerah, ko se za narodne pravice ni treba več boriti, temveč jih je treba uresničevati.

Buhlje pri Grabštajnu na Koroškem so bile prizorišče zadnjega tabora

MATEJKA BUKAVEC

Proseška Pečina

Kraška planota skriva v svojih globinah neizmerne lepote. Voda je skozi tisočletja ustvarila v kraškem podzemlju nešteto votlin. Kras je ves posejan z jamami, ki so kot žrela, ki vodijo v podzemlje. Mnogo je takih lepote, ki sta jih ustvarila voda in kamen: škoda je le, da mi tega neprecenljivega bogastva večkrat sploh ne opazimo, čeprav se skriva po naših gmajnah ali celo po naših vaseh.

Kdo ni vsaj enkrat v življenju stopil v kako jamo. Vsi poznamo jame svetovnega merila, kot so jama pri Briščikih ali Postojnska jama ali Škocjanske jame. Vendar tudi po naših gmajnah naletimo na druge votline, ki jih poznajo bolj domačini.

Na Proseku je taka jama, ki jo vaščani imenujejo Pečina. Vanjo so vodile spolzke stopnice, grobo iztesane iz hrastovih hlodov. Takoj nato prideš v dvorano, sredi katere stoji steber. Iz dvorane pelje nešteto hodnikov, ki se zgubljujejo v temi, kot nekakšen labirint. Hodniki postajajo vedno ožji in nižji, tako da moraš včasih po-

čepniti. Te jamske »žile« se raztezajo pod vasjo.

Nekoč so domačini imeli navado, da so vsako leto obiskali jamo ob prazniku Svečnice. V rokah so držali prižgane sveče. No, mogoče sveče ni pravi izraz za domače stene ovite v voščeni list. Pred jamo

Kip Matere božje v proseški Pečini - jami

je neka vaščanka prodajala sladke »fanclice«, ki jih imamo navado jesti še danes na ta dan.

V Pečino so se vaščani zatekali zlasti med drugo svetovno vojno, ko je bilo ozračje v teh krajih zelo napeto. Prosečani so ostajali v jami po cele dneve, dokler ni nevarnost minila. V dvorani je stala lesena hišica, kjer je bilo skrito orožje, ki sta ga stalno stražila dva vojaka. Zadnje dni vojne so si Nemci prisvojili Pečino in skozi hodnike napeljali strelivo, ki je bilo pripravljeno za strašen »pok«, kot pravijo vaščani. Zadnji trenutek pa se je neki mladi Nemec vendarle zavedel, kakšen pokol bi to povzročilo, zato je prerezal žice. To se je zgodilo 2. maja 1945 in vsi vaščani so se takrat zaobljubili, da bodo v Pečini postavili kip Matere Božje, takratni proseški župnik Josip Križman pa je sklenil, da bodo vsako leto obhajali spomin na ta dan z mašo v Pečini. Da se je to zgodilo pa smo morali čakati več kot štirideset let, saj smo komaj lansko leto obnovili staro navado praznovanja Svečnice v Pe-

čini. Pečina se ja tako po dolgem snu spet zbudila in z njo vred je oživila tradicija, ki je z leti zamrla. Domačini so se ob tem dogodku navdušili in v jamo postavili Marijin kip. Kip je blagoslovil proseški župnik g. Rudi Bogatec ob koncu maja lanskega leta. Istočasno so vaščani izdelali nove, kamnite stopnice namesto starih, lesenih. V oktobru so imeli slovenski tržaški skavtje v njej polaganje obljub in sv. mašo, ki jo je daroval škofov vikar za Slovence v Trstu in obenem duhovni vodja slovenskih tržaških skavtov in skavtinj msgr. Vončina. Takrat je bila prvič sv. maša v tej votlini.

V torek, 2. febr. 1993 na Svečnico je bila v Pečini sv. maša. Maši je sledilo veliko število vaščanov, oblikovali pa so jo cerkveni pevski zbor in vaški skavti in skatinje. Med mašo je bil tudi blagoslov sveč.

Vaščani so se torej spet spomnili na svoje naravno bogastvo in se z ljubeznijo odzvali njegovemu klicu.

IVO JEVIKAR

»Neznani Slavko« v zaporih Udbe Novi podatki o usodi Andreja (Slavka) Uršiča

Več kot 46 let je minilo, kar je bil 31. avgusta 1947 nedaleč od rodnega Kobarida ugrabljen politik in časnikar, 38-letni Andrej Uršič, za domače in prijatelje Slavko. Za njim je izginila vsaka sled. Njegov lik pa je še vedno živ, saj je bil soustanovitelj Slovenske demokratske zveze v Gorici in urednik tednika Demokracija, ki je začel izhajati 25. aprila istega leta. Posebno pozornost so vzbujale njegove Misli o demokraciji, ki jih je v listu podpisoval kot Slavko Hribovec. Leta 1975 jih je Slovenska prosvetna matica iz Trsta ponatisnila v samostojni knjižici.

Uršič je sodil med najvidnejše mlajše liberalne politike. Kot primorski begunec se je na ljubljanski univerzi uveljavil v društvu Jadran, postal je urednik Jutra in vodilni predstavnik »Mlade JNS«, kasnejše Mlade Jugoslavije. Kot tak se je med vojno udeleževal pogajanj z Borisom Kidričem in drugimi predstavniki Osvobodilne fronte, ki pa zaradi monopolnega položaja Komunistične partije Slovenije in odnosa do vlade v emigraciji niso prive-

dla do vstopa skupine v OF. Uršič je bil nato v petčlanskem ožjem odboru Napredne delovne skupnosti, ki je povezovala liberalne skupine, in najmlajši član sedmerice v plenumu Slovenske zaveze. Živel je deloma ilegalno in delal samo politično. Ob koncu vojne se je umaknil na Koroško, nato v Rim, nakar se je največ zadrževal v domači hiši v Kobaridu, ki je do razmejitve spadala v cono A pod upravo zaveznikov.

Skrivnostno izginotje je Andreja Uršiča povzdignilo v simbol mučeniške žrtve komunizma, po drugi strani pa vse do danes spodbuja domneve, buri domišljijo ali pa ostaja predmet zavajajočih »razkritij«.

Deželno tajništvo Slovenske skupnosti je marca 1990 zaprosilo Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin v Ljubljani, ki je takrat načevalo nekatere »prepovedane teme« iz polpreteklosti, naj bi ugotovil, zakaj in kako je prišlo do Uršičeve ugrabitve in smrti. Poizvedbe na notranjem ministrstvu niso dale sadu. Pač pa je pobuda osvežila spomin na Andreja Uršiča in obrodila nekaj tehtnih odmevov v tisku, na primer reportažo Roberta Škrlja 3. julija 1990 v Primorskih novicah, članek Boža Zuanelle 31. avgusta 1990 v Domu, kot tudi moje geslo o Uršiču v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu (Gorica 1990), h kateremu bi napotil tiste, ki bi radi imeli več podatkov o tej pomembni osebnosti in o temeljnih virih.

ODPRTJE ARHIVOV V LJUBLJANI

Šele odprtje arhivov slovenskega notranjega ministrstva za širši krog raziskovalcev po nastopu demokratično izvoljene oblasti je po vztrajnem iskanju omogočilo nekaj novih spoznanj.

Doslej znano gradivo ne daje odgovora na vprašanje, kdo je naročil ugrabitev in kateri je bil glavni razlog zanjo: medvojno delo, stiki s politično emigracijo in zavezniki, delo pri SDZ in Demokraciji? Vsekakor je bilo slednje najbolj aktualno in »moteče« tako v Ljubljani kot med zagovorniki režima v sedanjem zamejstvu.

Tudi še ni odgovora na vprašanje, kaj je naposled bilo s pogrešanim.

Dva podatka pa sta nedvoumna in pomembna.

Ugrabitev so sicer po vsej verjetnosti izvedli domačini, vendar gre za ukrep tedanjih slovenskih oblasti, saj lahko na dokumentih beremo: »Bil aretiran 31.8.1947«; »ko je bil aretiran od naših dr. Uršič Andrej v Caporetto pri Gorici« ipd.

V nasprotju s številnimi trditvami, da je Uršič podlegel ranam ob ugrabitvi oz. da je bil takoj umorjen in pokopan na Kobariškem, govorijo dokumenti o tem, da so ga odvedli v udbovske zapore, kjer je ostal najmanj do 29. septembra 1948.

Kje je bilo to, ni zabeleženo, vsekakor je bil izoliran, saj je v eni izmed »izpovedi« zapisal: »Sedem mesecev razmišljanja v samotni celici, ali trpim za resnico ali za zmoto...« In drugje: »Pogovor s takimi nemimi sobesedniki v samotni celici odpira tudi skozi njeno majhno okence drugačen in širok pogled na ljudi, družbo in svet... Nikoli si še nisem stal tako sam proti sebi iz oči v oči in nikoli se nisem toliko pogovarjal sam s seboj, svojo vestjo in razumom, prost vseh zunanjih vplivov in motenj, kakor v teh dolgih mesecih samotnega razmišljanja in iskanja...«

Andrej Uršič 27. jan. 1939 v Ljubljani -
star 30 let

SKRIVNOST TUDI ZA UDBO?

Do dokumentov o Uršiču sem prišel skorajda slučajno, ob robu iskanja nekkih drugih podatkov v sedanjem Arhivu ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani. Za to se moram zahvaliti prijazni vodji arhiva, mag. Ireni Mrvič, kot tudi zdaj že upokojeni gospe Sonji Milenkovič, svojčas vodji zgodovinskega dela arhiva VIS, iz katerega postopno prehaja gradivo v Arhiv MNZ.

V skoraj 600 strani debeli tipkani knjigi Elaborat Mačkovšek-Novakove grupe (1941-1945), ki jo je z oznako »strogo zaupno« decembra 1954 v nekaj izvodih izdal Angleški referat pri II. službi UDB Ljudske republike Slovenije, se omenjajo Uršičeva zaslišanja, med življenjepisi vseh pomembnejših obravnavanih ljudi pa je tudi sestavek o Andreju Uršiču, v katerem stoji neverjetna trditev: »Prve dni maja 1945 je odšel na Koroško, od tam pa v Italijo - Rim, odkoder je odšel v svoj rojstni kraj Kobarid, ki je takrat spadal pod cono A. Radi svojega protinarodnega delovanja v času med in po okupaciji je bil obsojen na 3 leta strogega zapora, nato bil pomiloščen. Sedaj se nahaja v Kobaridu.«

O kaki obsodbi ne ve nihče nič, saj uradno nihče ni priznal, da je bil sploh

zajet. Da bi se bil vrnil v Kobarid, pa seveda ne more držati, saj svojci, ki tam živijo, ves povojni čas iščejo vesti o njem.

Ceprav je v knjigi še nekaj takih »napak« (dr. Šmajd »živi v emigraciji«, dr. Slavoj Slavik »po vojni v Trstu«, Tone Duhovnik »v emigraciji« - v resnici so bili že vsi mrtvi), se zdi čudno, da je celo v tajnem spisu za notranjo uporabo resnica o Uršiču zakrita. V povzetku njegovih zaslišanj med samim gradivom o njegovem primeru stoji naslov Izpisek iz zaslišanj »Neznanega Slavkota«. Na enem izmed zapisnikov zaslišanja je naslov Nadaljevanje zaslišanja Neznanega Slavka, spet na drugem Nadaljevanje zaslišanja dr. Slavka. Pa tudi v čisto drugem gradivu, o drugih ljudeh in v drugih zbirkah sem našel navedbo: »Neznani Slavko« izpoveduje...

Tu je treba omeniti nevarnost zamenjave s soimenjakom, dr. Andrejem Uršičem, ki je bil katoliško usmerjen prokurist Zadrुžne gospodarske banke v Ljubljani. Že Italijani so ga zaprli za več kot mesec dni, ko so po okupaciji iskali našega Uršiča, in tudi na Udbi v Ljubljani so nekatere dokumente o njem zamešali med dokumente o našem človeku. Pa tudi ulica v Sovodnjah ni poimenovana po politiku in časnikarju, temveč po šahistu Andreju Uršiču, torej po tretjem človeku.

»ZAZIDANI TRAKT« CENTRALNIH ZAPOROV?

Mogoče je odgovor na vprašanje, kje je bil Uršič zaprt, v pričevanju Zdenka Zavadlava (Slovenec, 8. apr. 1992). V njem pravi, da je kot jetnik v Centralnih zaporih Udbe na Poljanskem nasipu v Ljubljani (nekdanji »prisilni delavnici«) poleti 1949 zvedel za skrivnost o tako imenovanem zazidanem traktu Centralnih zaporov. »V tem posebno čuvanem traktu, v katerega so imeli vstop le posebni pazniki in posamezni zasliševalci oficirji Udbe, naj bi bili« — piše Zavadlav — »nekateri zaporniki "brez imen", samo pod številkami, ter tisti uradno že justificirani, a še vedno živi.« Tam naj bi bili sprva nekateri uradno že usmrčeni mariborski gestapovci, potem nekateri na smrt obsojeni ter že uradno justificirani udeleženci dachauskih procesov. Med jetniki se je tudi govorilo o tem, da je bilo za taboriščem Ferdreng na Kočevskem (danes Podlesje) še drugo, »tajno taborišče, kjer naj bi bili vsi uradno že justificirani jetniki, pa tudi tisti tam slučajno zajeti, tudi ženske in otroci... Promet v to taborišče je bil za jetnike samo enosmeren. Samo tja in nič več nazaj!«

To omenjam, ker je dr. Žigon na ljubljanskem sodišču kmalu po ugrabitvi izjavil Uršičevima sestrama Veri in Mari, ki sta iskali kako sled po bratu v Ljubljani, da ne bo hudega, ker je le »čisti ideološki nasprotnik«, in pa to, da je v Prisilni delavnici. Nekdanji polkovnik Udbe Winkler, ki je leta 1953 pribežal v Trst, pa naj bi bil zavezniškim zasliševalcem povedal, da je bil Uršič dolgo zaprt, naposled pa ubit.

USODA DR. ALBINA ŠMAJDA IN DRUGIH UGRABLJENCEV

Andrej Uršič ni bil edina žrtev skrivnostne ugrabitve. Dr. Ivana Martelanca in ženo so ugrabili sredi Trsta 26. oktobra 1945. Oba sta izginila. Čeprav je nekaj sledov ostalo, ni znano, kdaj sta umrla in kje sta pokopana.

Naslednjega dne je bil sredi Trsta ugrabljen inž. Dore Martinjak, ki pa so ga po nekaj letih izpustili iz zapora. V Arhivu MNZ so zapisniki njegovih zaslišanj.

Vodilnega politika Slovenske ljudske stranke dr. Albina Šmajda, ki je bil med vojno med glavnimi akterji protikomunističnega tabora, so ugrabili v Trstu 22. februarja 1946. V zgodovinopisju se zadnja leta zelo pogosto navajajo podatki iz »Arhiva dr. Šmajda«. Gre za obsežno zbirko raznovrstnih dokumentov in zapiskov (4.794 oštevilčenih strani) in medvojni dnevnik. O njegovi usodi pa do danes ni bilo objavljeno nič določnejšega, če izvzamemo literarni prikaz njegove usmrtitve izpod peresa argentinskega Slovenca Toneta Brulca.

No, vodja Arhiva MNZ mag. Irena Mrvič me je opozorila na mapo, ki vsebuje zapisnike njegovih zaslišanj od 1. do 7. marca 1946, ki nosijo njegov podpis. Kaj je sledilo, iz tega gradiva ni razvidno.

Znan je tudi primer inž. Mirana Engelmana, ki je bil ugrabljen 8. marca 1947 v Komnu in prepeljan v Ljubljano, od koder pa je aprila ušel in prbežal v Trst.

Povsem skrivnostno ostaja izginotje predstavnika Slovenske demokratske zveze na Opčinah Ferda Kalina 22. septembra 1949.

DOLGE URE ZASLIŠEVANJA

Gradivo o Andreju Uršiču obsega skoraj 150 strani, zaenkrat pa ni bilo najti enega samega papirja. Vse je bilo zdaj preslikano s filma slabe kakovosti. Pred fotografiranjem so strani po običaju Udbe oštevilčili z velikim numeratorjem z rimskimi in arabskimi številkami, ki gredo od III. 216651 do III 216796. Potem je še nekaj posameznih dokumentov, del glavnega gradiva pa najdemo tudi na drugem filmu z oštevilčenjem III 0019027 - III 0019075. Besedilo je identično, preslikani tipkopis pa ni vedno isti.

Ali so bili papirnati dokumenti uničeni, ni znano. Tudi ni kake osebne pole oz. spremnega spisa, po katerem bi sklepali, ali gre za zaokroženo celoto ali ne.

Andrej Uršič na smučanju
15. marca 1936 v Planici;
na levi sestri Vida in Mara,
na desni zaročenka Silva Hrašovec

Vsekakor je bila preslikana tipkana kopija prvotnega gradiva. Običajno obsegajo mape o zapornikih na roko napisane zapisnike, ki so jih podpisovali zaslišanci, šele kasneje so jih pretipkavali in spet podpisovali tako zasliševalci kot zaslišanci. V Uršičevem gradivu so le nepodpisani tipkopisi, z eno samo izjemo. Podobno velja za spise, ki so jih morali jetniki sami pisati po naročilu v celici, in sicer lastnoročno. V našem primeru so ohranjeni le tipkani, nepodpisani prepisi.

Vse gradivo na notranjem ministrstvu so nekje pred letom 1950 prefotografirali, po letu 1968 pa znova vse preslikali za Beograd, kamor so posla-

Iz zaslišanja 6. novembra 1947 od 24.00 do 3.30:

Zasliševalec: Kakšen interes so imeli Amerikanci z obstojem SDZ?

Uršič: Nesimpatična jim gotovo ni bila. Da bi imeli interes, to ne vem. SDZ je nastala brez Amerikancev. Od njih nismo dobili niti moralne niti materialne pomoči.

V čem se je izražala konkretno naklonjenost Amerikancev do SDZ?

Šef AIS Mafli se je pohvalno izrazil o SDZ napram dr. Drnovšku.

Kaj je sledilo tej naklonjenosti?

Ne vem, morda v toleriranju. Jaz ne vem, kaj hočete od mene.

So bili naklonjeni?

To ni prišlo do izraza, mislim, da so imeli interes, da kot demokratična stranka obstoja.

V borbi proti komu?

Jaz to ne vem. Ona se je borila za pravico svojega obstoja. Proti vsem, ki so jo napadali.

Proti komu?

Proti UAIS-u in proti šovinističnim organizacijam.

Proti Santinu se je borila?

Ne, če bi on kaj zagrešil, bi ga napadla.

Kakšno stališče je zavzela SDZ do napadov na Santina v Koprju?

Da napad ni bil na mestu.

Proti komu se je borila SDZ?

Na splošno proti qualunquistom, P d'A, proti »Messaggero Veneto«.

Navedite konkretno članek, s katerim ste napadli qualunquiste!

Ne vem.

SDZ je torej bila že naperjena proti UAIS-u, kdo še napada razen SDZ Jugoslavijo?

Italijani in v časopisju še drugi, ampak samo politični red, in ne Jugoslavijo.

Kakšen je pri nas politični red?

V ustavi je vse povedano. V ekonomski red se nismo zaletavali.

li mikrofilme in 30.000 fotokopij. Prej ali slej bi torej — kljub »čistkam« — morale priti še kaj na dan ali v Ljubljani ali v Beogradu.

Gradivo, ki nas tu zanima, torej obsega 11 strani obnove zaslišanj; 12 zapisnikov zaslišanj, ki gredo od 9. septembra 1947 (začetek manjka) do 29. septembra 1948, pri čemer je prvih 11 zapisnikov iz časa do 6. novembra 1947; nadalje so tu še spisi, ki jih je moral zapornik sam pisati. Dva nosita datum: 7. aprila in 24. aprila 1948. Opisujejo pa osebna doživetja, zlasti pa politične razmere v dobi italijanske okupacije (spori v liberalnih vrstah, pogajanja z OF, Slovenska zaveza, major Novak), v dobi nemške okupacije (potovanje v Rim jeseni 1943, znano Rupnikovo svarilo iđr.), nadalje umik iz Ljubljane na Koroško in v Rim, razmerja v politični emigraciji posameznih jugoslovanskih narodov, zborovanje slovenskih liberalcev marca 1947 v Riccioneju, ustanovitev Slovenske demokratske zveze (del manjka, ohranjenih je 29 tipkanih strani), organizacijo SDZ, osebno razmišljanje (vendar le prvo stran, na njej je z roko zapisano: »ne slikati«).

Zaslišanja se sučejo okoli omenjenih tem. Bila so dolga, večinoma tudi nočna. Prvo zaslišanje, ki se je začelo 9. septembra 1947, se je končalo 10. septembra ob 2.30 zjutraj, nato se je nadaljevalo od 9.15 do 2.20 naslednjega jutra. Sedmo ohranjeno zaslišanje se je začelo 2. oktobra ob 20.00, končalo pa se je naslednjega jutra ob 4.30. Ob 5.30 se je nadaljevalo, naslednji zapisnik pa govori o novem zaslišanju istega dne z začetkom ob 15.00.

ZLOM ALI ISKANJE REŠITVE?

Jasno je, da je treba tako gradivo prebirati z izredno previdnostjo. Nobenega jamstva ni, da je res avtentično oz. da verno beleži izrečene besede. Potrebna bi bila analiza posameznih podatkov, nedvomno pa je vmes veliko zgodovinsko pomembnega.

Če Uršič na nekaterih zaslišanjih jasno in odločno zavrača nekatere obtožbe, je s časom vse več domnevne »avtokritike«. Tu bi morali zdaj pomagati bivši zaporniki in pa poznavalci človeških stisk. Je trpljenje v samici in na zaslišanjih zlomilo mladega bistrega moža, ali pa se je skušal reševati, ko je zapisoval tudi stavke, ki so kot prepisani iz kakega priročnika političnega komisarja? Zgodba je vsekakor pretresljiva.

Njegovi najbližji pa ob vsem tem izražajo le eno željo: da bi zvedeli za njegov grob in mu prižgali svečo.

Prva slovenska kolonija v kasarni
v Žabnicah 1947

Slovensko karitativno društvo v Trstu - SLOKAD

Ko se je meseca novembra 1992, zbralo na enajstem občnem zboru, lepo številno članov Slovenskega Karitativnega Društva v Trstu (SLOKAD), se je marsikateri starejši član ali odbornik, za trenutek zamislil, v tisti daljni marec 1947. Bila so to prva povojna leta, ko so se slovenska društva in organizacije, začele prebujati iz dolgega molka pod fašistično diktaturo. Slovenske šole so se obnovile in komaj je ozračje končno zadišalo po svobodi, že smo Slovenci občutili nov udarec, tokrat: hude kominformove roke, ki je v letu 1948 in po njem, pobrala s seboj drugo tretjino Slovencev. (Prvo je že itak požrl fašizem).

Že v letu 1945 so si, kot vedno, prvi zavihali rokave naši »Čedermaci« in se lotili dela, da bi naša mladina ne ostala tešča kulture, zavesti in zakaj ne, tudi kruha.

Tako je bilo že leta 1946 poskrbljeno za letovanje v Tomaju, katerega se je udeležilo 25 mladih dijakov nad štirinajstim le-

tom starosti in sicer pri šolskih sestrah. Pobudnika za to sta bila g. Marijan Živic in g. Stanko Janežič.

V letu 1948 je bilo torej ustanovljeno Slovensko Karitativno Društvo SLOKAD, ki deluje še danes. Neutrudljivi prijatelj mladine dr. Jože Prešeren, je skupaj z g. Petrom Šorlijem zbral okrog sebe lepo število požrtvovalnih ljudi. Delovanje društva je bilo odvisno od prejemkov takratne Zvezniške Vojaške Uprave in velikušnosti posameznikov, članov in drugih dobrotnikov.

Odbor se je prvič sestel 16. marca 1948 v prostorih cerkve sv. Antona Novega. Prisotnih je bilo 25 oseb, sklical jih je dr. Prešeren, uvodni nagovor pa je imel g. Peter Šorli.

V tistih težkih časih, so podpore za prebivalce delili zavezniki, s pomočjo raznih dobrotelčnih ustanov in društev, od katerih je bilo samo eno slovensko in sicer Caritas na Opčinah. Njegovo delovanje pa je bilo omejeno le na dobrotelne aktivnosti.

Kolonija SLOKAD
v Tambrah 1962

Veliko pozornost pa je posvečalo predvsem zavetišču.

Dr. Prešeren je začutil veliko potrebo po pomoči revnim, ki jih v tistih letih res ni bilo malo, ostarelim in pa seveda mladini v doraščajoči in razvojni dobi. Zanj si je želel zdravega slovenskega okolja in seveda verske vzgoje.

Novoustanovljeni odbor SLOKAD-a, so sestavljali: Marijan Živic - predsednik, dr. Jože Prešeren - podpredsednik, ter odborniki g. Peter Šorli, Adolf Vadnjal, Alojzij Kanc, Nada Martelanc, Marija Župančič in Alojzija Podgornik. Višina članarine je bila določena v višini zneska 30 lir mesečno in sestavljen je bil društveni pečat z besedilom »Slovensko Karitativno Društvo v Trstu« ali v skrajšani obliki SLOKAD.

Prijava o ustanovitvi društva je bila predložena takratnim pristojnim oblastem v angleškem in italijanskem jeziku.

Z ozirom na poseben položaj Svobodnega Tržaškega Ozemlja, je bil postopek za priznanje SLOKAD-a, nekoliko bolj zapleten, kot so to predvidevali njegovi člani. Seveda je bilo potrebno, da prositelji v prošnji za priznanje navedejo svoje cilje in potrebe za uresničitev le-teh. Pomoč

naj bi društvu služila za nabavo opreme, primerno stavbo ter vse potrebno za odvijanje poletne kolonije za otroke.

V tistem času so tržaške levičarsko usmerjene sile začele z masovnim organiziranjem laičnih počitniških kolonij v Jugoslaviji, zato se je med učitelji in kateheti začelo premišljevanje, kako bi slovenski mladini v Trstu in okolici, nudili počitnice, ki bi jim dale vzgojo v materinščini in veri, kar so takrat že uživali v šoli.

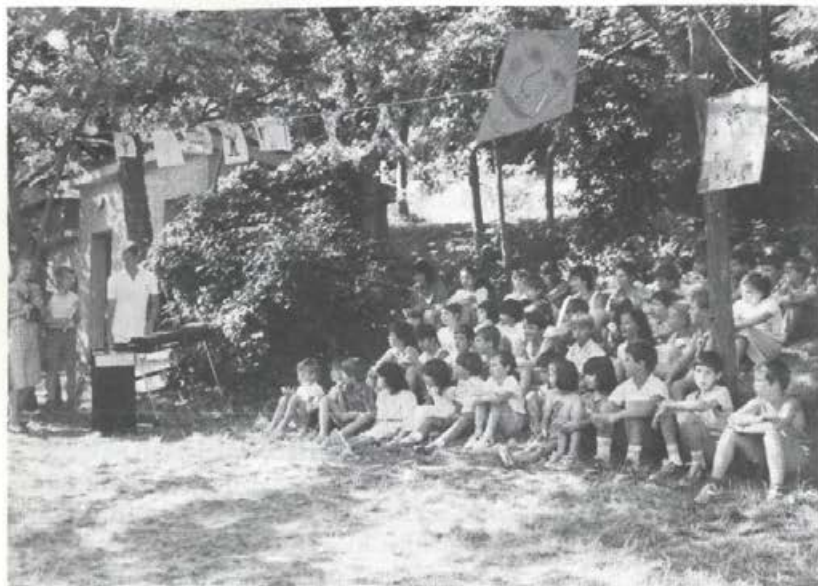
Začelo se je veliko delo za pripravo počitniških kolonij. Prve so se odvijale v Žabnicah v Kanalski dolini, kjer je mladina dobila zavetišče v velikem skladišču kasarne, izven vasi. Bilo je to leta 1947, ko so na Tržaškem divjale kominformovske zdrahe, ki so nam izpraznile razrede.

Sestavljeni pravilnik SLOKAD-a je bil tako predstavljen tudi na škofijo, katerega je po nekaterih popravkih odobrila. Seje odbora naj bi se vršile mesečno, njegove funkcije pa naj bi trajale tri leta. Obenem so bile vnešene razne določbe v primeru razpusta društva. Ustanovna lista je bila overovljena pri notarju Frogli, društvo samo pa je bilo pravno priznано dne 30. septembra 1948.

Prva skrb odbora je bila, da bi se dru-

Kolonija SLOKAD
v Dragi julija 1986

Zaključna prireditev
v Dragi kolonije
SLOKAD 1988

štveno delovanje razširilo tudi na razne fare, kjer naj bi poblizje sledili potrebam posameznikov in jih nato skupno reševali, obenem pa pridobili morebitne nove člane. Tako je za sv. Jakob skrbel g. Omersa, pri sv. Vincenciju g. Jamnik, v Barkovljah g. Kramarič ob vestni podpori gdč. Nade Martelanc. Delovanje se je tudi razširilo v Rojanu, kjer je ob trdem delu, v poznejših letih, želo mnogo zadoščenja.

Delo SLOKAD-a je steklo s polno paro. V tistih težkih povojnih časih, je bilo razdeljevanje obrokov kosil med potrebne in šolsko mladino več kot dobrodošlo, tako v mestu samem, kot v okolici.

Zavezniška Vojaška Uprava, ki je, kot že omenjeno, prispevala k delovanju društva, je seveda zahtevala tudi pojasnila glede izdatkov, kar je SLOKAD brez »vsakega prikrivanja dokazovala z ustreznimi računi«, kot razberemo iz zapisnikov odborovih sej.

V letu 1949, se je organizirala kolonija v Devinu, pod vodstvom dr. Laure Abramove, nakar je bilo društvo SLOKAD prikrajšano za prispevke iz sklada, katerega je vodil prefekt Palutan, namenjen temu sličnim italijanskim društvom. Šte-

vilo prošelj slovenskih staršev za sprejetje otrok v kolonijo je naraščalo, zato ni preostalo drugega, kot organizirati letovanje pod okriljem italijanskega Rdečega Križa, pod pogojem, da bo vodilno in učno osebje, slovensko.

ŽABNICE - NABORJET

Letovanje v Kanalski dolini je bilo treba ukiniti, ker je postala slovenska kolonija za tamkajšnje oblasti »nevarna«. Sam prefekt Palutan je poskrbel za stavbo v Rigolatu, kjer je letovalo v letih 1951-53, na stotine slovenskih otrok s Tržaškega. Od tu, se je bilo treba, na pobudo nekega istrskega socialista, umakniti v kraj Enna di Torre Belvicino, ki pa je bil predaleč od Trsta. Tako so nato otroci celih pet let letovali v Paularu, nato v Lamosanu pri Vittorio Venetu in še tri leta v Tambrah. V teh letih je prevzel vodstvo SLOKAD-a in organizacijo kolonij, g. Marijan Živic, katero vodi še danes.

V letu 1965, je SLOKAD-u, s posredovanjem dolinske občine in njenega tajnika, uspelo iztakniti zapuščeno kasarno finančne straže, v vasi DRAGA, nad gornjim delom doline Glinščice. Odkar so

leta 1959 ukinili železniško progo Trst-Hrpelje-Kozina, ni več služila svojemu namenu. Bila je v zelo slabem stanju in mnogo truda in denarnih sredstev je bilo treba vložiti, da so jo lahko prilagodili potrebam kolonije, še posebno v zadnjih letih, ko italijanska zakonodaja ne prizanaša, v primeru neizpolnjevanja številnih zakonov o varnosti.

Stavba v Dragi služi predvsem potrebam kolonije. Poleg tega pa so se tu odvijali prvi znani študijski dnevi, ki jih še danes organizira Društvo Slovenskih Izboražencev iz Trsta. Ti so še vedno ohranili ime Draga, pa čeprav se zaradi odmaknjenosti tega prelepega kraja vršijo drugje.

Za prostore pogosto zaprosijo razne skupine in šole, bodisi slovenske, kot tudi italijanske. Tako je Draga gostila otroke iz dvojezičnega slovenskega centra v Špetru Slovenov, dve leti pa šolo iz Crodripa, razne ansamble, pevske skupine

in skavte. Prenosišče lahko dobi tu kar 70 oseb.

Ob demografskem padcu in spremenjenih socialnih razmerah, je otrok, ki se poslužujejo poletnih počitnic v koloniji, vedno manj, toda SLOKAD vztrajno nadaljuje svoje poslanstvo in sprejme v svoj dom vsako leto nad petdeset otrok. Ne deli več hrane, oblačil potrebnejšim otrokom in ostarelim (le v redkih primerih), kot v povojnih letih, toda potrebe ostajajo: razbite družine, mešani zakoni, socialni problemi, ali pa samo želja po novih prijateljstvih in spoznanjih, ki jih lahko spletajo otroci poleti.

Drugi problem za SLOKAD pa je brez dvoma — nakup stavbe, kjer bi nadalje lahko nemoteno delovalo in zadostovalo nastajajočim potrebam. Velik je ta cilj, toda z Božjo pomočjo, vztrajnostjo požrtvalnega predsednika g. Marijana Živca, pomlajenega odbora in naklonjenosti oblasti, bo tudi ta uspeh dosežen.

ALBIN KLJUDER

Božič - 1962

*Bog ljubil je človeški rod takò,
da lastnega je SINA dal
upornemu človeku v odrešenje.*

*Zdaj srečen človek vsak,
ki Vanj bo veroval
in po zakramentih grehov rešen,
ne bo v pogubo večno pal,
marveč,
po Jezusu dosegel bo svoj raj,
kjer užival bo sadove kratkih dni
na vekomaj.
Ob svetem dnevu božjega prihoda
hvalimo Jezusa Odrešenika,
velikodušno se mu posvetimo!
Dobrotniku človeškega rodù,
ljubezen za ljubezen obljubimo!*

*Srce naj njega ljubi,
grehu naj odmrè,
naj Njemu v čast živi,
a srečo,
plod otroške žive vere,
žari naj v srca vseh ljudi!*

ALBIN KLJUDER

(19.3.1948)

Spev

*Poglej, poglej, na zvezde krasne,
v večer strmijo dalje jasne,
enakega prizora ni!
Zapoje radostno mi duša verna:
Dobrotni Bog,
ta neizmerna armada zvezd
je delo Tvoje!
Neskončni Stvarnik,
molim Te in v dar Ti dajem
srce svoje.*

(Ob stoletnici rojstva msgr. Albina Kljudra - iz njegove zapuščine)

Ali je bilo komu svetogorsko slavlje v napoto?

Odnos komunistične oblasti do procesije, ki je spremljala prenos Marijine podobe na Sveto goro leta 1951

Češčenje Matere Božje na Sveti gori je privabljal in še vedno privlači predvsem številne slovenske, pa tudi furlanske, italijanske in celo nemške romarje. Dogodki, ki so oblikovali zgodovino božjepotne cerkve, so tesno povezani tudi z usodo Marijine podobe. Okoliščine, ki so v preteklosti trikrat privedle do tega, da je bila podoba umaknjena z njenega svetišča, so ljudje občutili, kot pravi p. Pavel Krajnik v publikaciji *Marijina hiša* in v prispevku *Pogled v svetogorsko zgodovino* v zborniku *Sveta gora 1539-1989*, kot bolečino ter njeno vrnitev kot veliko olajšanje in pomiritev. Vrnitev podobe so vsakokrat (1793., 1922. in 1951. leta) spremljale veličastne procesije. Vsako od treh pregnanstev, kot jih imenuje P. Krajnik, je trajalo okrog sedem let.

MARIJINA PODOBA JE SKRIVNOSTNO IZGINILA

Po 2. svetovni vojni bi se morala Marijina podoba vrniti na Sveto goro. Svetišče je po mirovni pogodbi pripadlo Sloveniji, oziroma Jugoslaviji. Že 14. junija 1947 je bilo vse pripravljeno za slovesnost. V noči od 6. na 7. junij pa je podoba skrivnostno izginila iz goriške stolnice. 15. junija se je iz Solkana kljub temu pomikala velika, a zaradi krivične izgube Marijine podobe sporna procesija. Omenim naj, da je dogodek opisala tudi krajevna partijska celica v Solkanu in o njem obvestila Okrajni partijski komite za goriško v Ajdovščini. Procesije se je po njeni oceni udeležilo okrog 6.000 ljudi, od tega 1.000 Solkancev. Dogajanje, ki je bilo v bistvu še v coni A, pod nadzorom številnih pripadnikov zavezniške civilne policije, je potekalo mirno, brez izgredov. Tedanji solkanski župnik, ki je pridigal, pa se je mimogrede dotaknil neprimerne ravnanja nekaterih Italijanov (mišljeni so tisti, ki naj bi ukradli podobo), češ da rušijo slovensko-italijansko bratstvo, kar bi imelo posledice tudi v zgodovini, kot je zapisal partijski poročevalec (1). Že omenjeni avtor P. Krajnik primerja tedanji čas z dvema mlinskima kamnoma med katera je bila ujeta Sveta gora: med preganjanje in zapostavljanje vere v Jugoslaviji in italijansko narodnostno nestrpnost. Zato se v italijanskem in našem emigrantskem časopisu postavlja vprašanje, ali je šlo res za krajo ali le za zavarovanje podobe, ki naj bi s takrat že znano mejo sodila v Jugoslavijo.

Slika Matere božje se je po srečnem naključju zopet našla, in sicer v Rimu. Leta 1951 so ponovno pripravljali procesijo ob njeni vrnitvi v staro domovanje (2).

Pri poskusu preučevanja odnosa oblasti oziroma partije do procesije, ki je spremljala Marijino podobo 8. aprila 1951. leta na Sveto goro, naletimo na izredno kompleksno in občutljivo vprašanje odnosov med Cerkvijo in novo ljudsko oblastjo oziroma komunistično partijo. Tega razmerja ne moremo razumeti brez poznavanja nazorov ene in druge strani ter njune zgodovine. Skozi arhivske dokumente sem se poskušala dokopati predvsem do podatkov, kako je tedanja oblast gledala na veliko procesijo, ki je spremljala prenos Marijine podobe s Kostanjevice, oziroma s Solkana na Sveto goro in tako prispevati tudi drobec v mozaik svetogorske zgodovine. V fondih upravnih organov, povojnih množičnih organizacij in ne nazadnje Komunistične partije, ki jih hranita Pokrajinski arhiv v Novi Gorici ter Arhiv Republike Slovenije v Ljubljani, so podobni dogodki običajno puščali svoje sledi. Leto 1951, že tako nekoliko skromneje ohranjeno (morda tudi zaradi pomanjkanja papirja, kar lahko razberemo iz nekaterih opozoril v partijskem gradivu), pa me je razočaralo. Le v partijskem gradivu, ki je bilo tudi sicer najpopolneje in skoraj v celoti ohranjeno, sem našla nekaj omemb. V arhivu Sekretariata (sedaj Ministrstva) za notranje zadeve v Ljubljani, kamor sem se obrnila, nisem dobila zelenih podatkov. Gradivo obdobja in organov, ki bi mi koristilo, je bilo v urejanju, a so mi zagotovili, da o dogodku niso ničesar zasledili. Podobno razočaranje mi je prineslo tudi pregledovanje takratnega časopisja, predvsem slovenskega, ki se nanaša na Primorsko. Glasilo goriških, beneških in kanalskih Slovencev Soča je s kratko notico dan prej naznanilo procesijo. Nekaj dni pred tem pa je Giornale di Trieste poročal, da se je veliko ljudi iz italijanske strani meje obračalo na cerkvene oblasti, ker so se želeli udeležiti procesije. Žal so morale lokalne oblasti pri reševanju dovoljenj za prestop meje čakati na dolgotrajne upravne postopke na ravni obeh držav. Zanimiv, nekoliko daljši je opis dogodkov, ki ga je priobčil Koledar Ave Marija, izdan 1952. v Združenih državah Amerike. Med drugim piše, da je za

Prenos svetogorske podobe 8.4.1951 - nosi solkanska mladina

procesijo Cerkev sicer dobila dovoljenje oblasti, vendar, »ves komunistični stroj je z vsemi silami deloval preko partijskega omrežja, da bi onemogočil vsako večjo slovesnost. Satan je napel vse sile, da bi se Marijino slavlje spreverglo v polomijo. Krajevni komunistični odbori so ukazali, naj se v soboto zvečer prirejajo plesi in sestanki. Toda naši verni Primorci so to na lep način obsodili... Po mnogih krajih so bili na nedeljo zjutraj napovedani veliki sestanki po šolah, bilo je ukazano delavcem in kmetom, da morajo iti na vse zgodaj na takozvano udarniško delo pri kopanju bunkerjev. V Prvačini je bil določen pregled vseh konj v fari ravno za nedeljo zjutraj. Vsi železniški uslužbenci se imeli strog ukaz popolnega bojkota. V vsej Sloveniji niso smeli one dni izdajati vozovnic za Gorico«. Omenjajo pa tudi ustavljanje vlakov in odklapljanje vagonov v Soški dolini. Arhivskih dokumentov, ki bi potrdili verodostojnost gornjih trditev, nisem našla. Seveda to ne pomeni, da so le te izmišljene. Pri iskanju resnice nikakor ne moremo mimo številnih izjav in pričevanj romarjev in duhovnikov, ki so se procesije udeležili in se čutili ovirane. V knjigi Svetegorske šmarnice 1967. leta je Martin Perc razložil težave, ki jih je imela Cerkev pri prenosu podobe s takratno oblastjo s pomenljivim stavkom: »Čas velikim zunanjim verskim prireditvam ni bil naklonjen«. O oviranjih pri udeležbi na procesiji piše tudi P. Krajnik v Marijini hiši. Podoben, nekoliko obširnejši spominski zapis srečamo tudi v pričevanju župnika Roberta Zadnika. Iz njega izvem, da so med oblastjo in Cerkvijo potekali razgovori o manjši spremembi ure pričetka procesije, ker je tako zahtevala oblast. Nasprotniki procesije so postavili španske ovire po Solkanu. Opisuje tudi večja oviranja, ki so jih bili deležni romarji pri prevozih z vlaki. Le iz njegovega pričevanja izvem, da so bili na procesiji udeleženi štirje predstavniki oblasti iz Ljubljane. Z izredno čustveno prizadetostjo opisuje zavzeto varovanje Marijine podobe v solkanski cerkvi, ki so ga organizirali domačini in bili pripravljeni celo na spopad, če bi kdo hotel podobo vzeti. Stražili so tudi slavoloke, ki so jih postavili za procesijo, saj so se bali, da bi jih zažgali. Uradna dostopnost do arhivskega gradiva v župnijskih arhivih, kjer bi bilo tudi pričakovati kakšen podatek, je vsaj v primerjavi z dostopnostjo v regionalnih zgodovinskih arhivih nekoliko bolj omejena. Kljub temu pa sem poleg že omenjenega pričevanja, od solkanskega župnika Vinca Paljka, s posredovanjem zbiralca svetogorskega gradiva Branka Lušine, dobila nekaj dokumentov. Med njimi je tudi pismo, ki ga je 5. marca 1951 apostolski administrator za jugoslovanski del goriške škofije dr. Mihael Toroš pisal dekanijskemu uradu v Solkanu in v katerem ga obvešča, kako in kdaj bo potekal prenos podobe.

CERKEV - SOVRAŽNIK KOMUNISTIČNE DRUŽBE

Odnos oblasti do obravnavane verske slavnosti lahko zaslutimo predvsem s spoznanjem odnosov med oblastjo, oziroma partijo in Cerkvijo, ki mu je mogoče slediti skozi druge dokumente in ne skozi tiste, ki se neposredno nanašajo na same dogodke. Zaradi večje pričevalnosti na mnogih mestih uporabljam tedanje uradno izrazoslovje, ki ga je oblast uporabljala v svojih dokumentih.

Prenos se je dogodil v času sila neurejenih razmer v Jugoslaviji, Sloveniji in še posebej pri nas na Primorskem, saj je še vedno ostajalo nerešeno

Duhovniki
ob Marijini podobi
na procesiji
8. aprila 1951

vprašanje meje, predvsem Trsta, ki se je 1953. leta skoraj razraslo v oborožen spopad. Katoliška Cerkev se je pokoravala papežu, nasprotniku revolucije, socializma in komunizma. Tak način razmišljanja oblasti je zelo nazoren v članku, ki ga je ob najdbi svetogorske podobe v Rimu, oziroma v Vatikanu, objavil Primorski dnevnik v Trstu. Vsak poskus nove oblasti, da bi ljudi v večji meri odtegnila od vere in Cerkve, je bil zaman. Ljudje so sicer ob povojnem zanosu in zaupanju v prvo domačo oblast obsojali kolaboracionizem posameznih duhovnikov (v veliko primerih pa je šlo zgolj za nedokazane obsodbe in stihijo, kar pa ni tema moje obravnave), toda Cerkve in še manj vere večinoma niso zapustili. Celo partijski sekretar, kot nam pričajo dokumenti, je ob kritikah in samokritikah na sestanku partijske celice v neki vasi na Tolminskem iskreno povedal, da »z duhovnikom nič nima, da pa v cerkev gre, ker tako čuti« (3).

Podobnih primerov je veliko. Totalitarnost partije na eni strani in predanost Cerkvi na drugi, pa dvojnosti nista dopuščali. Opredeljevanje za to ali ono stran je moralo biti popolno. Spor s Sovjetsko zvezo po 1948. letu, na katero je bila Jugoslavija vitalno navezana in, ki ji je bila tudi usmerjevalec ter razsodnik na poti v komunizem, je močno pretresel odnose znotraj države. Revolucionarne vzgojene množice so nemalokrat očitale oblasti in partiji, da je podlegla pritiskom kapitalističnega Zahoda. Njena popustljivost naj bi se kazala tudi v odnosu do Cerkve. Političnega sistema, ki se je uvajal v novi državi, razviti Zahod ni sprejel. Kljub gospodarski pomoči, ki jo je pošiljal, so ljudje trpeli pomanjkanje in še vedno živeli na živilske karte. Notranje težave, ki so ji botrovali tudi manj uspešni gospodarski posegi, kot se jih načrtovali, so večale nezadovoljstvo, predvsem kmečkega dela prebivalstva. Nove rešitve za delavske razmere so se kazale z ustanavljanjem delavskih svetov, z začetki samoupravljanja 1950. Ena od nasprotujočih sil, ki se je zunaj organiziranih oblastnih in političnih institucij upirala in opozarjala na zanjo nesprejemljive sistemske spremembe, je bila Cerkev. Edvard Kardelj, takratni teoretik socializma, je izjavil (4), da »ni problem v du-

hovščini in njeni ofenzivi, ne v purgeriji, ne v literatih; problem je v nas samih«. Toda, ko govori konkretno, pravi, »da je sovražnikova moč predvsem v cerkvi in kmečki religiozni zaostalosti«. Načeloma je imela partija razčiščen odnos do vere. Ena od razlag, povzeta po zapisniku iz Okrajne partijske konference Gorica v letu 1951, je bila taka (5): »Religija sloni na ideološkem svetovnem nazoru, na temeljih, ki jih do sedaj še nihče ni videl niti dokazal. Bila je in je še danes potrebna izkoriščevalskemu razredu, da je držal in drži v temi in neznanju izkoriščane. Religija je najizrazitejši predstavnik mračne preteklosti in še danes najbolj viden spomenik nedavne sužnosti našega primorskega ljudstva. Ne smemo in ne moremo pozabiti vloge, ki jo je odigral Rim, Margotti in njegovi služabniki pri raznarodovanju Slovencev. Ne samo te, še danes je vera preko njihovih predstavnikov naš najvažnejši ideološki

Krajevna celica KPS. za Solkan.
Tek.št. 62/47
Predmet: Poročilo.

920/1
M. V. 117

Solkan dne 18/6/47.

Okrajni Komitet KPS. za Goriško

A J D O W S C I N A.

V nedeljo dne 15. junija 47. se je vršila procesija iz Goriške okolice na Sv. Gorsko božjo pot.

Solkanci so se pripravljali z veliko vnemo za to procesijo. Pred odhodom se je vršil maša ob 6. uri zjutraj, cerkev je bila polno nabita. Odhod iz Solkana se je vršil skupno z Goričanami ob 6. uri 30. minut ziju-traj, temu obredu je slehilo približno 3.000. ljudi. Večina ljudi je bilo Goričanov ter okolice, vsled ne stanovitnega vremena je veliko ljudi izostalo in vsled tega je izostala tudi Kanalska procesija. Vsega ljudstva je bilo približno 5.000. do 6.000. ljudi. Solkanecv samih pa nad 1.000. oseb. Ob 10. uri se je vršila velika peta maša, s pridigo Solkanskega župnika Močnika. Pridigo so vsi nekako pričakovali s nestrpnostjo toda bila je čisto pobožnega značaja, ali dotaknil se je kljub temu temu z opasko, da so gotovi Italijanski elementi kateri rušijo Sloansko-Italijansko bratstvo, ter vsled tega ostanejo posledice v zgodovini. Po maši se je ljudstvo zbiralo po raznih skupinah in se razgovarjalo, približal sem se raznim skupinam, da bi izvedel njihovo mnenje. mnogi so bili mnenja, da je nekaj šudnega ker se ljudstvo oprijema pobožnosti. Zastopana je bila v precejšnjem številu civilna policija, toda opaziti ni bilo nikakih incidentov.

Smrt fašizmu -- svoboda narodu !!!

Tajnik:

[Handwritten signature]

Navzoči:

[Handwritten signature]

Poročilo partijske celice Solkan o procesiji 1947 leta (Pokrajnski arhiv v Novi Gorici)

nasprotnik, katerega pa pri našem delu vse premalo upoštevamo. Razen tega, ker zanemarjamo ideološko vzgojo članov partije in preko njih vzgojo ljudskih množic, imamo primere, da kler izkoriščajoč naše gospodarske težave in neznanje članov partije razdiralno deluje».

Zaradi sprejemanja vernikov le kot svoje ideološke in politične nasprotnike, partija ni mogla in ni sprejela človekove intimne in javne drugačne opredelitve, ki je bila plod verskih čustev ter kulturne in zgodovinske tradicije. Nek »razredni sovražnik« je pač moral biti kriv za nezadovoljive uspehe oblasti. Imeti tudi po vojni in v socializmu sovražnika, pa je za oblast pomenilo držati ljudi v stalni pripravljenosti in napetosti, pomenilo je imeti možnost za nadaljevanje revolucije in opravičevanje lastnega obstoja.

Primorski duhovniki so bili v obdobju med obema vojnama in med vojno večinoma narodno zavedni. V povojnem gradivu zasledimo podatke, ki kažejo na veliko napetost med Cerkvijo in novo oblastjo. Le-to je bilo na različnih območjih različno intenzivno, odvisno tudi od ravnanja duhovnikov med vojno in terenske moči ter vpliva partije.

Ljudje so bili po vojni zbegani. Mnogi se bili člani partije, a so kljub temu obiskovali verske obrede, se cerkveno poročali ali krstili otroke, kot so to počeli prej. Za take prekrške so dobili opomine, se morali zagovarjati, ali so bili izključeni iz partijske organizacije. Število partijcev je padlo ali pa se je menjala njihova struktura. Eno od navodil okrajnega komiteja Komunistične partije Slovenije kaže, da je v partiji prevladovala težnja po očiščenju partije starega članstva, katero očitno ni moglo »razčistiti z verskim vprašanjem« in je imelo druge nesprejemljive nazore. Partijske vrste so sklenili zapolniti z mladimi boljševiki. Na nek način je partija poskušala s svojimi moralnimi in etičnimi normami, ki so bile v veliki meri tudi splošne moralne norme, ki so se razvile predvsem iz krščanstva in uveljavile v Evropi, nadomestiti nadzornika, ki je bila prej vera, njena institucija Cerkev in njen posrednik duhovnik. Uspehi seveda niso mogli biti pozitivni, saj je bil to grob

Pevsko skupino
Akord iz Podgore
vodi
Mirko Špacapan

poseg v človekevo intimo. V letih 1948 in 1949 je Informbiro in druga aktualna problematika potisnila versko vprašanje nekoliko v ozadje. Zgledalo je tudi, kakor, da bi oblast pričakovala, da bodo ljudje, ko bodo njihovi iz ljudstva voljeni predstavniki dobili oblast v roke, spoznali dobre namene vladajočih in jim sledili ne le v gospodarskih in političnih prizadevanjih, temveč tudi pri razčiščevanju verskega vprašanja in se razvili v dobre ateistične državljane. Čudili so se nenaklonjenosti, ki jim jo izkazovala Cerkev, češ, če se je poklonila celo fašističnim oblastem, zakaj ni lojalna novi ljudski oblasti (6). Dokumenti kažejo, da na partijskih sestankih v petdesetih letih ponovno niso mogli razumeti naraščanja moči Cerkve. Razmišljali so, da so bili verjetno takoj po vojni premalo rigorozni, da so ljudem premalo povedali o »protiljudskem delu duhovščine med vojno, medtem, ko je le-ta znala z vso svojo zlagano moralno močjo bičati jih s prižnice, da so brezvestni ušivci« (7).

Med Cerkvijo in oblastjo so bili tudi poskusi zblizanja in sodelovanja. Svet duhovnikov, ki je deloval pod okriljem OF, naj bi podpiral ljudsko oblast in z njo sodeloval, vendar je ostal brez večjih uspehov (8). Toda tudi duhovniki, ki so bili druženi v novi Ciril-Methodovi družbi (CMD), ki jo je oblast uradno ne le tolerirala, temveč tudi podpirala, s strani oblasti dejansko niso bili deležni zaupanja (9). Partija je na svojem območju spremljala delo duhovnikov, vendar je ta dela zaradi težavnosti in obsežnosti 1950. leta prevzela Uprava državne varnosti (10). Dokument najden v gradivu Okrajnega ljudskega odbora Gorica (11), nastal v času procesije na Sveto goro, govori, da je bil apostolski administrator dr. Mihael Toroš član CMD, da je šel na roko ljudski oblasti. Prispeval je sredstva za ljudsko posojilo.

Saluti dal Monte Santo di Gorizia

Dragi! - Svetogorska se vrača z vabilom: "Pojdimo k Jezusu vsi." Zato vas v Marijinem imenu in v imenu Jezusovega poslanstva prav lepo vabim vse, da se udeležite misijonskih govorov, ki bodo v župni cerkvi od 1. aprila do 8. aprila t.l. Pridite vsi in veseli boste resnice!

Vaš župnik.

Spóštovana
družina

DRAŠČEK JANEZ

SOLKAN 499

1949 XXI

Stab. Pozzani - Milano IV

Pismo solkanskega župnika družinam kot vabilo na procesijo

ARHIVSKI DOKUMENTI O PRENOSU MARIJINE PODOBE NA SVETO GORO

Dokument, ki je nastal najbližje dnevu prenosa Marijine podobe na Sveto goro, je zapisnik partijske celice Nova Gorica z dne 30. marca 1951 leta. V njem je sekretarka opozorila člane, da morajo biti »vsi komunisti budni, ko bo v nedeljo prenos m.b. iz Kostanajevice v Solkan. Čim več ljudi je treba odtegniti od zborovanja, predvsem pa paziti na obnašanje partijcev, seveda nekaterih. Vso pozornost je treba usmeriti v priprave na praznovanje 1. maja, ki naj bi bilo veliko številčnejše kot tisto v nedeljo« (12). Tudi na sestanku partijske organizacije pri MLO Ajdovščina 31. 3. 1951, so govorili o procesiji na Sveto goro, ki naj bi bila po njihovem v nedeljo 1. aprila in »je treba tega dne čimveč ljudi zadržati doma, pri tem je treba delati zelo konspirativno« (13). Večkrat so zagate, kako onemogočiti množičnost na verskih shodih in obredih, reševali kar z udarnimi nedeljami, obveznimi sestanki ali kakšnimi drugimi akcijami. Romanja in izlete, ki jih je organizirala Cerkev in so sovpadala z njihovimi akcijami, je oblast pogosto razumela kot ogrožanje in krnjenje njenih uspehov. Kot kažejo dokumenti, pa so bile tudi prireditve

A.d. 3.) Tov. sekretarka je poudarila, kako moramo biti ljudje vsi komunisti v nedeljo, glede Svete gore m. b. ki bo prenesena iz Kostanajevic v Solkan, da se bo čim več ljudi odtegnilo od tistega zborovanja, predvsem pa paziti na obnašanje partijcev in politik, nekaj nekaterih. Da se bo vse, kar je bilo obkroženo zadržati v vsoto zborovanja, in predvsem vedeti najje prepovedano, da bo zborovanje 1. maja dosti bolj številčno kakor pa, to mislo v nedeljo.

Rozuo: Treba je dobro organizirati, da bodo vse narodne organizacije pristopile na formo glede obnove Kulturnega doma v Trzin, mi občiniki se moramo dobro pokorati. Ter. formo, gati bratom onstam keršične mijsi.

S.F. ~ S.N.

4. 204.

Sekretarka:

Cerkve včasih nenadne in nenapovedane, da so motile ali spremnile red onih drugih. Oboji so pod svoj vpliv hoteli pritegniti čim več privržencev. Cerkev je imela prednost v velikem številu vernikov, partija, če jo vzamemo kot antipod, pa je imela na svoji strani vso oblast in vse možnosti njene rabe in zlorabe.

Dokument, ki se nekaj več ukvarja s procesijo na Sveto goro je zapisnik 17. redne seje biroja Okrajnega komiteja KPS Gorica z dne 15. junija 1951. (14). Prva točka dnevnega reda je obravnavala odnos partije do religije, duhovščine in njene politične aktivnosti. Član biroja je poročal, da so ljudje nejevoljni, ker je dala politika ljudske oblasti in komunistične partije pod pritiskom zahodnih imperialistov večje možnosti in nekatere ugodnosti duhovščini. Pravi, da je duhovščina te razmere izkoristila in trdila, da je Jugoslavija prisiljena voditi tako politiko zaradi odvisnosti in pritiskov od Zahoda, obenem pa, da je Cerkev tudi izkoriščala zakonodajo, ki je dala ljudem več demokratičnih pravic in upala, da se bo vse povrnilo na staro. Duhovniki, razlaga poročevalec, so izredno dobro pripravljene in se hitro znajdejo v drugačnih razmerah, partija in oblast pa ne, zato ljudstvo očita partiji, da je popustila. Tudi partijske organizacije so po 1950. letu spremenile način svojega dela. Postale naj bi bližje članstvu in bolj samoiniciativne, skladno z deklarirano demokratizacijo in decentralizacijo oblasti ter ločitvijo državnih in partijskih funkcij. Kot kažejo poročila, pa se ideološko ne morejo enakovredno kosati z duhovščino. V goriškem okraju so na že omenjenem partijskem sestanku ocenili, da se je aktivnost Cerkve povečala po prenosu podobe Mater božje na Sveto goro. Po tem dogodku pravijo, da je bilo opaziti še več misijonov in procesij. V dokumentu tudi beremo, da so uporabili uspešen način propagande, pri katerem je prišla do izraza vsa »prefinjenost cerkvene organizacije«. Solkanski župnik je namreč razposlal okrog 400 vabil tiskanih na razglednicah z nabožnimi slikami po šolskih otrocih na domove.

Drugi, za odnos partije do prenosa podobe zanimiv dokument, je zapisnik redne partijske konference mestnega komiteja Solkan, ki datira šele v 30. december 1951. leta (15). Vsebina obravnave na seji je bilo tudi delo duhovščine, ki je, kot beremo, »na delu s svojim reakcionarnim početjem. Ubrala je novo taktiko, izrablja našo demokratičnost ter se širi in pogloblja«. Zapis jo obtožuje, da po mamicah in tetah vpliva na partijce. Kot primer navaja organiziranost Cerkve ob prenosu Marijine podobe na Sveto goro. Tedaj je vsak član partije dobil vabilo, naj se s svojo družino udeleži večernih molitev. Le malo je bilo članov partije, ki so župniku tako vabilo zavrnilo, ali vsaj javili partijski organizaciji, »ki bi morala takoj podvzeti protiofenzivo. Nekateri člani niso niti družinskim članom preprečili udeležbe, ker je bila predhodna propaganda duhovščine tako intenzivna«, zaključuje tozadevni zapis v ohranjenem zapisniku.

OVIRANJE PROCESIJE S STRANI KOMUNISTIČNE OBLASTI JE BILO »KONSPIRATIVNO«

Kakšen je bil odnos oblasti do procesije Oblast je, kar vemo iz ustnih virov, pričevanj in emigrantskega tiska, procesijo dovolila. Ob tem so bili dogovorjeni nekateri manjši popravki pričetka procesije. Baje so bili na procesiji ob vrnitvi podobe na Sveto goro prisotni tudi predstavniki oblasti, a

dokumentov o tem nisem našla. Po raznih pričevanjih, naj bi oblast procesijo ovirala. Šlo je verjetno za neuradne, a gotovo nestrpne akcije. Obstajajo tudi nekatere nasprotne trditve, ki razlagajo vedenje in videnje udeležencev kot čustveno prenapeto in marsikdaj neupravičeno oteževalno za oblast, v bistvu skladno s tedanjimi vsesplošnimi odnosi popolnega medsebojnega nezaupanja, strahu in sumničenja. Temu v prid bi bila tudi razlaga nekaterih takratnih opazovalcev, da na primer železnica ni imela zmogljivosti, ki bi omogočila prevoz takšni množici in da vozovnic ni več prodajala zato, ker toliko ljudi tako ne bi mogla prepeljati. V napetih razmerah pa dobi politični predznak vsako, čeprav samo nerodno dejanje. V hitrih sodbah ni nobena stran izvzeta. Najverjetneje je, da se oblast v procesijo uradno ni neposredno mešala, ji pa tudi ni stala ob strani in pomagala reševati številnih zagat, povsem praktične narave, ki so nastajale s prihajajočimi romarji. Edini, ki bi lahko, glede na svoje, čeravno skromne načrte, kakorkoli dejansko oviral procesijo, so bili predstavniki partije. Toda kot kaže kasnejše že omenjeno poročilo, so se vsaj solkanski partijci sila slabo »izkazali«. No, ti tudi načrtov za oviranje procesije, sodeč po ohranjenih zapisih, niso delali. Ali so prišli nasprotniki procesije od kod drugod postavljat španske pregrade (te omenjajo izjave udeležencev)? Pred kom so morali farani stražiti Marijino podobo, ko jo je pred prenosom na Sveto goro gostila solkanska cerkev? Partijski komiteji v Gorici in Ajdovščini so procesiji, namenili nekaj vrstic. Z akcijo pa so bili v Ajdovščini morda premalo dobro seznanjeni, saj ne ločujejo prenosa podobe iz Kostanjevice v Solkan in iz Solkana na Sveto goro. V novogoriški partijski organizaciji so govorili le o slavnosti, ki ob prenosu podobe iz Kostanjevice v Solkan ni bila uradno dovoljena.

Kaže, da so slovesnosti ob prenosu Marijine slike, ki so trajale vsaj od 1. do 8. aprila 1951., vnesle v partijske vrste precej zmede. V razpravah o verskem vprašanju na takratnih sejah okrajnih in krajevnih partijskih komitejev, je opaziti, da so uradna poročila partijskih sekretarjev še vedno zelo »pravoverni«, razprave članov pa že veliko bolj odprte. Predvsem je opaziti razprave o spremenjenem načinu boja proti verski »zaostalosti«, ki naj bi bila uspešna le z metodo prepričevanja in zgleda. Če je bil dogodek klofuta oblasti, ki si je brezuspešno prizadevala procesijo onemogočiti, kot trdijo nekateri pričevalci, se je potem čuditi, da se o dogodku v arhivskem gradivu najde tako malo podatkov? Če se ozremo na sklep vseh znanih odnosov, potem o tem, kdo je povzročal Cerkvi težave in komu jih je Cerkev, ni dvoma. Zaradi neizmerne napetosti med obema stranema, nihče ni mogel in verjetno še danes ne more biti objektivni. Žrtveno vlogo pa je v tem primeru, zagotovo odigrala Cerkev, ker ni imela nikakršne »administrativne« moči, čeprav je v glavnem le znala poiskati času primerne rešitve. Glede na zapise v ohranjenem arhivskem gradivu se nikakor ne moremo postaviti na stran tako opevane in z vseh, tudi cerkvene strani, ogrožene mlade povojne ljudske oblasti.

Opombe:

1 Pokrajinski arhiv v novi Gorici (PANG), fond: Okrajni komite KPS (Komunistične partije Slovenije) Gorica

2 O tem Martin Perc: Svetogorske šmarnice, Ljubljana 1967; Pavel Krajnik: Marijina hiša, Ljubljana - Sveta gora 1989; Pavel Krajnik: Pogled v svetogorsko zgodovino (Sveta gora 1539 - 1989, gradivo s strokovnega srečanja 27 oktobra 1989, Gorica 1990); Marko Vuk: Likovni

- simbolni pomen svetogorske Matere Božje (Sveta gora 1539 - 1989, gradivo s strokovnega srečanja 27. oktobra 1989, Gorica 1990); za časopisne virov o dogodkih v zvezi s svetogorsko podobo Matere Božje sem si pomagala s tipkopisom tozadevne bibliografije, ki jo je pripravil Branko Lušina, del virov zanjo pa zbral Lodoviko Mischou
- 3 PANG, fond: Okrajni komite KPS Tolmin
- 4 Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond: Oblastni komite KPS za Goriško
- 5 - 8 PANG, fond: Okrajni komite KPS Tolmin
- 9 PANG, fond: Okrajni komite KPS Gorica
- 10 ARS, fond: Oblastni komite KPS za Gorico
- 11 PANG, fond: Okrajni ljudski odbor Gorica
- 12 PANG, fond: Okrajni komite KPS Gorica
- 13 PANG, fond: Občinski komite KPS Ajdovščina
- 14 ARS, fond: Centralni komite KPS, zapisnik Okrajnega komiteja KPS Gorica
- 15 Pang, fond: Občinski komite KPS Gorica

JOŽKO ŠAVLI

Češpa

V slovenskem jeziku je češpa (*Prunus domestica*) naziv za sadež in drevo, ki ima številne vrste in podvrste, med katerimi je tudi znamenita rumena *sliva*. Slednjo so gojili le blizu hiše, medtem ko je češpa rasla tudi na poljih. Značilno pri tem pa je, da izmed vseh slovanskih jezikov pozna izraz »češpa« le slovenščina, v vseh drugih obstaja za to sadno vrsto samo naziv »sliva«, ne glede na barvo.

V jugoslovanskem režimu po zadnji vojni so v cilju poenotenja domnevnih južnoslovanskih jezikov izvirni slovenski naziv »češpa« skoraj že povsem pregnali iz javne rabe, to je, iz knjig in javnega poročanja, ter ga zamenjali z jugoslovansko slivo (šljiva). Tako nam soočanje obeh nazivov nehote odraža tudi odnos med izvirnim slovenskim izročilom in ideologijo jugoslovanstva in terja svoje razčiščenje.

Za češpo kot sadno drevo domnevajo, da so ga nekoč prinesli iz Azije ali mogoče iz južne Evrope (Brockhaus Encyclopädie). Ta domneva se očitno opira na dejstvo, da je drevo razširjeno vse do Kitajske in Japonske, kot tudi na to, da nje-

gov latinski naziv *prunus* prihaja od grškega *prúmon*. In tega naj bi sledilo, da so Latini (Rimljani) prevzeli češpo od Grkov in jo razširili po Evropi. Tako najdemo izvedenke iz njenega latinskega naziva še danes po vseh jezikih Evrope, razen v slovanskih: italijansko *prugna*, nemško *Pflaume*, angleško *plum*, francoško *prune*, špansko *pruna*.

Toda arheološke najdbe kažejo, da je bila udomačena češpa znana že v mostiščarskih kulturah ob Züriškem in Bodenskem jezeru (pr. 2000 pr. Kr.), torej že davno v predzgodovini. Potemtakem so jo le Latini, ki so najprej prebivali na južnem Apeninu, kjer je očitno sprva ni bilo, spoznali in prevzeli od Grkov, ki so tamkaj ustanovili svoje kolonije. Pozneje, ko so razširjali svoje cesarstvo proti severu, pa so nanjo spet naleteli, in prevzeli v svojo govorico zanjo še drugo ime, in sicer *caespes*. Ta izraz se je poleg prvotnega vse do danes ohranil v romanskih jezikih in narečjih, ki izhajajo iz latinščine, in je po svojem izvoru isti kot naša češpa.

Naziv je nedvomno predlatinski, in kaže na to, da smo tudi Slovenci prevzeli kulturo gojenja češp od starejšega predlatinskega ljudstva. Pa ne od bojevniških Keltov, ki na območju vzhodnih Alp in ob

severnem Jadranu sploh niso bili naseljeni kot kmečko ljudstvo, temveč od Venetov, avtohotnega ljudstva na tem območju. Od tega ljudstva, kot vse kaže, tudi sami izhajamo.

Kultura sušenja češpelj je morala biti poznana že Venetom, in tako se nam je v italijanščini ohranil za češpo tudi izraz *susina*, ki se da razložiti v pravem pomenu le s slovanskim »sušina« (Trstenjak) za posušen sadež. Italijansko jezikoslovje poskuša pojasniti ta izraz s tem, da ga povezuje s perzijskim mestom Susa, pa s smolo jantarjeve barve in še s čim, kar pa ne daje nobenih prepričljivih razlag.

Za spoznavanje starodavne kulture, ki je ohranjena kot sporočilo v slovenskem jeziku, pa je nedvomno pomembno to, kar pravi v zvezi z besedo češpa nemški jezikoslovec W. Meyer-Lübke v svojem romanskem etimološkem slovarju (1935). V tem delu navaja, da ima slovenska beseda češpa več izpeljank v romanskih jezikih in narečjih, tako *čisp* v engadinskem in *čišpat* v obwaldskem narečju v Švici, *cespo* v italijanščini in *cesped* v španščini; od teh tudi izpeljanke *cespuglio* (italijansko), *cespedal* v Alavi (špansko); pa *šaspè*, v pomenu »šopek delati«, v kraju Castellinado v Piemontu, in tudi *cesca* kot travnati svet po napoletansko.

Slovenski jezikoslovec Fr. Bezljaj v prvem zvezku etimološkega slovarja slovenskega jezika (1976) pod geslom »češplja« navaja še primere razlag, ki so jih drugi jezikoslovci podali za to besedo, toda navedbe omenjenega nemškega jezikoslovca, ki je češpo navedel kot izviren slovenski izraz, ne omenja. Očitno pod vplivom jugoslavenarskih smernic, s katerimi je režim odkazal slovenskemu jeziku podrejno vlogo. Značilno je, da Fr. Bezljaj v navedenem slovarju daje prednost razlagi Fr. Miklosicha, češ da smo Slovenci prevzeli češpo od bavarske narečne besede *zweschpen*, ki je danes kot avstrijska *Zwetschge* prišla tudi v knjižno nemščino. Po Bezljaju naj bi ta beseda prišla v bavarščino od češkega *švestka* (*Prunus sebestena*).

Vendar je tudi tistemu, ki ni jezikoslovec, če le pozna nemški jezik, takoj jasno, da so omenjene razlage obrnjene na glavo. Zakaj bavarska in avstrijska beseda *Zwetschge* izhaja lahko samo od slovenske češpe. Slavni slovenski jezikoslovec Miklosich, ki je v prejšnjem stoletju deloval na univerzi na Dunaju, je zaradi poklicne kariere očitno dajal prednost nemščini, in ne samo v tem primeru. Ker slovenska češpa v drugih slovanskih jezikih nima ustreznih vzporednic, se je tak-

Na občnem zboru Sveta slovenskih organizacij v Devinu so bili za predsedniško mizo: (od leve) Sergij Pahor, Marija Ferletič, Peter Močnik, Damjan Paulin in Marij Maver (f.to Mladika)

šno razlaganje zdelo celo zelo verjetno.

Rumene vrste tega sadeža, ki so v zahodnih evropskih jezikih znane kot »*mirabelle*«, so uvedli v Evropo šele po letu 1560 (Brockhaus), in *renglode* še pozneje. Za to vrsto se je v slovenščini uveljavilo ime *sliva*, ki je, razen v slovenščini, v vseh drugih slovanskih jezikih splošno ime za vrste češpelj. Mogoče je, da smo Slovenci prevzeli tk. *mirabelle* od slovanskega vzhoda skupaj z imenom, ki je pri nas potem označevalo rumeno vrsto, ali pa, da je bil izraz »*sliva*« zaradi slovanske soseščine deloma že poznan in so ga kasneje povsem prienačili na novo vrsto.

V drugih slovanskih jezikih takšnega razlikovanja ne poznajo. Vendar je tudi »*sliva*« izvirno ime za omenjeno sadno vrsto, kot nam navaja hrvaško-srbski etimološki slovar (1973), in je prvotnejše v primeri s poznejšo in danes bolj razširjeno južno slovansko oznako »*šljiva*«. Beseda prihaja od plave barve (Skok), in v slovenščini, da se je za plavkasti odtenek

le-te še ohranil izraz *sliv*, kar je povezano z latinskim *lividus* (plavkast) in *livere* (poplaveti).

Iz slovenskih krajevnih imen kot *Slivno* ali *Slivnica* in na danes nemško govorečem ozemlju *Schleinitz* bi bilo mogoče sklepati, da je tudi prvotna slovenščina poznala naziv »*sliva*«. Takšno sklepanje pa ni zanesljivo, ker gre pri teh imenih najbrž le za prvoten zapis imen *Zlivje* in *Zlivnica*, v pomenu kraja ali predela, kjer se struge stekajo in vode zlivajo. Odgovor na to pa bi nam dalo šele tlopisje in krajepisje.

VIRI:

- W. Meyer-Lübke: *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1935 (*caespes*)
- Fr. Bezlaj: *Etimološki slovar slovenskega jezika I*, Ljubljana 1976 (*češplja*)
- P. Skok: *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srbskog jezika* Zagreb 1973 (*šljiva*)
- O. Pianigiani: *Vocabolario etimologico della lingua italiana*, (2^a edizione), Genova 1988 (*cespo*)

MILOŠ ČOTAR

Kratek zgodovinski pogled na kamnolome v kraškem Dolu

Pred kratkim sem se začel zaradi šolske obveznosti zanimati za klesarske izdelke v kraškem Dolu in sploh za vse sledove kamnoseštva. Najprej sem iskal po knjigah in publikacijah, a kmalu ugotovil, da le redko omenjajo klesarsko obrt in izkoriščanje domačih kamnolomov na goriškem Krasu. Našel sem nekaj zelo skromnih podatkov, zato sem se odločil, da bom zbral med ljudmi čim več osebnih pričevanj in spominov. Prispevek, ki ga objavljam je le krajši povzetek prvega dela raziskave, ki se tiče zgodovine kamnolomov in vsebuje opis doljanskih marmorjev ter njihove uporabe.

OBMOČJE RAZISKAVE

V meje Goriške pokrajine je zajet tudi del Krasa, ki se razteza od Gabrij na severu do Tržiča (Monfalcone) na jugu. Svojo pozornost sem obrnil predvsem na tiste kraje, ki so večinoma ohranili slovenski značaj in kjer so obstajale večje možnosti za razvoj kamnoseške obrti. V glavnem je to najbolj vzhodni del tega območja, to se pravi tisti del, ki neposredno meji s Slovenijo. Dober del tega roba krije tako imenovani Dol (Vallone), to je kakih 5 km in nekaj sto metrov široka dolina, ki se vije od kraja Čukišče na prevalu med Gabrijami in Devetaki do Bonetov,

ki stoje že nad severnim bregom Doberdobskega jezera. Strokovnjaki menijo, da je ta dolina sled nekdanje površinske reke, ki je tekla proti sotočju Vipave in Soče. Območje je potem popolnoma zakraselo in posebno na vzpetinah, ki se vijejo na obeh straneh doline, kaže skoraj neprekinjene sklade golega apnenca.

V dnu Dola se v smeri od Gorice proti Trstu ob cesti zvrstijo zaselki: Devetaki, Vižintini, Paljkišče, Mikoli, Brni in Boneti. Na vzhodnem bregu, bolj odmaknjena od ceste, sta še zaselka Hišarji in Ferletiči; na zahodnem bregu, precej višje, a še vedno tesno povezani z Dolom, stojita vasici Vrh in Poljane. Vrh je še v 19. stoletju pripadal Dolu in je bil sestavljen iz ločenih zaselkov Černici, Cotiči in Devetaki. Glavna vas na tem območju je Doberdob, ki je tudi sedež občine in je od Dola bolj odmaknjena.

KRATKA ZGODOVINSKA BELEŽKA

O naselitvi Dola že v prazgodovinskem času pričajo ostanki gradišč na vzpetinah (Brestovec, Gradina). Kamen je bil v obliki na razpolago in je bil zato od nekdaj osnovno gradivo.

Zgodovinarji trdijo, da je vsaj skozi začetni del goriškega Dola bila speljana cesta že v rimski dobi. Ta naj bi povezovala Vipavsko dolino z rimskim pristanom ob Timavi (Štivan). Danes pelje državna cesta mimo Zgornjih Gabrij in se s prevala na Čukišču spusti po vzhodnem pobočju Brestovca proti Dolu. Na Čukišču je bila nekoč meja med goriškim in devinskim gospodvom. Na istem mestu je danes meja med sovodenjsko in doberdobsko občino.

Vasice v Dolu, skupaj z Vrhom, ki je vedno veljal za sestavni del Dola, so od nekdaj spadale pod občino Devin, cerkveno pravno pa pod Opatje selo. Tam so imeli Doljani cerkev, šolo in pokopališče. Po italijanski zasedbi, torej po prvi svetovni vojni, so jim šolo sezidali na Paljkišču. V cerkev so še naprej hodili v Opatje

selo in sicer do leta 1947. Tedaj je bila med Opatjim selom in Dolom začrtana nova državna meja in Dol je prišel pod upravo občine Doberdob, Vrh pa se je od Dola odcepil in prišel pod občino Sovodnje. Dol spada danes pod župnijo Jamlje-Dol. V Dolu že nekaj let ni več šole.

Po prvi svetovni vojni so Doljani opuščali kmetijstvo. Množično so se zaposlili v kamnolomih, ki so bili takrat v polnem razcvetu. V kamnolomih so delali bolj v zimskem času, poleti pa so še kmetovali. Odhajati so začeli tudi v tržiške ladjedelnice. Danes so marsikatero zapuščeno hišo kupile in se vanjo vselile italijanske družine. Ponavlja se to, kar se je zgodilo v davnih časih, ko je bil Dol le redko naseljen in so ga deloma zasedli priseljenci iz Furlanije (Vižintin, Boneta).

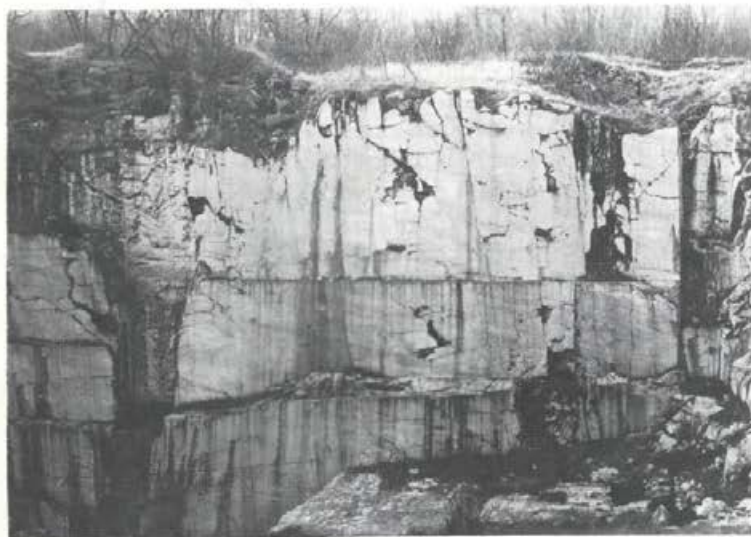
Na zemljevidu označeni kamnolomi: 1. Gabrje, 2. Devetaki, 3. Paljkišče, 4. Ferletiči

Zgodovinarji menijo, da so že stari Rimljani izkoriščali na tem območju manjše kamnolome, ko so tu gradili svoje ceste in manjše postojanke. V bližini nastajajočih zaselkov so potem nastajali majhni kamnolomi, od koder so domačini dobivali kamenje za pozidavo hiš in gospodarskih poslopjij.

V literaturi sem našel samo eno precej staro omembo kamnoloma na goriškem Krasu. Goriški zgodovinar Ranieri Mario Cossar (Storia dell'arte e dell'artigianato in Gorizia - 1948) piše, da so samostansko cerkev na Kostanjevici pri Gorici po letu 1650 začeli večati in lepšati. V tem delu omenja pogodbo iz leta 1736 z umetnikom Giovannijem Mazzoleni, ki bi moral izdelati marmorni tlak v različnih barvah. Med raznimi vrstami marmorja je omenjen tudi črni kamen iz Dola (pietre nere del Valon). Zelo verjetno gre za kamnolom v hribu Nad Logem pri Zgornjih Gabrjah, ki je tudi po pričevanju domačinov eden od najstarejših. Abramo Schmid piše, da so baje s ploščami tega temnega marmorja, ki je na tržišču znan pod imenom Gabria, tlakovali baziliko v Ogleju. Ustna izročila navajajo, da je bilo na območju Dola v 19. stoletju odprtih nekaj desetih manjših kamnolomov.

Največ pričevanj o razvoju kamnolomov v Dolu mi je posredoval dr. Vilko Cotič iz Sovodenj, rojen leta 1910. S kamnolomi se je ukvarjal že njegov oče Ivan Cotič (1876 - 1970). Dr. Vilko Cotič je postal tudi lastnik nekaterih kamnolomov v Dolu in je bil v tej dejavnosti napreden strokovnjak. Po njegovem pričevanju so se s takim kamnoseštvom, ki je bilo usmerjeno tudi v prodajo kamnitih blokov in kamnitih izdelkov, začeli v kraškem Dolu prvi ukvarjati kamnoseki iz Mirna pri Gorici. Ti so baje že od nekdaj uporabljali kamnolom temnega gabrskega kamna v hribu Nad Logem, ki loči Miren od Dola. Pozneje so Mirenci odprli večji kamnolom pri Devetakih, kjer so lomili izredno soliden siv marmor, ki je podoben repenskemu in je na trgu poznan z imenom Repen Vallone. Pri tem so družno sodelovali že omenjeni Ivan Cotič, ki je imel svojo delavnico v Sovodnjah že od leta 1909, ter Mirenci Mozetič, Kobole, Budin in morda še kdo. Člani so torej družno izkoriščali kamnolom že pred prvo svetovno vojno. Po vojni je Ivan Cotič odkupil deleže ostalih in začel delati sam.

Za kamnolome v Dolu, posebno za tiste ga pri Devetakih, se je začela doba razc-

Kamnite plasti
v kamnolomu
nad Paljkiščem

veta. Že v zadnjih letih pred prvo svetovno vojno je bilo tam zaposlenih okoli 50 ljudi, po vojni pa jih je včasih delalo tudi do 140. Delavci so prihajali iz vse okolice, od Doberdoba do Opatjega sela. Možje iz kraških vasi so bili najboljši kamnolomci (kavaduorji), to so bili tisti, ki so znali od stene mojstrsko ločevati velike kamnite bloke. Za nadaljnjo, natančnejšo obdelavo kamnitega bloka pa so se najbolj odlikovali kamnoseki (spontači) iz Mirna, Rupe in Sovodenj.

Pri Devetakih so kmalu odprli še drug manjši kamnolom na pobočju Brestovca, torej na desni strani ceste v smeri od Gorice proti Trstu. Večji kamnolom je nastal v rebri med Paljkiščem in Poljanami. Kamen je bil tudi tukaj vrste Repen, le da je imel več napak kot tisti pri Devetakih. Zadnji pomembnejši kamnolom je nastal pri Ferletičih, ki je zaslovel zaradi črne kamna.

Dr. Vilko Cotič je vodstvo kamnolomov prevzel od svojega očeta leta 1928, ko je bil star 18 let. Vsi omenjeni kamnolomi so bili vsaj za krajšo dobo v njegovi lasti. Z upravo kamnolomov se je sovodenski podjetnik ukvarjal približno 60 let.

Največ povpraševanja po kvalitetnem marmorju je bilo v času fašističnega režima, ki se je želel šopiriti z monumentalnimi zgradbami in spomeniki. Med vojnama je bilo v Cotičevih kamnolomih največ delavcev. Skoraj vsi so bili Slovenci. Dr. Vilko Cotič še zdaj hrani stare zapisknike, v katere je vpisal vsakega delavca, ki ga je najel: njegovo ime in priimek, bivališče, datum rojstva in datum sprejema v službo. V njih je popisano skorajda vse moško prebivalstvo goriškega Krasa med obema vojnama.

V kamnolomu so radi iskali delo posebno ljudje iz revnejših vasi. Taka vas je bila npr. Vrh. Dr. Cotič mi je povedal, da je specializiran delavec zaslužil v njegovih kamnolomih v dobi med obema vojnama 24 lir na dan, medtem ko so težaki, kopači in nespecializirani delavci zaslužili 11 lir na dan.

Med obiski v Dolu sem naletel na več starejših delavcev, ki so vse življenje delali v doljanskih kamnolomih. Zbral sem tudi nekaj pričevanj.

Anton Berlot na Paljkišču je povedal, da je delal 36 let v Cotičevem kamnolomu pri Devetakih, kjer je postal tudi delovodja.

Ivan Vižintin iz Mikol je delal v kamnolomih v Dolu celih 30 let. Tudi njegov oče Štefan je delal v kamnolomih. Ivan se je izučil za kamnolomca in kamnoseka. Priznal je, da je bilo delo zelo trdo, posebno v mrazu in slabem vremenu. V poletnem času so delali od 5. do 13. ure, pozimi pa so začeli pozneje.

Emil Devetak od Devetakov je delal v Cotičevih kamnolomih 33 let. Opisal mi je, kako so po starem lomili kamnite bloke le z zagozdami. V kamnolomu pri Devetakih so pri tem skušali čimbolj izrabiti naravne razpoke.

87 letni Angelo Juren (rojen 1906) z Vrha mi je zagotovil, da na Vrhu ni bilo hiše, iz katere ne bi vsaj ena oseba delala v doljanskih kamnolomih.

PROPADANJE KAMNOLOMOV

Po drugi svetovni vojni je začelo delo v kamnolomih upadati. Stroški za izkoriščanje so bili vedno višji in doljanski marmor, čeprav imeniten in visoko kvaliteten, je počasi podlegel konkurenci, sicer manj kakovostnih, a cenejših marmorjev. Uvažali so jih od drugod, posebno iz Dalmacije. Cenejši so bili posebno graniti, ki jih lomijo v zelo velikih blokih in so brez napake. Iz njih se da zato narediti dosti velikih in tankih plošč, po takih ploščah pa je bilo v novejšem času največje povpraševanje.

Doljanski kamen ni bil primeren za tako izkoriščanje: bloki so bili manjši in večkrat so imeli v notranjosti kako praznino ali razpoko. Mere žaganih plošč niso bile zadovoljive in jih ni bilo mogoče izvažati. Doljanski marmor bi se lahko še naprej uporabljal le za lokalne potrebe.

Kamen iz doljanskih kamnolomov so v

Kamnolom črnega kamna pri Ferletičih prekrivajo trave

glavnem obdelovali v dveh večjih delavnicah. Ena je bila ob kamnolonu pri Paljkišču, Cotičeva pa v Sovodnjah. Poleg teh dveh večjih je bilo v 60. letih na Goriškem še 19 majhnih obrtniških delavnic. Razi-skava o kraških kamnolomih, ki jo je v letih 1968/69 izvedel ENAPI (Ente Naz. per l'artigianato e le piccole Industrie) in je izšla v Rimu leta 1970, ugotavlja, da je bilo v tistih letih v goriških kamnolomih še samo 18 delavcev, v obeh omenjenih delavnicah pa le 33. Nove generacije so se tudi izogibale delu v kamnolomu, ker je bilo naporno in večinoma na prostem ob vsakem vremenu. Po letu 1970 je bilo sploh težko najti še kakega mladeniča, ki bi se

posvetil temu poklicu. V zadnji dobi dejavnosti goriških kamnolomov so delavci prihajali večinoma iz bližnjih vasi na jugoslovanski strani. V 80. letih je delo popolnoma zamrlo. Razvoj kamnolomov so zdaj pogojevali tudi novi predpisi o varstvu okolja in deželni načrt za ustanovitev Kraškega parka. Vsi doljanski kamnolomi so zdaj zaprti glede na izkoriščanje marmorja, le v Cotičevem pri Devetakih še lomijo kamnite bloke za valobrane in nasipe.

Tako se je končala ta dejavnost, ki je nekoč zaposlila skoraj vse prebivalstvo v Dolu; tudi ženske so si služile kruh z odnašanjem odpadnega kamenja.

DELO V KAMNOLOMIH IN KAMNOSEŠKIH DELAVNICAH

V kamnolomih so lomili kamnite bloke le z ročnim orodjem. Ob straneh kamnitega bloka so izkopali žlebove (pri tem so skušali izrabiti naravne razpoke), potem so ob steni, do katere se je moral ločiti, pripravili vrsto lukenj, nastavili kamnoseške zagozde in več delavcev je s težkimi jeklenimi kladivi (macola) hkrati udarjalo po zagozdah, dokler blok ni počil v globino. Delo so pozneje zelo olajšali s pnevmatičnimi vrtalniki in rezanjem z zavito jekleno žico. Odlomljene bloke kamna so spravili na ploščah vrh kamnoloma, kjer so jim kamnoseški izravnali ploskve in jih, grobo obdelali v obliki prizme. Obdelane bloke so nekoč s težkimi vozovi in močnimi tovornimi konji vozili v delavnico ali tudi naravnost na železniško postajo. Prodajali so večinoma le grobo obdelane bloke, ker so za gradnjo uporabljali samo masivne kamne.

Po letu 1935 se je način rabe marmorja spremenil. Z marmorjem niso več zidali, ampak so tanke plošče rabili le za oblogo površin. Za žaganje marmorja so izpopolnili kamnoseške žage, ki so na posebnem ogrodju nosile vrsto vzporednih rezil (telar). Tem žagam je bilo treba nenehno dovajati vodo in trd pesek. Žaganje je bilo precej počasno in hitrost je bila 1 cm na uro. Pozneje so žage deloma zamenjali s cirkularkami z diamantnim rezilom.

V raziskavi, ki jo je opravil ENAPI, je ugotovljeno, da so bili izdelki iz goriških delavnic zelo kvalitetni, ker je bil kamen trd in odporen, pa tudi zato, ker so bili delavci in delovodje mojstrsko izučeni.

VRSTE DOLJANSKEGA MARMORJA

Avtorji strokovnih knjig in publikacij se strinjajo v tem, da je doljanski kamen prvovrsten in se da iz njega oblikovati kakovostne marmorne izdelke. Kamen je zelo primeren za stavbarstvo kot za klesarske izdelke in bolj specifično tudi za kiparjenje. Doljanski marmorji so precej čisti apnenci, trdi in z visoko gostoto, tako da ne vpijajo vode in so zato zelo odporni. Vsi vsebujejo množico fosilov različnih velikosti in v različnih barvnih otenkih. Nekateri strokovni opisi zatrjujejo, da ima malo italijanskih marmorjev tako visoko odpornost proti abraziji in prisojajo temu kamnu odlično oceno za upogibno, tlačno in klimatsko odpornost.

Poleg teh naravnih lastnosti je treba pripomniti še, da je doljanski marmor šel skozi pazljive in izurjene roke prvovrstnih kamnolomcev in kamnosekov.

Devetaki: Kamnolom pri Devetakih je bil največji v Dolu. Leži v hribu na levi strani državne ceste od Gorice proti Trstu, tik pred razpotjem za Doberdob. Kamen ima osnovno sivo barvo in precej podoben marmorju Repen s tržaškega

Devetaki: pogled s pobočja Brestovca na največji doljanski kamnolom

Vzorci Doljanskih marmorjev

Krasa. Na trgu je bil znan pod imenom Repen Vallone.

Strnjene plasti so organskega izvora in spadajo v obdobje zgornje krede. Osnovna siva barva je temnejša kot pri tržaškem Repnu in se rahlo preliva v rjavo. Na sivem dnu izstopajo temne proge, ki so na splošno črne, včasih pa tudi temno rjave, to so ostanki potlačениh rudistov. Ti fosili so vsi enako usmerjeni, tako pač kot potekajo plasti nekdanje sedimentacije. Ostanki fosilov so včasih zelo veliki, tudi od 5 do 10 cm.

Poljane - Paljkišče: Kamnolom leži na levi strani ceste, ki povezuje Paljkišče s Poljanami. V italijanskih virih je označen kot Marcottini. Tudi ta kamnolom je zelo star. Kamen je še vedno vrste Repen Vallone. Domačini pravijo, da je bilo v tem kamnu več napak kot v tistem pri Devetakih. V njem je bilo več naravnih razpok in se je zato rad lomil. Sicer je zelo podoben prejšnjemu.

Gabrje: Kamnolom v Gabrjah leži na levi strani državne ceste, ki pelje iz Gorice proti Trstu in sicer precej visoko v hribu Nad Logem, natančno nasproti zadnjim hišam v Zgornjih Gabrjah. Sedanji Sovodenjski župan Vito Primožič, ki stanuje v zadnji hiši pod kamnolomom mi je povedal, da v tem kamnolomu ne delajo že

30 let. Ta marmor je bil zelo cenjen in zanj so se zanimali celo podjetniki iz Carrare. Kupili so tudi bližnja zemljišča in začeli kopati, da bi kamnolom razširili, potem pa so vse opustili. Na trgu je bil ta marmor znan pod imenom Gabria. Tudi ta marmor je organskega izvora in spada v obdobje zgornje krede.

Temno sivo dno, ki je včasih skoraj črno, včasih črno - rjavo, je posejano s svetlosivimi, tu pa tam skoraj belimi lisami. Take vrste marmorja ni najti nikjer drugje. Najlepši primer rabe tega marmorja opazimo v goriški stolnici, iz njega so izdelani vsi stebri, ki ločijo notranjost v tri ladje.

Ferletiči: V hribu nad vasjo je precej velik kamnolom, kjer so kamen lomili naravnost proti strmini hriba, ne da bi prodirali v globino. Ves marmor iz tega kamnoloma je zelo temen, ker je apnenec pomešan z bitumenom. Imenujemo ga bituminozni apnenec. Tudi ta kamen je, kot vsi drugi, iz zgornje krede in organskega izvora.

Kamen iz Ferletičev se deli v dve vrsti. Prva je bituminozni apnenec črno sive barve, na gosto posejan z jasnimi obrisii polžastih fosilov. Prištevamo ga lahko k tako imenovanim školjčnim marmorjem

Lise so obrisi večjih fosilov ali so nastale iz zdrobljenih fosilnih ostankov. Na italijanskem trgu je znan pod imenom Lumachella ali Chiocciolato. Domačini v Dolu uporabljajo zanj le naziv Lumachella. Polžasti obrisi so deloma svetlo sive ali skoraj bele barve, včasih tudi z rjavimi odtenki. V tem spominjajo na gabrski marmor, le da so povprečno večji in vsebujejo več bituminoznih snovi. Kakor tiisti v Gabrjah je tudi ta kamen v Ferletičih edinstven in ga ni najti nikjer drugje.

Druga vrsta v Ferletičih je enakomerno črn in je znan z imenom Nero Vallone. Njegova barva je zamolklo črna, podobna premogu. Fosilni ostanki so popolnoma prikriti in so vidni le pod drobnogledom. Črni kamen iz Ferletičev je zaradi svoje edinstvene barve zaslovel. Posebno radi so ga uporabljali nekateri kiparji. Med domačini ni bil posebno cenjen in skoraj vsi izkušeni kamnoseki, s katerimi sem govoril, so dali o njem negativne ocene. Trdili so, da se rad krushi in da izbrušene površine hitro zgube svoj blesk, posebno na prostem.

DOLJANSKI KAMEN V CIVILNI IN SAKRALNI GRADNJI

Iz podatkov, ki jih je zabeležil goriški zgodovinar R. M. Cossar v omenjeni knjigi, ko poroča o delih v cerkvi na Kostanjevici, lahko sklepamo, da so kamen iz Dola uporabljali pri gradnjah v Gorici vsaj od začetka 18. stoletja. Zelo verjetno je bil to temni gabrski marmor. Dr. Vilko Cotič celo meni, da so gabrski kamen uporabljali za tlakovanje oglejske bazilike. O tem tudi govori A. Schmid v svoji knjigi *Il Vallone del Carso*.

Z dograditvijo železnice Trst - Dunaj so začeli doljanski kamen pošiljati tudi v velika cesarska mesta kot na Dunaj, v Budimpešto, Prago, Salzburg.

Po prvi svetovni vojni je Dol pripadel Italiji in doljanski kamen so vozili na italijanske trge. Dr. Vilko Cotič mi je pripovedoval, da so šle velike količine v Milan,

iz njega je deloma zgrajena monumentalna železniška postaja.

Istočasno so doljanski kamen uporabljali na Goriškem. Tu je bilo treba marsikaj pozidati iz ruševin, ki jih je pustila za seboj fronta. Iz tega kamna so na novo zgradili železniški most pri Rubijah, ki se vzpenja v dveh mogočnih lokih nad Vipavo. Po pričevanju dr. Vilka Cotiča je tudi sloviti solkanski most deloma pozidan s tem kamnom, deloma pa s kamnom iz Nabrežine in Vicenze. Omenil sem rabo gabrskega temnega kamna za izdelavo masivnih stebrov v notranjosti goriške stolnice pa tudi druge znamenite cerkve so iz doljanskega marmorja. Po Cotičevem pričevanju so z njim dogradili pročelje in tri portale božjepotne cerkve na Sveti Gori. Iz tega kamna so v notranjosti cerkve zgradili dve vrsti močnih stebrov. Stebri so zidani iz štirioglatih blokov, ki imajo navpične robove nekoliko posnete. Po istem pričevanju so doljanski kamen uporabili pri gradnji cerkve na Mirenskem gradu. Na cerkvi izstopajo predvsem portal in v notranjosti dve vrsti močnih stebrov, ki so zidani iz blokov kot na Sveti Gori, le da so okrogli. Iz doljanskega kamna je seveda pozidana tudi farna cerkev v Doberdolu. Iz Cotičevega pripovedovanja sem izvedel, da so proti koncu tridesetih let pošiljali doljanski kamen za gradnjo soških hidroelektrarn.

V sami Gorici sta iz sivega kamna od Devetakov deloma zgrajeni stavba trgovinske zbornice in poslopje glavne pošte z mogočnimi oglatimi in rebrastimi stebri.

Omeniti moram še, da so vse vrste doljanskega kamna v vseh dobah uporabljali za spomenike, za nagrobnike in grobnice po vseh goriških pokopališčih.

Kot zanimivost naj nazadnje omenim še umetnino iz črnega kamna iz Ferletičev. Slovenska osnovna šola Oton Župančič na Livadi v Gorici hrani kip iz tega kamna. Kip, ki upodablja pesnika Župančiča, je oblikoval kipar Oskar Kogoj iz Mirna.

Možgani in sreča

Zakaj pišemo ta članek o možganih za knjigo, ki se začneja z navajanjem letnih časov in dnevov leta? Odgovor je preprost, saj je srečno in mirno preživljanje dnevov in letnih časov našega življenja v marsičem odvisno od zdravja naše pameti in našega telesa, še posebej pa od naših možganov.

Telo in pamet, duševnost, razumski in čustveni del naše narave so tako tesno povezani, da lahko v dobrem in slabem vplivajo na telo. Tako sta dobro delujoče telo in zdrava pamet osnovnega pomena za dobro delovanje razumskih procesov in čustvenih ravnovesij. Zaradi tega govorimo o dobrem in slabem psiho-somatskem oz. somatsko-psihičnem počutju.

Vse to pa seveda ni odkritje našega časa. Če smo v sedanji dobi dali tem vprašanjem določen znanstveni videz, moramo priznati, da so že antični modreci dognali tesno zvezo med možgani in telesom, saj so že neznano kdaj trdili: »Mens sana in corpore sano!« - (Zdrav duh v zdravem telesu!). Ta preprosta trditev je marsikdaj lahko ključ za reševanje problemov mnogih, bodisi starih kot mladih ljudi.

Splošno kvarjenje dobrega počutja in zdravja povzroča namreč tesnobo, ta pa kvarno vpliva na kvaliteto življenja, odvzame nam možnost mirnega in srečnega sožitja v okolju kateremu pripadamo.

NA ZDRAVJE LAHKO VPLIVAMO

V kolikor je zdrava pamet odvisna tudi od telesnega zdravja, je nujno, da se zamislimo, kako živimo in da načrtujemo ter po potrebi popravimo svoje življenjske navade oz. razvade, da lahko dosežemo zastavljeni cilj - dobro počutje.

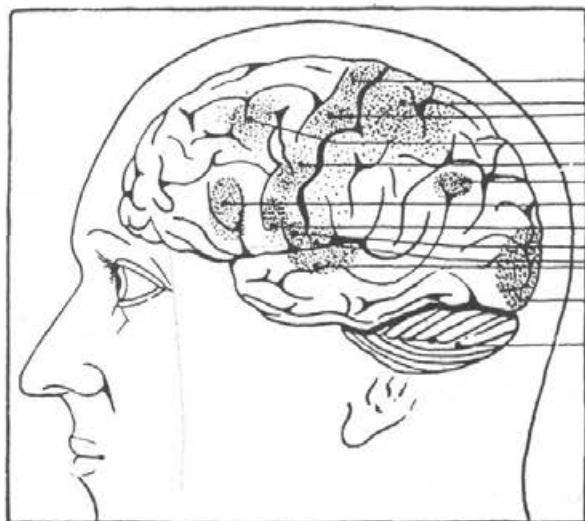
Če hočem biti zdrav in srečen, moram

delati to, kar ščiti in poveča moje zdravje. Istočasno se moram izogniti temu, kar mi škoduje. Mnogi pa se ne morejo odločiti, bodisi ker nimajo zadostnih informacij kot tudi zaradi pomanjkanja radoživosti oz. zaradi osebnih ali skupnostnih življenjskih navad, ki posamezniku vzamejo svobodo odločanja. Včasih vpliva na to tudi potvorjena verska vzgoja, ki se je že oddaljila od pravega evangeljskega sporočila in Kristusove božje in človeške narave.

Prvi korak, če hočemo doseči občutek, da je mogoče v dobro usmerjati naše psiho-somatske zdravstvene mehanizme, je v tem, da si ustvarimo pozitiven, konstruktiven odnos do življenja. Kakršnako-li je moja starost in kakršenkoli je moj bivanjski položaj oz. moje zdravstveno stanje, je kljub vsemu vredno živeti in sicer živeti dobro!

Življenje je božji dar: dokler je človek živ, lahko dela sebi in drugim dobro. Za ohranjanje zdrave pameti in posledično za okrepitev zdravstvenih mehanizmov, ni nič bolj koristnega kot privzgojiti si ta pozitiven in konstruktiven odnos do življenja. Vprašanje pa je, kako vzgajati ljudi, da bodo prišli do tega prepričanja in da spoznajo, da imajo negativne misli uničujočo moč ter da imajo povračilni učinek, vračajo se kot »boomerang«. Nekomu privoščiti slabo in prej ali slej bo to padlo nate. Oziroma samemu sebi že škoduješ.

Naše ljudi je torej treba naučiti pozitivnih misli, naučiti jih moramo, da aktivno živijo vsakdanje življenje in da se morajo že danes razdajati ter to delati do zadnjega trenutka lucidnosti in zavesti. Koliko svetnikov, misijonarjev, koliko ljudi, ki delajo na področju skrbstva: zdravniki, duhovniki, mladinski vzgojitelji,

VELIKI MOŽGANI

G. s. za spodnji ud
 Č. s. za trup
 G. s. za zgornji ud
 pisanje
 branje
 mimika (mimične mišice)

G. s. za jezik
 G. s. za grlo
 žvečenje
 Č. s. za sluh
 Č. s. za vid

G. s. = gibalno središče
 Č. s. = čutilno središče

MALI MOŽGANI

nam dokazuje utemeljenost teh trditvev.

Da kdo pride do te prevzgoje je potrebno ustvariti novo kulturo; v kateri bo nosilno vlogo imela ljubezen kot tista sila, ki lahko spremeni svet, ki lahko zaustavi uničujočo moč naše negativnosti, še zlasti, da premostimo one negativne misli, ki jih ohranja spomin na doživete nesreče in krivice na osebni kot družbeni ravni.

KAKO DELUJEJO MOŽGANI

Menim, da igra pri ustvarjanju novega kulturnega prostora določeno vlogo tudi pozitivno seznanjenje s tem, kako smo ustvarjeni in kako delujemo. Informacija, ki jo o možganih posredujejo nekateri poljudno zdravniški in znanstveni članki po časopisih in mnogih publikacijah, ki so namenjeni širši javnosti, je povsem zgrešena. Kolikokrat beremo, da je možganskim celicam usojeno, da se kvarijo, kolikokrat, da se v glavi poraja cela vrstam tegob in bolezni. Hvala Bogu, resnica je drugačna. Sicer je res, da vsak dan umre ogromno število nevronov — to je živčnih celic, a številčno bogastvo nevronov je tolikšno (točno številno ni določeno in gre od 10 do 100 milijard), da tudi, če bi učakali sto let, bi se njihovo število v najslabšem primeru zmanjšalo

za 10%. Poudarjam pa, da fiziološko odmiranje nevronov, ki so v možganih, ni v veliki večini primerov nič skupnega z boleznijo.

Živeti začnemo s tako razpisnim bogastvom živčnih celic, da lahko govorimo o presežkih, tako da je skorajda potrebno, da jih zredčimo. Gozdarji vedo, da je treba po strogih pravilih posekati tiste rastline, ki rastejo preblizu ena drugi oz. tiste, ki so slabo razvite, tako da ima gozd najboljše pogoje za rast. Podobno velja za nevrone. Njihovo zredčenje je posledica naravne selekcije. Preživijo najmočnejši, tisti ki so potrebni za redno delovanje vozlišč, sklopov, ki sestavljajo možgane. Skupina nevronov sestavlja vezja, zelo zapletene mreže, ki so jih poimenovali živčne proge in ki predstavljajo osnovno enoto za delovanje možganov.

Nevroni so v možganih prisotni v izredno organizirani obliki, v sivi substanci možganske skorje. To sivo substanco v glavnem sestavljajo nevrone, medtem ko belo substanco pod možgansko skorjo v glavnem sestavljajo živčne proge, to so izredno tanka živčna vlakna, nekakšni podaljški nevronov. Možganska skorja je zunanji, površinski del možganov, to bi videli, če bi se zgodilo, da bi imeli prozorno lobanjo. To je najpomembnejši del

možganov. Če si ogledamo ta površinski del, lahko razločimo vrsto področij, nekakšnih predelov. Vsako od teh ima svojo posebno funkcijo. Kot primer naj navedem tisti del možganov, ki urejuje gibanje mišic. Imenujemo ga četrti predel (možganske predele poimenujemo s številkami) in urejuje dejavnost mišic. Četrti desni možganski predel možganov urejuje delovanje mišic leve polovice telesa in obratno. Vprašali se boste, zakaj imamo dva četrti predela?

Vrhno, najbolj razvito plast možganov, t.i. velike možgane, sestavljata dve polobli, desna in leva, ločuje ju globoka špranja, na dnu katere je nekakšen most iz živčnega nitja, bele barve, ki mu pravimo »corpus callosum«.

Zanimivo je, da je v levi polobli, ki ji zato pravimo dominantna, in sicer v čelnem predelu, se pravi v sprednjem delu te poloble, tisti del možganov, ki ima izključno vlogo, da urejuje govorne mišice, se pravi tiste mišice, ki sprožijo napenjanje ali popuščanje glasilk. Ta del možganov, ki mu pravimo tudi Brocov predel, je prav zaradi te funkcije, predel govora.

V isti levi polobli le nekoliko bolj nazaj, v obstenskem — parietalnem predelu, je tisto središče, ki ima vlogo, da

tolmači pomen besed, ki jih slišimo. Zdi se mi važno, da poudarim dejstvo, da obstaja samo eno središče, ki omogoča govor in samo eno čutilno središče za govorjeno besedo in sicer v levi polobli.

Desna polobla vsaj na videz nima nobene opravka z besedo. Možganska skorja desne poloble igra večjo vlogo pri ustvarjanju, v likovni umetnosti, v glasbi, pri intuiciji. Leva polobla pa je ob tem, da je polobla besede tudi tisti del možganov, ki urejuje logično in racionalno mišljenje, matematično sklepanje. To, kar sem povedal, je mogoče preveč posplošen prikaz, a je po mojem koristen, da človek začne spoznavati dejavnost možganov.

MOŽGANI IN JEZIKOVNO ZNANJE

Naučiti se nekega jezika in izražati z besedami tega jezika misli in čustva, pesmi in vero v Boga, pomeni doseči najbolj plemenit izraz možganske dejavnosti. Ljudje smo edina bitja na svetu, ki to lahko storimo.

Po rojstvu, v možganih sicer ne nastajajo novi nevroni, ampak sklopni mehanizmi možganov se lahko vedno znova preuredijo, da se človek lahko nauči novega jezika.

Predstavitel knjige
A. Rebule Pastir
prihodnosti v Peterlinovi
dvorani v Trstu 1.febr.1993
(od leve: Matija Remše (MD),
dr. Miloš Rybař
in A. Rebuľa)
(f.to D. Kriřmančić)

Pred leti je prof. Franco Fabro s tržaške medicinske fakultete v sodelovanju s prevajalsko šolo tržaškega vseučiteljišča opravil zanimiv poizkus, ki je dokazal izredno skoraj nepričakovano prožnost možganov. Če se ob materinem jeziku naučimo drugega, po tem še enega in tako naprej, se pri učenju jezika vse bolj vključuje tudi desna polobla. Osebnost sem imel že večkrat možnost spoznati, da so mentalno najbolj prožne in genialne osebe govorile več jezikov in da so prav zaradi znanja jezikov lahko v stiku z različnimi kulturami in osebami.

Če bi hoteli podrobneje opisati možgan-

ske funkcije in pojasniti sicer drobne, a zelo možne vezi, ki vežejo možgane, pamet, zdravje in bolezensko stanje, bi lahko napisali knjig za celo knjižnico. Zaenkrat bo mogoče zadostovalo, da smo opozorili na dejstvo, da so možgani največje bogastvo, ki nam ga je Bog dal na tem svetu. Naša dolžnost je, da jih uporabljamo na najboljši način in jih zavarujemo tudi z upoštevanjem stare resnice, da sta pozitiven pristop in veselje najboljša zdravnik za mnoge težave. Star italijanski pregovor pravi, da »zdrav smeh dela zdravo kri«, zdrava kri pa hrani dobre možgane.

JURIJ PALJK

Poletni esej

Napisati nekaj besed o stanju slovenskega slikarstva in vsega likovnega ustvarjalstva v slovenskem zamejstvu v Italiji je zelo težko, ker je predvsem zelo težko imeti pregled nad njim in to pa zato, ker je dejansko stanje naših — slovenskih — razstavnih prostorov-galerij naravnost porazno. Tako bi najhitreje napisal točno oceno neuglednega stanja likovnih umetnikov naše dežele. Spet je seveda tukaj jamranje, po katerem, da smo neverjetno poznani slovenski zamejci v svetu in posebno še v naši metropoli, toda na tem mestu je več kot upravičeno.

Če pogledamo, kje lahko slovenski slikar-likovni umetnik razstavlja, se takoj srečamo z dejstvom, da lahko razstavlja na raznih šagrah in podobnih prireditvah, ki so seveda lahko tudi kulturne prireditve, pa čeprav vsi vemo, da največkrat to niso, ker še s šagrami nimajo ničesar skupnega, ampak res pa je tudi, da naši kulturni domovi niso tisto najbolj zaželeno razstavišče, kjer bi slovenski umetnik imel pravo priložnost za razstavljanje svojih likovnih del med eno osminko belega in eno črnega. Tako imamo v zamejskem slovenskem prostoru samo nekaj

pravih razstavnih galerij, kjer bolj ali manj uspešno razstavlja slovenske umetnike. Velika večina jih je neprimernih in pravzaprav postavljajo slovenskega slikarja v stanje, da je podoben cirkušemu klovnu, ki na ukaz zabava ljudstvo. Vsaj tak je največkrat vtis, ko gledamo naše slikarje, ki razstavlja po raznih kulturnih domovih in to skorajda vedno ob kakšnem vaškem prazniku in podobnih prireditvah.

V zamejstvu je najbolje organizirana in tudi najbolj deluje TK galerija v Trstu, ki pa je zadnje čase občuteno »popustila« in to najbrž tudi zaradi tega, ker je Tržaška knjigarna prišla v privatne roke. Franko Vecchiet bo sedaj moral na novo začeti in nekaj časa se je celo šušljalo, da bo TK galerija v Trstu dejansko propadla, kar pa na srečo ni res. Vecchiet je v Trst znal privabiti skorajda vse slovenske umetnike, ki sedaj kaj veljajo, dal je seveda priložnost tudi zamejskim umetnikom in ti so imeli možnost razstavljanja na spodobnem in dobro obiskanem razstavišču v ulici sv. Frančiška v Trstu, na žalost seveda ne vsi. Čeprav bi osebno imel na delovanje TK galerije lahko ka-

ko pripombo, ker sem pričakoval, posebno v pretekli sezoni, več zamejskih avtorjev (kje je tankočutna Kravosova grafika, kje je Patrizia Devidé in njena zadnja naravnost fantastična dela, itd?), moram reči, da sem z njenim delovanjem vseeno na splošno še kar zadovoljen, ker je TK galerija vsaj galerija z neko kontinuiteto, kar je za pravo in uspešno delo galerije izredno važno in tudi nujno. V bodoče bi lahko Vecchiet poskrbel za celoten prikaz zamejske grafike, lahko bi kaj pobrskal po zapuščinah naših nedavno umrlih slikarjev (zelo dobra je bila prodajna razstava Cesarjevih del iz umetnikove zapuščine! Tukaj seveda ne moremo mimo odlične Bambičeve monografije, ki je izšla v sodelovanju SSO-ja in Goriškega muzeja-prvi, za sedaj, dober primer resničnega sodelovanja na obeh straneh meje, delo je imenitno in predvsem pa čitljivo, jasno in razumno napisal umetnostni zgodovinar in dober poznavalec umetnikovega dela Marko Vuk. Seveda sedaj čakamo na Bambičevo veliko razstavo...), obenem pa bo moral seveda poskrbeti, da bomo še naprej spoznavali slovenske umetnike iz osrednje Slovenije, pa čeprav smo večkrat ob njihovih razstavah v TK galeriji v Trstu imeli izredno neprijeten občutek, da so na razstavo v Trst poslali predvsem odvečna in nepomembna dela, predvsem pa opazili veliko neresnost pri delu, tako, da so bile nekatere razstave naravnost negledljive. Jasno je, da galerist razstavi, kar mu umetnik pošlje in ponuja, lepo pa bi bilo, če bi nekatera zveneča imena tudi spoštljivo zavrnil, ko je videl njihova na razstavo poslana slaba dela. Saj je res, da smo in moramo biti zamejci za vse dobri in na vse pripravljeni, ampak nekaterih slabih stvari pa tudi nam ni treba kazati, ko pa jih nihče noče. Vsaj tak občutek je bil ob nekih razstavah, ki jih ni bilo treba, včasih so bile res prerevne za taka imena, ki so se pod, največkrat grafična, dela podpisala. Končno bi lahko vedeli tudi v beli Ljubljani, da smo tu v zamejstvu

v Evropi že nekaj časa in nam ni treba ravno vse »šlamparije« pošiljat na ogled, ker jih imamo že tukaj dosti in preveč na ogled. Sicer pa je, naj bo to povedano resnici na ljubo, to problem vseh razstav in vseh galerij, če samo pomislimo na letošnji beneški likovni bienale in polemiko, ki jo je razvnel s svojimi razstavami.

Druga stvar pa so neizkoriščeni razstavni prostori v Katoliški knjigarni v Gorici, ki so za sicer precej kulturno Gorico prava sramota. Ne mislim tukaj nobene ga kriviti za nič in nikomur nobene žal besede izreči, ker vem, kako težko je pripravljati razstave, ampak vseeno lahko brez sramu zapišem, da so tako lepi razstavni prostori prava sramota za Gorico in predvsem pa za vse Slovence v Gorici. Skorajda neverjetno je, da se v celi Gorici ne najde nihče, ki bi bil pripravljen vzeti stvar v roke, če vemo, da oskrbnika knjigarne iskreno priznavata, da tega dela ne bi znala korektno in dobro opravljati, pa tudi ne moreta ga zaradi časovne stiske. Ni hudir, da predsednica SSO-ja ga. Marija Ferletič s svojim znanim in naravnost vulkanskim elanom ne bi našla nikogar, ki bi tudi v Gorici uredil galerijo v Katoliški knjigarni tako, da bi vanjo zahajali predvsem Slovenci in postopoma tudi italijanski obiskovalci! Napisal sem, da bi morali vanjo zahajati predvsem Slovenci, predvsem zato, ker bi bilo prav, da bi imeli svojo likovno galerijo tudi v Gorici. Ne vem, kako vi, ampak jaz že dolgo nisem videl nobene zares dobre goriške razstave, kakršna bi lahko bila, če bi, recimo, pripravili neko antologijsko razstavo Košičevih akvarelov. Letos je bila, recimo, na gradu v Gorici z vsem pompom napravljena razstava Ljubzenska pisma mojemu mestu Roberta Joosa, a bi jaz in ob meni še marsikdo, kateremu je likovna umetnost res všeč, veliko raje tam gledal Košičeve krajine in kraške motive. Upam, da odlični Košič ni »kriv« samo zato, ker ni akademski umetnik in mu zato ne privedijo razstave, katero bi si gotovo zaslužil,

Prizor iz »Božji vitez na slovenski zemlji« - nekaj podob iz življenja A. M. Slomška kot je predstavil režiser Aleksij Pregarc 17. in 18. jul. na Repentabru, igra igralska skupina Beseda (f.to Mladika)

že zaradi svojega velikega dela, ki ga je na področju slikarstva v Gorici opravil, če že zaradi drugega ne! Če to ni možno, potem naj se nas Bog usmili, kajti potem je res, da smo Slovenci res premalo iznajdljivi in nas dejansko v javnem življenju v Gorici skorajda več ni. Upam, da nas ni sram priznati, da imamo med sabo odličnega akvarelista, po smrti Hlavatya gotovo najboljšega, pa če je študiral ali ne na ljubljanski Akademiji! Končno je le treba začeti gledati na to, kaj kdo naredi in ne na to, s kakšnim večkrat neumestnim in predvsem pa neprepričljivim naslovom se nekdo ponaša! Občasne razstave v Katoliški knjigarni so lahko seveda lepi sladkorčki (kako radi imamo te osladne »cukrčke«!), ki ublažijo vsakdanjo grenkobo ob dejstvu, da nimamo slovenske likovne galerije v Gorici, a kaj več ne morejo biti, predvsem zato ne, ker niso stalne. Ljudje hodijo v tiste galerije, kjer so vedno razstave in se menjujejo v točno določenih časovnih terminih, ne hodijo gledat nekaj »kar tako«. Kot tudi ni rešitev v tem, da se včasih priredi neko razstavo v kakšnem farovžu in takoj nato v Katoliškem domu ali pa v Kulturnem

domu, v predverju, kar tako, za nameček, da si lahko ogledamo slike med enim čikom in drugo kavo v odmoru med predstavami. Vmes pa še na veliko trobezljamo o umetnikovem delu, ki je znižano na raven kavarniškega dekorja, večkrat pa niti tega zaradi neumestne postavitve ne doseže. Porazno.

Morda bi lahko nanizal še veliko podobnih primerov, ampak naj bo dovolj.

Sedaj pa moram povedati še nekaj o tistih, ki o razstavah pišemo in o likovnih kritikih, ki imajo tudi veliko zaslug za to, da na likovne razstave nihče ne hodi, če že nima dobrega želodca in še bolj kosmatih ušes. Kosmata ušesa rabi likovne umetniške lepote željni obiskovalec za poslušanje nemogočih s tujkami dobesedno nasičenih nekako skupaj spravljanih stavkov, s katerimi posebno ljubljanski likovni kritiki opišejo neko likovno delo, obvezno akademskega slikarja iz Ljubljane ali okolice. (Ah, ta vseмогоčna ljubljanska šola!). Nemogoče frazarjenje teh ljudi ob vsaki razstavi in v skorajda vsakem katalogu razstave skriva na eni strani nepoznavanje slovenščine, na drugi strani pa daje kritiku tisto v evropski

Ljubljani tako potrebno avreolo namišljene učenosti, da me je skorajda sram, ko jih včasih poslušamo, za njih in zame, ker jih poslušamo. In naj mi nihče ne reče, da tega sam že ni pomislil! Kaj se tu nekaj vedno pretvarjamo, povejmi že, kako je to početje poniglavo in revno, pravo bedno početje. Ko pa je to globokoumno pisanje potrebno prevesti v italijanščino, in ker sem to že počel, lahko mirno zapišem, da je res tako, takrat se šele vidi, kakšne neslane oslarije in gramatično zgrešene »klanfarije« prodajajo ti kritiki za svojo učenost. Topoumje teh ljudi je krivo, če jih nihče noče poslušati in seveda je v tem ena od velikih krivd, zakaj ljudje ne hodijo na razstave modernih umetnikov, katere je gotovo težje razumeti kot figuralne umetnike, če pa jih spremljajo še tako globokoumne in naravnost bedaste kritike in spremne besede, potem jih je še težje, skorajda nemogoče. Po drugi strani pa nas je v zamejskem prostoru odločno premalo, ki o razstavah pišemo, tako, da se včasih dogaja, da o likovnih prireditvah beremo nekakšne niti tako uspešne domače naloge na temo Likovna razstava tega in tega. Na Goriškem se pozna, da se je, na veliko žalost vseh, ki nam je bila pri srcu njegova tehtna beseda na razstavah pri nas, dr. Milko Rener skorajda dobesedno umaknil iz javnih likovnih galerij in razstav. Še vedno bi ga krvavo potrebovali, kot bi potrebovali tudi mlade, ki bi se slikarstvu in likovni umetnosti malce bolje posvetili in ga tudi študirali, predvsem pa o njem pisali preprosto in jasno, brez odvečnih tujk in pleonazmov, ki pokvarijo vse, tudi še tako lepo sliko. In tu nas t.i. ljubljanska šola ne more res prav ničesar naučiti, ker je že tako v vseh pogledih skorumpirana in narcisoidno sita same sebe, da težko najdemo kaj jasnega in novega, predvsem pa dobrega v njej.

Včasih bi lahko poklicali med nas našega rojaka Braneta Koviča iz Nove Gorice, ki se še najbolj drži svoje kritične-umetniške poti v Ljubljani in bi nam lahko povedal kaj o tem, kako se o

umetnosti piše, sicer pa bi to lahko storil tudi dr. Rener.

Tu pa so seveda še druga vprašanja, morda je najbolj pekoče tisto, če Slovenci v Italiji zares sploh hočemo imeti dobre galerijske prostore in dobre likovne umetnike. Na to pa si bomo morali sami odgovoriti.

Na žalost tudi tako, da še naprej ne bomo imeli likovne galerije v Gorici. In vsega tistega, kar razstave prinašajo s seboj, od umetniškega preverjanja ustvarjalcev do likovno izobraženih ljudi in ljubiteljev lepega, ki se ne bodo zadovoljevali več samo z kraškimi krajinami, čolnički na kičastem morju pri Miramaru ter stiliziranimi, naravnost svinjsko »lepimi« golobi, ki naj bi predstavljali mir (se še spominjate neke ponesrečene razstave v Katoliški knjigarni?) in tudi z ogabnimi palčki in Sneguljčicami na vrtu pred novo in z okoljem neskladno hišo nekje na Krasu ne več.

VLADIMIR KOS

Naših zim pomlad

V imenu iz grobnice Vstalega Jezusa:

oj, zvonovi,

s pomladjo zvonite,

pojte spreobrnjenje, donite:

odslej je kesanje - vstajenje iz spon srca!

Iz grobnice Vstalega veter razpre odmev:

oj, morjé,

še bolj v valčke ga gibaj,

bregu pene v kristale zazibaj,

raznašaj, raznašaj nesmrtno ljubezni - spev!

V imenu iz grobnice Vstalega Jezusa:

oj, v neveste začarane češnje,

razgrnite nam Ženina rešnje krvi -

vsi smo vabljeni k svatbi

v sam božji Raj!

Iz grobnice Vstalemu Osvoboditelju,

oj, trobentice, zvončki, narcise,

vriskajte!

Prav do vrat vsake hiše:

naj kes spremení grde zime - Pomlad je tu!

Evropa: Slovenci in Slovenija

Že več let na straneh tega koledarja radi razmišljamo o problemih politične Evrope, posebej še o njeni vlogi v povezavi držav in narodov stare celine. Evropa držav je danes ustaljeno dejstvo, dvanajsterica (Velika Britanija, Irska, Francija, Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Nemčija, Danska, Italija, Grčija, Španija in Portugalska) pač predstavlja danes kar trdno politično stvarnost, čeprav je seveda še precej neenotnih pogledov na današnji politični trenutek. Dovolj, da pogledamo na krizo nekdanje Jugoslavije in spoprijem z bosansko tragedijo! Vsekakor pa Evropa le skuša na različnih področjih utrditi določeno stopnjo razvoja, ki neposredno zadeva ne samo članice Evropske gospodarske skupnosti-EGS, ampak tudi dežele vzhodne in srednje Evrope.

Nedavno smo videli različne poskuse

ne samo včlanjenih držav, ampak tudi državljanov, torej nekako razširitev na ljudsko bazo. Vse to izhaja iz dokumentov po srečanju dvanajsterice v Birminghamu (Evropa državljanov). Ni še prava Evropa narodov in dežel, vendar pomeni prvi poskus na tej poti. Lansko prvo polovico leta je EGS vodila Danska, znana po svoji hladni evropeistični zavzetosti (čeprav je na drugem referendumu popravila predlanski poskus zavrnitve maastrichtske pogodbe). Sedaj vodi EGS do decembra '93 Belgija.

REPUBLIKA SLOVENIJA V STRASBURGU

Še posebej pa je naš namen zaustaviti se nekoliko ob problemih slovenske prisotnosti v procesu evropske integracije. Letos imamo za to še poseben razlog, saj je mlada slovenska država uradno vsto-

Vsakoletno razstavo velikonočnih pirhov prireja nabrežinski župnik Bogomil Breclj (prvi na levi) v župnijski dvorani, ob njem dr. Zorko Harej

pila v eno od dveh glavnih evropskih ustanov, in sicer v Evropski svet, ki ima sedež v Strasburgu. Gre za prvo tovrstno evropsko inštitucijo, nastalo leta 1947, torej veliko pred Evropsko skupnostjo. Slednja se danes javlja v EGS, ki zaenkrat še ne kaže bližnje razširitve, čeprav veliko držav prosi za vstop vanjo (tako Avstrija, Švedska in druge). Obe ustanovi imata svoj glavni parlamentarni sedež v Strasburgu (celo v isti avli), čeprav sta oba parlamenta različna. Parlamentarna skupščina Evropskega sveta sestoji iz imenovanih predstavnikov, ki jih pošiljajo posamezni parlamenti skoraj tridesetih evropskih držav. Evropski parlament pa je organ dvanajsterice in ga od leta 1979 volivci volijo neposredno. Prav letos bomo že četrtri šli na volišče za Strasburg. Naj pa še dodamo, da ima evropski parlament pravzaprav tri sedeže: v Strasburgu so plenarna zasedanja, v Bruslju delujejo parlamentarne skupine, v Luksemburgu pa komisije.

Republika Slovenija je prišla v Evropski svet maja 1993. V Strasburgu je bila v tem okviru primerna slovesnost ob navzočnosti zunanjega ministra Peterleta, predsednika državnega zbora Rigelnika in tričlanske slovenske parlamentarne delegacije za to skupščino, ki jo vodi poslanec Borut Pahor. Na sporedu je bilo med drugim dviganje slovenske zastave in igranje slovenske himne Zdravljice. S tem je Ljubljana naročila prvi pomemben korak na poti v politično Evropo.

SLOVENSKA MANJŠINA IN EVROPA

Manjšinsko vprašanje je v sklopu evropskih ustanov zadobilo zlasti zadnja leta vedno večji poudarek. To še posebej po izglasovanju glavnih dokumentov tako s strani evropskega parlamenta kot tudi Evropskega sveta o tem vprašanju. Res, da so to zaenkrat še načelne listine, ki pa bodo gotovo dobile kasneje večjo težo. Zlasti še, ker so danes narodnostni boji v Evropi dobili tak odmev s tragično

vojno v Bosni, pa tudi zaradi drugih dejavnikov. Pomislimo na poletni vrh predsednikov vlad in zunanjih ministrov Srednje-evropske pobude (tu so med drugimi tudi Slovenija, Italija, Avstrija) v Budimpešti, kjer so tudi izpostavili manjšine in njih zaščito.

Če se omejimo na zveze slovenske manjšine v Italiji z evropskimi inštitucijami naj posebej podčrtamo letno zasedanje Evropske svobodne zveze, ki je bila jeseni 1992 v Bruslju. Tu so se v evropskem parlamentu srečali zastopniki manjšin v državah evropske dvanajsterice. Iz Italije sta bili prisotni sardinska in slovenska delegacija, čeprav so tudi druge v njej zastopane v sklopu liste Federalizem (kot zlasti Aostanci). Na sporedu bruseljskega zasedanja so bile različne pomembne točke, med temi posebej odnosi do novih demokratičnih držav srednje in vzhodne Evrope. V tem okviru se je predstavnik Slovenske skupnosti (ki sodeluje v tej mednarodnem organizmu) zavzel za potrebno politično podporo prizadevanjem Slovenije za vstop v evropske organizme. Posebej pa je še podčrtal potrebo, da italijanska država spoštuje svoje manjšine in Slovencem enkrat že da dolgo pričakovano zaščito. Prav tako se je slovenski predstavnik srečal z različnimi evropskimi poslanci - člani te zveze - in jih opozoril na še nerešena vprašanja naše narodne skupnosti. Evropska svobodna zveza - Alliance Libre Européenne - ALE) ima že dve leti novega predsednika v osebi škotske evropske poslanke W. Ewing.

Lani je podobno zasedanje bilo na sporedu meseca oktobra v mestu Cardiff v Veliki Britaniji, ki je tudi zabeležilo plodno sodelovanje manjšinskih predstavnikov s skoraj cele zahodne Evrope, vključno slovenske manjšine iz Italije.

Leto 1994 je leto četrtil evropskih volitev. Parlament v Strasburgu naj bi dobil vedno večje kompetence, to je želja velike večine politične javnosti v državah-članicah. In prav volitve bodo spet razve-

nele evropsko javnost, saj so med drugim tudi prve po padcu komunizma, razsulu Sovjetske zveze in razpadu Jugoslavije, nastanku novih demokratičnih držav v srednji in vzhodni Evropi. Tudi kot pripadniki manjšine bomo morali biti na teh volitvah prisotni, čeprav je prišlo od začetka lanskega leta do težje krize znotraj liste Federalizem zaradi nekorektnih odnosov sardinske stranke do ostalih partnerjev. Spet bo treba poudariti zahtevo po Evropi narodov, ki je vse do danes Evropa držav ne upošteva dovolj.

* * *

Od razsvetljenstva do romantike se je začela plesti nit Evrope v modernem ob-

dobju. Če sta si že Rousseau in Voltaire zamišljala neko aristokratsko Evropo duhov, pa je, recimo, med romantiki filozof Fichte apeliral ne samo na nemške, ampak tudi evropske intelektualce. Pa spet Mazzini s svojo Mlado Evropo je odpiral vrata tej novi ideji v dobi Risorgimenta. In seveda naš Prešeren z Zdravljico in njenim klicem po bratstvu vseh narodov; vsi ti veliki duhovi so po svoje začeli oblikovati novo evropsko misel. Danes mora ta zamisel najti svoj pravi obraz poleg državne, inštitucionalne Evrope tudi v tej duhovni potrebi narodov starega kontinenta, da se bodo kot taki čutili v svoji Evropi res-doma!

M.T.

Nova zakonska določila o vinogradništvu v F - Jk

Vinogradništvo in vinarstvo doživljata v zadnjih letih korenite spremembe na svetovni ravni. To se močno odraža predvsem v tistih državah in deželah, ki so velike pridelovalke vina. Po dobi velikega povpraševanja (gre za sedemdeseta leta), kar je botrovalo takim vzgojnim oblikam, ki omogočajo velike količine pridelka, je pitje vina v zadnjih letih začelo padati, porabniki pa zahtevajo vse večjo kvaliteto.

Ta pojav se odraža tudi v deželi Furlanji Julijski krajini, tako da mnogi vinogradniki in tudi zadružne kleti v zadnjih letih z večjo težavo prodajajo svoje pridelke.

Proizvodnja vina v deželi Furlaniji Julijski krajini je v zadnjih letih dosegla milijon hektolitrov. Poraba vina pa je precej višja, saj ga v deželi popijejo za vsaj pol drugi milijon hektolitrov. Na osnovi četrtega splošnega kmetijskega popisa je v deželi nekaj nad 18.300 hektarov vinogradov, od katerih je približno polovica površin, na katerih pridelujejo vina z geografsko zaščitenim poreklom D.O.C. Znano je, da so nekateri predeli v deželi izredno ugodni za proizvodnjo visoko kakovostnih vin in tudi med vinogradniki samimi vlada dokajšnje zanimanje za povečanje takih vinogradov. Zaradi prej omenjenih presežkov proizvodnje v vsedržavnem in evropskem merilu morata Italija in posredno tudi dežela upoštevati določila Evropske gospodarske skupnosti ter državne in deželne zakone, ki urejujejo to področje. Omejitve so kar precejšnje. Prav zaradi tega je nujno, da se vinogradniki sistematično usmerijo v proizvodnjo »kvalitetnih vin, ki so pridelana na določenih področjih«, kot določa zakon. Ta usmeritev torej zahteva smotrne izbire in odločitve, ki naj bi izboljšale kvaliteto vin, kar je mogoče doseči z smotrno obdelavo vinogradov, z omejevanjem rodnih brstov in tako ureditvijo vinograda, da ob primerni količini da, kar se da visoko kvaliteto. Po drugi strani pa je treba za kvalitetna vina nasaditi nove nasade visoko kakovostnih trsov sort, ki so določene za posamezna geografsko zaščitena področja. Vinogradniki pa se morajo odločiti za take vzgojne oblike, ki ob sicer nizki

proizvodnji na trto, zaradi gostote nasada, dajo količinsko rentabilno proizvodnjo na hektar, ob zelo visoki kvaliteti grozdja in torej vina.

SPLOŠNI ZAKONSKI PREDPISI

Zaradi te splošne težnje (povečanja kvalitete in zmanjšanja proizvodnje slabših vin) je deželna vlada F-Jk izdala odlok, ki upošteva evropska in vsedrjavna določila, ki naj bi postopoma omogočila kakovostni skok deželnih vin. Izhodišče besedila je v dejstvu, da krije trsničarstvo iz naše dežele 60 odstotkov celotnega italijanskega trga in se vse bolj uveljavlja tudi v tujini.

Cilj, ki si ga torej postavljajo, je postopno izboljšanje vinogradov z uvajanjem kvalitetnih sort predvsem s postopkom podsajevanja, oziroma ponovne zasaditve površin, ki so bile zasajene z manj kvalitetnimi sortami trt. Druga možnost, ki jo predvideva zakon, je pridobitev pravice do obnove vinograda od tretjih.

Zakon namreč omogoča nakup pravice obnove vinograda tudi od vinogradnikov, ki se odpovejo svojim površinam in jih izrujejo, svoje količnike, tako imenovane kvote pa prodajo drugemu vinogradniku, ki misli zasaditi nov vinograd. Zakon omogoča nakup teh pravic tudi izven naše dežele, kar pomeni, da je omenjene kvote sorazmerno lahko dobiti, cena pa znaša približno tri milijone lir na hektar. Dežela je upoštevala določilo evropske gospodarske skupnosti 822/87, ki je bilo sprejeto 16. marca 1987; naslednja dopolnila, ki so bila sprejeta 14. maja 1990 št. 1325/90 in ki urejujejo skupni evropski vinski trg, še posebej pa tiste člene omenjenih evropskih določil, ki urejujejo izrutje, saditev, obnovo in možnost predaje pravice za obnovo vinogradov. Evropska gospodarska skupnost je v okvirnem smislu podaljšala do 31. avgusta 1996 prepoved saditve novih vinogradov, da bi tako ustvarila predpogoj za zmanjšanje proizvodnje in da se ne bi izjalovili sklepi, ki jih je bila EGS sprejela leta '88 in '89 in predvidevajo določene prispevke za vinogradnike, ki bi prostovoljno opustili obdelavo svojih vinogradov.

Vsekakor določila EGS predvidevajo možnost dovoljenja za sajenje novih vinogradov v posebnih okoliščinah. Deželna vlada je torej izkoristila te možnosti, da je sprejela nekaj določil za izboljšanje deželnega vinogradništva. V prvi vrsti je bilo potrebno urediti možne olajšave, tako da ne bi bile v nesoglasju z vsedravnimi in evropskimi določili. Pri tem so upoštevali odlok ministrstva za kmetijstvo z dne 12.10.1988 št. 469, ki urejuje prenos pravice do obnove vinogradov med različnimi vinogradniki.

Država je v maju 1989 dodelila deželam dolžnost, da urejujejo ta vprašanja, dežele pa morajo pri tem upoštevati določilo EGS 3302/90, ki je bilo sprejeto novembra 1990 in ki urejuje postopek za prenos pravice obnove vinogradov. Dežela F-Jk je v prvi vrsti poskrbela za to, da smejo trsničarji zasaditi nove matičnjake zaradi potrebe po klonskih selekcijah in brezvirusnih sadikah. Torej so smatrali za potrebno, da smejo trsničarji zaradi te nujnosti z večjo lahkoto dobiti pravico do zasaditve novih matičnjakov za podlage. V kolikor so deželne oblasti pristojne za izražanje dovoljnega mnenja za prenos teh pravic, oziroma za prepoved le-teh, če bi smatrale, da zasaditev novega vinograda na določenem področju ne bi prispevala k dvigu kvalitete, so poskrbeli še za natančnejšo ureditev postopka. 4. junija leta 1992 je deželni svet sprejel deželni zakon št. 364/1 ki v 45. členu odreja, da je ravnatelj deželnega vinogradniško-vinarskega centra s prvim januarjem leta 1993 odgovoren za dovoljenje, nadzorstvo in preverjanje v zvezi z izrutjem starih vinogradov, obnovo le-teh in zasaditev novih vinogradov, pri čemer mora upoštevati državna določila in pred-

Člani PD Mačkoljena izletu po Kočevskem junija 1993; na sliki - ob križu pri jami v Kočevskem Rogu

pisane EGS. Ob tem pa mora skrbeti še za redno urejanje deželne vinogradniško-vinarskega katastra, ki je bil uveden leta 1988. Trenutno pa so te pristojnosti poverjene pokrajinskim nadzorništvom za kmetijstvo.

OKVIRNA DOLOČILA

Strokovnjaki so ugotovili, da je primerno urediti in povečati deželni vinogradniški potencial, glede na povpraševanje in možnosti kvalitetne ponudbe in da je možno in potrebno v deželi povečati površino vinogradov za vsaj 2.000 hektarjev. V tem smislu bi dežela omogočila uporabo kvot, ki so na razpolago zaradi izrutja raznih vinogradov v mejah dežele, oziroma možnosti, da pride do nabave teh pravic iz drugih italijanskih dežel. Pomembno vlogo bi pri izražanju mnenj morali odigrati tudi konzorciji za zaščito vin, ki so bila pridobljena iz grozdja pridelanega na površinah z zaščitenim geografskim poreklom. Okvirna določila predvidevajo, da mora bodisi neposredni obdelovalec-vinogradnik, kot tudi kdor koli drugi, ki se ukvarja z vinogradništvom na svoji zemlji, oziroma na površinah v najemu, obvezno prijaviti letni pridelek. Nadalje določa, da morajo bodisi za saditev novih vinogradov kakor tudi za obnovitev vinogradov, kot to določajo evropski in vsedržavni zakoni, zaprositi za posebno dovoljenje pri pristojnih uradih in to do 30. junija pred letom, ko se name-rava opraviti delo. Brez omenjenega dovoljenja je obnavljanje ali zasajanje vinogradov prepovedano in torej kršenje predpisa kaznivo dejanje. Do prej omenjenega roka, 30.6. vsakega leta, je tudi potrebno sporočiti namen izrutja vinogradov. Naj pove-mo, da se po zakonskih predpisih vinogradniško leto začne 1. septembra, konča pa 31. avgusta naslednjega leta.

MOŽNOSTI NOVIH NASADOV

Omenili smo, da obstaja nekaj možnosti za saditev novih vinogradov, oziroma obnovitev le-teh. Sam evropski zakon predvideva nekaj okoliščin, v katerih je z večjo lahkoto mogoče dobiti pravico za zasaditev ali obnovitev površin. Prednost za prido-

bitev dovoljenja imajo trsničarji, če gre za zasaditev matičnjakov za podlago. Določene olajšave so predvidene za površine, ki so namenjene nadomestitvi tistih, ki so uokvirjene v zemeljsko preureditev, razlastitve in v primeru, da je to izkazano, tudi z veljavnimi odloki. Nadalje so predvidene olajšave za zasaditev tistih površin, ki so namenjene eksperimentalnim posegom na področju vinogradništva, v primeru, da eksperimentacijo vodi Deželno središče za eksperimentacijo v kmetijstvu, oziroma ustanova ali raziskovalni inštitut, ki deluje v okviru dežele F-Jk in pod pogojem, da omenjene ustanove predstavijo posebno tehnično poročilo o namenih in ciljih, ki si jih postavljajo. Vsaki dve leti morajo nadalje predstaviti poročilo o opravljenem delu in poteku eksperimentacije. Kdor zaprosi za posaditev vinograda, ki bo namenjen raziskavam, se mora obvezati, da ga bo izrul, ko se bo končala eksperimentalna doba, oziroma da bo izrul trte na enaki površini, za katero se bo tudi moral odpovedati pravici do obnove. Vsekakor lahko pristojne oblasti izdajo dovoljenje za poizkusni nasad le v primeru, da ne presega enega hektara površine. Prav tako gre lahko za enkratno dodelitev posameznemu vinogradniku, če ni preteklo vsaj osem let do druge prošnje. To seveda ne velja za površine, ki jih uporablja Deželno središče za eksperimentacijo v kmetijstvu, oziroma za površine, ki jih obdelujejo druge znanstvene ustanove. Zasaditev novega vinograda pa mora biti opravljeno najkasneje do konca drugega vinogradniškega leta, ki sledi onemu v teku, ko je bila prošnja predstavljena.

DOLŽNOST OBVEŠČANJA O IZRUTJU VINOGRADOV

Tisti vinogradniki, ki nameravajo odpraviti trte zasajene na določeni površini, morajo pred tem obvestiti pokrajinska nadzorništva za kmetijstvo oziroma od prvega januarja 1993 Deželno vinogradniško-vinarsko središče ter navesti čas, ko nameravajo izvesti to delo. Pismu s tem obvestilom morajo priložiti katastrski izpis za particelo, ki bodo predmet izrutja trt in izvleček iz katastrskih map. Nadalje morajo predložiti tloris vinograda v primeru, da se njegova površina ne krije s celotno površino particele. Nadalje morajo predstaviti poročilo o vinogradu, ki ga nameravajo uničiti, navesti vrsto, vzgojno obliko, gostoto nasada ter možne druge posebnosti. V primeru, da gre za površino, ki jo ima vinogradnik v najemu, mora lastnik površine izdatiovoljno menje o izrutju.

Pristojni deželni organi so dolžni ugotoviti in preveriti verodostojnost predloženih izjav in izvlečkov. Ko se konča postopek, pa so pristojni organi dolžni izdati vinogradniku potrdilo, da ima pravico do ponovne zasaditve vinograda na enaki površini.

Ta dokument omogoča vinogradniku, da v naslednjih osmih letih zasadi nov vinograd, oziroma omenjeno pravico proda.

V primeru, da vinogradnik, v prošnji za uničenje starega vinograda, izrazi namen in voljo, da na isti površini zasadi novega, lahko pristojni urad opusti izdajo prej omenjenega dokumenta.

Ponovno sajanje trt lahko vinogradnik, ki ima pravico do obnove, izvede izključno znotraj svojega posestva in na površini, ki je enaka ali manjša od one, na kateri je prej rasel vinograd. V primeru, da gre za drugo površino, mora biti le-ta na osnovi evropskih določil iste kategorije ali višje kategorije, se pravi, bolj primerna od one, na katero se nanaša pridobljena pravica.

Zakon tudi določa vrhnjo mero površine, ki je dovoljena za posamezna področja zaščitenege porekla.

V kolikor smo že prej omenili, da Dežela predvideva možnost, da bi se celotna

površina vinogradov povečala za 2000 hektarov, so tudi dodelili vrhnjo mero novih vinogradov za posamezne cone z zaščitenim poreklom. V goriški pokrajini bo mogoče vinogradniške površine za področje vin z zaščitenim poreklom KRAS povečati le za 5 hektarov, v Brdih pa bodo lahko vinogradniki zaprosili za nakup tako imenovanih vinogradniških kvot za 170 novih hektarov trt. V tržaški pokrajini, kjer imamo malvazijo, teran in kraško črnino za vina z zaščitenim poreklom, pa bodo lahko zasadili le 15 čisto novih hektarov vinogradov. Zakon seveda tudi podrobneje predpisuje način, ki je predviden za pridobitev pravice za zasaditev novih površin. V prošnji, ki bo seveda morala upoštevati vse osebne in katastrske podatke, je treba navesti tudi pogodbo o nakupu, katastrsko dokumentacijo za površino, ki jo mislimo zasadi in poročilo o usmerjenosti kmetije. Določeno besedo bodo imeli tudi konzorciji za zaščito vin z zaščitenim poreklom in pokrajinska nadzorništva za kmetijstvo, oziroma ravnatelj vinarsko-vinogradniškega centra. Šele, ko pristojni deželni organi izdajo potrebno potrdilno listino o pravici za obnovo vinograda, je mogoče začeti z delom. Vinogradnik, ki bo v tekočem vinogradniškem letu zasadil nov vinograd ali obnovil nasad, bo moral pred koncem vinogradniškega leta, se pravi 31. avgusta, v katerem je opravil delo, to sporočiti Deželnemu vinogradniškemu-vinarskemu centru. V izjavi bo treba med drugim navesti katastrske podatke particеле, na katerih je bil zasajen nov vinograd, navesti dejansko zasajeno površino in vzgojno obliko ter število zasajenih trsov porazdeljeno po posameznih sortah.

SKLEP

Nova določila torej povzročajo precej težav vinogradnikom v deželi F-Jk in torej tudi pri nas, obenem pa zagotavljajo postopno prenavo vinogradniških površin v smeri kvalitete. Vinogradniki, ki bi se odločili za nov nasad ali za obnovo starega nasada, morajo torej upoštevati nova določila. Kmečke stanovske organizacije pa bodo pri sestavljanju prošenj in zbiranju potrebnega gradiva gotovo v dragoceno pomoč.

VLADIMIR KOS

Na dnu najine zakladnice

*Morda je pozaba kot rja pokrila
nam skrinjo Gospodovih večnih besed...
Pobrskejva! Najbrž na dnu zaiskrila
se tista o kroni bo, zvezdic lesket.*

*Pobrskejva dvakrat! Najtežji se kamen
na dnu razprostira, prav v kotu na dnu:
»Marija, Kraljica vesolja« in »Amen«
vklésáno je vanj, z znamenji zvezdnih lučk.*

*Marija, Kraljica vesolju v lepoto!
Prisrčna Ti hvala za božje poti,
kjer z milostnim srcem deliš nam dobroto,
ki hodiš iskat jo k Izviru moči.*

*Ob deželnih in pokrajinskih volitvah 1993 v F-Jk***Nova volilna zakonodaja usodno oškodovala slovensko manjšino**

V minulem letu 1993 so bile pri nas redne volitve za obnovitev deželnega zakonodajnega sveta Furlanije-Juljske krajine, izredne pokrajinske volitve na Tržaškem, (ker pokrajinski svet, izvoljen na volitvah leto prej ni uspel izvoliti izvršnega odbora) in redne pokrajinske volitve na Goriškem. Obojne volitve so potekale po novi volilni zakonodaji. Državni zakon, ki ga je tik pred razpisom upravnih volitev odobrila parlament, po 45 letih odpravlja proporcionalni sistem občinskih in pokrajinskih volitev in uvaja večinski sistem, po katerem lista ali koalicijska skupina s skupnim kandidatom za župana oziroma predsednika pokrajine, ki prejme absolutno večino veljavnih glasov v prvem krogu ali relativno večino v drugem krogu volitev (balotaži), dobi 60% svetovalcev, vse ostale liste pa si sorazmerno porazdelijo ostalih 40% mest. Zaradi takšnih določil so se v najbolj neugodnem položaju znašle majhne stranke, ki so tako prisiljene iskati volilne povezave z drugimi listami v upanju, da se bo izbrano zavezništvo izkazalo za zmagovito. To velja še toliko bolj za stranke narodnih in jezikovnih manjšin, kot bomo podrobneje videli v nadaljevanju tega sestavka.

**VOLITVE V DEŽELNI SVET
FURLANIJE-JULJSKE KRAJINE**

6. in 7. junija 1993 so bile, kot omenjeno, redne volitve za obnovitev deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine. Tudi te volitve so potekale po določilih spremenjenega volilnega zakona, ki ga je pičlo le-

to prej po vročih polemikah sprejel deželni svet na osnovi posebne avtonomije, ki mu jo je ob ustanovitvi priznala sama država. Tako spremenjeni deželni volilni zakon ni sicer osvojil večinskega sistema (kajti v času njegovega sprejetja ni še bil javno razkrit obširen sistem podkupnin, kar je odločilno pripomoglo k naglemu sprejetju večinskega sistema za volitve krajevnih ustanov, kot že zgoraj omenjeno), so pa večje stranke poskrbele za zaostritev pogojev za izvolitev predstavnikov manjših strank. Najbolj odločni so bili v tem pogledu socialisti (PSI), ki so s tem želeli vsrkati manjše stranke in si tako okrepiti zagotoviti položaj najmočnejše stranke. Istočasno bi s tem izpodrinili stranko relativne večine (DC - Krščansko demokracijo) in si zagotovili vodstvo deželne vlade. Stranka DC bi se morala zadovoljiti z drugorazredno vlogo ali preiti v opozicijo. Podobno je razmišljala stranka DC, ki je tudi računala na izginotje manjših strank in temu ustrezno povečanje glasov zanjo.

Da bi se večje stranke krile pred očitkom nedemokracije tako omejevalnega volilnega zakona, so v zadnjem trenutku kot neke vrste rešilno vrv za manjše stranke v deželnem svetu sprejele določilo, da si le-te lahko zagotovijo izvolitev svojega predstavnika s pomočjo povezave s kako večjo stranko in ob pogoju, da na volitvah dosežejo vsaj 1% veljavnih glasov v deželnem merilu. Takšna povezava pa ni avtomatična v smislu, da jo mora neka druga stranka sprejeti, temveč le v primeru, da na predlagano povezavo pristane.

Manjše stranke, ki so sklenile nastopiti na deželnih volitvah, so šle naproti svoji več ali manj, predvideni usodi. To je veljalo, še posebno za stranko Slovenske skupnosti, ki se je tako znašla v povsem novem položaju. Navezala je sicer stike z vsemi demokratičnimi strankami za morebiten dogovor o volilni povezavi. Skoro vse so se je otepale kot garjeve ovce, ker bi morale sprejeti vsaj tehnično-pravno povezavo z izrecno etično manjšinsko stranko, za kar pa očitno še niso dozorele. Še najdlje so ti stiki šli z deželnim vodstvom DC, ki je na takšno povezavo sicer načelno pristajalo, a je naletelo na odločen odpor pri svojem pokrajinskem vodstvu v Trstu. Slednje je oz. je bi-

lo tako pogojeno po desničarskih pristaših, da je zagrozilo z odcepom od deželnega vodstva. Tako je SSk šla na deželne volitve, računajoč izključno na solidarnost slovenskih volivcev. Volilni izidi dokazujejo, da je ta solidarnost prišla do vidnega izraza v večji meri kot v preteklosti, vendar številke niso zadostovale za izvolitev lastnega predstavnika na podlagi opisanega za manjšino krivičnega volilnega zakona. Tako je po 29. letih prisotnosti njen predstavnik izpadel iz deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine, ki ji je bila ob ustanovitvi dodeljena posebna stopnja avtonomije, predvsem zaradi prisotnosti slovenske manjšine na njenem ozemlju.

IZIDI DEŽELNIH VOLITEV V FURLANIJI-JULJSKI KRAJINI

STRANKE	VOLITVE 1993			VOLITVE 1988		
	Glasovi	Odst.	Sedeži	Glasovi	Odst.	Sedeži
KRŠČANSKA DEMOKRACIJA	177.858	22,3	15	306.284	37,2	24
DEMOKRATIČNA STRANKA LEVICE	78.582	9,9	6	KPI: 144.653	17,6	11
SOCIALISTIČNA STRANKA	37.649	4,7	3	146.034	17,7	12
SEVERNA LIGA	212.500	26,7	18	—	—	—
STRANKA KOMUNISTIČNE PRENOVE	44.002	5,5	4	KPI: —	—	—
MISOVCI	66.321	8,3	5	45.424	5,5	3
REPUBLIKANSKA STRANKA	13.455	1,7	1	21.263	2,6	1
LIBERALNA STRANKA	10.277	1,3	1	13.496	1,6	1
ZELENI (GOLOBICA)	43.023	5,4	3	32.484	3,9	2
SOCIALDEMOKRATI - ZELENI	12.663	1,6	—	50.216	6,1	3
MREŽA	14.044	1,8	—	—	—	—
LISTA ZA TRST	26.294	3,3	2	23.524	2,9	2
FURLANSKO GIBANJE	12.361	1,6	—	14.127	1,7	1
SLOVENSKA SKUPNOST	9.633	1,2	—	8.682	1,1	1
LIGA AVTON. FURLANIJE	37.420	4,7	2	—	—	—
DRUGE STRANKE	—	—	—	17.476	2,1	1
VELJAVNI GLASOVI	796.082	100%		823.633	100%	
BELE GLASOVNICE	22.548			21.020		
NEVELJAVNE GLASOVNICE	34.580			32.479		
SPORNE GLASOVNICE	447			281		
SKUPNO	853.657		60	877.443		62

POKRAJINSKE VOLITVE NA TRŽAŠKEM

Najprej moramo povedati, da so bile na Tržaškem redne pokrajinske volitve leta 1992 in sicer po prejšnjem proporcionalnem volilnem sistemu. V pokrajinski svet sta bila tako izvoljena dva izrazita slovenska predstavnika: prof. Ivan Peterlin na listi Slovenske skupnosti in Nives Košuta na listi Demokratične stranke levice. Ker pogajanja med strankami niso dovedla do sporazuma o upravni koaliciji, je bil pokrajinski svet razpuščen in imenovan komisar. Tako je prišlo do tega, da so bile istočasno z deželnimi volitvami (6. junija 1993) tudi volitve za izvolitev novega pokrajinskega sveta, a že po novem (večinskem) volilnem sistemu, ki smo ga v uvodu opisali.

V prvem krogu volitev je večina v prejšnjem svetu prisotnih strank nastopila samostojno, s svojim znakom in s svojim predsedniškim kandidatom. Le DSL (Demokratična stranka levice) in Demokratično zavezništvo (nova volilna formacija)

sta nastopila s skupnim predsednikom prof. Codego. Volilni izidi so ravidni iz razpredelnice.

Ker nobena od strank oziroma noben po njih predlagani kandidat za predsednika ni prejel absolutne večine veljavnih glasov, je bilo treba volitve ponoviti (v drugem krogu) in sicer samo med kandidatom, ki sta v prvem krogu prejela največ glasov. To sta bila odvetnik Paolo Sardos Albertini od Liste za Trst in že omenjeni prof. Franco Codega (skupni kandidat DSL in DZ). Izidi balotažnih volitev 20. junija 1993 so bili zelo tesni. Za pičlih 1734 glasov ali 1,6% je prevladal listarski kandidat odv. Sardos. Lista za Trst je tako prejela 14 mandatov (60%) od skupno 24. Ostalih 10 mest (40%) je pripadlo: 2 DC, 2 MSI, 2 Severna liga, 3 DSL - DZ, 1 SKP. Lista SSK, ki je v prvem krogu prejela 6900 glasov, ni prišla do mesta pokrajinskega svetovaleca. Kot edini pokrajinski svetovalec slovenske narodnosti je bila izvoljena kandidatka Nives Košuta na listi DSL - DZ.

IZIDI VOLITEV V TRŽAŠKI POKRAJINSKI SVET

STRANKE	POKRAJINSKE '93		POKRAJINSKE '92	
	Glasovi	Odstotki	Glasovi	Odstotki
MISOVCI	26.659	17,1	24.316	14,2
STRANKA KOMUNISTIČNE PRENOVE	10.843	6,9	13.892	8,1
LISTA ZA TRST	29.271	18,7	23.557	13,7
DEMOKRATIČNA STRANKA LEVICE	14.733	9,4	14.149	8,3
REPUBLIKANSKA STRANKA	—	—	4.974	2,9
LIBERALNA STRANKA	—	—	5.609	3,3
FURLANSKO GIBANJE	815	0,5	207	0,1
SEVERNA LIGA	26.395	16,9	19.045	11,1
KRŠČANSKA DEMOKRACIJA	21.790	14,0	31.003	18,1
SLOVENSKA SKUPNOST	6.971	4,5	6.167	3,6
SOCIALDEMOKRATI - ZELENI	—	—	3.106	1,8
SOCIALISTIČNA STRANKA	3.679	2,4	13.529	7,9
MREŽA	—	—	—	—
ZELENI (GOLOBICA)	—	—	7.384	4,3
OSTALI	2.858	1,8	4.542	2,6
ZAVEZNIŠTVO ZA TRST	12.252	7,8	—	—
SKUPNO	156.266	100,0	171.480	100,0

IZIDI BALOTAŽNIH VOLITEV ZA TRŽAŠKI POKRAJINSKI SVET

(20. JUNIJA 1993)

	TRST	
	CODEGA	SARDOS
Glasovi	65.296	67.030
Odstotki	49,3	50,7

Zmagoviti predsednik dr. Sardos je nato sestavil novi pokrajinski odbor, ki pa je trajal le nekaj tednov. Medtem ko je deželno upravno sodišče sprejelo pritožbo Severne lige proti pripustitvi Furlanskega gibanja na junijske volitve brez predpisanega števila podpisnikov in razveljavilo volitve. Tržaško pokrajino tako spet vodi komisar.

Če ne bo prišlo do drugih zapetljajev, bodo nove volitve za pokrajinski svet razpisane 21. nov. 1993, skupno z volitvami za nov tržaški občinski svet. Slednji je bil namreč razpuščen 9. avgusta zaradi od-

stopa župana Staffierija in celotnega odbora. Ker pa se isto upravno sodišče mora še izreči o prizivu Slovenske skupnosti proti (po njenem mnenju) neustavni porazdelitvi pokrajinskih volilnih okrožij, so volitve 21. novembra pod vprašajem.

POKRAJINSKE VOLITVE NA GORIŠKEM

Kot rečeno, so bile 6. in 7. junija 1993 volitve za redno obnovitev goriškega pokrajinskega sveta. Potekale so po novem večinskem sistemu in na njih je tekmovalu kar 14 strank, med temi lista Slovenske skupnosti z mladim kandidatom dr. Damjanom Terpinom. V tem prvem krogu volitev sta največ glasov dobila kandidata Severne lige in Krščanske demokracije. Tako sta se njuna predstavnika Monica Marcolini in Alberto Bergamini pomerila v drugem krogu (20. junija). Razlika med njim ni bila velika, zato je bil izid balotažnih volitev negotov.

Vodstvo stranke SSK se je skušalo po-

IZIDI VOLITEV V GORIŠKI POKRAJINSKI SVET

STRANKE	POKRAJINSKE '93		POKRAJINSKE '88	
	Glasovi	Odstotki	Glasovi	Odstotki
STRANKA KOMUNISTIČNE PRENOVE	8.428	9,0	—	—
MISOVCI	8.600	9,2	6.156	6,1
REPUBLIKANSKA STRANKA	—	—	6.156	6,1
DEMOKRATIČNA STRANKA LEVICE	12.926	13,9	25.505	25,5
SOCIALDEMOKRATI - ZELENI	2.188	2,4	4.973	5,0
LIBERALNA STRANKA	—	—	1.414	1,4
LISTA ZA TRST	—	—	—	—
SLOVENSKA SKUPNOST	3.175	3,4	2.830	2,8
SOCIALISTIČNA STRANKA	3.932	4,2	13.222	13,2
FURLANSKO GIBANJE	—	—	890	0,9
SEVERNA LIGA	20.655	22,1	—	—
KRŠČANSKA DEMOKRACIJA	19.962	21,4	32.245	32,2
ZELENI (GOLOBICA)	9.180	9,8	7.026	7,0
MREŽA	—	—	—	—
OSTALI (pokr. '93: Citt.p.GO)	4.286	4,6	3.123	3,1
SKUPNO	93.332	100,0	100.210	100,0

**IZIDI BALOTAŽNIH VOLITEV ZA GORIŠKI
POKRAJINSKI SVET**
(20. JUNIJA 1993)

	GORICA	
	BERGAMIN	MARCOLINI
Glasovi	34.059	42.166
Odstotki	44,7	55,3

vezati najprej s kandidatko Severne lige, a slednja povezave ni sprejela. Preostala je samo še povezava s kandidatom KD Bergaminom. V balotaži je odločno prevladala Severna liga, ki je »pobrala« 60% pokrajinskih svetovalcev. Stranka SSK kljub občutnemu povečanju glasov (v prvem krogu volitev seveda), ni uspela izvoliti svojega predstavnika v pokrajinski svet.

Zaradi krivične volilne zakonodaje, ki ne upošteva specifik narodnih manjšin, in zaradi razpršenosti slovenskih glasov, je SSK ostala brez pokrajinskega svetovalca. Ker tudi na drugih listah ni bil izvoljen noben slovenski kandidat, je brez zastopnikov ostala celotna slovenska manjšina.

Boj za zajamčeno vsaj minimalno manjšinsko zastopstvo je izredno nujen in preč. O tem je deželno vodstvo Slovenske skupnosti izčrpno seznanilo vladi in parlamenta v Rimu in Ljubljani. Zastopstvo Slovenije je ta problem sprožilo na avgustovskem zasedanju mešanega italijansko-slovenskega odbora za nadgradnjo Osimskih dogovorov na Bledu. Zato je treba pričakovati, da bo vprašanje nadalje prisotno tako v Rimu kot v Ljubljani.

Praznik Vesele Pomladi junija 1993 na Opčinah

Duhovnik Stanko Premrl

Premrli so doma v Vipavi in v Šentvidu (Podnanos). Pisali so se v raznih časih različno: Premrou, Premru, za časa fašizma so jim priimek spremenili v Premoli. Danes je uveljavljena oblika Premrl.

Iz družine Premrllov v Vipavi je bil tudi Stanko Premrl, duhovnik in katehet. Njegov oče Rafael je bil ugleden mož in eden vodilnih pri domači posojilnici, mati pa se je pisala Alojzija Novljan; v družini je bilo več otrok med njimi Rafko, duhovnik in profesor, najmlajši je bil Stanko, rojen 4. novembra 1915. Po osnovni šoli je prišel najprej v pripravnico v Alojzijevišče in od tam v prvi razred gimnazije v goriškem malem semenišču. Tam sva se srečala v prvem razredu. Toda dolgo nisva ostala skupaj, ker je bil Stanko šibkega zdravja in je moral šolo za daljši čas zapustiti. Tako je izgubil dve leti in bil posvečen 30. maja 1942, dočim smo ostali njegovi sošolci iz prve gimnazije bili posvečeni leta 1940.

Kmalu po novi maši ga je nadškof Karel Margotti poslal za pomočnika g. Janezu Erženu v Bilje, v resnici pa je dobil v upravo Bukovico, ki takrat ni bila še samostojna župnija in so jo upravljali iz Bilj (15.6.1943). V Bukovici je preživel vojno in prvi dve leti po vojni. Dokaj časa je hodil tudi na Gradiškuto. Čeprav so bile Renče in z njimi vse okoliške vasi močno angažirane za OF in komunistično partijo, je mladi gospod v Bukovici prejadral te vzburkane čase brez prehudih nezgod. Vendar je slutil, da se nekaj kuha, zato se je pred priključitvijo teh vasi k Jugoslaviji, preselil v Gorico in se ustavil v Alojzijevišču, kjer je bil imenovan za prefekta (vzgojitelja). Toda izpraznilo se je mesto župnika v Podgori zaradi smrti g. Ivana Rešičiča in nadškof je v to predmestno župnijo poslal Stankota Premrla (25.9.1948). V Podgori je pa ostal dobro leto, ko mu

Stanko Premrl

je g. nadškof odkazal lažje mesto v Štmaru (5.8.1949). V Štmaru se je uživel, učil verouk v osnovni šoli in tudi v nižji srednji šoli v Gorici (1965 - 1981). Leta 1970 je v Pevmi stopil v pokoj župnik msgr. Anton Rutar in Stanko Premrl se je iz Štmaru preselil v to bližnjo župnijo na desnem bregu Soče (20.9.1970). Pevmsko župnijo sv. Silvestra je vodil do upokojitve leta 1984, ko se je umaknil v Gorico v duhovniško hišo pred stolnico.

Vse življenje je bil šibkega zdravja, vendar je povsod po najboljših močeh skrbel za poverjene mu vernike. Zadnja leta je težko hodil, zato je maševal doma, le za zlato mašo se je opogumil in jo imel v Vipavi, naslednjo nedeljo je prišel še v stolnico in imel ponovitev za slovenske vernike. Potem je opešal; odpeljali so ga v goriško bolnico, od koder je odpotoval v večnost dne 28. novembra 1992. Začasno so ga pokopali na goriškem pokopališču in ga nato prepeljali v družinsko grobnico v Vipavi. Vipavci so mu pripravili prav dostojen pogreb z mašo, ki jo je vodil škof Metod Pirih.

Duhovnik Jožko Benedetič

Ko sem samodejno napisal naslov spominskemu zapisu o Jožku Benedetiču, sem presenečen opazil, da pokojnega ne bi mogel bolje označiti kot z besedo duhovnik. Kajti bil je resnično Kristusov duhovnik v najpristnejšem pomenu besede. Njegovo duhovništvo se je zarisovalo v zvestobi Bogu, Cerkvi in »našim ljudem«, kakor je rad sam rekel.

Toda Bog je nemalokrat dodobra preizkušal to zvestobo. Najbrž jo je nekako preizkušal že takrat, ko se je v Vipolžah v Goriških Brdih na praznik sv. Jožefa leta 1927 rodil revnim staršem. Dalje, ko je sledil božjemu klicu in šel v goriško Malo semenišče, kjer ni doživel vzgoje v ljubljennem materinem jeziku, kakor bi jo po vseh božjih in človeških postavah zaslužil. Nadaljnja preizkušnja njegove zvestobe Bogu je bil študij na Teološki fakulteti v povojni Ljubljani. Koliko njegovega trpljenja in trpljenja njegovih sošolcev, ki so jih komunistične oblasti znale šikanirati do ponižanja, bo ostalo povsem znanega samo Bogu! Na začetek njegove duhovniške poti, ki se je začela 29. junija 1951 s posvečenjem v ljubljanski stolnici, je Bog postavil zopet preizkušnjo: težko bolezen. Morda je bila ena njegovih najglobljih bolečin prav dejstvo, da mu je bolezen preprečila, da bi se že prvo leto z vso vno predal duhovniškemu delu, kakor se mu je pozneje predal celo življenje.

ŽUPNIK IN SPIRITUAL

O svoji duhovniški poti je rekel lansko jesen: »Dvajset let sem bil župnik, dvajset let pa duhovni voditelj (spiritual) v semenišču.« Da, pokojni je bil od leta 1952 do 1963 župnijski upravitelj v Šmartnem v Brdih, od leta 1977 do 1986 pa župnik

Jožko Benedetič

v Solkanu. 14 let (od 1963 do 1977) je bil duhovni voditelj v Malem semenišču v Vipavi, 6 let (od 1986 do 1992) pa v ljubljanskem Bogoslovnem semenišču.

Težko je za temi suhoparnimi številkami prepoznati njegovo bogato duhovniško pot. Naj omenim, da je v Šmartnem dal Tonetu Kralju poslikati cerkev ali da je v Solkanu preuredil prezbitarij po načrtu arhitekta Kvaternika. Toda gospod Benedetič je vedel, da se Cerkev gradi predvsem z drugim materialom. Že v Šmartnem je dvakrat pripravil ljudski misijon. Med prvimi je v povojnem času na Goriškem začel z veroukom srednješolcev in mladine. V času njegovega službovanja v vipavskem semenišču je doživel razcvet duhovnih poklicev. Na njem je slonela odgovornost pravičnega usmerjanja pripravnikov na duhovništvo. Kakor da mu to ni bilo dovolj, je v času počitnic in praznikov vodil duhovne vaje za fante in dekleta.

Kot solkanski župnik je od leta 1980 do 1986 vodil novogoriško dekanijo. Sodeloval je pri različnih škofijskih komisijah (liturgična, duhovni poklici), pri katehet-

skih tečajih na Mirenskem gradu. Ob tem pa je vedno živel bogato duhovno življenje.

DAJAL JE IZ BOGATE NOTRANJOSTI

Celo življenje se je z neprestanim branjem in študijem izpopolnjeval v teologiji. Trdno zasidran v veri svojih prednikov, je s pomočjo bogatega duhovnega življenja iskal dušnopastirske rešitve za prihodnost. To njegovo notranje bogastvo so opazili drugi duhovniki, in kmalu je začel z duhovnimi vajami, zlasti za duhovnike in bogoslovce po Sloveniji in v zamejstvu. Več let zaporedoma je imel duhovne vaje za slovenske novomašnike. Ko sedaj pregledujemo, kje vse je imel duhovne vaje in duhovne obnove, se pravzaprav čudimo njegovi plodovitosti.

NJEGOVA SMRT

»Kakršno življenje, takšna smrt«, pravi slovenski pregovor. Pokojni Jožko je bil celo življenje vesten duhovnik. In prav na poti k najsvetejšemu duhovniškemu opravilu — maši ga je doletela smrt 6. febr. 1993 v Rimu. Celo življenje je bil povezan z Bogom. Tudi v smrti uri je dobil milost, da mu je stal ob strani Kristus »moč izmučenih«, ko mu je rektor Slovenika msgr. Jezernik podelil zakrament bolniškega maziljenja in stal ob strani. Tako nam ne govori samo s svojim življenjem, ampak tudi s svojo smrtjo. Naj njegova smrt prebudi med verniki ljubezen do maše, iz katere je pokojni celo življenje črpal moči za življenje. Njegovo prizadevno duhovniško življenje in delo za nove duhovne poklice pa naj v naših občestvih prebudi nove duhovne poklice.

VELIČASTNI POGREB

En teden je trajalo, da so v Rimu uredili vse papirje za prenos pok. Jožka v rodne Vipolže. V petek so se od njega poslovili v Sloveniku ob navzočnosti tudi ve-

leposlanika pri Vatikanu dr. Faleža. Pogrebno mašo je imel rektor msgr. M. Jezernik. Nato so krsto pokojnega prepeljali v Vipolže. Tu je v soboto, 13. februarja, sledil pogreb. Njegovo krsto so položili na pare kar na domačem dvorišču, kjer so postavili tudi oltar. Ob 14. uri je iz hiše krenila vrsta duhovnih sobratov s 4 škofi. Prišli so: škof Metod Pirih, ki je pogrebne obrede vodil, nadškof dr. Alojzij Šuštar, novi pomožni škof Alojzij Uran, ter mariborski škof Fran Kramberger; duhovnikov pa je bilo brez števila, morda 150 ali več iz vse Slovenije; z lepo skupino so bili zastopani ljubljanski bogoslovci, ki so med mašo tudi vodili petje.

Po evangeliju je škof Pirih imel pridigo, v kateri je najprej izrazil sožalje navzočemu 93-letnemu očetu ter obema sestrama ter nato orisal življenjsko pot in delo pok. Jožka. Posebej je omenil njegovo bolezen. Pred posvečenjem je bil tako bolan, da so bili v dvomu, ali bi ga posvetil. Toda škof Anton Vovk je odločil: »Tu-

Obnovljena župnijska cerkev sv. Martina
v Sovodnjah ob njeni 470-letnici

di če bo samo enkrat maševal, ga posvetim.« A je g. Jožko potem maševal še 41 let do sobote, 6. februarja. Izkazalo se je kakor ob njegovi smrti: Božja pota niso naša pota. Zaključil je g. škof z mislijo, naj bi pok. g. Benedetič izprosil novih duhovnih poklicev, saj Brda že 25 let in več niso dala novega mašnika. (Toda od kod novi mašniki, če v družinah ni otrok?)

Po končani maši so se od pokojnika poslovili številni zastopniki: nadškof A. Šuštar v imenu svojem in Cerkve na Slovenskem, saj je g. Jožko kot spiritual vzgajal bogoslovce vseh slovenskih škofij. Zastopnik ljubljanskih teologov se je poslovil v imenu teh slednjih, rektor Malega semenišča v Vipavi v imenu te cerkvene ustanove, zastopnik župnije Šmartno v imenu svoje župnije, prav

tako zastopnica solkanske župnije, zadnja je zastopnica domačih Vipolž izrekla zahvalo pokojniku v imenu vseh vaščanov.

Sledil je sprevod na domače pokopališče. Zvrstili so se vsi, od škofov in duhovnikov do vernega ljudstva, ki je prišlo v zelo velikem številu. Vreme je bilo prav spomladansko, da si bolj primerne ni si mogel želeti. Dobro, da je do pokopališča bila dovolj dolga pot, tako da se je mrtvaški sprevod nemoteno razvil. Tedaj si videl, kako so pokojnega Jožka cenili vsi, od škofov in duhovnikov do vernega ljudstva. Na pokopališču je zapel v zadnje slovo še moški zbor.

Sončna Brda so sedaj zadnji zemski dom g. Jožka Benedetiča, ki je odšel k Velikemu duhovniku Kristusu.

KAZIMIR HUMAR

Ljubka Šorli - pesnica

V torontskem tedniku The Catholic Register je nadškof Alojzij Ambrožič objavil topel članek o primorski pesnici Ljubki Šorli. Tako so tudi Kanadčani spoznali našo pesnico in njeno delo. Zato bom v tem spominskem članku sledil milim msgr. Ambrožiča.

»Rodila se je malo pred prvo svetovno vojno in je odraščala v delu Slovenije, ki je po prvi svetovni vojni prišlo pod italijansko oblast.« Tako škof Ambrožič. Tu dodajmo, da je rojstni kraj Ljubke Šorli Tolmin in da se je rodila dne 19. februarja 1910. Med vojno so Tolminci morali v begunstvo, saj je fronta potekala čez bližnje Mengore pod Tolminom. Po vrnitvi je Ljubka nadaljevala z osnovno šolo doma in se nato vpisala v trgovsko šolo, da bi materi — vdovi pomagala v trgovini, saj so od tega živeli.

»V svojem bistvu katoličanka je globo-

ko cenila naravne lepote svoje rodne doline,« nadaljuje nadškof Ambrožič. Ljubka ni samo bila »po svojem bistvu katoličanka,« bila je globoko verna kristjanka. O tem pričajo njene pesmi, posebno Venec spominčič možu na grob, iz katerega diha krščansko odpuščanje do krivcev smrti dragega moža Lojzeta Bračuža, ki so mu fašisti o božiču 1936 dali spiti strupenega olja in je potem v bolnici umrl 16. februarja 1937. Njena vernost je bila katoliška, zato povezana s pobožnostjo do Marije Device. Saj je rastla ob vznožju Mengor in v tolminski cerkvi posvečeni Marijinemu Vnebovzetju. Poleg tega je zrastle v dekliški Marijini družbi in ostala družbenica do smrti.

»Globoko je cenila naravne lepote svoje rodne doline.« To je izpovedala v ciklu pesmi posvečenih Tolminu, kot ga ni še opeval noben pesnik. »Sam Bog te je po-

stavil / v prelepi gorski svet, / ti mojih sanj zibelka / in mojih mladih let.«

»Poročila se je v zgodnjih tridesetih letih; njen mož je bil skladatelj, učitelj glasbe in pevovodja cerkvenega zbora. Goriška nadškofija ga je postavila za nadzornika glasbe in petja v svojih slovenskih župnijah«. S tem omenja nadškof Ambrožič drugi del življenja pokojne Ljubke, njeno poroko z Lojzeto Bratužem. To se je zgodilo v Tolminu leta 1933. Srečali sta se dve sorodni duši, ona občutljiva pesnica, on nadarjen glasbenik in skladatelj. Iz te vzajemnosti so nastale cerkvene pesmi na besedilo Ljubke Šorlijeve in v kompoziciji Lojzeta Bratuža, ki so izšle skupaj

z drugimi v zbirkah Svete pesmice, Gospodov dan, Božji spevi, Zdrava Marija. Na pevnost Ljubkinih pesmi so postali pozorni tudi poznejši skladatelji, ki so jih številne uporabili za svoje skladbe. To velja tako za njene nabožne pesmi kot za otroške. Bila je namreč izrazita pesnica tudi otroških pesmi. Čujmo: »Ne bi mogel reči, koliko obiskov je bilo treba, preden sem se zavedel, da je ona tista pesnica, ki sem se jo v zgodnjih letih učil na pamet« (Ambrožič).

Otroci so postali njena izredna ljubezen. Ta se je začela kazati v posebni meri po zadnji vojni, ko je, ne več mlada, opravila v Gorici učiteljsko maturo in nato za-

Ljubka Šorli - Bratuž
na goriškem Travniku
ob odkritju
spominske plošče
tolminskim puntarjem
junija 1992

čela učiti po slovenskih šolah na Goriškem. Pošiljali so jo na razne šole: Števerjan, Ronke, Gabrje, Mirnik, Skriljevo, Štmaver, Pevma, Podgora, ul. Randaccio, kjer se je upokojila l. 1975. Ni bila samo učiteljica, bila je tudi zgledna vzgojiteljica mladega naraščaja in mu je hotela govoriti tudi izven šolskih prostorov s svojimi pesmimi in igricama. Nekaj jih je izšlo v zbirki Veseli ringaraja, druge so še vedno raztresene po raznih letnikih Pastirčka. Bila je namreč stalna sotrudnica te naše revije za otroke in nazadnje nekaj let tudi urednica, dokler so ji telesne moči dopuščale.

Kljub ženski krhkosti je bila močna svetopisemska žena. Piše nadškof: »Ko sem zvedel, kaj se je zgodilo z njo v fašističnem zaporu in kako je telesno trpljenje in ponižanje nista uklonila, sem spoznal njeno veliko notranjo moč. Nikoli se ni pritoževala, nikoli ni razkladala svojih ran, nikoli ni bila maščevalna ali zagrenjena.«

Ljubka Šorli je z otrokom Lojzko in Andrejem po moževi smrti bivala v Gorici v ulici Ugo Foscolo. Njena hiša je bila gostoljubna in prihajali so ljudje z dežele na obisk in tudi na stanovanje. Tako je leta

1943 imela na stanovanju nekega dijaka. Njena hiša je pa bila pod nadzorstvom kvesture, saj so bili Bratuževi vedno trn v peti krajevnim fašistom, kot piše tudi Ambrožič. Pripetilo se je, da so v dijakovem stanovanju odkrili dinamit. Vse prebivalce v hiši so takoj odpeljali v zapor, tudi hišno pomočnico Cilko Kovač. Iz goriških zaporov so Ljubko prepeljali v Trst v zloglasno »Villo Triste« v ulici Bellosguardo, kjer je takrat gospodoval zloglasni Collotti. Tam se je začelo izpraševanje in mučenje, češ da je imela stike s partizani. Ker ni nič vedela ne za orožje, ki so ga odkrili, ne za kake druge zveze s partizani in Vojkotom Premrlom, ni pač mogla ničesar povedati. To je izpraševalce dražilo, da so jo še bolj mučili. To je trajalo dober mesec. Ker niso mogli od nje dobiti informacij, ki so jih zahtevali, so jo izpustili in poslali v taborišče v Zdravščini. Tam je dočakala 8. september 1943, ko so stražarji bili toliko uvidevni, da so vse internirance izpustili, da niso prišli v roke Nemcem. Posledice so pa Ljubki ostale, hud glavobol.

Ljubka se je z otrokoma zatekla k materi v Tolmin in tam dočakala konec vojne maja 1945. Ostala je v Tolminu in nova

O Brižinskih spomenikih v DSI v Trstu govori (od leve): prof. Janko Kos, Tine Logar, Igor Grdina in Jože Faganel (f.to S. Ferrari)

oblast jo je namestila kot učiteljico. Toda kmalu se je vrnila v Gorico in tu ostala do smrti dne 30. aprila 1993.

V Gorici ni bila samo učiteljica, temveč se je vključila tudi v prosvetno delo in bila v odboru goriškega katoliškega prosvetnega društva in nazadnje po smrti Viktorja Prašnika tudi predsednica.

Cerkvena oblast je priznala njene zasluge za Cerkev in nadškof Peter Cocolin je dosegel, da ji je bilo podeljeno papeško odličje »Pro Ecclesia et Pontifice«. Italijanska oblast pa ni bila tako pravična. »Ko

je zaprosila povojno italijansko oblast za pokojnino kot vdova po žrtvi fašizma in tudi sama žrtev, je bila njena prošnja zavrnjena — to se je zgodilo približno v istem času, ko je Rachele Mussolini prešla pokojnino kot vdova po italijanskem duceju«, trpko omenja nadškof Ambrožič.

Zaključuje nadškof Ambrožič in z njim tudi jaz: »Ne bom več srečal Ljubke Šorli na tej strani do moje lastne smrti. Zelo rad bi bil »muha na steni«, ko se je srečala s svojim Vstalim Gospodom. Moralo je biti neskončno veselo.«

M.T.

V spomin Pavletu Zablatniku

Kdor je imel srečo, da je poznal dr. Pavleta Zablatnika, uglednega koroškega Slovenca, duhovnika in narodopisca, profesorja in šolnika, je takoj opazil njegovo radoživost in komunikativnost, istočano pa tudi milino. Umrl je v noči 26. maja, v četrtek, 3. junija pa je bil v Bilčovsu, njegovi rojstni fari, pogreb. Smrt ga je dohitela v enainosemdesetem letu starosti. Cerkev in pokopališče sta v Bilčovsu bila premajhna za ogromno množico ljudi iz vseh treh koroških dolin Zile, Roža in Podjune ter za predstavnike ustanov in organizacij iz Slovenije, a tudi iz Gorice, ki so se hoteli pokloniti njegovemu spominu.

V svojem življenju je Pavle Zablatnik naredil resnično veliko. Vztrajno je razdal svoje številne talente v prid slovenske narodne skupnosti na Koroškem. Kot duhovnik je deloval v raznih župnijah dvojezičnega ozemlja, nazadnje je pomagal pri dušnopastirskem delu za slovenske vernike v Glinjah pri Borovljah. Po težki operaciji 1946 si je izprosil študijski dopust ter se vpisal na filozofsko fakulteto graške univerze in ta študij tudi zaključil. Kot profesor je nato najprej

Pavle Zablatnik

poučeval na realni gimnaziji v Celovcu, ko pa so leta 1957 ustanovili državno gimnazijo za Slovence v Celovcu je bil premeščen na to šolo in poučeval slovenščino, latinščino, grščino, ruščino in stenografijo. Z novim letom 1968 pa je bil imenovan za ravnatelja slovenske gimnazije. To odgovornost je opravljal do leta 1977, ko je stopil v pokoj. Več let je tudi predaval

na slavističnem inštitutu celovške univerze. Pavle Zablatnik je bil tudi priznan narodopisec, etnograf, strokovnjak za duhovno ljudsko kulturo koroških Slovencev. Koroška ljudska kultura je bila predmet njegovega neutrudnega raziskovanja. S tega področja je tudi napisal vrsto dragocenih študij, med katerimi bi omenil tudi tri knjige, ki so izšle pri Mohorjevi v Celovcu. Gre za knjige »Od zibelke do groba«, »Čar letnih časov« in v nemščini napisano delo »Folksbrachtum der kärntner Slowenen«. Vsa tri dela so doživela laskave strokovne ocene.

Pavle Zablatnik pa ni bil samo znanstvenik. S svojim življenjem in delom je aktivno potrjeval slovensko narodno zavest na Koroškem. Z veliko zavzetostjo je bil namreč angažiran v kulturnem življenju, saj je bil od leta 1957 do 1968 predsednik Krščanske kulturne zveze. Celo vrsto let je vodil Slovensko kulturno društvo v Celovcu. Bil je urednik Mohorjanskega kulturnega glasila *Vera in dom*, v zadnjih letih svojega življenja, vse do jeseni 1992, predsednik Mohorjeve družbe v Celovcu. Leta 1982 je prejel Tischlerjevo nagrado za delo in zasluge, le nekaj mesecev pred smrtjo pa odličje koroške deželne vlade. O njegovem velikem znanju in dragocenih sposobnostih pa pričata tudi dvakratna častna naslova dvornega in duhovnega svetnika.

Kar je ta narodni in duhovni voditelj pomenil za slovenski živelj na Koroškem, je pričala prav množica, ki se je udeležila njegovega pogreba. Na žalni seji pred pogrebom so se ga spomnili predstavniki organizacij, v okviru katerih je rajni vse svoje življenje deloval. Pogrebno bogoslužje je vodil celovski škof msgr. Kappellari, ob oltarju pa je stalo še kakih šestdeset duhovnikov. Tudi v cerkvi je prišla do izraza Zablatnikova vsestranska angažiranost na vzgojnem in narodnoobrabnem polju, ob tem pa sta se mu poklonila še p. Žveglič, kot predsednik Mohorjeve družbe iz Celja in msgr. Oskar

Simčič, kot predsednik Goriške Mohorjeve družbe. Rajnega sta se spomnila kot neutrudnega in navdušenega mohorjanskega delavca, narodnjaka in sploh človeka, ki je bil s svojim delom in življenjem pričevalec vrednot, katerim naj bodo zvesti tudi sedanji rodovi. Vrsta govorov si je sledila tudi pri odprtem grobu.

Mi bi se radi Pavleta Zablatnika spomnili kot človeka, ki je že kot študent s kolesom, v družbi prijatelja bogoslovca, prišel na Primorsko, da bi spoznal razmere, v katerih so živeli Slovenci pod fašizmom. Rad je pripovedoval, kako je v Gorici obiskal Janka Kralja in kako je v njegovem uradu srečal Poldeta Kemperleta, ki mu je razkazal Gorico in mu priredil v »goriški univerzi«, t.j. gostilni, kjer so se zbirali Slovenci, nepozaben sprejem poln vtisov. Goriškim rojakom je moral pripovedovati o razmerah na Koroškem, Kemperle in drugi pa so mu posredovali informacije o tukajšnjem slovenskem življu. Rad se je spominjal, kako sta ga pri Devinu ustavila orožnika, ker je imel pokvarjeno luč, in kako se je delal, da ne razume kaj hočeta in to toliko časa, da sta ga odslovila, ne da bi moral plačati kazni. S hvaležnostjo se je spominjal devinskega župnika Viktorina Staniča, pravo hvalnico pa je pripovedoval o Jakobu Ukmarju, ki je koroška bogoslovca gostil kar nekaj dni zaporedoma na svojem domu v Škednju in jima vsak dan sproti pripravil natančen načrt tržaških zanimivosti in gostiln z menuji vred, ki sta jih morala obiskati. Prav tako se ga bomo spominjali kot človeka, ki je v prvih šestdesetih letih, kot predsednik KKZ, vzpostavil trajne in trdne stike s katoliškimi kulturnimi organizacijami, ki so delovale na Goriškem in Tržaškem. S svojim veseljem in odprtim značajem pa je tudi veliko prispeval k ustvarjanju boljših pogojev sodelovanja med sestrskimi Mohorjevimi družbami.

Ohranili ga bomo v lepem in hvaležnem spominu.

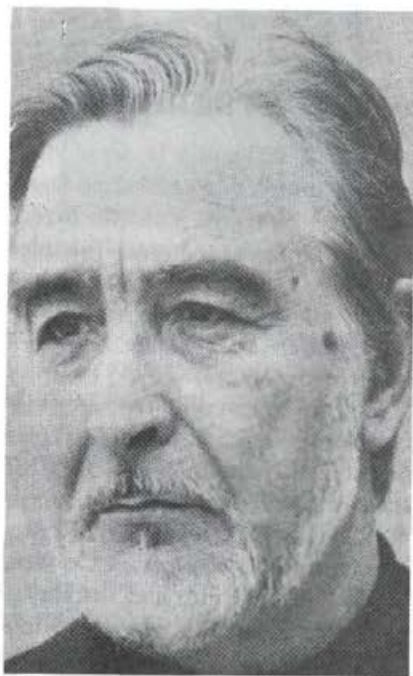
POSLOVILI SO SE

Igralec in gledališki pisatelj Jožko Lukeš

Dne 26. jan. 1993 je umrl znani tržaški gledališki igralec, pisatelj gledaliških in radijskih iger, prevajalec in režiser Jožko Lukeš, doma iz Maribora, kjer se je rodil 27. okt. 1920 in kjer je tudi pokopan. V rojstnem mestu je dovršil Trgovsko akademijo, toda že od otroških let ga je privlačilo gledališče, zato je opravil dramsko šolo Vl. Škrbinška in J. Koviča, igralški tečaj Stanislavskega in še tečaj Fr. Žižka. Igrati je začel s 16. leti; sept. 1945 pa je prišel v Trst in se hitro uveljavil, da je bil med stebri SSG do konca. Odigral je nad 300 zahtevnih karakternih vlog iz slovenske in svetovne dramatike, znal se je vživljati v stare in mlade, revne in bogate, preproste in kraljeve veličine. V vseh vlogah je bil naraven, prepričljiv, pristržno prikupen.

Celo vrsto vlog je odigral v radijskih igrh na Radiu Trst A, med njimi tudi svetovno znane: Kralj Ojdip, naslovna v Cyrano de Bergerac idr. Za gledališče je napisal dramo *Prgišče zemlje* (1962), za Radio Trst A: *Miramarski vodnjak želja* (1964), 3. nagrada; dramski spomin *Rižarna*, kriminalki *Deset minut pred dvanajsto* in *Sence preteklosti*, za otroke pa je napisal kakih dvajset radijskih iger, npr.: *Veter mi je povedal*, *Tinček in njegov balonček*, *Sreča na štirih kolesih* idr. Pisal je tudi za Radio Koper, Lj. in Maribor, njegove igre pa so prevedene v it. in shr. Dramatiziral je tudi okr. 20 slovenskih povesti in romanov.

Za igralsko delo na odru je prejel več nagrad. Tako 1967 nagrado Prešernovega sklada za Barranco v Pirandelovem

Jožko Lukeš

Saj ni zares; dve nagradi na Sterijinem pozorju v Novem Sadu: J. Tavčar, Pekel je vendar pekel (1959) in Benedetič, Ne vedno kakor lastovke (1967); dve prvomajski nagradi ZDUS: Miller, Smrt trgovskega potnika (1963) in že prej Nušič, Dr., 1961. Njegov izčrpen življenjepis je v PSBL II.

Gospodarstvenik in narodnjak Albert Čuk

Dne 14. febr. 1993 je umrl v Buenos Airesu gospodarstvenik in tovarnar, narodni in kulturni delavec Albert Čuk, ki se je rodil 2. nov. 1930 v Biljah na Goriškem. Po vojni se je 1948 s starši, tremi sestrami in tremi brati izselil v Buenos Aires.

Albert Čuk

Tu je dovršil srednjo šolo, potem se je vrgel v industrijo, delal in študiral in hitro ekonomsko uspel ter si pridobil ugled tudi med argentinskimi poslovnimi ljudmi. Sredi osemdesetih let je ustvaril moderno in uspešno tovarno elektromedicinskih aparatov, ki jo je sam vodil in ji pridobil velik ugled.

Kot gospodarstvenik je posegal tudi v argentinsko javno življenje. Bil je podpredsednik Industrijske zveze 3 de febrero, tri leta je vodil sanmartinsko gospodarsko zbornico, ustanovil in vodil je Slovensko-argentinsko gospodarsko zbornico.

Čuk je bil velik prosvetni delavec med slovenskimi izseljenci. Ljubil je petje, zato je kmalu prevzel dirigiranje mladinskih pevskih zborov v društvih Naš dom in Gospodarsko društvo. Pred več kot petimi leti je ustanovil radijsko postajo, jo sam vodil in vzdrževal, pomagali pa so mu nekateri predvojni in povojni izseljenci. Zagovarjal je spravo, hotel je združiti stare naseljence in člane politične emigracije. Uspeh je bil očiten, saj so ga poslušali po vsej Argentini, ker je ponavljal: »Sodelujemo z vsemi, mikrofoni je na voljo vsakomur, če je le spoštljiv. Program je nepolitičen, poročamo o življenju Slovencev v izseljenstvu in v Sloveniji.«

Zapustil je ženo Silvo, hčerko Vinjano in sina Jurija.

Fizik Dr. Anton Peterlin

Marca 1993 je odšel v Washingtonu prof. fizike, častni doktor ljubljanske univerze in redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, častni član Inštituta Jožef Stefan in vrste ameriških ustanov - dr. Anton Peterlin. Bil je eden tistih, ki so ugled slovenske znanosti ponesli po Evropi in Ameriki in pridobili slavo sebi in svojemu narodu.

Anton Peterlin se je rodil v Ljubljani 25. sept. 1908, po realni gimnaziji je diplomiral na ljubljanski univerzi 1930, doktorat pa je dosegel 1938 na Naravoslovni fakulteti v Berlinu. Učil je fiziko na ljubljanski univerzi, od 1947 je bil član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Leta 1949 je ustanovil raziskovalni Inštitut Jožef Stefan v Ljubljani in ga vodil deset let. Zaradi sporov v majhnih ljubljanskih razmerah se je 1960 preselil v Nemčijo in eno leto poučeval na univerzi v Münchnu, od 1961 je bil direktor Camille Dreyfus Laboratory na univerzi v North Carolina in istočasno prof. na Duke University v Durhamu v isti državi. Od 1973 je bil fizik v National Bureau of Standards (Washington), gostujoči prof. na univerzi v Clevelandu in pomočnik načelnika

Anton Peterlin

polimernega oddelka v National Bureau of Standards do upokojitve 1984.

Peterlin je napisal nad 350 znanstvenih razprav, ki so izšle v samostojnih knjigah in svetovnih strokovnih revijah. Svoja raziskovanja je v glavnem posvetil razmeram v razredčenih tekočinah pri vpadanju svetlobe (refrakcija, sipanje svetlobe), pri strujanju (viskoznost, strujna dvolomnost), v električnem in magnetnem polju (dielektrična polarizacija, električni in magnetni dvojni lom) ter v zvočnem polju (akustični dvojni lom). Njegova odkritja so važna za umetne in naravne smole, vlakna, kavčuk idr.

Misijonski in kulturni delavec p. Ladislav Lenček

V Ljubljani je 22. februarja 1993 umrl p. Ladislav Lenček, CM, ki je več tednov brez zavesti ležal v bolnišnici, ker ga je pred cerkvijo na Taboru v Ljubljani podrl avtomobil. Rodil se je v Ljubljani 3. febr. 1914, študiral v domačem kraju, vstopil k lazaristom in bil posvečen v duhovnika 1938 kot član Misijonske družbe. Vse življenje je bil zelo delaven v misijonskem gibanju. V Ljubljani je imel pred vojno in med njo misijonski krožek, ker

je imel izreden dar za organizacijo in pri-tegnitev sodelavcev.

Po vojni se je naselil v Slovenski vasi pri Buenos Airesu in organiziral slovensko lazaristovsko središče s prosvetnim domom, tiskarno, Domom za starejše ljudi, z osnovno šolo in slovensko-argentinsko župnijo. Že med vojno je začel izdajati *Katoliške misijone*, ki jih je v Argentini nadaljeval od 1948 (22. letnik) do 1987, ko so začela v Ljubljani izhajati Misijonska obzorja. Misijone je dvignil na izredno višino: v njih so redno poročali slovenski misijonarji iz vseh misijonskih dežel in jih predstavljali, urednik sam je dvakrat obiskal vse dostopne slovenske misijonarje in jih opisal pri njihovem delu. Za misijonarje in misijonarke je priredil v Buenos Airesu vsako leto tombolo in dohodke porazdelil med misijonarje.

V Buenos Airesu je bil 1954 med ustanovitelji Slovenske kulturne akcije, osrednje slovenske kulturne ustanove, ki ima vrsto razredov, izdaja revijo *Meddobje* in *Glas Slovenske kulturne akcije*. Dolgo je bil predsednik SKA in njen mecen, da je mogla izdati okr. 160 publikacij.

1989 se je vrnil v Evropo in se naselil najprej v Tinjah na Koroškem, potem v Ljubljani, z eno nogo pa je bil vedno v Argentini.

Na izletu ob jezeru Villarca v Percon-u poleti 1988: (od leve) lani umrli Andrej Prebil, Franc Okorn, pokojni Lado Lenček in Andrej Pogačar

Jezikoslovec in akademik dr. France Bezlaj

27. aprila 1993 je umrl v Ljubljani akademik in jezikoslovec dr. France Bezlaj, ki se je rodil 19. sept. 1910 v Litiji. Študiral je v Pragi in Ljubljani in 1936 diplomiral na Filozofski fakulteti v Ljubljani; tu je 1939 tudi doktoriral z delom *Oris slovenskega knjižnega izgovora*. Do 1950 je poučeval na srednjih šolah, od 1949 je bil sodelavec Inštituta za slovenski jezik pri SAZU, kjer je bil od 1964 redni član. Od 1958 je bil prof. za primerjalno slovansko jezikoslovje na Filozofski fakulteti do upokojitve 1981.

Bezlaj se je takoj v začetku delovanja usmeril v raziskovanje slovenskega besednega zaklada in lastnih in zemljepisnih imen. O tem je napisal vrsto razprav in esejev, ki jih je izdal tudi v knjigi *Eseji o slovenskem jeziku* (1967). Istočasno je raziskoval vodna imena in jih izdal v knjigi *Slovenska vodna imena* (1957); zanjo je prejel Prešernovo nagrado.

Višek Bezlajevega znanstvenega dela pa sta dve knjigi *Etimološkega slovarja slovenskega jezika*. Prva knjiga je izšla 1976 in zajema besede od A do J, druga 1982 od K do O. Tretjo knjigo je pripravil, a ga je močno ovirala bolezen.

Kot etimolog ni obravnaval samo slovenskega izraznega bogastva, ampak je globoko posegal v leksiko srbohrvaščine, med drugimi slovanskimi jeziki pa v ruščino in beloruščino. Med delom je spoznal, da so bili Praslovani jezikovno razčlenjeni, da so imeli močno razvita narečja ali morda več samostojnih jezikov. Uporabljal je seveda vse znane jezike in jih primerjal s slovenščino. V etimologiji je bil mednarodno priznan strokovnjak, saj je na marsikaterem področju oral leдино. Njegov etimološki slovar je prvi v slovenščini, le škoda, da ga ni pripeljal do konca. Ker pa je vzgojil nekaj etimologov, bodo slovar dokončali.

Bezlaj je po vojski veliko zahajal v Be-

France Bezlaj

nečijo in Rezijo in raziskoval besede, ki so značilne za te kraje. Prehodel je tudi Primorsko, saj je lahko krajevna in vodna imena razlagal samo na poznavanju pokrajine in razmer.

Kulturni delavec Nikolaj Jeločnik

»Drug za drugim padajo naši stari hrasti,« je začel France Pernišek svoj članek o pok. dr. Juliju Savelliju, toda ta ugotovitev velja tudi za pok. Nikolaja Jeločnika, ki je umrl 14. junija 1993, rodil pa se je pred 73. leti v Ljubljani. Ker je bil oče cerkveni pevec v stolnici in v zboru Glasbene Matice, ga je kot otroka vodil k maši in na koncerte in v Opero, zato se je navzel veselja do glasbe in petja. Idejno se je oblikoval v dijaški Katoliški akciji, ki jo je vodil prof. Tomc.

Po maturi na klasični gimnaziji je študiral na Visoki šoli za dramsko umetnost pri Glasbeni akademiji. Maja 1943 je predstavil na odru Frančiškanske dvorane Paula Claudela *Marijino oznanjenje* in s tem odprl Claudelu vrata v Slovenijo. S tem se je zapisal gledališču in postal predvsem gledališki človek, po značaju perfekcionista, vedno usmerjen k izboljšanju doseženega. S svojo igralsko skupi-

no je vadil in vadil, popravljaj in dopolnjeval, da je bil na koncu uspeh zagotovljen, da so bili zadovoljni igralci in gledalci.

Maja 1945 je z drugimi zapustil Ljubljano in se umaknil na Koroško. Angleži so ga dali v begunsko taborišče Spittal ob Dravi, od tu pa je julija 1945 pobegnil v Italijo, kjer je živel v različnih taboriščih, dokler se ni v začetku 1948 preselil v Argentino. Buenos Aires ga ni pritegnil, v neznosni decembrski vročini je moral iskati službo in jo našel kot težak pri državnih gradnjah. Pozneje je našel mesto v Ministrstvu za javna dela. V pisarni se je privajal živi španščini, z znanjem španščine pa se mu je odprl nov svet - svet španske kulture od srednjega veka do sodobnosti. Kljub temu pa je pred nedavnim izjavil: »Nova domovina le ni domovina: po štiridesetih letih se v Argentini še zmeraj čutim tujca.« Menjal je službo in postal strojni stavec pri časopisu La Prensa. Istočasno je stavil v Baragovi tiskarni, ki jo je ustanovil lazarist Lado Lenček, publikacije Slovenske kulturne akcije.

Dosti prostega časa je posvetil Slovenskemu gledališču Buenos Aires, s katerim je predstavil veliko gledaliških del od klasikov do moderne, npr.: Sofokles, Aishil, Euripides, Shakespeare, Molière, Gogolj, do modernih: Paul Claudel, T.S. Eliot, Jean Anouilh, Francois Mauriac. Predstavil je izvirne slovenske drame: France Papež: Gozd; Branko Rozman: Roka za steno, Človek, ki je ubil Boga, Obsodili so Kristusa; Alojz Rebula: Pilatova žena. Zadnja večja predstava je bil Prešernov Krst pri Savici na odru Slovenske hiše v Buenos Airesu. Vse igre so bile opremljene s primerno glasbo in postavljene v ustrezno okolje. Pritegnile niso samo rojakov, ampak tudi argentinske sodržavljanke, ki so se zanimali za slovenske kulturne nastope.

Pripravljaj je tudi vsakolento počastitev pobitih domobrancev in za te prireditve napisal 25 libretov. Mislil jih je

pripraviti za natis, zato jih je že zbral. V načrtu je imel tudi spomine in jih je deloma posnel že na trak. Prevajal je tudi gledališke igre, vendar so večinoma ostale v tipkopisih.

Smrt domobrancev ga je zelo pretresla. Sam ni bil vojak, toda že vaškim stražam je urejal njihov šapirografirani štirinajstdnevnik *Junaki*. Tudi domobrance je podpiral s propagando.

V Argentini je začel zbirati pripovedovanja o pobojih in pričevanja preživelih iz pokolov v Teharjah, Hrastniku, Trbovljah. Iz tega je sestavil knjigo Teharje so tlakovane z našo krvjo, Buenos Aires.

Kar 14 let je pripravljaj Jeločnik zgodovino druge svetovne vojne na Slovenskem, ki je izšla pod naslovom *Stalinistična revolucija na Slovenskem 1941-1945*. Izšla je v samozaložbi pri Celovski Mohorjevi družbi, prva knjiga 1984 na 366 straneh, druga 1991 na 271 straneh.

Pisatelj Alojz Rebula in Nikolaj Jeločnik pred šempolajsko cerkvijo aprila 1981

Stalinistična revolucija je veliko Je-
lončnikovo delo. V njem je skušal odgo-
voriti na vprašanje: »Kaj se je med vojno
v Sloveniji v resnici zgodilo?« Zato je pre-
študiral in izpisal vse zgodovinske in spo-
minske spise, ki so izšli v matični
domovini, v zamejstvu in zdomstvu, zasli-
šal nešteto udeležencev vojne in revolu-
cije, prebral rokopisna poročila in izjave,
ki so jih izseljenci dali svojim voditeljem.
V tem ima prednost pred matičnimi zgo-
dovinarji, ki jim ti viri niso dostopni. Pri
pisanju sta mu pomagala prof. Janez
Grum in Branko Rozman, prvi z mnogi-
mi dokumentarnimi zapisi, drugi s spodbu-
do za to delo, z dokončno redakcijo in
s financiranjem celotnega načrta.

V uvodu v drugo knjigo je zapisal:

»Pred poplavo partijskega zgodovinopisja
ima knjiga o stalinistični revoluciji na
Slovenskem veliko prednost, ker izhaja iz
zgodovinske neobremenjenosti in ideolo-
ške nevezanosti ter zavestne nepristrano-
sti in poštenosti do dogajanja. Ponovno:
vedé nisem zapisal niti ene same neresni-
ce. Če je v knjigi kaj, kar se oddaljuje od
objektivne resnice, je tisto zmota - laž go-
tovo ni.«

Ker je izšla druga knjiga že v novih raz-
merah - uvod je podpisal »na rojstni dan
Slovenske države, 25. junija 1991« - ni bi-
lo ob izidu pravega odmeva. Vendar pa je
v obeh knjigah toliko novih podatkov, da
ju bo moral prebrati vsakdo, ki ga zani-
majo razmere na Slovenskem med zadn-
jo svetovno vojno.

MARTIN JEVIKAR

Pedagog dr. Vinko Brumen

V Buenos Airesu v Argentini je umrl 24.
marca 1993 pedagog, filozof, prof. in stro-
kovni pisatelj dr. Vinko Brumen, ki je
med vojno in po njej gradil temelje slo-
venskega šolstva v Gorici. Rodil se je si-
cer v Prlekiji (Šalovci pri Središču ob
Dravi - 1909), izobrazil pa se je v Ljublja-
ni in postal prof. pedagogike in filozofije
z doktoratom, izpopolnjeval pa se je v
Nemčiji in Angliji. Pripravljal se je za na-
slednika prof. Karla Ozvalda na pedago-
giki ljubljanske univerze, vojna pa mu je
prekrižala načrte. In tako je prišel fe-
bruarja 1945 v Gorico in delal pri Dežel-
nem šolskem svetu do konca vojne, pod
zavezniki pa je bil ravnatelj Slovenskega
učiteljsišča v Gorici. Ko je prišla Gorica
spet pod Italijo, je odšel v Argentino in na-
šel v Buenos Airesu službo v veliki založ-
bi Kapelus, kjer je vodil oddelek za
humanistične izdaje. Od 1966 je predaval
občo pedagogiko v španščini in zgodovi-
no slovenske filozofije v slovenščini za
slovenske študente na buenosaireški Fi-

lozofski fakulteti ukrajinske univerze sv.
Klementa v Rimu.

Brumen se je s svojim znanjem, razgle-
danostjo, mladostnim navdušenjem in
lahkoto pismenega izražanja takoj postavi-
l med vodilne usmerjevalce zdomskega
življenja. Začel jih je poučevati s preda-
vanji in razpravami, saj so bile težave
ogromne, Argentina je sicer sprejela vse,
stare in mlade, bolne in zdrave, priznala
pa jim ni nobenega spričevala, zato so bili
vsi nepismeni proletarci. Treba se je bilo
odločiti za razne tečaje, šole in Brumen
je svetoval in pomagal, kolikor je mogel.
In Slovenci so v nekaj letih pozidali Slo-
vensko vas, v njej postavili cerkev, šolo,
Prosvetni dom, Baragovo misijonišče, ti-
skarno, osrednjo Slovensko hišo sredi
Buenos Airesa, v vseh okrajih slovenske
Domove in pri vsem tem je pomagal tudi
Brumen.

Na univerzi v Ljubljani je napisal diser-
tациjo o kulturno-pedagoškem pomenu
Slomškove knjige *Blaže in Nežica v nedelj-
ski šoli* (1934). Po vojni v Gorici je napi-
sal za slovenske šole učni knjigi
Psihologija, (1946), in *Pedagogika in di-
daktika*, 1946; obe so na ciklostil založile

Vinko Brumen

slovenske šole v Gorici. V tisku je izšla njegova *Psihologija in pedagoške vede za učiteljsiše*, Trst 1949; v ciklostilnem ponatisu pa *Pedagogika, didaktika in psihologija*, Gorica 1950.

V Argentini je objavljajl v skoro vseh publikacijah, ki jih je izdajala emigracija, v knjigi pa je izdal eseje in razprave *Iskanje*, 1967, *Srce v sredini* (1968, o Janezu Evangelistu Kreku) in *Naš in moj čas*, 1980. Najboljšega Brumna sta v Ljubljani predstavila Irene Mislej in Frane Jerman v knjigi *Argentinski spisi*, 1992 pri Slovenski Matici, z biografijo in bibliografijo, kot bi bila slutila, da se mu bliža zadnja ura.

Brumen je bil globok in sistematičen mislec, razgledan po vesoljnem svetu filozofije, čisto samostojno je razmišljal o mišljenju, o dobrem in vrednem, o raz-

merju med znanostjo in vero, o Bogu in poteh do njega, o svojem učitelju Franceu Vebru in njegovi filozofiji. Nekaj izrednega je njegovih enajst *Pisem o slovenstvu in slovenščini* (Meddobje 1984); nastala so zaradi mešanih zakonov, ki razjedajo slovensko zdonsko skupnost, saj morajo zaradi enega tujega človeka vsi v družini govoriti v tujem jeziku, ne samo z njim, ampak v njegovi prisotnosti tudi med seboj.

V zadnjih razpravah je obravnaval dialog, ki naj vodi k spravi in enotnosti. Tako je bil tudi v tem pogledu sodoben in je prehiteval matično domovino.

Spoznal sem ga na ljubljanski univerzi, ko sem mu kot Ozvaldovemu asistentu izročil pedagoško nalogo pred diplomom s Slomškovih pogledih na šolsko vzgojo. Ker je tudi sam raziskoval Slomška in njegovo delo, sva se takoj ujela in pogosto obiskovala. Srečala sva se tudi pri meni, ko je prišel pred leti na obisk v Trst. V ponašanju in govorjenju je bil »gospod«.

Pevodnja dr. Julij Savelli

Dne 4. aprila 1993 je umrl v Buenos Airesu dr. Julij Savelli, pevodnja, dirigent pevskega zbora Gallus, predsednik društva Slovenska Pristava in še kaj. Rodil se je 14. jul. 1912 v Čelebiću na črnogorski meji, kjer je bil njegov oče mobilizirani vojaški poštar. Ker so očeta zelo predstavljali, je vzela Julija teta Fani (materina sestra) in pri njej je dovršil osnovno šolo in I. razred meščanske šole. Tedaj je bil oče prestavljen v Celje in tu je Julij končal meščansko šolo in nato gimnazijo. Pravo je dovršil v Ljubljani, potem je služboval pri Štori v Šentvidu nad Ljubljano. Med vojno je bil nekaj mesecev zaprt zaradi članstva v Slovenski legiji. Po vojni je odšel na Koroško »za nekaj dni«, saj je pustil doma nosečo ženo in

dve majhni hčerki. Leto in pol je delal v Socialnem odboru dr. Mihe Kreka v Rimu, maja 1948 je prišel v Buenos Aires in dobil vodilno mesto do upokojitve v tovarni nogavic Ciudadela RSL v Ciudadeli pri Buenos Airesu. Leta 1954 je prišla za njim še družina: žena, hčerki in sin Julij, ki ga je prvič videl. Vsem je postavil pozneje udoben dom.

Pevski dar je podedoval po očetu, s katerim je pel pri farnem zboru celjske opatijske cerkve in v zboru celjskega Prosvetnega društva. V 5. gimnazijskem razredu je vodil pevske zborčke v dijaškem društvu Svit. Na univerzi v Ljubljani je bil član Akademskega pevskega zbora, ki ga je vodil znani France Marolt. Leta 1939 je bil Savelli tudi predsednik Akademskega zbora. Dve leti je vodil tudi Akademski cerkveni pevski zbor, ki je vsako nedeljo ob 11. uri pel v fančiškanski cerkvi pri »akademski maši«.

Med vojno ni bilo prilike za petje, v begunskem taborišču v Serviglianu pa se je Savelli pridružil Emigrantskemu pevskeму zboru, ki ga je vodil duhovnik Andrej Pogačar. Priredili so več koncertov, tudi v Rimu pred papežem Pijem XII., ki je dal vsakemu pevcu medaljo v spomin.

V Argentini se je takoj vključil v organizacijsko delo novih naseljencev. Od začetka in skozi več let je bil delaven odbornik v osrednjem društvu: Društvo Slovencev — Zedinjena Slovenija. Ustanovil je tudi osrednje slovensko pevsko društvo Gallus in ga vodil do smrti. Gallusu je posvetil vso svojo ljubezen, pozornost in življenje. Čeprav je imel vedno na razpolago množico dobrih pevk in pevcev, je vendar žrtvoval mnogo truda in dela, da je zbor dvignil do zavidljivih umetniških višin in popolnosti. Gallus je bil njegov duhovni otrok, zato je delal zanj z ljubeznijo in navdušenjem, v lepih in bridkih trenutkih je samo vzdihnil: »Bogu hvala!«

O prvih uspehih zbora Gallus v Argentini priše France Pernišek v spominskem članku o Savelliju takole: »Prve mesece našega bivanja v Argentini smo se vsi od

blizu in od daleč zbirali k slovenski maši v cerkvi salezijanskega kolegija sv. Frančiška Saleškega na aveniji Belgrano v bližini mestne četrti Caballito (Primera Junta). Slovenska beseda v cerkvi in slovenska cerkvena pesem, lepo zapeta, nas je priklenila na to cerkev. Zbirali smo se v tolikem številu, da smo ustavili, ko smo se usuli iz cerkve, ves tramvajski in drugi promet in so tramvajerji in zasebni vozniki morali potrpežljivo čakati kar precej časa na aveniji, da se je množica zredčila, in so vozila dobila spet prosto pot. In to je trajalo mesece, nedeljo za nedeljo, tako da je pojav postal predmet splošne pozornosti. Tudi Argentinci so začeli bolj iz radovednosti kot iz pobožnosti prihajati k tej maši in se zanimati, kdo so ti preprosto oblečeni in pobožni tujci. Z njimi so prihajali tudi razni argentinski muzi-

Julij Savelli

ki in ljubitelji lepe pesmi. Zanje so bile slovenske cerkvene pesmi izreden pevski užitek. Ob velikih praznikih je zbor pel tudi latinske maše priznanih svetovnih skladateljev, to pa je med strokovnjaki zborovskega petja povzročilo pravo začudenje in so se začeli za zbor zanimati« (SvobSlov 24. jun. 1993).

Gallus je začel kmalu prirejati koncerte slovenskih narodnih in umetnih pesmi, najprej za rojake, da je v njih ohranjal narodno zavest in ljubezen do materinskega jezika. Kmalu pa je zbor tako napredoval, da je začel prirejati koncerte, najprej za rojake v Slovenski hiši in po okoliških Slovenskih domovih, kmalu pa tudi za argentinske poslušalce. Tako je vstopil v krog argentinskih in drugih priznanih zborov — postal je »naša pojoča diplomacija« (Pernišek). Zbor je gostoval z velikim uspehom tudi v Sloveniji.

Zadnja leta je dr. Savelli veliko delal v Društvu Slovenska Pristava v Castelarju,

kjer ima svoj družinski dom. 31. jul. 1983 so ga izvolili za predsednika in na tem mestu je ostal dve poslovni dobi. Kot predsednik je močno dvignil kulturno delo, zlasti mladinski pevski zbor, gledališče in folkloro. Božjo službo je povzdignil z lepim ljudskim in zborovskim petjem, pri čemer mu je pomagala hčerka gospa Anka Gaserjeva. Lotil se je tudi dograditve Doma na Pristavi. Ko so ga dogradili, so opustili zunanji omet, Savelli pa je dal izdelati pročelje, urediti nov glavni vhod, vežo, pred hišo je dal zgraditi nov širok hodnik, tlakovati dvorišče in drugo, da je postal Dom lep in moderen.

Ko je Gallus s svojim dirigentom Savelijem obiskal Slovenijo, mu je 4. jul. 1992 nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar podelil najvišje cerkveno odličje sv. Cirila in Metoda za njegovo požrtvovalno delovanje za ohranitev krščanske in narodne zavesti med izseljenimi Slovenci v Argentini.

J.K.

Ivo Bric

OB 50 LETNICI USTRELITVE

Dne 2. junija 1993 so na travniku med Dornberkom in Gradiščem postavili križ, kjer sta pred petdesetimi leti dva mlada partizana-domačina ustrelila Ivota Brica. Imel je 47 let in je bil oče sedmih otrok.

Črniški dekan Novak je takrat zapisal v svojo kroniko: »V Dornberku so naši ljudje slovenskega pokolenja ustrelili Brica, ko je na polju kosil travo z dvema svojima sinovoma. Mož je bil zaveden Slovenec, že od Italijanov konfiniran zaradi svoje narodne zavednosti in zgleden katoličan. Strinjal se ni s partizanskim gibanjem, ki ga je smatral za škodljivega za naše razmere.«

Bric je bil rojen 28. oktobra 1896. Po osnovni šoli je štiri leta obiskoval gimnazijo v Gorici. Z osemnajstim letom so ga

1915 poklicali k vojakom in ga poslali na fronto, kjer je zbolel. Zdravil se je po raznih vojaških bolnišnicah in 1917 je moral na italijansko fronto ter zopet na rusko do Odese. Leta 1918 se je vrnil domov, kjer so ga italijanske oblasti zaprle. Leta 1919 se je umaknil v Jugoslavijo, kjer je nekaj časa služboval pri vojaški policiji in nato kot finančni stražar. V začetku 1921 se je vrnil domov. Na Goriškem je takrat zacvetela prava kulturna pomlad. Povsod so nastajala prosvetna društva, ki so se povezala v prosvetno zvezo. Njen tajnik je bil prof. Filip Terčelj. Bric je vedel, da je v Dornberku že pred prvo vojno delovalo društvo Čitalnica, ki je bilo ustanovljeno 1863. Bric se je z vso vnemo vrgel na delo, da je Čitalnica zopet zaži-

Bricova družina 1934: Milojka (12), mama Marija (32), pred njo Branko (7), stari oče Ivan (76), pred njim Bogdan (3), oče Ivo Bric (38), Nada (10)

vela s pevskim zborom, dramskim in te-
lovadnim odsekom ter bogato knjižnico.
Sam je režiral igre, skrbel za knjige in po-
stal tudi predsednik društva. Bil je zelo
vesten. Dne 13.1.1924 je podal sledeče po-
ročilo: »Smo v času povojnega duha, to je
demoralizacije človeške družbe po vojni.
Dokaj nazorno si lahko predstavimo ta
duh, ko se ozremo na plesno strast, ki bi
nam prinesla pogubo, ako bi se tako na-
daljevalo... Po vojni je upadlo razumevan-
je za vse lepo in dobro, ki bi bilo v prid
tudi skupnosti. Tako je bilo tudi s čutom
narodne zavesti. Negovanje srčne izo-
brazbe je postalo nekaj smešnega. Naše
društvo naj bo vsej naši mladini ognjišče
in posvetovalnica, okrog katerega naj se
zbero vsi, da se skupno zdravimo teh po-
vojnih razmer.«

Proslava šestdesetletnice Čitalnice v
Dornberku je bila prava manifestacija za
Goriško. Društvo je prejelo posebno poh-
valo od Prosvetne zveze. Duša te prosla-
ve je bil Ivo Bric z nekaterimi zvestimi
sodelavci.

Glasilo Prosvetne zveze je bil »Naš čol-
nič«, ki je s svojimi vzgojnimi članki in
poročili povezoval vsa društva. Leta 1923

je Bric zapisal: »Kaj nam je Čolnič? Med-
sebojna vez, rešitev iz moralne zablode,
klicar k izobraževalnemu delu. Bodimo
krmarji! Prišli smo iz vojne. Polotila se
nas je brezbržnost. Pozabili smo na srčno
kulturo, izgubili smo čut odgovornosti do
naroda. Po vrtincih med vojno in po pre-
vratu se našemu ljudstvu hoče spet mir-
nega prosvetnega dela. Naš čolnič nas
vodi skozi viharo morje nešteti težav
in kljubuje z nami morju in vetrovom.
Podpirajmo ga, ker je središče duševne-
ga gibanja.«

Bric je zato priporočal, da bi bil vsak
član društva naročen na Čolnič. Ker je
ljubil knjige, je kot knjižničar poskrbel,
da je že leta bilo 1923 332 vezanih knjig,
ki so jih z veseljem brali in so prehajale
iz roke v roko. Iz Gorice je vabil takratne
izobražence: dr. Kralja, dr. Besednjaka,
dr. Brajša, prof. Terčelja in druge, ki so
imeli predavanja za člane Čitalnic.

Kot načelnik dramskega odseka je
Bric skrbel, da so dali na oder take igre,
ki so jih prihajali gledat tudi iz Gorice in
Trsta. Dornberški oder je postal prava
dramatska šola za vso okolico.

Vse je lepo potekalo, dokler ni fašistična volkulja začela trgati vse te vezi. Najprej so ukinili slovensko šolo, nato prosvetna društva in končno še tisk. Bric je poskrbel, da je spravil knjige na varno v svoj dom, kamor so skrivaj prihajali mladi in si jih izposojali. Delal je pri Kmečki zadrugi in Posojilnici, dokler ni so še te zatrli. Zbiral in vabil je mladino na izlete in romanja, kamor so poleg duhovnikov prihajali tudi drugi izobraženci, da so se srečali z mladino. Vse to delo pa ni ostalo skrito fašistični oblasti. Sledile so razne preiskave, ker so mislili, da skriva orožje. Stalno so ga nadzirali. Dobil je poseben »opomin« in leta 1936 ga je goriška kvestura predlagala prefektu, naj odredi drastično kazen, policijsko konfinacijo. Obsodili so ga na pet let konfinacije v Castelluccio Inferiore pri Potenzi v Južni Italiji. Za njim so poslali tole karakteristiko: »Mlad, izobražen, zvit, inteligenten, zmožen voditi vstajo množice drugorodnih. Vodilen element, nevaren propagandist, za katerega sumimo, da pošilja informacije v našo škodo kot dopisnik tujih prevratnih časopisov. Proučevalec in zagovornik slovenskega nacionalizma, organizator tajne slavofilske propagande.«

V konfinaciji je srečal tudi dobre ljudi, preko katerih je na skrivaj pošiljal pisma domačim. Pretresljiva so. Naj navedem nekaj odlomkov. Dne 28.6.1936: »Ko bi ne imel domotožja in vsega, kar je z njim v zvezi, skrb za premoženje, prehrana in vzgoja otrok, skrb za ženo in njeno zdravje ter ljubezni do naših krajev in rodu - se mi zdi, da bi si tu brez skrbi lahko ustvaril življenje. Telesno sem tu in ni mi slabo, - a duša - ta je doma pri ženi, pri otrocih, v vinogradu, v polju.« Doma je namreč pustil ženo in pet otrok. Dne 8. sept. 1936 je pisal ženi: »Ubogi moji otroci, uboga moja žena - tako mi je milo po njih, da jih ne smem pogledat na sliki. Tudi pisat jim ne smem več zvečer, ker potem ne morem spat dolgo čez polnoč. Ti misliš, da bi naredil prošnjo na Mussolinija - pa veš, da bi mi bilo strašno težko, ko bi se moral strašno ponižati in stopiti na vse, kar mi je sveto in drago: brezpogojno se podvreči in se staviti njim na razpolago - vdati se popolnoma - ter obžalovati vso svojo preteklost in ne vem še kaj...«

Hčerki Milojki je dne 21.7.1936 med drugim pisal tudi tole: »Le skrbi, da se sama naučiš pravilno pisati lepo slovenščino. Zato le čitaj lepe slovenske knjige in

Dornberški zbor
1936 leta

boš videla kako lep in še lepši je slovenski jezik...»

Novembra je potolažil otroke in jim pisal, »da bo tudi letos prišel Miklavž, ker njega niso konfinirali kot tata.«

Nečakinjo Nado je bodril: »Rada se uči, pa tudi kakšne lepe slovenske pesmice citaj in se nauči na pamet.« Pred božičem je pisal: »Božični večer se bliža z vso našo domačo lepoto, pa ne zame. Uživajte božično veselje - praznično naj bo v vaših dušah.«

Bric je prav v tem času doživel še drugo žalost. Lojzetu Bratužu, ki je bil krstni boter njegovega sina Bogdana, so fašisti dali piti motorno olje in ga zastrupili. Pol-drugi mesec se je boril s smrtjo. In ko je umrl, je žena pisala Bricu pismo, ki je zgodovinske važnosti: »Cela dolina se joče za njim. V torek, 16.II. ob 6^h zvečer je zapustil to solzno dolino. Ivan moj, ne morem ti popisat tega tragičnega dogodka. Par večerov poprej so mu prišli zapet. Sam si je želel, da bi rad še enkrat slišal petje osem najboljših pevcev. Zapeli so mu pod oknom - pripravljene na vse - saj ti poznaš tisto pesem »Kraguljčki«, tista se je njemu najbolj dopadla. Sestrična mu je odprla okno, da je bolj slišal. Vsakega posebej je poznal po glasu. Prej niso pustili nobenega k njemu, ko so pa videli, da gre h koncu, so dovolili, da se pridejo prijatelji poslovit. Domov ga niso hoteli dat, dokler je bil še živ, ker so vedeli, da bi se vršila večja slovesnost pri pogrebu. Ne vem, kolikokrat je morala iti žena in brat Jožko na kvesturo prosit, da so ga oblekli. Komaj v četrtek opoldne so ga dali v trugo in oblekli. Nazadnje so jih vprašali, če vedo, kdo ga je umoril. Ob taki žalosti dajo človeku še en udarec. Njegov pogreb se je na čuden način izvršil. Druge ljudi peljejo na dan pogreba iz bolnišnice na pokopališče. Njega pa so kvesturini vzeli v kasonu in v rjuhi in ga peljali po šempeterski cesti po polju na pokopališče, ga dali v kapelo, zaklenili in stražili. Popoldne se je zbralo dosti ljudi na pokopališču. Mislili so, da bo pogreb. Prej so rekli, da

bo ob 9. zjutraj, potem da bo ob treh, nazadnje je bil v petek zjutraj od sedmih. Vse so mešali zaradi ljudi, ob pogrebu so stražili špalir orožniki in vojaki, da so ga nesli tisti, ki so z njim pili olje. Osem vencev je imel. Nosile so jih same ženske, moških niso pustili zraven... Kaj velja to, da ima revež častno stražo pri grobu. Od ure, ko so ga zakopali, ga še vedno stražita dva orožnika. Vse ljudstvo se zgraža nad takim zločinom... Ivan moj, bolje da si tam doli, da nič ne vidiš in ne slišiš. Bog nam pomagaj in nas krepčaj v teh težkih časih.«

Bricu so znižali kazen na 3 leta in ker je bil takrat sklenjen sporazum Ciano-Stojadinović, so kmalu izpustili politične jetnike. Ko se je Ivo vrnil domov, se je posvetil kmetiji, družini in vzgoji otrok. Poz-

Ivo Bric v internaciji

Križ, kjer je bil ubit
2. junija 1943

neje sta se mu rodili še dve deklici. Ko se je rodila šesta, je pisal sestri v Falconaro, kjer je bil njen mož železničar: »Bog nas je obdaril s šestim otrokom-punčko. Vsi smo veseli in smo Bogu hvaležni, da je vse v redu. Krstili jo bomo na ime Ivica-Frančiška.«

Bric je moral še enkrat okusiti konfiscacijo in sicer leta 1941, ko je Italija napadla Jugoslavijo. Poslali so ga v Pisticci z oznako »slovenski iredentist«, a je ostal le nekaj tednov. Budno je zasledoval vsa poročila, ki so prihajala iz Ljubljanske pokrajine. Ob nastanku OF je takoj spoznal, da se za tem gibanjem skriva komunizem. Poznal je papeževo okrožnico o komunizmu, v kateri je bilo jasno povedano, kaj je komunizem in kaj komunizem prinaša. Ker se je boril proti fašistični diktaturi, ni maral, da bi prišli pod novo, še hujšo diktaturo.

Odklanjal je sodelovanje z OF, čeprav so ga vabili. Vedeli so, da ima vpliv in bi z njim veliko pridobili. Ostal je pri svojem in opozarjal ljudi, naj ne nasedajo. Zato so ga razglasili za sovražnika in nekdo je nad njim izrekel smrtno obsodbo. Okrog njegove hiše so se motale zlovešče postave in prisluškovale pogovorom. Vedeli so za načrte njegovega dela.

Zato so ga dne 2. junija 1943 čakali na Berišču pod Gradiščem, kamor je šel ko-

sit travo s 15 letnim sinom Brankom in 12 letnim Bogdanom. Komaj je pokosil prvo vrsto, sta stopila iz gozda dva mladoletna fanta-domačina s puškama v rokah. Zahtevala sta, naj gre z njima v gozd, kjer ga čaka njihov komandir. Mirno je odgovoril, da se od tam ne premakne nikamor. Fanta sta dvignila puške in ga ustrelila v glavo. Z oselnikom na hrbtu je padel na tla mrtev. Naslednji dan so ga pokopali. Žena je ostala sama s sedmimi otroki. Najmlajša Boženka je imela komaj tri mesece. Nad družino je padla črna senca »izdajstva«, ker oče ni maral »sovjetske republike«.

IVAN TAVČAR

Vzpon

*Z enim samim korakom
sem danes premeril
neizmerno razdaljo
tisočero pretakajočih
svetlobnih se let
in se usločil
na robu veselja -
srebrna kaplja
poveljčane zarje
razpete
na vijoličastem odru
Brezčasja.*

Ob 50. letnici smrti dr. Janka Kralja

27. decembra 1994 bo minilo 50 let, ko je v Rimu v svojih najboljših letih umrl slovenski in primorski politik, družbeni in narodni delavec dr. Janko Kralj. Rodil se je v Dornberku v Vipavski dolini 18. avgusta 1898, šolo obiskoval v Gorici, nato je študiral pravo v Gradcu, Zagrebu, Ljubljani in Padovi, kjer je 1925. doktoriral.

V Ljubljani se je aktivno vključil v tedanje katoliško gibanje. Pripadal je t.i. križarski generaciji, (po reviji Križ na gori), ki je tedaj mladini utirala nova pota v duhovnem in družbenem življenju. Zlasti se je zanimal za socialno vprašanje in njegovo reševanje v luči krščanskega socialnega nauka.

Po vrnitvi v Gorico (1921) se je posvetil narodnoobrambnemu delu v okviru primorskega krščansko-socialnega gibanja. V težkih časih fašizma je bil nekaj let urednik izdaj Goriške Mohorjeve družbe. Leta 1928 je bil konfiniran na otok Lipari. Po odhodu dr. Besednjaka v tujino je prevzel vodstvo podtalnega katoliškega gibanja. Posvetil se je predvsem nevidnemu, a težavnemu delu na terenu, in to v času najhujšega fašističnega terorja. Skrbel je, da je s pomočjo zaupnikov organizacijska mreža ostala neokrnjena, obnem pa je pri civilnih in cerkvenih oblasteh s spomenicami in intervencijami posredoval v številnih potrebah, v katerih so se nanj obračali Slovenci iz mesta in s podeželja, med njimi zlasti veliko duhovnikov.

Odločno se je Kralj opredelil tudi proti marksistični ideologiji. Med vojno je bil nasprotnik OF, ker je v njej videl organizacijo, kateri gre bolj za komunistično revolucijo kot pa za resnično osvoboditev. Po 8.9.1943 se je umaknil v Rim. Tu je navezal stike z Angleži in Američani ter se zavzemal za slovenskost in demokratič-

nost Primorske. V teh naporih ga je okoli božiča 1944 prehitela smrt. Zapustil je ženo in štiri otroke, ki so kasneje odšli v argentinsko diasporo.

Kraljevo delo do danes ni doživelo pravične ocene in ovrednotenja. Za to je več razlogov, v prvi vrsti izginotje arhivskega gradiva, pa tudi povojne politične razmere, ki so krivično ožigosale vse nasprotnike revolucije. Pričakovati je, da se bodo po tolikih in v novih razmerah stvari vendarle začele spreminjati.

Ob priliki omenjene obletnice ponatisujemo članek, ki ga je Janko Kralj objavil leta 1928 v ljubljanski reviji »Križ« (1928, 5, 81-82). Članek z naslovom *O pridi, Duh stvariteljni* dokazuje, da dr. Kralj ni bil samo pragmatik in aktivist, ampak globoko veren in duhovno občutljiv človek. Morda lahko vsebino članka še dodatno osvetli podatek, da je bil med Kraljevimi najlubšimi avtorji ruski krščanski filozof in mistik Vladimir Solovjev.

O PRIDI, DUH STVARITELJNI!

V naših dušah se je vzbudil svet nemir, ki nas žene bližje, bližje k Bogu in plaho stopamo naprej po novih stezah.

V tej duhovni samoti so nam zazveneli na uho zmedeni glasovi svarilcev. Saj niso sami zagrenjeni nasprotniki in ne hvallivci starih cest, ne, med njimi čujemo tudi glasove svetih, ki se ljubeče bojijo, da bi se naše duše ujele in umrle daleč od hiše Očetove, od cerkve.

Prav je in se spodobi, da ne gremo naprej brez porazmisleka in opomnje, zakaj vedeti moramo, da nosimo visoko odgovornost, ko odpiramo stezo za cele katoliške rodove, ki bodo šli za nami. Postojmo za hip, dvignimo obličje k zvezdam in prosimo:

Janko Kralj

O pridi, Duh stvariteljni!

Ustvari v nas čistost občestvenega mišljenja: da bomo vsi bratje in sestre križarske družine stremeli vedno in izključno za tem, da, tesno oslonjeni ob občestvo cerkve, svobodno rastemo po tvojem navdihnjenju. Ustvari v nas resničnost mišljenja: da bomo zapolnili prepad med besedo in dejanjem, med spoznanjem in voljo, in se bomo v plamenem dihu tvojem prelili v enovite osebnosti in bomo pričali o resnici z novim slogom krščanskega življenja. Ustvari v nas moč, da bomo z jasnimi očmi in vrdrim zaupanjem nosili v sebi široki svet polaritet, objektivno normo religije in subjektivno življenje iz nje, križ in radost, krhko snovnost zemlje in angelski polet duše, neizprosno borbenost in neizčrpno usmiljenje, ves vseobsežni »katoliški« svet vrednot, ki jih ti uredi v nas v enovit organizem.

O pridi Duh stvariteljni - posodo marmorno razbij!

Zakaj sodobno krščansko dušo oklepa zemeljska okamenina. Plast za plastjo je zrastle v teku stoletij: preživele plasti oblik, zamrle nraštvene ocenitve, ki so bolj izraz socialnih potreb velikokmečkega in malomeščanskega stanu pa se isto-

vetijo z nraštvenimi zakoni, formalizem verskega udejtstvanja, - vse to in še mnogo drugega je okamenelo v posodi, v kateri ječi mlada krščanska duša.

Ti Duh neizmerne in vendar določene svobode, ti milostni prerojevavec, ki oblike presnuješ, objektivno jedro pa ohranjuješ, odpri to ječo nam in milijonom drugih duš, da vera ne bo več breme in dolžnost, ampak naše osvobojenje, ki pretvarja ves tragos življenja v večno radost, za kar je tudi umrl Jezus.

In osvobodena duša bo zletela iz ječe kakor golob in bo molila svojega Boga:

V božji cerkvi, ki ji ne bo le pravna organizacija vladajočih in podložnih, delivcev in prejemajočih, ampak ljubezensko občestvo, ki je Kristus sam, razvijajoč se s svojimi udi trpeč in veseleč se z njimi.

V naravi, ki jo duša z ljubavjo objema in raste ob njeni lepoti, pa se tudi vedno bolj zaveda svojih kraljevskih odlik, ko posluša ječanje neodrešene narave.

V zakonu, zakramentu ljubezni in trpljenja, ki si ga podelujeta mož in žena, enota v dveh pred obličjem božjim.

V političnem življenju, ko bo v osvobojenem, po Duhu prešinjenem človeku ugasnilo poželenje po oblasti in politično delo mu je le služba božja v okviru velikega občestva.

V gospodarstvu, ko bo meril in tehtal vrednote v duhu občestvene ljubezni, kakor oskrbnik, ki mora za vsako zrno dati odgovor večnemu Gospodarju.

V življenju narodov, ko bo osvobodeni otrok božji objel v svojem srcu vse narode - in se bo boril v sebi, s svojimi in z drugimi za to, da se evangeljska misel ljubezni v vsem obsegu tudi tu uresniči.

Tako naj raste pod tvojim plamenem dihom katoliški, vso hijerarhijo vrednot in ves kozmos polaritet obsegajoči človek, in po njem prenovi obličje te stare, razpadajoče zemlje.

O pridi Duh stvariteljni — posodo marmorno razbij — v plamenu svojem nas užgi!

Gorica, na velikonočno nedeljo 1928.

V spomin na A. Resa

Ob 100-letnici rojstva

ŠTIRI RESOVA PISMA ŠČEKU

Alojzij Res (r. 1. julija 1893 - u. 17. maja 1936) in Virgil Šček (r. 1. januarja 1889 - u. 6. julija 1948) sta se spoznala v bogoslovju v Gorici. Res je vstopil leta 1912, Šček pa dve leti pred njim. Postala sta prijatelja in to prijateljstvo sta gojila tudi v kasnejših letih, ko ju je življenje, sicer postavilo v dve različni stvarnosti.

Alojzij Res se ni dal nikoli posvetiti, vstopil pa je kot tretjerednik v »Frančiškovo družino«. Poznamo ga kot književnika in univerzitetnega predavatelja ter posredovalca med slovensko in italijansko kulturo, še zlasti po svojem drugem prihodu v Firence leta 1921 in nato v Benetkah, kjer je leta 1923 začel predavati na tedanjem Višjem kraljevem inštitutu za gospodarske in trgovinske vede in kamor se je iz Firenc dokončno preselil konec leta 1925.

S posredovanjem med slovensko in italijansko kulturo je začel leta 1921, ko je ob Dantejevi 600-letnici uredil dva zbornika, slovenskega in italijanskega, zbral odlične sodelavce obeh narodov. Zbornik o Danetju v slovenščini je izšel leta 1921 v Ljubljani, dve leti kasneje pa v italijanščini v Gorici. To je bil le veliki uvod v njegovo kasnejše delo.

Virgil Šček pa je bil leta 1914 posvečen v duhovnika, služboval je pri Sv. Ivanu in pri sv. Antonu starem v Trstu ter ob koncu vojne v Lokvi. Postal je nato tajnik duhovniške stanovske organizacije Zbora svečnikov sv. Pavla in po želji samih duhovnikov sprejel kandidaturu za državnoborske volitve ter bil 15.5.1921 izvoljen za poslanca 26. zakonodajne do-

be v rimskem parlamentu. Za državnoborske volitve leta 1924 pa ni več kandidiral, ostal je v Gorici in deloval v okviru Katoliškega tiskovnega društva, duhovniške stanovske organizacije in Politične stranke Edinost, oziroma bil aktiven v krščansko-socialni skupini na Goriškem. Leta 1927 ga je nadškof Sedej pod kaznijo suspenzije odslovil iz Gorice. Ščeku in drugim duhovnikom sicer ni bilo razumljivo zakaj in so dokazovali, da so ga pri nadškofu oblatili tržaški liberalni krogi, vendar to ni pomagalo in Šček se je vrnil v matično tržaško škofijo. Škof Fogar ga je poslal v Avber, kjer je ostal do leta 1940 in to malo kraško župnijo močno duhovno in kulturno obogatil.

Kakšna je bila življenjska usoda teh dveh osebnosti v kasnejših letih nas podrobneje ne zanima, še zlasti ne, ker je Šček prijatelja Resa za dobrih deset let preživel. Zanimivo pa je, da v Paberkih, štirinajstih zvezkih najrazličnejših Ščekovih zapisov, srečamo Resovo ime kar v nekaj primerih. Tako v 6. zvezku, na str. 23, v dnevniškem zapisku iz bogoslovnih let piše, kako je Lojze Res imel v akademiji predavanje na temo: »Duhovnik in umetnost«. Šček pripiše, da je bilo predavanje po vsebini prav dobro in »za nas zelo potrebno«. V istem zvezku pa v drugem dnevniškem zapisu, ki gre od str. 66 od 68, Šček poroča, kako je jeseni leta 1915, ko so bili njegovi starši v begunstvu na Štajerskem, hotel obiskati družinsko hišo v Gorici v ul. Brolo in je ugotovil, da je močno poškodovana ter da v njej živijo drugi ljudje.

Obiskal pa je tudi Alojzijevišče, ki je bi-

lo še bolj obstreljeno in v njem je našel Alojzija Resa, ter kako sta zvečer iz Alojzijevišča opazovala, kako Italijani ponoči napadajo Kalvarijo nad Podgoro. Naj dodamo, da je bil Res nekakšen vojni dopisnik, ki je napisal in izdal kroniko o prvih vojnih dneh na Goriškem z naslovom »Ob Soči«. Ta publikacija je vzbudila med bralci veliko pozornost in je doživela tudi ponatis.

Kmalu nato pa je Alojzij Res bil skupaj z drugimi goriškimi bogoslovci v samostanu v Stični, kamor se je goriško bogoslovje umaknilo zaradi bližnje fronte. V Paberkih 11, str. 162 priča o tem prepis krajšega pisma, ki ga Res pošilja Ščeku in kaže na njegovo počutje.

Dragi moj!

Poizkusil bom vse, uglobil, kolikor bo v moji moči, potem pa naj se zgodi volja božja. Le v Njega imam zaupanje, zato sem miren in močan. Memento mei!

Ali so Tvoji že prišli v Trst? Veselim se s Teboj, zopet med ljubečimi in ljubljenskimi. In spomni se me večkrat, ki sem sam in daleč proč od mojih dragih!

Iskreno mi pozdravi vse Tvoje in ostani moj prijatelj.

Lojze

Stična, 16.12.1915

Medtem so Ščekovi starši prišli v Trst in bili pri sinu, saj se v Gorico niso mogli vrniti.

V istem zvezku Paberkov, le dve strani po prejšnjem pismu, je Šček prepisal besedilo dopisnice, ki mu jo je Res poslal iz Stične, 2. marca 1916. Tako piše:

Dragi moj! Iskrena hvala ti za pismo. Stvar bo kmalu v redu. Praznikov komaj čakam, da se človek malo spočije, umiri živce. Gorica je le ena in ne nadomesti mi je nobena stvar. Iskreno pozdravljen.

Tvoji Lojze

Res pa se je tako intenzivno pripravil na posvetitev, da je zbolel na živcih. Kot pravi v pismu Bevku, 27. junija 1916 ki je objavljeno v Zalivu leta 1968 je moral »na izrecen ukaz zdravnikov pustiti vse in preložiti vse na jesen in uživati mir, popolen mir«. Tako je sredi junija 1916 odšel k sestri Gusti poročeni Trebše, v Dolino, kjer je bivala, ko je bila učiteljica v Boljuncu. Res je kmalu okreval in enkrat septembra obiskal tudi Ščeka, ki je takrat služboval pri Sv. Ivanu v Trstu. Šček na kratko v Paberkih 3, na str. 211 poroča o tem obisku. Pri tem ne navaja vsebine pogovorov, ampak le, da ga je tudi spovedal in pospremil čez Lonjer do Ricmanj.

ZSKP iz Gorice
je ob 40-letnici smrti
skladatelja
Vinka Vodopivca
uprizorila spevoigrro
Srce in denar

V Paberkih je nato še nekajkrat omenjeno Resovo ime, v glavnem gre za indirektne navedbe v pismih drugih ljudi.

V Ščekovi zapuščini, ki jo hrani Pokrajinski arhiv v Kopru, pa smo našli lastno-ročno pisano Resovo pismo Ščeku iz Firenc, z dne 29.11.1921. Pismo razkriva razmere, v katerih je živel in kako je gledal na razmere v domovini. Gre za pravi kulturni program Alojzija Resa:

Firenze, 29.11.1921

Dragi moj Gildo!

Tvoj karto sem prejel z radostjo, kakor da bi mi pisal najljubši brat.

Žal mi je bilo, da si odšel, zakaj vreme je postalo tako lepo - ni meglice na nebu - in sonce tako toplo, kakor spomladanske dni. Pišeš, da ne moreš zabiti sv. Frančiška vrh Fiesole. Kaj bi čutil danes v tej luči, ki lije v široki reki z neba na gričevje, na to staro mesto, na drevesa, ki gore v tajnem ognju? Sedel bi rad s Teboj visoko kje na vrhu pod okriljem starih zidov, ki govore tako silno govorico duha.

In vendar so dnevi, ko te lepote ne vidim in sem neobčutljiv za vse. Vse moje misli, vsa moja čustva se vračajo tja gori k narodu, ki trpi, ki ga ljubim bolj od rodne matere. V tistih trenutkih bi s ponosno kretnjo zamenjal Palazzo Vecchio z gorsko bajto in ta paradiž za puščobo Krasa. Vsa moja notranjost se oklene srca ljudstva in vse moje želje se strnejo v eno samo: pomagati mu z vsemi močmi, ki jih zmorem, pokazati in dokazati svetu, da ni tako revež na lepotah srca in uma, kakor mislijo ponosni tujci, da je ustvaril dela, ki odkrivajo neznane lepote ne samo nam, ampak vsem! In ko se moje misli ogrejejo ob srcu ljudstva, ki me je rodilo, ko se napijem iz tajnih narodovih žil moči in ljubezni in poguma, se vračam k delu pomlajen, ne čutim več osamelosti, ki me kljub vsem prijateljstvom vedno obdaja; vidim le eno: pretrpeti vse, storiti vse, kar le morem za to moje ljudstvo, ki sem mu toliko dolžan.

In zdelo se ti bo čudno: bila je to prva

misel, ki me je približala Dini - čustvo je prišlo pozneje. Moj namen je počasi jo prikleniti v moj duševni krog, porabiti njene zmožnosti za cilje kulture, ki jim živim. Že zdaj prevajava skupno slov. članke in mi je njena pomoč dragocena. Za pozneje bi pripravil prevode najboljših naših del in jih (poskusil) preko italijanščine podat kulturnemu svetu. Enega si je gotova, da se mora priučiti slovenščine popolnoma, da bom z njo le slovenski govoril in da bova pozneje rabila laščino le pri delu in v družbi drugih Lahov. To je predpogoj vsega. Tako jasno se zaveda tega, tako močno voljo čuti v meni, da ne dvomi niti trenutek o tem, da bi pretrgal vse, kakor hitro bi ga ne bila voljna izpolniti.

Zavedava se vseh težkoč oba. A dozdej nisem obupal niti trenutek in ko zjutraj pozdravim Boga, je moja prva prošnja, naj mi da moči in poguma, da premagam vse ovire. Pot ni lahka, pljunili bodo name, a odgovoril bom z delom, da so se motili.

Shrani te moje besede zase, bodi mi pristrčen prijatelj kot doslej, bodi mi brat tudi v hipih bridkosti, kakor Te moja misel spremlja vsepovsod.

Tvoj Gigi

Zanimivo je, da smo v Paberkih našli le eno daljše Resovo pismo Ščeku in sicer z dne 8. aprila 1925, ki je v prepisu ohranjeno v 5. zvezku, na str. 212 - 215. Od zgoraj objavljenega pisma so minila štiri leta. Res se je medtem (20. aprila 1924) poročil z Dino Piacenti iz Milana, o kateri piše že v prejšnjem pismu. Spoznal jo je na univerzi v Firencah in pismo, ki sledi priča o globoki ljubezni in tudi delovni uglašenosti zakoncev Res.

Firenze, 8.IV.1925

Dragi moj!

Takoj ko sem prejel Tvoje pismo, ki sem ga bil silno vesel, sem se namenil pisati Ti na dolgo in široko. A prišli so obiski, prišle so neprijetne vesti od doma, treba je bilo hitro delati in tako sem odlašal do danes.

Prav imaš Gildo moj, odgovoril Ti nisem na eno pismo, ki sem ga prejel pred letom dni ob priliki moje poroke. A kako sem mogel odgovoriti na Tvoje bratovske besede v medenih tednih? Kje dobiš mlado-poročenca pod soncem, ki bi v tistih dneh pisal kaj drugega kot razglednice? A danes, ko je preteklo leto dni mojega novega življenja, Ti morem in smem z večjo upravičenostjo odgovoriti na Tvoje vrste, v katerih sta bila skrb in strah in gorko čustvo dragega prijatelja. V par besedah Ti povem vse: Gigi je v svoji sreči, neskajeni, tihi sreči ostal zvest sebi, zvest najdražjemu in s podvojenimi močmi in s podvojeno ljubeznijo deluje za isti cilj, kakor njegovi prijatelji. Daleč od njih, a vedno pri njih z mislijo in srcem. S tem sem Ti povedal: priti bi moral k meni, v mojo študentsko sobo, pogledati bi moral v moje oči in mojo dušo; ozreti bi se moral po moji delavnici - in stisnil bi mi obe roki, videč, kako sem v svoji samoti in revščini neizmerno bogat.

Ko je bil Dostojevski v Sibiriji in je tupatam prejel na skrivaj kak list, ga je prebral v dušku vsega, od prve črke pa do zadnjih oglasov. In ko prejem liste (večkrat 14 dni stare), naše in nasprotno, tedaj imam praznih: pri mizi obsedim dokler ne preberem vseh, dokler nisem poučen, kaj se dela na vseh poljih, kako žive naša društva, da, še celo gospodarske reči berem sedaj, ko jih nikoli pogledal nisem. Jože Rustja mi je poslal vaše Mohorjeve knjige - takrat so mi od veselja in ponosa roke trepetale, ko sem obračal list za listom. Kdaj smo živeli tako polno? Pod težko pestjo s tako žetvijo! Preglej našo zgodovino v zadnjem stoletju, pa boš videl! In da bi obnemogli? In grem po Slovanskem nabrežju, ki je videlo našo fizično in duševno sužnost, in zagledam v luki Velega Jožeta, ki mi mežika ino maha z roko.

Izgovoril bi se rad. Pa ni nobenega k meni, tudi tedaj ne, ko gre njih pot mimo moje hiše. Bertotu sem pisal, poslal naslov in mu rekel, naj se ob povratku oglasi. A ga ni bilo. Jaz pa se ne morem zganiti nika-

mor, sedaj ne, komaj v počitnicah, ko pojedem na Sveto goro in se zahvalim Materi za vse dobro, ki ga je storila ljudstvu mojemu in moji družini. Zakaj, če je bilo čiste radosti do zvrhane mere, je bilo trpljenja do pelina. Koncem novembra mi je žena zgubila živ plod, 4 mesecev star, in krstili so ga za Ivana. Koliko sem tiste dni pretrpel daleč od nje, zakaj ona je bila tu, a jaz v Benetkah, sam Bog ve.

A tudi to je minilo. Zdrava sva. Zasluživa oba toliko, da se preživiva in v delu najdeva blagoslov in uteho. Na jesen upava dobiti stanovanje in tedaj mi svojega obiska na smeš odreči.

Kako je z mamo? Ali se še spominjaš najinih pomenkov v tržaški kuhinji? In očetu še pride misel in spomin na g. »dekana« Resa, ki ga je tolikokrat skregal in ga kljub temu rad imel! Od Fride nisem prejel nobenih vesti, le čul sem, da je v Dolini, ki je lep kraj, a ima strupeno ozračje.

Kaj pa naši borci? Ali nima Jože nov »družinski dogodek«? Kdaj boste oženili Besednjaka? Če dobi tako ženo kot sem jo jaz, revno, a zlata vredno, naj se le takoj poroči: ne bo mu žal! Kaj pa Rustja? Reci mu naj se požuri, sicer ga prehitim!

Toplo, toplo mi pozdravi vse Tvoje in vse prijatelje in znance!

Tvoj

Alojzij Res (Gigi)

Kdaj pridete na obisk?

Čakava Vas: pozdrav Dina Resova

Alojzija Resa imenuje Šček v svojih Pabirskih samo še enkrat in sicer v 10. zvezku, na straneh 233-234, ko opisuje, kako je povabil slikarja Toneta Kralja v Avber, kjer je slikal cerkev in kako so Kraljeve ekspresionistične slikarije motile številne ljudi ter je tudi dnevnik Edinost napadel Kraljevo delo. Nadškof Sedej je celo prepovedal, da bi Kralj še naprej slikal po cerkvah. Takrat je Šček stopil v bran umetnosti Toneta Kralja. Pridobil je, kot pravi v navedenem odlomku, dr. Lojzeta Resa iz Benetk, ki je šel v Trst k liberalcem in jim očital, da vodijo boj proti Kralju, ki je prvi Slovenec, ki slika naše cerkve,

ki slika po cerkvah Sv. Cirila in Metoda, v dobi najhujšega pregajanja našega narodnega življa v Italiji.

»Zmagal sem. Tone Kralj je začel brez ovir slikati,« pravi Šček.

Objavljena Resova pisma bi mogoče

zahtevala dodatnih pojasnil, a menim, da bi jim opombe in pripombe odvzele neposrednost in globino ter jih prikrajšale za sporočilo, ki se odraža iz tega pisanja. Prav je, da se ob njih s spoštovanjem zamislimo.

Miklavževanje '92 na sedežu »Jadro« v Ronkah

Anton Jobst ob stoletnici rojstva

Prav je, da se v jubilejnem letu rojstva Antona Jobsta spomnimo tudi v Koledarju Goriške Mohorjeve družbe. Tudi on je bil pripadnik manjšine, rojen 12. septembra 1894 na Brdu pri Šmohorju v Ziljski dolini na Koroškem. Njegove skladbe so razširjene tudi po Primorskem. S svojimi skladbami je v tridesetih letih sodeloval pri znamenitih cerkvenih pesmaricah GMD in komponiral besedila Goričanov, Terčelja, Staniča, Tonklija. Njegove orgelske skladbe je objavljala ugledna italijanska revija "I maestri dell'organo", ki smo jo na Goriškem uporabljali in so nam bili prispevki slovenskih avtorjev v ponos.

Glasbeno pot je Jobst začel pri očetu, organistu v domači vasi, ki mu je bil prvi učitelj glasbe. Komaj šestnajstleten je bil sprejet na orglarsko šolo v Ljubljani, ki jo je vodil skladatelj, organist in glasbeni pedagog Stanko Premrl.

Ta je svoje obširno znanje posređoval učencem orglarske šole, iz katere so izšli dobri organisti, pevovodje in tudi skladatelji.

Šolo je končal z odliko in že z osemnajstim letom dobil mesto organista v Žireh na Gorenjskem. Tu je ostal do smrti 11. julija 1981, razen premora med prvo svetovno vojno, ko je bil v italijanskem ujetništvu in med drugo vojno in nekaj časa po njej, ko se je mudil doma na Koroškem, torej celih 69 let. Zato je razumljivo, da je svoje umske sposobnosti in srčne vrline posvetil predvsem cerkveni glasbi, ki jo je vneto gojil in študiral vse življenje. V slovenski glasbi je Jobst značilen pojav, samorastnik, ki je šel svojo pot, predvsem v harmoniji in harmonskem postopku. Njegov slog označujejo goste disonance, hitre modulacije, kromatika, včasih na škodo oblike, kar so mu nekateri očitali zlasti pri starejših skladbah;

pri novejših je bolj jasen in prozoren. In vedno teži za polnim zvokom, ko gre za enoglasno petje, ki ga dopolni s krepko orgelsko spremljavo, pa tudi ko gre za zbor, ki ga podpre s spremljavo ali mu doda pedal ali kak vmesni ton instrumenta. Pogosto začenja pesem s solo ali enoglasnim petjem, čemur sledi zbor. Tipična v tem oziru je *Ozri, srce, se na gorje*, ki jo je vodstvo GMD vključilo v svoje cerkvene pesmarice in jo omenjam, ker sem se preko nje prvič seznanil z Jobstovo umetnostjo. Po uvodni melodiji v basu sledi jo štiri - in petglasni zbor v Es duru in za njim z začetnim tenutom širok ff v c molu. Pesem se konča s hitrim in krepkim sklepom.

Iz prvih let svojega zborovodskega dela se spominjam tudi lepe postne, ki je prejšnji po gradnji podobna, *Tvoje čem trpljenje peti*, iz zbirke Pet postnih pesmi. Začenja jo alt z lagodno melodijo z značilno spremno orgelsko igro v f molu in nadaljuje peteroglasni zbor s podvojenim sopranskim glasom v izredno razgibani dinamiki in agogiki do širokega in poudarjenega enoglasja s sklepom v Fis duru.

Fr. Kimovec tako definira Jobstov slog: »Jobst ima čut za drobno lepoto, miniaturne reči ga mikajo, tako da so njegove skladbe predvsem drobni mozaiki, sestavljeni iz pestro barvanih harmoničnih kamenčkov. Tej mozaični harmonični strukturi je podrejeno vse drugo, tudi melodična črta se po njej ravna.« Vrednost Jobstovih kompozicij dokazuje dejstvo, da so jih objavljale glavne slovenske glasbene revije, kot so Cerkveni glasbenik, Zbori, Pevec, Vestnik prosvetnih zvez, Nova muzika, Grlica, ocenjevali pa eminentni glasbeniki: Premrl, Prelovec, Dolinar, Kimovec, Klemenčič, Tomc. Najpogosteje je poročal o Jobstovem delovanju S.

Premrl, ki je spremljal svojega bivšega učenca na njegovi umetniški poti in je v Koporčevem intervjuju priznal, da je v harmonijah šel dalje od samega učitelja.

Seveda je razlika med prvo Mašno, ki mu jo je priočil CG že 1.1912, in zbirko Kraljica miru iz 1.1940, ki je žela pohvalo samega Tomca, da je slog umirjen, jassen in se glede na harmonična sredstva drži pravih meja. Moti ga le podobnost nekaterih pesmi z drugimi znanimi. Toda menim, da se pozoren pevovodja temu lahko izogne, ker ima na razpolago veliko materiala. Jobst je namreč obogatil slovensko cerkveno zborovsko literaturo s številnimi mašnjimi, božičnimi, postnimi, velikonočnimi, Marijinimi, evharističnimi, priložnostnimi pesmimi. Objavljal je posamezne pesmi in zbirke, v glavnem za mešani zbor. Zložil je tudi tri maše. Prva, *Bog, na svoj se rod ozri*, z podnaslovom: *Kratka in lahka slovenska maša za mešani zbor in orgle*, ki jo je natisnil CG 1936. leta, je po oceni uredništva revije ena najbolj uspešnih slovenskih maš. Druga njegova slovenska maša je izšla 1.1959. Tretjo Slovensko mašo za zbor in orgle na obredno besedilo je izdal 1.1968. S tem se je pridružil skladateljem, ki so pisali po reformah drugega vatikanskega koncila, ki je, kar je za nas posebno važno, uvedel v bogoslužje narodne jezike in tako izpolnil davne želje naših ljudi.

Poleg vokalne cerkvene glasbe je pisal tudi orgelsko glasbo, ki je izhajala v reviji »I maestri dell'organo« in v založbi Društva slovenskih skladateljev. S tem je pomnožil neveliko število skladateljev, ki so na Slovenskem pisali za orgle in so bili po večini tudi dobri organisti, n.pr. Premrl, Ocvirk, Hladnik, Železnik, Fajgelj. A Jobst je pisal tudi posvetne skladbe, ki so izhajale v navedenih glasbenih revijah. Skrbni zbiralec podatkov o slovenskih cerkvenih skladateljih Stanko Trobina piše, da je bil tudi učitelj glasbe na raznih šolah, vodja orkestrov in godb; da je nastopal na raznih proslavah, predvsem z moškim in mladinskim zborom. Toda njegova velika skrb je bilo delo s

cerkvenim zborom, ki ga je vneto opravljajal, da je mogel poleg rednega petja v cerkvi pripraviti tudi več koncertnih nastopov.

Zanimiv je njegov pogled na zborovodsko delo in cerkveno petje. V Vestniku prosvetnih zvez iz 1.1929 piše, da zborovodja mora imeti zadostno izobrazbo v pevski in glasbeni vedi. »Dober pevovodja je steber zbora. Z njegovo osebnostjo in zmožnostjo zbor stoji in pade«. Zato se mora pevovodja stalno izobraževati, vsak dan vaditi in učiti. V dopisu v CG leta 1930 piše o šibkosti cerkvenih zborov na deželi. Kriv je odnos, ki ga imajo do cerkvenega petja, zlasti mlajši, kakor da ge za nekaj in manj vrednega, poniževalnega.

»Ali ne bi moralo biti iz kulturnega stališča ravno narobe? Ali ni ravno cerkev kraj, kjer smo vsi enaki? In ali ni, če hočete, cerkev najlepša dvorana z instrumentom, ki ga nimate nikjer!« Dober in številen zbor bi bil lahko v ponos faranov in občanov.

Ob 80-letnici, leta 1974, ga je papež Pavel VI. odlikoval za dolgoletno delo na področju cerkvene glasbe in zadevni dokument je med slovesno mašo v nedeljo, 29. septembra, prebral in slavljencu izročil ljubljanski nadškof Jože Pogačnik.

VLADIMIR KOS

Morda nas je sram, da smo lačni

Daj mi besed, da razpredem poém,
ki je Hostija Živa, vsa živa po Njem!
Daj mi besed, ki lahkó zažaré,
da se hiša, kjer biva, v Nebesa odpre.

Tak je med nami, kot raj Ga ima.
Vsemogočen, Ljubeč, in Skrivnost
[brez mejá.

Ve, kaj je v nas: da okušamo glad,
da bi kdo nas imel brezpogojno res rad.

Véendar - zakaj se Ga mnogi bojé?
Blagoslavlja. Ne jemlje. Ne trga. Ne stre.
Vabi. Ne sili. Ponuja nam čast,
tisto pravo, ki tli iz srca in je last.

Manj znani Gregorčič

Ob 150-letnici pesnikovega rojstva

Simon Gregorčič ima v slovenski književnosti posebno mesto. Po več ko sto letih se nam morda zdi njegova poezija tu in tam zastarela, kot celota pa je vendarle ohranila svojo žlahtnost in duhovno svežino. Njena moč je predvsem v tem, da prihaja iz pesnikovega srca, da izraža njegove misli in čustva neposredno, v pesniškem jeziku, ki ga odlikujeta preprostost in izredna muzikalnost, zdaj v slogu ljudske pesmi, zdaj v izvirnem, osebnem slogu, ki je izraz pesnikove nenavadne občutljivosti in njegovega literarnega okusa. Zaradi teh značilnosti je Gregorčičeva poezija prodrla v široke ljudske plasti in jih čustveno osvojila. Slovenski človek je v njej odkrival svojo individualno usodo in usodo svojega naroda. Gregorčičeva pesem je postala ljudska v najplemenitejšem pomenu besede, Gregorčič sam pa eden najbolj priljubljenih slovenskih pesnikov. Da to ni veljalo samo za njegov čas, dokazuje tudi dejstvo, da njegove pesmi na poseben način oživijo v težkih trenutkih slovenske zgodovine.

Gregorčič je splošno znan po svojih pesmih, manj znane pa so njegove prepesnitve in proza. Gregorčičevo Zbrano delo, ki ga je uredil France Koblar in je izhajalo v letih 1947-1951, obsega štiri knjige: v prvih dveh je objavljen pesniški opus, v tretji prepesnitve, proza in korespondenca od 1874 do 1884, v četrti pa korespondenca od 1885 do 1906.

Prozni spisi so maloštevilni in so večidel priložnostni. Koblar je na prvo mesto uvrstil šaljivo zgodbo **Govoreči bankovec** iz leta 1872. Napisana je bila za kobariško čitalnico in je imela zabavno-poučni namen. V živahnem, realistično satiričnem opisu avtor slika človeške slabosti,

smešnosti in neumnosti, kakor je sam zapisal ob koncu zgodbe. Na svojih popotovanjih po svetu naokrog vidi bankovec mnogo ljudi, »a več sleparjev ko poštenjakov, več neumnikov ko pametnikov«. Po tej zgodbi je dobil naslov izbor slovenskih humoresk, ki je izšel pri Goriški Mohorjevi družbi leta 1976.

Gregorčič je napisal življenjepis dveh prijateljev, in sicer pesnika Josipa Pagliaruzzija-Krilana in pisatelja Frana Erjavca ob njuni smrti. Prvega opisuje kot pesnika, čigar smrt »ni pretresla samo src bližnjih mu sorodnikov, prijateljev in znancev po Goriškem, temveč vsakega prijatelja in poznatelja poezije po širni domovini slovenski«. Znatno daljši in izčrpnjši je življenjepis Frana Erjavca s podnaslovom **Življenjepisne črtice**. Gregorčič se spominja, da je Erjavčev prihod v sončno Gorico leta 1871 razveselil vse prijatelje slovenskega slovstva in napredka: »vedeli smo, da dobimo z Erjavcem veliko oslombo narodnemu življenju na Primorskem«. Obe biografiji je Gregorčič napisal s toplino in kot dober poznavalec, zlasti Erjavčeve pisateljske in človeške podobe.

Med Gregorčičevo prozo zasledimo tudi daljši samoobrambni spis **Človeka nikar**. Gre za odgovor na ostro sodbo, ki jo je Anton Mahnič, tedaj profesor v goriškem bogoslovju in pozneje škof na Krku, izrekel o znani Gregorčičevi pesmi. Hudo prizadeti pesnik — že pred tem je v ciklu pesmi **V obrambo** odgovoril na Mahničovo kritiko te in drugih poezij — se je tokrat po Mahničevem ponovnem nastopu oglasil v prozi. Odgovoril je predvsem na očitke, da v svoji pesmi ukaže Bogu in da je njegova misel o človeškem trpljenju v nasprotju s krščanskim

pojmovanjem. Natanko je razčlenil obtožena mesta ter odločno zavrnil Mahničeva očitanja.

O raznolikosti Gregorčičevih spisov priča politično obarvani članek **Za novo leto**. Nastal je konec 1874., objavljen pa je bil v Glasu januarja 1875. leta. Zadeva propad narodne sloge in idejno ločitev med goriškimi Slovenci, tako v kulturnem kot v političnem pogledu. Gregorčič zavzeto prepričuje rojake, naj se med seboj pomirijo, saj je idejni razdor povzročil že dovolj škode: uničil je dotedanje uspehe, ogrozil prizadevanja za zedinjeno Slovenijo in zapravlil Slovencem politični ugled. Čitalnice so začele propadati, leposlovno delo je zastalo, ljudje so malodušni in zbegani. »Imeli smo tabore, narodne shode pod milim nebom... Vsak tabor je bil tisočglasen, vnebovpijoč protest proti storjenim nam krivicam. Naj pa še sedaj kdo skliče kak tak "meeting", kakršne smo imeli!« Namen njegovih jeremijad, pravi pesnik, ni zdražba, temveč sprava.

Ob omenjenih besedilih je še kratek spis o zaslugah sv. Cirila in Metoda in o slovanskem bogoslužju. Urednik Gregorčičevega Zbranega dela je nekaj manj važnih spisov uvrstil med Dostavke; taki so npr. **Nekatere misli o moškem značaju, Ladja in človek in Govori na slavnosti v Prvačini 1885**. V isti razdelek je postavil prevod iz Ilijade (I. spev) in nekaj pesmi za Rusko antologijo, ki jo je pripravil Ivan Vesel. Med prevedenimi pesmimi so tri Puškinove in ena M.I. Lermontova.

Zanimiva epizoda v Gregorčičevem literarnem snovanju je prepesnjevanje svetopisemskih besedil. Prepesnil je **Psalm 118** (objavljen 1892), svetopisemsko knjigo **Job** (1904), **Spokorne psalme**, ki so izšli delno v Domu in svetu 1944, v celoti pa v Zbranem delu III, in **Jeremijeve žalostinke**, ki so izšle prav tako postumno leta 1944. Prepesnjevanja se je Gregorčič lotil ob koncu 80. let, ko so ga mučne življenjske okoliščine, med njimi Mahničeva kritika, nerazumevanje nekaterih duhov-

nikov, razočaranje zaradi zmedenih slovenskih razmer, potrle in zagrenile. Poglavljanje v starozavezna besedila ga je prav zaradi njihove vsebine na poseben način prevzelo in verjetno tudi pomirilo. S svetopisemskimi liki se je celo poistotetil, tako je npr. v velikem trpinu Jobu prepoznaval svojo bolečino, v preroku Jeremiji pa osebno in narodno stisko. Sploh se zdi, da je vsaka prepesnitev povezana s pesnikovim razpoloženjem in notranjim doživljanjem.

Prepesnitev **Psalm 118** daje vtis, da je psalmistova misel pesnika v določenem trenutku vodila celo v osebnejšo interpretacijo besedila. Koblar je prepričan, da mu je bil psalm »alegorična opora v tedanjem dušnem razpoloženju, v njem je posredno izpovedal svoj spor z zunanjim svetom, obračun s samim seboj in zaupanje v božjo pravico«.

Psalmu 118 je sledil **Job**, eden najveličastnejših tekstov stare zaveze in religiozne literature nasploh. Njegovo jedro je religiozno filozofsko vprašanje človeškega trpljenja, njegov smisel in etična vrednost. Kdaj in kako je Gregorčič nanovo »odkril« Joba in ga sklenil prepesniti, je težko natanko ugotoviti. V pismu prijatelju Ivanu Vrhovniku 11. jan. 1893 omenja, da prevaja »starega trpina - Joba«. V istem letu ga je prevedel nad polovico in ga nato odložil. Ko se ga je po petih letih ponovno lotil, je Vrhovniku pisal, da ga je k prevajanju te svetopisemske knjige spodbudil dr. Frančišek B. Sedej. Isti mu je tudi obljubil, da bo tekst pregledal in mu napisal uvod. V resnici ima poleg samega Gregorčiča pri pesniškem slovenjenju Joba največ zaslug Sedej, poznejši goriški nadškof in iskren Gregorčičev prijatelj. Pomagal mu je z nasveti, pregledoval besedilo ob hebrejskem izvirniku in kot dober poznavalec svetega pisma pojasnjeval manj razumljiva mesta. Ohranilo se je zanimivo rokopišno gradivo s Sedejevimi pripombami in popravki h Gregorčičevi verzifikaciji. Vsekakor je bil Job za Gregorčiča huda preizkušnja. Sam

Igor Škamperle (v sredi)
prejema nagrado
Vstajenje za knjigo *Sneg*
na zlati veji 19. aprila 1993
(f.to D. Križmančič)

je povedal, da je imel s to pesnitvijo več truda, kakor če bi bil napisal deset snopičev izvirnih pesmi. V knjižni izdaji je Gregorčič objavil *Joba s Sedejevim* uvidom leta 1904 v Gorici. Izkupiček sta Gregorčič in Sedej namenila za gradnjo goriškega Šolskega doma.

Po *Jobu* je Gregorčič prevedel vseh sedem **Spokornih psalmov**. Če je bil Psalm 118 izraz individualne izkušnje in *Job* njegovo epsko razširjeno nadaljevanje, zasledimo vsaj v enem izmed Spokornih psalmov rahel premik od individualnega h kolektivnemu. V teh poglavjih knjige psalmov je Gregorčič lahko ponovno izrazil svojo stisko, izvirajočo iz duševnega in telesnega trpljenja. Tedaj se je namreč tudi njegovo zdravstveno stanje močno poslabšalo. Osebni noti pa se je tu pridružila še narodna bolečina.

Jeremijeve žalostinke so nastale ob Nebukadnesarjevem uničenju Jeruzalema in razpadu judovske države. Gregorčič jih je prevajal v zadnjem letu svojega življenja. Med spodbudami za to delo je bila še enkrat Sedejeva beseda. In prav Sedeju jih je poslal v pregled deset dni pred smrtjo. Kako globoko je bilo pesnikovo doživljanje žalostink, priča med drugim, njegova izvirna oda **Jeremiji preroku-rodoljubu**,

ki jo je spesnil kot epilog k svetopisemskemu besedilu. Pesnika je prevzelo Jeremijevo domoljubje, usodo njegovega naroda je povezoval z usodo svojega: **saj smo narod Jeremije, / narod ko njegov teptan, / rod preziran, razdejan**. Ko je napisal svoje zadnje pismo — namenjeno je bilo Sedeju, tedaj že goriškemu nadškofu — se je podpisal *Job-Jeremija*. S tem je potrdil, da sta mu bila pravični trpin in prerok domoljub podoba lastnega in narodovega trpljenja, lastne in narodove usode.

Jeremijeve žalostinke niso bile Gregorčičev labodnji spev. Pesnik je namreč tik pred smrtjo prepesnil še krajši odlomek iz *Knjige modrosti* (*Sirah*, 41). Besedilo izraža misel, da je smrt bridka za srečnega in krepkega človeka, dobra pa za nesrečneža in tega, ki je opešal v močeh, »saj zdaj rešitev, mir dobi«. Zaupanje v odrešitev, v božjo pomoč in pravico je konstanta tudi v ostalih prepesnenih besedilih.

»Pevca po božji volji«, kakor je Gregorčiča imenoval Ivan Cankar, je ob svojem izvirnem pesniškem izpovedovanju občasno pisal prozo ter prepesnjeval svetopi-

semska in druga besedila. Sadovi te dejavnosti so seveda manj pomembni kakor njegova izvirna poezija in ostajajo nujno v njeni senci. Tudi ob 150-letnici pesnikovega rojstva se bomo spominjali bolj

»goriškega slavčka« kot prozaista in prepesnjevalca. Toda pogled v njegovo manj znano ustvarjalnost nam odkriva celovitejšo podobo priljubljenega pesnika, to pa je tudi obogatitev njegovega lika.

ZORKO HAREJ

30 let zveze cerkvenih pevskih zborov v Trstu

30 let je za organizacijo, ki se ukvarja z zborovskim petjem in je zato podvržena nihajočim družbenim, političnim in kulturnim razmeram ter razpoloženskem utripu, velika doba. Zveza cerkvenih pevskih zborov (ZCPZ) deluje na Tržaškem, na ozemlju na meji med vzhodno in zahodno civilizacijo, na večkulturnem stičišču, sredi nenehne narodne napetosti, ki se tudi v spremenjenih političnih razmerah nepremagljivo nadaljuje bolj kakor v drugih obmejnih italijanskih pokrajinah. Pred poplavo jezika in miselnosti večine se morejo braniti samo zavedni ljudje, celovite osebnosti, ki jih gradijo duhovne vrednote, poleg jezika, književnosti, znanosti, umetnost, predvsem glasba. In med glasbenimi zvrstmi je petje najbolj dostopno širokemu občinstvu, najbolj razumljivo in občuteno. Zato so pri vzgoji človekove osebnosti dajali tolikšno važnost petju. Svoj delež smo hoteli prispevati tudi mi z ustanovitvijo Zveze cerkvenih pevskih zborov. Program, ki smo si ga načrtali, obsega cerkveno in posvetno petje, ker eno dopolnjuje drugo in v naši zgodovini so bile verske in narodne prvine pogosto združene. Tudi naši starejši zbori so bili cerkveni in svetni.

Z ustanovitvijo ZSPZ smo hoteli, da pevski zbori živijo in rastejo, skrbno gojijo lepo slovensko petje in izvajajo čim več slovenske zborovske literature ter jo obogatijo z novimi skladbami. Poudarja-

li smo kulturni, socialni in narodnostni pomen petja, pri cerkvenem njegov moralni, verski in svetosten kot del svete liturgije in dejavnik, ki bistveno vpliva na lepoto bogoslužja.

Ustanovni občni zbor je bil 17. marca 1963. Na njem smo prikazali zgradbo, cilje in program organizacije. Ta je začela takoj z delom: 7. julija je pripravila na Padričah veliko proslavo za 1.100 letnico prihoda na Moravsko svetih bratov Cirila in Metoda. Od pobud, ki jih je Zveza izvajala, so se nekatere utrdile in udomačile. Božične koncerte prireja Zveza vsa leta od ustanovitve. Vedno smo dajali veliko važnost tem koncertom, kjer je nastopilo do 100 in več pevcev, z vsakoletnim različnim zborom, različnimi dirigenti, govorniki in napovedovalci - recitatorji. Na božičnih koncertih se je zvrstila cela generacija pevcev in izvedla obširno božično zborovsko literaturo.

Druga pomembna pobuda je mladinska revija Pesem mladih, ki se odvija vsako leto prve dni pomladi in to od leta 1971. Pobuda je že od začetka vzbudila splošno zanimanje. Nastale so nove pevsko-glasbene skupine, nastopili novi pevovodje. Nastopilo je do 18 ansamblov in pri sklepnih skupnih pesmih do 600 otrok. Zadnja leta se je število nastopajočih skrčilo, odkar ne prihajajo več zbori iz šol.

Leta 1982 smo v povelikonočnem času začeli prirejati koncerte cerkvenih pesmi

30 letnica
ZCPZ v Trstu:
Slovenski šopek
Iz Mačkolj
(marec '93)

na dano temo. Pobuda ni vzbudila dovolj zanimanja in smo jo prekinili. Uspešna pa je bila zamisel o zborovski reviji, ki jo prirejamo pozno jeseni. Ta prireditev ima v glavnem vzgojni in učni namen, ne manifestativnega; zato smo nanjo v glavnem vabili le zборе s Tržaškega.

V okrožnicah smo priporočali, naj izbirajo skladbe različnih dob in slogov, naj dobijo in izvedejo nove pesmi, ob obletnici znanih skladateljev pa izvedejo kateoro od njihovih skladb.

ZCPZ je vsa leta skrbela za pripravo novih vodstvenih kadrov. Zato je svoje aktiviste pošiljala na pevske seminarje in jih tudi sama prirejala. Trije taki seminarji so bili v Trstu, to prva leta po ustanovitvi Zveze. Po zadnjem, leta 1968 se je porodila zamisel o poletnih seminarjih sredi avgusta. Prvi tak študijski seminar je bil v Tinjah na Koroškem 1970. Na poletne seminarje je vodstvo vabilo tudi pevce. Udeleževalo se jih je od 50 do 60 med pevovodji, organisti in pevci, katerim se je navadno pridružilo nekaj najbližjih sorodnikov. Sporedno s seminarji so bili v letih 1979, 1981, 1984 in 1985 jeseni in pozimi tečaji za vodje otroških in mladinskih zborov.

Vedno je bila tudi prisotna skrb za ustvarjalno dejavnost. Zveza je strmela po novih kompozicijah, ki bi ustrezale težnjam sedanjega človeka, upoštevale zadnje glasbene dosežke, bile v skladu s slovensko glasbeno tradicijo in z navodili katoliške Cerkve.

Dali smo pobude za nove stvaritve, poskali stare pozabljene skladbe in jih dali harmonizirati ali prirediti ljudske napeve. Tako je izšlo kar nekaj pesmaric in maš, v glavnem zamejskih tržaških skladateljev, Zbornik o cerkvenem petju na Tržaškem leta 1983 in deset let kasneje Zbornik ob 30-letnici delovanja.

Zato upamo, da se bodo poznali in čutili sledovi akcij, ki jih je Zveza v 30 letih uresničila: 60 božičnih koncertov v Trstu, v Sloveniji, Benečiji, Gorici in Kanalski dolini, 23 mladinskih zborovskih revij *Pesem mladih*, 28 zborovskih in pevskih tečajev, 27 revij odraslih zborov in še kaj bi lahko našteali. Pri teh pobudah je nastopilo na stotine ljudi, od najmlajših in starejših. Zaupamo tudi, da bodo ostali sledovi po filozofiji o glasbi in petju, ki smo jo v teh letih razpredli v govorih, spremnih besedah publikacij in uvodih, časopisnih poročilih in radijskih ocenah.

Slovenski Center za glasbeno vzgojo Emil Komel v Gorici

1992-93

O glasbenem delovanju na Centru Emil Komel lahko z zadovoljstvom poročamo, saj je v pretekli sezoni to delovanje doživelo ponoven razmah. Povečalo se je število vpisanih, v Podgori in na Plešivem je bil ponovno obnovljen reden glasbeni pouk, uveden je bil pouk novih instrumentov in kar je še posebno razveseljivo in zahteva priznanje, šola je doživela kar tri diplome iz klavirja na državnem konservatoriju v Trstu.

Število učencev je bilo to leto rekordno. Pouk je obiskovalo kar 140 učencev, od teh 85 v Gorici, 22 v Doberdobi in Jamljah, 6 v Štandrežu, 13 v Števerjanu, 12 v Podgori in 2 na Plešivem. Učili so se lahko kalvir, orgle, violino, violo, violončelo, kljunasto in prečno flavto, oboo, klarinet, trobento, kitaro, harmoniko in solopetje. Na šoli so bili še tečaji do-misol za najmlajše, zborovsko petje, komorno igranje, glasbena teorija, solfeggio in

harmonija. Poučevali so pedagogi Paolo Brumat, Daniela Brussolo, Vladimir Čadež, Mara Černic, Suzi Ferfolja, Marta Ferletič, Marco Fantini, Maria Feinig, Peter Filipčič, Anica Furlan, Anita Hlede, Eleonora Ipavec, Silvan Kerševan, Andreja Konjedic, Dušan Kobal, Kamilo Komel, Jurij Križnič, Tanja Kuštrin, Hilarji Lavrenčič, Lucija Lavrenčič, Črtomir Nanut, Valentina Pavio, Vinko Popit, Lojzka Peršič, Helena Plesničar, Dimitrij Rejc, Stojan Ristovski, Martin Srebrnič, Marija Šaver, Rudi Šuligoj, Vlasta Vodopivec, Tiziana Zavadlav, Anica Zorn, Mara Zorzi, Franka Žgavec.

Poleg tradicionalnih božičnih nastopov v Gorici in na več oddelkih, ki so vsako leto še posebno obiskani in toplo sprejeti, je bilo med letom več notranjih nastopov, tako da so se pred občinstvom lahko zvrstili vsi učenci. Šolsko leto je zaključila vrsta nastopov, in sicer v Doberdobi, Štandrežu, Števerjanu in Podgori, ter skupni nastop vseh učencev v Gorici, ki je pod naslovom »Glasbeni poklon gojencev« zaobjemal niz koncertnih večerov. Tu velja poudariti zlasti koncerte treh diplomantov, Michele De Castro, ki je izvedla svoj diplomski nastop v dvorani Pokrajinskega muzeja na Goriškem gradu, Mirana Devetaka, ki je nastopil v dvo-

Tekmovanje mladih glasbenikov

rani Katoliškega doma in nastop Guida Michelona v avditoriju Fogar. Odziv občinstva je bil poln prisrčnosti in priznanja! Sledila sta še dva zaključna koncerta. »Glasbena slikanica« v Katoliškem domu je izvenela skoraj koncertantno, posebno noto so ji dale komorne skupine, ki jih je bilo kar pet, od najmlajših do takih, ki so predstavili že zahtevnejši program. »Pod cerkvenim obokom« cerkvice sv. Ivana je bil ob župnijskem prazniku farnega zavetnika zadnji zaključni nastop gojencev šole Emil Komel, na katerem so nastopili tudi gostje iz glasbene šole v Novi Gorici in iz glasbene šole Marij Kogoj iz Trsta. Večeru je poleg klasičnih skladb za orgle in kvalitetnega igranja komornih skupin dodalo posebno lepoto izvajanje Vrabčeve maše za enoglasno petje in orgle. Pel je šolski zbor SCGV.

Tudi v tem letu so se učenci Centra Emil Komel udeležili več srečanj. Šola je prevzela organizacijo koncerta ob Koroških dnevih na Primorskem, ki je bil v Katoliškem domu v Gorici in na koncertu sodelovala s tremi komornimi skupinami. Spomladi je ob srečanju glasbenih šol Primorske bila organizator tega srečanja, tudi to je bilo v Katoliškem domu, sodelovala pa je še na nastopih v Novi Gorici in Sežani, ter na zaključnem srečan-

ju Mladih koncertantov na Opčinah. V maju so se gojenci šole udeležili še 11. srečanja mladih glasbenikov Slovenije in zamejstva, ki je bilo v Modestovem domu v Celovcu. Na vseh srečanjih so sodelovali z več točkami.

Kot član Društva glasbenih pedagogov Primorske je šola redno pripravljala svoje učence na področna in republiška tekmovanja, ki jih organizirajo glasbene šole Primorske in Slovenije. Letos se je udeležil tekmovanja mladih glasbenikov Republike Slovenije v Velenju klavirski trio Gus, Čevdek, Bandelli in prejel 3. nagrado; omeniti moramo, da prva in druga nagrada nista bili podeljeni. Na tekmovanju v Ljubljani pa je ob isti priliki prejela priznanje solistka Mirjam Pahor. Za nastopajoče in šolo vsekakor lep uspeh.

Da bi poglobila svoje pedagoško delovanje, je šola Emil Komel v januarju '93 organizirala večdnevni seminar za profesorje klavirja, ki ga je vodil priznani pedagog z glasbene šole v Moskvi Sijavuš Gadžijev. Seminar je bil dobro obiskan, udeležilo se ga je večje število pedagogov glasbenih šol Primorske.

Kot smo že omenili, opravljajo učenci Centra izpite tudi na državnem konservatoriju Tartini v Trstu. Poleg treh diplomirancev pianistov, Michele De Castro,

Mirana Devetaka in Guida Michelona, je opravilo v tem letu izpit iz drugih predmetov še šest učencev.

Ob temeljitem, pedagoškem delu je Center v sodelovanju z Glasbeno matico iz Gorice poskrbel tudi za koncertno sezono. Posebno doživetje je bil brez dvoma Händlov Mesija v cerkvi sv. Ignacija na Travniku, v izvedbi slovenskega komornega zbora in orkestra iz Ljubljane, s solisti Veroniko in Bernardo Fink, Janezom Lotričem in Markom Finkom, pod taktirko Mirka Cudermana. Doživetje je bilo ne samo zaradi izredne izvedbe, ampak tudi zaradi izrednega odziva občinstva.

Omeniti moramo tudi, da je v tem šolskem letu prišlo do večjega zblizanja s šolo Glasbene matice v Gorici. Zaradi bolj smotrnega delovanja in zaradi morebitnega poddržavljanja glasbenih šol v zamejstvu je do izraza prišla potreba po

administrativni reorganizaciji v smislu povezave obeh šol na Goriškem.

Upravni odbor Centra za glasbeno vzgojo Emil Komel je deloval v preteklem šolskem letu v isti sestavi kot lani. Predsednica odbora je prof. Franka Žgavec, ostali člani so dr. Emil Devetak, dr. Silvan Kerševan, Lucija Lavrenčič, Franka Padovan, Marija Žgavec in župnik Jože Žorž. V nadzornem odboru so bili dr. Lojzka Bratuž, Stanislav Ferfolja, dr. Iva Hrovatin, Ljuboslava Šorli Bratuž in Rudi Šuligoj. Ravnatelj šole je dr. Silvan Kerševan.

Poročilo o delovanju Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel nas sili k ugotovitvi, da je bilo delo šole zasnovano na globljih pedagoških in estetskih osmislih, temeljito pripravljeno, polno vsestranskih vzgojnih prijemov. Neodgovorno bi bilo, če bi se pomembnosti tega delovanja ne zavedali in ga ne znali prav vrednotiti.

VALENTINA HUMAR

Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1992/93

Delokrog Zveze slovenske katoliške prosvete in včlanjenih društev se v zadnjih letih stalno veča. Lani je vstopilo v Zvezo društvo »Jadro« iz Ronk, na občnem zboru pa je bilo sprejeto društvo »Sabotin« iz Štmavra. Z novim društvom je število članic Zveze naraslo na 11. V Rupih pa je iz zbora nastalo prosvetno društvo »Rupa - Peč«.

Med ustaljene prireditve Zveze spada na prvo mesto revija Cecilijanka. Nastopilo je 22 zborov z Goriške, Tržaške, Benečije, Kanalske doline, Koroške in iz matične domovine. Cecilijanka je bila tokrat posvečena Vinku Vodopivcu in Mirku Fileju. Koroški dnevi na Primorskem

so potekali od 10. do 18. okt. 92. Obsegali so recital Indijanskih modrosti, nastop folklorne skupine Trta iz Žitare vasi, razstavo »Noša in oblačilna kultura pri Zilji«, predstavitev knjige »Slovenska ljudska noša«, srečanje glasbenih šol in koncert MePZ Rož s Pesmijo upanja.

Skupaj s Slovensko prosveto iz Trsta in Zvezo Slovenskih Kulturnih Društev je naša Zveza soorganizirala Dan slovenske kulture, ki se je odvijal v Katoliškem domu. Sodeloval je MoPZ iz Gabrij, recitatorji novogoriškega gledališča, slavnostni govornik pa je bila prof. Marija Češcut.

V sodelovanju s Slovensko prosveto iz Trsta se je odvijal natečaj Mladi oder.

V tej sezoni je bila Zveza prvič soorganizator revije Primorska poje in imela v gosteh revijo v dvorani Katoliškega doma.

V pomladnih mesecih je v sodelovanju s Katoliško knjigarno pripravila predstavitev zbirke pesmi »Na Sveti Gori zvon zvoni« in otvoritev razstave »Srečanje desetih goriških umetnikov«.

Leto 1992 pa je potekalo v znamenju spominskih proslav velikih kulturnikov, goriških skladateljev Vinka Vodopivca, Mirka Fileja in Filipa Terčelja. Živeli in delovali so v težkih časih za našo narodnostno skupnost. Zelo dobro pa so se zavedali, da je kulturna in duhovna rast tista gonilna sila, ki daje posamezniku in skupnosti smisel za obstoj in razvoj. V tem smislu je prišlo med odborniki Zveze slovenske katoliške prosvete tudi do zamisli, da bi s skupnimi močmi na spodoben način proslavili naše zaslužne može, ki so na Goriškem zaorali globoke brazde na glasbeno-kulturnem področju. Med Vodopivčevimi sprevoigrami smo našli enodejanko Srce in denar na besedilo Filipa Terčelja. Delo se nam je zdelo

prijetno, ker pa je bil original razmeroma skromen po vsebini in obsegu, smo se zavzeli za razširitev. Besedilo in odrsko predelavo sta sprejela Tržačana Marij Čuk in Aleksij Pregarc, slednji je sicer sodeloval tudi pri realizaciji dela s funkcijo režiserja. Hilarij Lavrenčič pa je kot glasbenik vnesel v delo nekaj zborovskih skladb in celoto z uvodno uverturo orkestriral. Nastala je tako »opereta« za soliste, igralce, balet, zbor in orkester. Realizacija ni predstavljala večjih težav, saj deluje v okviru Zveze enajst društev, vsako na različnem področju: od dramskega do zborovskega. Zbrali so se pevci, baletke, odrski igralci in drugi sodelavci z vseh koncev Goriške, tako da je projekt obsegal približno sto oseb, predvsem mladine. Operetni orkester so sestavljali glasbeniki iz Trsta, Gorice in Vidma. Solistka in igralka Alenka Slokar pa je prihajala z onkraj meje, točneje iz Ajdovščine. Po dveh mesecih intenzivnih vaj smo v soboto, 7. novembra 1992, doživeli premiero, ki je bila osrednja Vodopivčeva prireditev. Predstava je v Gorici 4-krat do kraja napolnila dvorano Kato-

Nastopajoči
v Glasbeni slikanci
v Katoliškem domu
1993

liškega doma, ansambel pa je gostoval še v Braniku, Kopru in Trstu. V posameznih vlogah so nastopali: Minka - Alenka Slokar, Janko - Dušan Kobal, Reza - Franka Žgavec, Jernač - Božidar Tabaj, Cene - Kazimir Černic, šlogarca - Majda Zavadlav, učiteljica - Snežica Černic, kralj - Marko Černic, soseda - Danijela Puia, sceno sta si zamislila Mario Leopoli in Hijacint Jussa, realizirala pa sta jo Mario Leopoli in Alojz Maraž, kostume je predlagala Tatjana Kosič, ritmiko je vadila Barbara Piccolo, za luči sta skrbela Niko Klanjšček in Branko Terčič, asistent režije je bila Anka Černic, scenski asistent Stanko Ferfolja, korepetitor Lucija Lavrenčič, asistenti pri delih pa še Mitja Čevdek in Paolo Brumat, suflirala je Marinka Leban.

Naša Zveza je neposredno sodelovala tudi pri osrednji prireditvi v Kromberku, kjer jo je zastopal MePZ Rupa-Peč.

SLOVENSKO KATOLIŠKO PROSVETNO DRUŠTVO »MIRKO FILEJ«

Organiziralo je s Katoliško knjigarno predstavitev štirih knjig: Radoslava Pahor je govorila o svoji knjigi *Moj brat Janko Vojko*; prof. Tomaž Simčič je predstavil knjigo *Krščanstvo in socialno gibanje Andreja Gosarja*. O knjigi *Pijem, torej sem?* je spregovil dr. Anton Prijatelj. Ciklus predstavitev je zaključil Dušan Jelinčič z *Biseri pod snegom*. Dramska dejavnost skupine Oder 90 je obsegala tri večja dela: Sieberjevega *Svojeglavčka* (režija Franko Žerjal, glasba Hilarij Lavrenčič), *Fjodorovo Maturo* in *Meškovo dramo Mati*. Slednje je režiral Kazimir Černic. Dela so poleg premiere v Katoliškem domu doživela ponovitve na Plešivem, na Humu v Brdih, v Pevmi, v Mačkoljah, v Števerjanu, Štmavru, Nabrežini in v Grgarju. Člani so sodelovali tudi pri spevoigri *Srce in denar* in pripravili niz oddaj za Ljudski radio z naslovom *Odrske izkušnje*. Za deli *Svojeglavček* in *Matura* so prejeli priznanje Mladi oder.

PROSVETNO DRUŠTVO »PODGORA«

Druži delovanje treh pevskih skupin in dramsko družino. Otroški pevski zbor vodita Sabina Antoni in Kristina Kovic. Otroci nastopajo na miklavževanjih, komemoracijah, božičnici, prazniku otrok, pustovanjih v domači vasi, poleg tega pa so se v pretekli sezoni predstavili na tradicionalni Mali Cecilijanki in na Dnevu slovenske kulture na Plešivem. Mešani pevski zbor uspešno vadi dr. Mirko Špacapan. V mesecu avgustu je nastopil na večeru polifonske glasbe v domači vasi skupaj z ženskim zborom *Audite nova* iz Štarancana in mešanega pevskega zbora *Vox Julia* iz Ronk. Na *Vodopivčevi* proslavi, ki jo je organiziralo društvo v cerkvi, je poleg mešanega zbora nastopil moški zbor *Provox* iz Nove Gorice in mešani zbor *Lipa* iz Šempasa. Božične prizore z naslovom *Božja noč*, so priredili člani vseh vaških pevskih skupin. Mešani zbor je nastopil ob obisku sv. očeta v Gorici, v Šentjurju pri Celju, v Slovenski Ponikvi, Mariboru, Štandrežu, Arezzu, Caprese Michelangelo, Dornberku, Mirnu, Medani, Tržiču, v Grahovem, Nabrežini, Trevisu in na reviji v čast sv. Cecilije v cerkvi sv. Ignacija. Moška pevska skupina *Akord* je prvič nastopila v Gabrijah na predvolilnem srečanju somišljenikov SSK s Peterletom, nato na slovenski božičnici v goriški stolnici, na Dnevu slovenske kulture v Podgori, Pevmi in na Plešivem, na Koroška poje v Trbižu in na Primorska poje v Naborjetu. Posneli so *Bratuževe Kraguljčke* za oddajo o Lojzetu Bratužu, ki jo pripravlja TRV Slovenija. V sodelovanju z RTV Slovenija je mešani zbor izdal kaseto *Skrivnostno pismo*, ki obsega polifonske in narodne skladbe.

SLOVENSKO KATOLIŠKO PROSVETNO DRUŠTVO »FRANČIŠEK BORGIA SEDEJ«

V okviru društva uspešno deluje mešani pevski zbor pod vodstvom Tomaža Tozona in Hermana Srebrniča. Zbor je

naštudiral Gounodovo mašo, sodeloval je pri obisku sv. očeta v Gorici, v Mariboru, na Primorska poje v Ilirski Bistrici in zaključil sezono s koncertom v Sedejevem domu, v jeseni je pel v Štandrežu, na Cecilijanki, sodeloval pri spevoigri Srce in denar in naštudiral Limbacherhevo mašo s trobili, s katero je nastopil tudi na Kostanjevici nad Novo Gorico. Zbor je snemal mašo za Radio Trst A. Zadnji nastop je imel na Primorska poje v Sovodnjah. Otroški zbor vodi Valentina Humar. Zbor sodeluje na nastopih glasbene šole (na božičnici, zaključnih nastopih, na Mali Cecilijanki, na pustovanju v Podgori in na reviji »Pesem mladih« v Trstu). Društvo izdaja svoj list Števerjanski vestnik, ki prinaša vaše novice in podrobneje poroča o delovanju društva. Najvažnejši za društvo je gotovo Festival narodnozabavne glasbe, ki je potekal 4. in 5. julija 93, in sicer 22. Udeležilo se ga je 27 ansamblov. V okviru društva deluje tudi Mladinski krožek, ki združuje mlade sile in utrjuje prijateljske vezi med samimi mladimi. Skupina je organizirala izlet v Beljak, na Bled, v Benetke, Postojnsko jamo in Predjamski grad, zimovanje v Kranjski gori, izlet na sneg v Badkleinkirchheim. Poleg tega so mla-

di organizirali dva kulturna večera na gorsko temo: prvega s Hilarijem Lavrenčičem in Klavdijem Pericem, drugega pa s Petrom Podgornikom. Odbor društva je poskrbel za kulturni program na zahvalno nedeljo s Kamniški koledniki, tomboło in martinovanjem; božičnico je oblikoval zbor »Ars musica« iz Gorice, gostovali so tudi člani »Odra 90« iz Gorice z dramo »Mati«, Kristina Koršič in Francka Padovan sta režirali igrico »Miklavž prihaja« in dobili priznanje Mladi oder v Trstu.

PROSVETNO DRUŠTVO »ŠTANDREŽ«

Zaobjema delovanje številnih skupin. V okviru namreč uspešno deluje dramska skupina, mešani zbor, mladinski zbor in ritmična-baletna skupina. Zanimanje za dramsko dejavnost je živa tudi med mladimi, zato so v sezoni 1992/93 z mlajšim sestavom pod vodstvom Emila Aberška postavili na oder Medvedovo spevoigro »Rendez vous«. Z njo so nastopali v Štandrežu, Katoliškem domu v Gorici, v Mavhinjah, v Marijinem domu v Trstu, v Mačkoljah in Ricmanjih. Dramska družina je nastopala z enodejanko »Dolžnost je dolžnost« na Prazniku frtalje v Rupih in

Dramski odsek
PD Štandrež
v prizoru
iz premiere
Medvedove
spevoigre
Rendez-Vous
v režiji
Emila Aberška

na prazniku »Vržot« v Štandrežu. S komedijo »Gospa ministrica« so se predstavili v Cerovljah pri Mavhinjah. Višek v sezoni pa je predstavljala postavitev Galdonijeve »Sluga dveh gospodov« v režiji Emila Aberška. Po dveh ponovitvah v Štandrežu so nastopali še v Katoliškem domu v Gorici, Saležu pri Zgoniku, v Šempolaju in Podgori. Mladinski zbor vodi vrsto leto Elvira Chiabai. Zbor nastopa v domači vasi ob raznih prilikah, na Mali Cecilijanki, na božičnici v stolnici v Gorici, v domu za ostarele v Ločniku, itd. Mešani zbor je pel ob obisku sv. očeta na Travniku, v Ogleju, v stolnici v Gorici, na Prazniku frtalje v Rupci, v Marezigah pri Koprju, na koncertu Vodopivčevih pesmi, na Cecilijanki, na italijanski Cecilijanki, v Ronkah, v Podnanosu. Društvo je organiziralo Praznik Spargljeve, na katerem je nastopala ritmična-baletna skupina iz Štandreža. Dramski odsek je za to priložnost naštudiral enodejanko »Obravnava« pod vodstvom Mire Štrukelj in prejel priznanje Mladi oder.

PROSVETNO DRUŠTVO »RUPA-PEČ«

Organiziralo je tradicionalni Praznik frtalje, na katerem je gostovala štandrežka dramska skupina, domači mladinski zbori in iz Štavnice, mešani zbor iz Mirna in Štandreža, slavnostni govor pa je imel Ivo Jevnikar. Mešani zbor je nastopil na Primorska poje v Renčah, v sodelovanju z zborom Mirko Filej pa pripravil koncert ob 30. letnici smrti prof. Mirka Fileja. Sodeloval je ob prihodu sv. očeta v Gorici in Ogleju, na sovodenjskem vaškem prazniku, organiziral je izlet v Prago, na Ptujsko goro. Sodeloval je na Vodopivčevi proslavi v Kromberku, na koncertu cerkvenih pesmi v Štandrežu, na Cecilijanki, v Gonarsu na novemberški proslavi, na božičnici v goriški stolnici in na Mirenskem gradu, na Sovodenjska poje in na Primorska poje na Proseku, pa še v Vrtojbi in Dobovi. Otroci pevskega zbora so pod vodstvom Tan-

je Kovic pripravili miklavževanje, zapeli na Mali Cecilijanki; s pomočjo Irene Ferlat so pripravili Prešernovo proslavo z naslovom Intervju Prešernu. Društvo je za svoje člane priredilo izlet na sneg v Badleinkrichheim.

LJUDSKI RADIO

Šteje 12 sodelavcev v režiji, pri telefonu in diskoteki pa jih je kar 27. Stalne rubrike pripravljajo: Janez Povše (Tednik Ljudskega radia), Klub izobražencev iz Nove Gorice (Sobotna srečanja), Goriški skavti in skupina Oder 90. Redne oddaje so bile »Mikrofon je poslušal za vas« in predavanja »Samotni pastir«. Občasno so oddajali Skavtske koticke, Pravljičice, Radijske prizore z Odrom 90 in verske oddaje Nekaj minut za duha. Stalne glasbene oddaje so se vrstile pod naslovi: Glasba Country, Glasba ne pozna meja, Halo-halo, Studio Ena HV in Glasbene novosti na LR. Ob četrtkih je redna oddaja »V živo je lepše«. Pozdravi in glasba, ki jih poslušalci naročajo po pošti in telefonu pridejo v poštev v oddaji »Kratke želje na ultra kratkem valu«. Oddaja je prejela 142 pisem in 5571 telefonskih klincev. Diskoteka obsega 850 plošč in kaset, kar znese približno 20.000 pesmi.

SLOVENSKO KATOLIŠKO PROSVETNO DRUŠTVO »HRAST«

Priredilo je tradicionalni Praznik pomladi s folklorno skupino iz Škofje Loke in ansamblom Zupan in Furlan. Mešani zbor je pod vodstvom Hilarija Lavrenčiča nastopal ob obisku sv. očeta, na Primorska poje v Kobaridu, na otvoritvi Kmečko obrtne hranilnice v Doberdobi, v Štandrežu na Vodopivčevi proslavi, na Cecilijanki, v Romansu in na božičnici v domači vasi. Člani so sodelovali pri realizaciji spevoigre Srce in denar. V poletnih mesecih so pevci priredili študijske dneve v Žabnicah z Aljošo Starcem, v decembru pa so se podali na izlet v Log pod Mangartom. Društvo je priredilo tudi klavirski večer, na katerem sta se predsta-

Združenje cerkvenih pevskih zborov iz Gorice prireja vsakoletni koncert v štandreški cerkvi; na sliki: moški zbor iz Štavra vodi prof. Gabrijel Devetak

vili Lucija Lavrenčič in Suzi Ferfolja ter razstavo iz prve svetovne vojne.

PEVSKI ZBOR »LOJZE BRATUŽ«

Sodeloval je ob obisku sv. očeta v Ogleju in na Travniku, na Primorska poje v Ilirski Bistrici, pri proslavi tolminskega punta v Katoliškem domu, na Vodopivčevi proslavi v Štandrežu, na Cecilijanki, na reviji pevskih zborov v Kulturnem domu v Trstu, na Primorska poje v Ilirski Bistrici. Člani so sodelovali pri spevoigri Srce in denar. Ob koncu sezone je zbor organiziral izlet v Slovenijo: Kostanjevico na Krki, Pleterje, Stiški samostan. Za 40-letno uspešno delovanje je zbor prejel Gallusovo priznanje Zveze kulturnih organizacij Slovenije.

MOŠKI PEVSKI ZBOR »MIRKO FILEJ«

Nastopil je na Primorska poje v Gorici, ob papeževem obisku na Travniku, na Vodopivčevi proslavi v Štandrežu, na Cecilijanki, pri maši vzhodnega obreda v Števerjanu, na Primorska poje v Boljuncu pri Trstu, na Koroškem. Skupaj z mešanim zborom »Rupa-Peč« so pevci

oblikovali proslavo ob 30-letnici smrti prof. Mirka Fileja. Na Cecilijanki so bili deležni Gallusovega priznanja za 25 let delovanja in prejeli listino Zveze kulturnih organizacij Slovenije.

SLOVENSKO KULTURNO REKREATIVNO DRUŠTVO »JADRO«

Priredilo je tečaj o estetiki, skupinsko razstavo šestih slovenskih slikarjev z Laškega (Beccia, Devide, Materc, Lakovič in Visintin), srečanje s prof. Jusso o slikarstvu in čebelarstvu, tečaj slovenščine z avdiovizualni pripomočki, tečaj kleknanja, predšolski tečaj za otroke, srečanje s prof. Krasuljo Simoniti o krajevni zgodovini. Za enkratno poslanstvo, ki ga društvo opravlja, pa je bilo deležno nagrade iz Sklada Dušana Černeteta. Ob večeru narodnostnih skupnostih v Trziču so se odborniki predstavili z recitali in poezijami. Gostili so skupino otrok iz pobratene občine Metlika, organizirali miklavževanje, božični koncert in proslavo ob Dnevu slovenske kulture z zborom iz Devina in gledališčnima igralcema Miro Sardoč in Sergijem Verčem.

Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1992-1993

Spet je leto naokoli in pregledati je treba kulturno in prosvetno delo naših organizacij, ki delujejo na tržaškem ozemlju od Mačkolj do Devina. Tudi letos se bralcem opravičujemo, ker bo ta pregled nujno nepopoln. Skoraj nemogoče je namreč slediti delu posameznih društev in krožkov, ki delujejo raztreseni po naših vaseh in okrajih. Na teh straneh skušamo vsako leto zabeležiti dejavnost vsaj tistih organizacij, ki delujejo krovno, oziroma skušamo registrirati vsaj tiste prireditve, ki imajo širši pokrajinski odmev. Številne druge prireditve so morda zabeležene na drugih straneh tega koledarja ali vsaj v našem dnevnem in tedenskem časopisju.

Seveda se skoraj vsa osrednja dejavnost naših organizacij pripravlja in organizira v osrednjem kulturnem središču, to je na sedežu Slovenske prosvete in drugih organizacij v Donizettijevi ulici v Trstu.

Zadruga SLOVENSKI DOM, ki upravlja dvorano in urade v tej ulici, ima nič koliko zaslug za utrditev in krepitev katoliških organizacij, predvsem v samem središču mesta. V jeseni 1993 so tu začeli z obnovitvenimi deli, ki so bila nujno potrebna za redno dejavnost. Dežela je z zakonom 46 sicer nakazala 100 milijonov lir, vendar bodo dela stala precej več, upati pa je le, da bodo dokončana čimprej in da ne bodo motila rednega delovanja v novi sezoni.

Kljub tej investiciji pa bo treba misliti na nadaljnjo razširitev tega kulturnega središča, saj že zdaj primanjkujejo prostori za nekatere organizacije, ki imajo tu svoj sedež. Naj naštejemo vsaj najvažnejše, te so: **Slovenska prosveta, Zveza cerkvenih pevskih zborov, Mladika, Knjižnica**

Dušana Černeta, Društvo slovenskih izobražencev, Slovenski kulturni klub, Vincencijeva konferenca, poduredništvo Katoliškega glasa, Svet slovenskih organizacij, Radijski oder in druge.

DRUŠTVO SLOVENSKIH IZOBRAŽENCEV

Društvo, ki deluje v samem središču in ima najbogatejšo in nadaljšo sezono, je Društvo slovenskih izobražencev v Trstu, ki mu predseduje Sergij Pahor in je vključeno v Slovensko prosveto. Sezona DSI se je začela 5. oktobra 1992 s predstavitvijo programa in pogovorom. Ostali kulturni večeri - odvijajo se običajno vsak ponedeljek ob 20.30 v Peterlinovi dvorani - pa so bili naslednji: predstavitev dela Andreja Šusterja Drabosnjaka (12.10.93); večer z diapozitivi o primorskem baročnem slikarju Antonu Cebeju (predavatelj Ferdo Šerbelj - 19.10.); predstavitev knjige Radoslave Premrl »Moj brat Janko-Vojko« (prof. Nada Pertot in Matejka Maver - 26.10.); o obnovitvi slovenskih šol na Tržaškem leta 1945 in nekaj spominov na očeta je podal Srečko Baraga (ml) (9.11.); srečanje z režiserjem Žarkom Petanom in predvajanje filma Kavarna Astoria (16.11); Fabio Nieder in Pavle Merku: ob stoletnici skladatelja Marija Kogoja (23.11.); dr. Janez Juhant predstavi knjigo Tomaža Simčiča »Andrej Gosar, krščanstvo in socialno gibanje« (30.11.); dr. Andrej Capuder predstavi svojo knjigo »Mozaik svobode« (7.12.); dr. Peter Krečič in Marko Vuk predstavita monografijo »Milko Bambič 1905 - 1991. Življenje in delo« (14.12.); škof msgr. Lovrenc Belomi: božična misel (21.12.); dr. Edi Kovač: predavanje »Pojem z obrazom«

Otvoritev razstave
Ziljska noša
(25. jan. '93);
od leve: Nužej Tolmajer,
dr. Marija Makarovič
in predsednik DSI
Sergij Pahor (f.to S. Ferrari)

(11.1.93.); Ivan Florjanc o gregorijanskem petju (18.1.); dr. Marija Makarovič: »Ziljska noša« (25.1.); dr. Miloš Rybař in Matija Remše predstavita knjigo Alojza Rebule »Pastir prihodnosti«; prof. Tomaž Simčič pa predstavi Rebulovo knjigo v italijanščini o Jakobu Ukmarju (1.2.); dr. Andrej Vovko: Cirilmetodovo društvo od začetkov do razpusta (15.2.); dr. Drago Ocvirk: Cerkev v postmodernizmu (22.2.); dr. Branko Marušič o pomenu Primorskega slovenskega biografskega leksikona (1.3.); dr. Janez Keber in Franc Jakopin o študiji Pavleta Merkušja Svetniki v slovenskem imenoslovju (8.3.); dr. Jera Vodušek - Starič o svoji knjigi »Prevzem oblasti 1944-46« (15.3.); dr. Jože Krašovec o mrtvomorskih rokopisih (22.3.); Ivo Jevnikar, Samo Pahor in Peter Močnik: Osimo 1975-1993 - Kaj pa slovenska manjšina? (22.3.); Ivan Florjanc: Tri vprašanja za veliki teden (5.4.); arh. Edo Ravnikar: Kritično gledanje na današnjo slovensko stvarnost (26.4.); Ivo Jevnikar o bližnjih volitvah in kratka slovesnost v počastitev 80-letnice prof. Martina Jevnikarja (3.5.); prof. Fedora Ferluga Petronio predstavi knjigo dr. Francke Premk »Korenine slovenskih psalmov« (10.5.); dr. France Dolinar in inž. Janko Jeromen

predstavita ponatis Grudnove in Malove Slovenske zgodovine (17.5.); filmski večer Aljoša Žerjala: tržaški slikarji Spacal, Brumatti in Stocca ter film o Tibetu (24.5.); Igor Grdina, Tine Logar, Janko Kos in Jože Faganel: predstavitev reprinta Brižinskih spomenikov (7.6.); počastitev osemdesetletnika Vinka Beličiča in predstavitev miniaturne bližine in daljave - prof. Ester Sferco (14.6.); srečanje s pisateljem Zorkom Simčičem iz Argentine (5.7.).

Poleg naštetih večerov je DSI organiziralo še romanje-izlet v Kočevski Rog in Gotenico (25.10.) in skupaj s krožkom Virgil Šček pričevanje Harisa Kulenovića o vojnih grozotah v Bosni in Hercegovini (1.6.).

DRAGA '93

28. študijski dnevi DRAGA 93, ki jih je priredilo Društvo slovenskih izobražencev pod šotorom v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah od petka 3. septembra do nedelje 5. septembra 1993, so obravnavali sledeče teme: publicist Evgen Bavčar iz Pariza je v petek predaval na temo Pariški pogled na Slovenijo; v soboto, 4. septembra, je bila na sporedu okrogla mi-

za o slovenski manjšini v Italiji in italijanski v Sloveniji. Pri okrogli mizi z naslovom »Biti manjšinec danes« so sodelovali Milan Gregorič in Amalia Petronio iz Kopra ter Miran Košuta in Mario Ravalico iz Trsta. V nedeljo zjutraj je teolog dr. Vinko Potočnik govoril na temo »Zakaj ostajam kristjan«, popoldne pa je dipl. inž. Igor Senčar iz Ljubljane govoril na temo »Družba in mit«. Sv. mašo je v nedeljo zjutraj na prireditvenem prostoru daroval generalni vikar v Kopru g. Renato Podberšič. DRAGA je kot vedno pritegnila lepo število poslušalcev, čeprav ji vreme ni bilo naklonjeno.

PREŠERNOVA PROSLAVA

Poleg skupne Prešernove proslave, ki so jo tudi lani skupaj priredili Zveza slovenskih kulturnih društev, Zveza slovenske katoliške prosvete in Slovenska prosveta pod naslovom SREDOZEMLJE - zemlja na sredi, je Slovenska prosveta pripravila z DSI svojo že tradicionalno osrednjo proslavo, ki je vsako leto združena z razglasitvijo izida literarnega in fotografskega natečaja Mladike in natečaja Mladi oder. Lani je na prireditvi, ki je bila prav na Prešernov dan 8. februarja, kot govornik nastopil prof. Tomaž Simčič, za

glasbeno točko je poskrbela pianistika Veronika Pertot, gojenka Glasbene matice, Radijski oder pa je podal recital odlomkov nagrajenih del na literarnem natečaju.

LITERARNA PROSLAVA VSTAJENJE

V ponedeljek, 19. aprila, so v Peterlinovi dvorani podelili literarno nagrado Vstajenje mlademu tržaškemu avtorju Igorju Škamperletu za njegov prvenec, roman z naslovom »Sneg na zlati veji«. Denar za nagrado je darovala Hranilnica in posojilnica na Opčinah, utemeljitev nagrade je prebral in delo predstavil prof. Pavle Merku, odlomke iz romana pa sta brala napovedovalec Livij Valenčič in igralka Radijskega odra Matejka Maver.

PODELITEV NAGRADE IZ ČERNETOVEGA SKLADA

31. maja 1993, so v Peterlinovi dvorani podelili nagrado iz Černetovega sklada prof. Stanislavu Sobanu, osemdesetletnemu uglednemu pravniku in upokojenemu šolniku, ki je veliko prispeval k razvoju slovenskega šolstva v naših krajih (zakonske utemeljitve) in je dolga leta kot pravnik pomagal stranki SSK pri sestavljanju zakonskih osnutkov za celovito zaščito slovenske manjšine v Italiji.

Prof. Stanislavu Sobanu izroča prof. Robert Petaros nagrado iz Černetovega sklada v DSI 3. maja 1993 (f.to S. Ferrari)

MLADI ODER

Na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani so 8. februarja podelili letošnja priznanja Mladi oder. Prejele so jih sledeče skupine:

V prvi kategoriji: dramski odsek prosvetnega društva »Štandrež«; dramska skupina Oder 90 iz Gorice; Amaterski oder »Jaka Štoka« s Proseka in Kontovela ter skupina pevcev in igralcev Zveze slov. kat. prosvete v Gorici za izvedbo operete Srce in denar.

V drugi kategoriji: gledališki krožek prosvetnega društva »Mačkolje«; igralska skupina »Tamara Petaros« z Opčin; gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba; gledališki krožek svetoivanskega Marijinega doma v Trstu.

V tretji kategoriji: mladinska skupina prosvetnega društva »F. Borgia Sedej« iz Števerjana; mladinska skupina prosvetnega društva »Hrast« iz Doberdoba; osnovna šola »Alojz Gradnik« iz Števerjana in srednja šola »Fran Erjavec« iz Rojana.

Priznanja »Mladi oder« podeljujeta ob dnevu slovenske kulture Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici in Slovenska

prosveta iz Trsta amaterskim igralskim skupinam in šolam za gledališko delovanje.

MLADIKA

Revija Mladika je leta 1993 sklenila svoj 37. letnik. V italijanskem zamejstvu je žal ostala edini kulturni glas slovenske narodne skupnosti, saj sta pred kratkim utihnili najprej Most, potem pa še Zaliv. Mladika pa vztraja in je lani celo povečala obseg na 40 strani. To je lahko naredila zahvaljujoč se podporam iz javnih skladov in darovom posameznikov. Povprečna naklada revije je zadnja leta 1200 izvodov, letno pa izide od osem do deset števil. Zadnja leta skoraj redno izhaja z mladinsko prilogo Rast, ki jo pišejo in urejajo mladi sami. Tu ni mesto, da bi opisovali vsebino posameznih števil, vendar pa čutimo dolžnost, da vsaj opozorimo na nekatere pomembne rubrike, ki imajo gotovo širši vseslovenski pomen. To so poglavja prof. Martina Jevnikarja o Slovenskem zamejskem in zdromskem slovstvu, študija prof. Pavleta Merkúja o Svetnikih v slovenskem imenoslovju, intervjuji Zore Tavčar s Slovenci in Slovenkami za današnji čas ipd. Revija Mladika

Dr. Andrej Capuder govori o svoji knjigi Mozaik svobode v DSI (7.12.'92) (f.to D. Križmančič)

je poleg tega lani izdala tudi bilten Draga 93 z dragocenimi napotki in podatki o Dragi, zbornik 27. študijskih dnevov Draga 92 z naslovom »Kristjanovo politično tveganje«, miniaturno izdajo pesniške zbirke Vinka Beličiča »Bližine in daljave« in študijo Pavleta Merkušja »Svetniki v slovenskem imenoslovju«. V pripravi pa so še zbirka črtic Stanka Janežiča in prozni teksti Rafka Dolharja, dragocen italijansko slovenski slovarček Diomire Fabjan Bajc »Lažni prijatelji«, bibliografija slovenskega tiska v Angliji in še kaj drugega.

Mladika razpisuje vsako leto literarni in fotografski natečaj. Posebno literarnega natečaja se je lani udeležilo zelo visoko število piscev (okrog 50). Nagrajeni pa so bili za prozo Ida Mlakar, Milojka Žižmond Kofol, Andrej Arko in Ted Kramolc, za poezijo pa Francka Dular in Irena Žerjal. Več proznih tekstov je bilo priporočenih za objavo. Na fotografskem natečaju (žal s preskromno udeležbo) pa sta bila nagrajena Ivan Strmol in Andrej Žigon.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Osrednji kulturni sedež v Donizettijevi ulici je v sezoni od oktobra do junija izredno živahen, ker je v tem času najbolj obiskan. Posebno pa je še živahno ob sobotah zvečer, ko imajo svoja srečanja mladi, ki se zbirajo v Slovenskem kulturnem klubu. SKK prireja razna kulturna srečanja, zabavne večere in podobno za mlade, predvsem za dijake višjih srednjih šol. V prejšnji sezoni so z večeri začeli v soboto, 3. oktobra 1992. V soboto, 10. oktobra, so v okviru Koroških dnevov pripravili predvajanje treh filmov, ki so jih posneli mladi koroški dijaki slovenske gimnazije v Celovcu. Naslednjo soboto, 17. oktobra, je bil občni zbor društva. Program naslednjih dni pa je potekal takole: Marta Ivašič-Kodrič: ob 500-letnici odkritja Amerike (24.10.); prof. Tomaž Simčič: ob stoletnici rojstva Marija Kogoja (31.10.); dr. Janez Bogataj: Grafiti in slo-

venska osamosvojitve (7.11.); Filip Fischer in Nathan Wiesenfeld: O judovski skupnosti v Trstu in pojavih antisemitizma v Evropi (14.11.); Walter Šerk: Vojne grozote ob blizu (Bosna) (21.11.); Jolka Milič o pisatelju Pavletu Zidarju z recitalom iz njegovih del v izvedbi Radijskega odra (28.11.); miklavževanje (5.12.); pisateljica Marinka Fritz Kunz ob sodelovanju literarnega krožka (12.12.); Cveto Sever in njegovo lutkovno gledališče: Janko in Metka (19.12.); družabni večer (23.12.); Niko Tul in Fabrizio Polojaz o potovanju na Irsko (z diapozitivi - 9.1.93); Slovenija party - govornik prof. Boris Pahor, kvartet Nomos in gledališki krožek (16.1.); filmski večer z uvodom prof. Licinije Roth (23.1.); Tomaž Susič: S potovanja po Severni Friziji (30.1.); Prešernova proslava s podelitvijo nagrad udeležencem literarnega in likovnega natečaja; recital gledališkega krožka (6.2.); predpustna zabava v pižamah (13.2.); filmski večer (20.2.); prof. Samo Pahor: Kaj je Osimo? (27.2.); predstavitev knjige Vinka Beličiča »Leto odmrznitve« in recital skupine Tamara Petaros (6.3.); Margi De Luisa, Marko De Luisa in Tamara Petaros o Argentini (z diapozitivi - 13.3.); Kristina Martelanc o mamilih (20.3.); arheologinja Katja Kjuder o Koreji (27.3.); prof. Mirjam Bratina Pahor: Vpogled v svet judovske kulture in film The Chosen (Izvoljeni) (3.4.); film (17.4.); Sergij Pahor o aktualnem dogajanju v politiki (24.4.); Martina Kofol o življenju v Rusiji (8.5.); prof. Jože Pirjevec: Nacizem - od prevzema oblasti (1933) do ponovnega obujanja ideologije (15.5.); Alojz Rebula ob izidu italijanskega prevoda Sibilinoga vetra (22.5.); Stane Raztresen: Na pragu osemdesetih (recital) (29.5.); večer kvizov (5.6.); piknik (12.6.).

Izven programa je SKK pripravil z MOŠem dvodnevni izlet-ekskurzijo v Prekmurje (1. in 2.5.93).

III. DRAGA MLADIH

V začetku septembra je Mladinski odbor Slovenske prosvete izkoristil šotor Drage na Opčinah in v njem pripravil sku-

paj z MOŠem iz Ljubljane in AMOSom iz Maribora že tretjo Drago mladih. Kulturna srečanja, predavanja in predstave so se odvijale od 2. do 4. septembra. Naj na tem mestu zabeležimo vsaj najzanimivejša srečanja. Mag. Tone Levstek je predaval o vplivu družbenih občil na zavest sodobnega človeka (2.9.). 3. septembra je bila na vrsti okrogla miza na temo »Razmerje med vzgojo in izobraževanjem ter težave v slovenskem vzgojno izobraževalnem sistemu«. Na to temo so govorili prof. Angelca Žerovnik, prof. Marta Ivašič in teologinja Alenka Sverc, 3. septembra je rektor ljubljanske univerze dr. Miha Tišler predaval o avtonomnosti in univerzalnosti univerze.

5. KOROŠKI DNEVI

Kulturna izmenjava med Krščansko kulturno zvezo iz Celovca, Zvezo slovenske katoliške prosvete v Gorici in Slovensko prosveto v Trstu poteka redno vsako leto izmenično na Primorskem in na Koroškem. Lanski peti Koroški dnevi so bili v naših krajih od 10. do 17. oktobra 1992. En del programa, ki so ga v naše kraje prinesli Korošci, se je odvijal tudi na Tržaškem. Tako smo v Peterlinovi dvo-

rani poslušali predavanje o Šuster-Drabosnjakovih igrah in si ogledali tri filme, ki so jih izdelali dijaki ceovške gimnazije. V Peterlinovi dvorani je bila tudi razstava o ziljski noši. Moški oktet Suha pa je nastopil v dvorani pevskih zborov v Devinu (10.10.) in v Marijinem domu pri Sv. Ivanu (11.10.).

KROŽEK ZA DRUŽBENA VPRAŠANJA VIRGIL ŠČEK

Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček je v sodelovanju z DSI priredil v Peterlinovi dvorani dve srečanja: 29. oktobra 1992 so se spomnili 50-letnice taborišča v Gonarsu. Svoja pričevanja o tem kraju sta podala Jože Koren in Ado Lapornik, zgodovinsko pa sta taborišče uokvirila prof. Samo Pahor in Nadja Pahor Verri. 24. novembra pa je bilo v istih prostorih srečanje-okrogla miza na temo Novi predlogi za mednarodno varstvo narodnih manjšin. Pri pogovoru so sodelovali dr. Karl Mitterdorfer, dr. Nicoletta Bucher, dr. Rudi Vouk in Ivo Jevnikar.

DRUGE PRIREDITVE

V Peterlinovi dvorani so bile tudi nekatere druge prireditve, ki so jih pripravile

30. Praznik češenj
v Mačkoljah 1992

razne organizacije. V teh prostorih se redno zbira Klub prijateljstva; Sklad Mitja Čuk je 22. decembra pripravil božični koncert kitarista Marka Ferija; dr. Peter Krečič in arh. Rok Kvaternik pa sta 10. junija 1993 predstavila monografijo Plečnikovi kelihi. V Peterlinovi dvorani so bile tudi nekatere pomembne razstave. Naj omenimo samo razstavo o ziljski noši, ki jo je pripravila Marija Makarovič, in razstavo SKK ob Prešernovem dnevu.

Poleg tega je prav, da vsaj za kroniko zabeležimo gostovanje iz Gorice v tržaškem Kulturnem domu. Tu sta Slovenska prosveta in ZSKP 13. decembra pripravila ponovitev Vodopivčeve operete Srce in denar.

V Marijinem domu pri Sv. Ivanu pa je Radijski oder 20. decembra pripravil lutkovno predstavo Cveta Severja »Janko in Metka«.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

Zveza cerkvenih pevskih zborov na Tržaškem povezuje v glavnem cerkvene zборе in skrbi za njihovo rast, zato prireja vsako leto nekaj skupnih večjih nastopov. Taka večja prireditev je prav gotovo revija cerkvenih in drugih pevskih zborov, ki je bila lani 6. dec. 92 v Kulturnem domu v Trstu. Nastopilo je skupaj devet zborov, žal nekaj manj kot prejšnja leta (od tega sedem s Tržaškega, eden s Koprškega in eden z Goriške). Božični koncert je bil v stolnici sv. Justa v nedeljo, 10. januarja 1993. Nastopil je Združeni tržaški mešani zbor pod vodstvom Janka Bana in izvajal skladbe domačih avtorjev Vodopivca, Vrabca, Maliča, Hareja in Merkuja. Koncert so ponovili naslednjo nedeljo, 17. januarja, v Plečnikovi cerkvi sv. Frančiška v Šiški (Ljubljana). Spomladi in sicer 7. marca je sledila revija otroških in mladinskih zborov Vesela pomlad v gledališču Miela Reina v Trstu. Seminar za pevce cerkvenih zborov pa je bil od 10. do 16. avgusta v Šmarjeških Toplicah in ga je vodil Humbert Mamolo.

ZAKLJUČEK

Kot smo že uvodoma rekli, ta pregled ne zajema vsega kulturnega in prosvetnega dela katoličanov na Tržaškem. Morda bo nekaj dejavnosti, ki je tu nismo navedli, registrirano tudi na drugih straneh tega koledarja. Hvala Bogu, da je kulturnega življenja na Tržaškem kljub težavam še veliko in ni mogoče prav vsemu slediti. Zelo veliko prireditev gre včasih čisto bežno in tiho mimo. Mimogrede nam prihaja na misel število božičnih koncertov, ki so se lani in tudi prejšnja leta kar vrstili po raznih župnijah in cerkvah. Kdor bo hotel imeti popoln pregled prav vsega, bo žal, moral listati ne samo v podobnih zbornikih, ampak tudi po dnevnem in tedenskem časopisju. Morda pa je kdaj celo temu tisku kaj »ušlo« in so organizatorji prireditev napovedali samo po radiu. Toliko v opozorilo tistim, ki bodo v bližnji ali daljni prihodnosti iskali podatke o našem kulturnem življenju.

ZADRUGA SLOVENSKI DOM

V tem pregledu bomo spomnili samo še na izredno zaslužno ustanovo, katere delo ni opazno na zunaj, a bi brez nje marsikaj tega, kar smo tu zabeležili, gotovo odpadlo. To je zadruga Slovenski Dom, ki je lastnik Peterlinove dvorane in uradov v Donizettijevi ulici. Prav je, da se tu spomnimo pobudnikov te ustanove pokojnih Jožeta Podobnika, Milana Sosiča, Maksa Šaha in Jožeta Peterlina, ki so v prvih povojnih letih začeli to stavbo graditi od nič. Danes je nenadomestljiva in prav bi bilo, da bi nanjo še naprej mislili in zanjo tudi prispevali. S hvaležnostjo se spominjamo danes že pokojnega Franca Mljača, ki je zadrugi dolgo let predsedoval in hvaležni smo tudi vsem tistim posameznikom, ki za vzdrževanja zadruga in našega sedeža redno prispevajo denar, čas in prostovoljno delo. Odboru zadruga predseduje danes Livij Valenčič.

SZSO - SGS v sezoni 1992-1993

Na Goriškem se je preteklo skavtsko leto 1992/93 začelo z odprtjem novega skavtskega sedeža pri Katoliškem domu — 12. in 13. septembra 1992. Novi sedež, katerega načrtovanje in zbiranje finančnih sredstev se je začelo dve leti prej, je bil zgrajen večinoma s požrtvovalnim delom starejših članov in z zbiranjem finančnih sredstev, del katerih so prispevali starši in podjetja. Važnost teh novih prostorov je velika iz več razlogov. Prvi je gotovo ta, da ima dejavnost, ki se v njih razvija, kot prvi cilj formiranje osebnosti mladega. To se pravi spoznavanje in okušanje ter svobodno odločanje za tiste človeške vrednote, ki postavljajo v sredino celega človeka, v njegovih notranjih in zunanjih razsežnostih. Večji in primernejši prostori bodo gotovo dvignili kvaliteto te dejavnosti. Drugi razlog je, da se z novim domom jasneje izkristalizira identiteta slovenskega skavtizma na Goriškem. Namreč, dvig kvalitete prostorov, v katerem se mlad fant ali dekle lahko posveti iskanju lastnih talentov, iskanju resničnih prijateljev in opredeljevanju do svetovnih nazorov.

Še prej je bil občni zbor — 5. in 6. septembra 1992, na katerem je bilo izvoljeno novo pokrajinsko vodstvo SZSO-SGS, ki bo vodilo slovensko skavtsko organizacijo za naslednja tri leta. Na občnem zboru so bile izdelane struktura organizacije in smernice za sezono 1992/93.

Nadaljnji potek dejavnosti se je odvijal znotraj treh starostnih vej: Volčičev in Volkujic, Izvidnikov in Vodnic ter Roverjev in Popotnic. Rdeča nit, ki jih povezuje, je rast fanta ali dekleta na podlagi Baden Powell-ove metode v zrelo osebnost. Ta metoda, katere cilj je zarisana v

obljubi, zakonih in molitvi, se osredotoči na osebo, glede na njegovo starostno obdobje.

Skupni začetek skavtskih srečanj je bil v Štandrežu 3. oktobra 1992. V veji VV so najprej sprejeli mladiče, katere so ogrnili s kožuhom (rumena ruta, ki predstavlja tisto dlako, ki se z doraščanjem spremeni), se med sabo igrali in se poslovili od tistih volčičev in volkuljic, ki so prestopili v vejo IV. Ravno tako so se od doraslih članov, ki so vstopili v noviciat, poslovili izvidniki in vodnice. Klan Roverjev in Popotnic pa je z obredom prestopa v klan sprejel v skupnost novince.

Skozi sezono so srečanja potekala po začrtanih programih posameznih vej, ki so bili sestavljeni na podlagi smernic občnega zbora in triletnega vzgojnega načrta. Veja VV je tedenska, sobotna srečanja, bodisi v Gorici (krdelo Sambhur - 15 članov) kot v Sovodnjah (krdelo Ankus - 11 članov), občasno popestrila z nedeljskimi »lovi«, na katerih so lovili plene. Volčiči

JOŽE ALEKSIJ MARKUŽA

Jesenska noč

Utihnilo
je murenčkov petje,
dež rahlo rosi
na trtne sadove,
od daleč oglašča se
klicanje sove.

Spomin
se v srcih budi
na bežeče tople dni,
na pesem veselo,
na srečne ljudi,
na hišo v bregu.

Jesenska noč
odeva naravo,
korak in šepet
v otožno skrivnost
daljnih
lesketajočih se zvezd.

in voljkuljice so bili razdeljeni na »mladiče«, ki so se pripravljali na oblubo, na volčiča-volkuljico »skale« in na volčiča-volkuljico »posvetovanja«, slednji zaradi njihove zrelosti in odgovornosti skrbijo za šestorico in pomagajo starejšim volkovom (voditelji) pri pripravi sestankov. Kriteriji, preko katerih je določena pripadnost eni ali drugi skupini, so predvsem odnos otroka do skupnosti in do nalog, ki jih prevzame v pogovoru z starejšim volkom. Poleg teh trenutkov je veja VV pripravila še dvodnevno zimovanje na Lokvah in seveda enotedenske počitnice na Mašunu (Ilirska Bistrica) konec julija. Pri slednjem so se VV spremenili v rdečkožce plemena Šuntokas in sedem dni preživeli v pristnem indijanskem življenju: lov na bizona, jahanje s konji, življenje v naravi, itd.

V veji VV so sestanki ravno tako potekali tedensko. V 1. četi (Gorica in Števerjan) je delovalo pet vodov (Števerjan: Medvedi, Gorica: Bobri, Gamsi, Pume in Sove, skupaj 35), v 2. pa šest vodov (Panterji in Taščice - Štandrež, Leopard in Mravlje - Sovodnje ob Soči ter Tigri in Fazanke - Doberdob; skupaj 42). Poleg teh sestankov so se vodniki vseh vodov srečevali na sestankih Rangers. Važni trenutki delovanja veje IV so bili: podvigi vodov, zimovanje, ki je potekalo v obliki šole za vodnike ter že običajno Jurjevanje (1. maj), na katerem novinci IV izrečejo skavtsko oblubo. Višek delovanja je bil seveda poletni tabor (udeležilo se ga je nad 70 fantov in deklet), ki je potekal sredi julija v Begunjah pri Cerknici. Osrednja tema tabora je bila odkrivanje korenin skavtizma, s tem da je bil tabor ambientiran v obleganem južnoafriškem mestu Mafeking (uspešno obramba je takrat vodil Baden Powell in iz opazovanja obnašanja mladih fantov, predvsem pri vzdrževanju vezi med branitelji, črpal veliko gradivo za svoje življenjsko delo — skavtska vzgoja). Tipičnost skavtske vzgoje v tej veji se deli na dve področji. Eno je delovanje voda, kot vesele družbe fan-

tov ali deklet, ki skupaj delajo pod vodnjem starejšega — vodnika (pri tem je uporabljena metoda podviga: vod se skupaj odloči, da bo nekaj naredil, naredi za to načrt, katerega pokaže voditelju, zbere za ta načrt vsa potrebna sredstva in ga izvede). Ta način dela je potekal v prvem delu skavtske sezone, medtem ko je bil drugi del posvečen pripravi na tabor. Drugo pa je osebno napredovanje izvidnika ali vodnice, to se pravi njegova rast, da je v odnosu na štirih temeljnih področjih obnašanja: odnos do Boga, odnos do bližnjega, odnos do samega sebe in odnos do narave. Namen napredovanja je pomagati mlademu, da uveljavi na teh področjih vse svoje talente in zavestno začenja sprejemati svoje pomanjkljivosti. To se lahko doseže z načinom dela, ki temelji na štiri ETAPAH: odkrivanje, odgovornost, specializacija in animacija. Etapa je značka, ki jo voditelj dodeli izvidniku ali vodnici na začetku leta, po pogovoru z njim. Ta spominja VV na cilje, ki si jih je zastavil. Prav podelitev etap je bila tudi eden izmed pomembnejših trenutkov na letošnjem poletnem taboru IV.

Veja Roverjev in Popotnic je bila v prejšnji sezoni razdeljena na dve skupini — noviciat R/P (11 članov) in klan R/P (16 članov). Obe skupini sta se ločeno srečevali na tedenskih sestankih, občasno pa so bila tudi skupna srečanja. Skozi leto so se, poleg tedenskih srečanj, zvrstili dvodnevni »izhodi«, praznovanje rojstnih dni in zimska potovalna tabora — za noviciat je ta potekal skozi Trnovski gozd, medtem ko je klan svojo zimsko turo opravil od Bohinja, ob Bohinjskem Vintgarju (skozi ni bilo mogoče zaradi poledenele steze), do Jesenic, kjer se je srečal s jeseniškimi skavti, skupaj z njimi so drsali na ledu in pomagali po raznih domovih. Pozneje je klan, ob pustovanju in Dnevu spomina (posvečenega spominu na rojstvo Baden Powell-a) pripravil skupno pustno zabavo za noviciat in jeseniške skavte ter poldnevni orientacijski pohod.

Noviciat R/P je imel glavno temo zave-

stno, osebno odločanje za skavtizem. To se je začelo z obredom sprejema v noviciat, pri katerem si je vsak zastavil za naloge, da v teku enega leta preveri pomen skavtizma v lastnem življenju in si kot dokaz obveze snel lastno skavtsko ruto (simbol obljube). V teku leta je ta skupina fantov in deklet preko predavanj, pogovorov, »izhodov« v naravo, duhovnih obnov na zimovanju, ter treh temeljnih načel R/P — *Pot, Skupnost in Služba* — iskala razloge za nadaljevanje skavtske poti. Višek tega iskanja je bil gotovo poletni potovalni tabor (poimenovan »PO PO TA«) skozi Kočevski gozd, tema katerega je bila *Sprava* na vseh področjih osebe, tako na narodno-družbeni razsežnosti, z obiskom Kočevskega roga in Baze 20, pa kot tudi osebni, notranji. Poleg tega je to desetdnevno bivanje v naravi popestrila tudi služba na dolenskih kmetijah in pa še najbolj to, da sta se tabora prvič

udeležila dva noviciata, goriški in tržaški.

Klan R/P je, poleg že zgoraj omenjenih trenutkov, posvetil letošnjo sezono poglobitvi odnosov v skupnosti. Veliko je bilo globokih trenutkov, predvsem ob Odhodu starejših članov. Ta trenutek je za klan izredne važnosti, ker gre za važnejšo odločitev posameznika, ki zaupa celi skupnosti spoznanje o zaključenosti poti znotraj klana ter njegov izstop iz nje. To je predvsem trenutek osebne resnice za tistega, ki zapusti klan, kajti on lahko zaprosi za Odhod, ko se prepozna v treh temeljnih odločitvah: krščanska (življenje po Evangeliju), skavtska (življenje po vrednotah, ki jih posreduje skavtizem) in družbenopolitična (biti aktiven člen družbe, na področju, kjer posameznik spozna lastno poklicanost). Lahko pa izstopi brez Odhoda, če spozna da skavtizem ni njegova pot ali pa, da se ne prepozna v treh temeljnih odločitvah.

MARA PETAROS

Skavtsko delovanje v letu 1992/93 na Tržaškem

V šolskem letu 1992/93 je bilo skavtsko delovanje precej razvejano in raznoliko. Skavtske skupine so delovale skoraj v vseh občinah tržaške pokrajine, žal pa ni nobene skupine v zgoniški in v miljski občini. Posebno pereč problem predstavlja že skoraj kronično pomajkanje voditeljev, saj se starejši umikajo, mlajših, ki bi jih nadomestili, pa ni. Da bi lahko, kar čim več skavtov imelo primerno strokovno podlago pri svoji službi, je vodstvo Slovenske zamejske organizacije pripravilo taborno šolo za voditelje.

Minulo skavtsko leto se je začelo z občnim zborom, ki predstavlja za Slovensko skavtsko organizacijo važen mejnik, saj je to trenutek, ko voditelji preverijo opravljeno delo in si postavijo smernice za bodoče delovanje. Prisotni voditelji so ocenili delovanje v veji volčičev in veveric, ter izvajanja programa Steza '91, ki

je namenjen izvidnikom in vodnicam. V skladu s programom Steza '91 je bilo delovanje različno od vasi do vasi, saj se skuša delovanje čim bolj približati okolju, v katerem vod deluje. Največ pozornosti so na letošnjem občnem zboru posvetili veji roverjev in popotnic. V tej veji so mladi fantje in dekleta, ki se pripravljajo na bolj odgovorno službo v korist bližnjemu, bodisi kot bodoči voditelji bodisi kot odgovorni člani naše narodnostne skupnosti.

Po občnem zboru so skupine delovale po programu, ki so ga načrtali posamezni voditelji glede na specifične potrebe skupine in kraja, kjer skupina deluje. Še pred zimo so se mnogi podali na kak izlet na Kras in izkoriščali lepe popoldneve za delo v naravi. Prvo bolj množično srečanje je bilo 8. novembra, ko so izvidniki in vodnice ter klani sodelovali pri

zahvalni maši v cerkvi sv. Justa. Pred tem so se zbrali v kapelici na ul. Risorta, da bi se skupaj spomnili bratov in sester, ki so že pri Gospodu.

Delovanje je letos potekalo bolj krajevno. Vsekakor pa ne smemo pozabiti na proslavo ob 40-letnici skavtizma na Tržaškem, ki so jo pripravili skavti iz Brega. Na proslavi so sodelovali vsi breški skavti in skavtinje, ki so pripravili zanimivo srečanje za vse bivše skavte in skavtinje, obenem pa namenili izkupiček proslave hrvaškim beguncem.

Pred božičem so lahko vsi skavti in skavtinje sodelovali pri duhovni pripravi na Jezusovo rojstvo. Volčiči in veverice so se zbrali na ulici Risorta in skupaj s svojimi voditelji risali in peli; srečanje je vodil g. Martin Lisec, ki so ga najmlajši že poznali s tabora. Izvidniki in vodnice so pripravili 5 božičnih srečanj, ki so jih vodili župniki krajev, kjer skupine delujejo. Tudi za starejše je bilo poskrbljeno. Voditelji so se zbrali na Repentabru, mlajši pa so odšli na dvodnevno srečanje v Brezovico pri Ljubljani.

Božične počitnice so v veji izvidnikov in vodnic izkoristili tudi za tečaj za vodnike. Veliko skavtov in skavtinj se je udeležilo zimskih počitnic v Srednji vasi pri Bohinju, ki ga je že 12. zapored organiziral g. Tone Bedenčič. Take počitnice so med mlajšimi in starejšimi skavti zelo priljubljene, saj združujejo zabavo s koristnim.

V januarju in februarju se je delo nadaljevalo po vodih in šestoricah; med bistvenimi dogodki moramo omeniti veliko orientacijsko igro ob dnevu spomina (22. februarja), ki smo jo priredili v okolici Križa in pustovanje, ki je bilo 20. februarja v župnijski dvorani v Nabrežini. Ne smemo prezreti delovanja posameznih skupin, ki je bilo vidno predvsem v vaseh, kjer le-te delujejo. Vsaka četa je izvedla več podvigov. Nekateri podvigi so bili bolj uspešni, nekateri manj, vsakakor pa so se vse skupine potrudile po svojih močeh: naj omenimo le na katere podvige: sre-

čanje med slovenskimi in italijanskimi skavti iz četrte čete (Sv. Ivan in Rojan), podvig o naravi, ki so ga izpeljali v drugi četi itd.

V zimskih mesecih so skavti in skavtinje v sodelovanju s taborniki rodu Modrega Vala organizirali razstavo o skavtih in gozdoznikih na Slovenskem. Razstava je bila dobro obiskana, saj so ogled vodili dobro pripravljene skavtski voditelji. Obisk razstave je bil možen pred vsako predstavo, skavtski voditelji pa so se izkazali kot dobri vodiči.

Pred Veliko nočjo so se skavti in skavtinje spet zbrali, da bi se pripravili na največji krščanski praznik. Tudi tokrat je organizacija pripravila vrsto srečanj za svoje člane. Posebno pozornost pa velja posvetiti skavskemu križevemu potu, ki se ga vsako leto udeleži veliko število mladih. Veja izvidnikov in vodnic se je tokrat odločila za pripravo na Veliko noč po posameznih četah, ki so to srečanje pripravile ločeno po župnijah. Volčiči in veverice pa so tokrat spoznavali Jezusovo trpljenje preko orientacijske igre, ki se je odvijala na Repentabru in se zaključila z Velikonočnim slavljem.

Poseben dogodek v letošnjem delovanju pa je bila INDABA: to je skavtsko srečanje, ki so ga skupno priredile vse skavtske organizacije za slovenske in italijanske skavte iz Trsta. Naši skavti so skupaj z italijanskimi vrstniki obiskali razne skavtske sedeže po mestu, se učili novih plesov in pesmi ter spoznavali vrstnike druge narodnosti. Srečanje je bilo vsekakor pozitivno, predvsem glede gradnje sožitja.

Največji skavtski praznik, to je jurjevanje, so skavti in skavtinje praznovali 25. aprila v Mačkoljah. Tudi letos so sprejeli v svoje vrste veliko novih članov in članic, ki so se na ta dan pripravljali skozi celo leto. Vreme jim je bilo zelo naklonjeno, tako da so lahko v celoti izvedli program in popoldanske igre, ki so jih za vsako starostno vejo posebej pripravili skrbni voditelji. Program so zaključili z

zanimivim tabornim ognjem. Jurjevanje so voditelji združili tudi s prenočevanjem, ki so ga priredili za vsako starostno vejo posebej. Tako so lahko novinci videli, kaj pomeni spati v šotorih in kaj se sploh počne na krajšem skavtskem taboru.

Novinci in novinke iz tretjega stega so se ob priliki prvomajskih počitnic podali na Goriško in se tam srečali z vrstniki z Goriškega. Skupno so se podali na dvodnevni challenge po doberdobskem Krasu, se spoznavali in pridobili veliko novih izkušenj.

Po Jurjevanju so se pričele priprave na poletne tabore. Letos so voditelji pripravili celo vrsto taborov, skupno osem po številu. Prvi so odšli na pot novinci in novinke Tretjega stega (Breg), ki so se udeležili skupnega potovalnega tabora za Trst in Gorico po Dolenjski. Ideja za skupni tabor se je porodila med dvodnevno igro, ki so jo ob prvem maju pripravili voditelji. Ker so se novinci med igro spoznali in zelo navdušili za skupno delovanje, so se po večkratnih srečanjih odločili za skupen tabor. Tabor je zares dobro uspel. Novinci so spoznavali Dolenjsko, se veliko naučili ter zabavali. Geslo tabora je bila sprava: med Slovenci (obisk Kočevskega brezna in Baze 20), med Trstom in Gorico, med soljudmi.

Takoj nato so odšli na tabor tudi vsi ostali novinci, ki so teden dni krožili po Kamniških Alpah. Konec julija so se podali na pot izvidniki in vodnice, ki so se letos razdelili v tri skupine. Prva skupina, ki so jo sestavljali izvidniki in vodnice druge čete so taborili pri Žužemberku (načelnik Mitja Ozbič), druga (prva in peta četa) se je utaborila v Brcah pri Ilirski Bistrici (načelnika Roberta Sulini in Jordan Pisani) in tretja (tretja in četrta četa) je postavila svoje šotore v Robanovem kotu v Logarski dolini (načelnika Elena Smotlak in Francesco Biancuzzi). Vsak tabor je pripravil svoj program, ki je odražal potrebe skupin in se prilagajal značilnostim kraja. Istočasno so se odpravili na potovalni tabor člani klana, ki so

se zadrževali na Kamniških vrhovih. Zadnji so odšli na pot volčiči in veverice, ki so postavili svoj tabor v Robanovem Kotu (načelnik Gorazd Bajc). Novost letošnjega leta je bil tabor »old stars« namenjen vsem skavtom, ki niso več aktivni v skavtski organizaciji, jim je pa še vedno blizu skavtski način življenja. Tabori so dobro uspeli, vsi udeleženci so se zadovoljni vrnili na svoje domove, saj so se na taboru naučili marsikaj novega. Posebno pa je pomembno, da so se učili življenja v skupnosti, voditelji so namreč ugotovili, da njihovim varovancem manjka predvsem življenje med njim enakimi, igra na prostem in prijetno vzdušje. Taborom je sledila taborna šola za voditelje in za vse, ki jih tako delo zanima. Odziv je bil zadovoljiv, udeleženci so spoznali veliko novega, predvsem pa pridobili na strokovnem znanju. Upati je, da se bodo udeleženci taborne šole dobro vključili v delovanje skavtske organizacije.

Prvo srečanje po taborih je, kot je že navada, sovpadalo z Marijansko procesijo na Opčinah. Voditelji so ob tej priliki nagradili najboljše skupine na taborih ter nakazali bodoči program.

Poleg vsega povedanega ne moremo mimo srečanj z drugimi skavtskimi organizacijami v Italiji, v Sloveniji in na Koroškem. Največkrat so se srečali vodi-

Tabor tržaških volčičev in veveric '93

telji iz Trsta in Gorice, ki so preverili bodoče skupno skavtsko delovanje.

Na koncu, a ne nazadnje, naj še pove-
mo, da je tudi letos izšlo osem števil-
skavtskega glasila Jambor, ki izhaja že
22. let in ni le uporaben priročnik za de-
lovanje med letom, ampak tudi dragocen
dokument o skavtskih aktivnostih med le-
tom, o čemer redno poroča.

Iz vsega povedanega izhaja, da je bilo
delovno leto 1991/92 zelo uspešno.

BRUNA PERTOT

Ivančkova pesem

Vedno je bil užaljen, ko ga je mati pu-
ščala v varstvo sosedu in odhajala v slu-
žbo. Dolgo potem, ko je odšla, se je delal,
kot da je mati doma. To je bila posebna
igra: klical jo je in ji kaj razlagal, nato je
dejal: »Saj vem, da mi nočeš odgovoriti.
Čakaj, boš že videla!«

Tako je vselej pričakal večer, ko mu je
gospa, ki je vedno kukala skozi okno na
ulico, naznanila: »Prihaja.«

Takrat je dobesedno ponorel od sreče,
kar je kazal na vse mogoče načine. Bil je
val in vrtinec, ki mu mati, utrujena od de-
la, ni bila kos. Navadno je zlezal v torbo
z nakupi in se polastil sadeža ali zelenjave,
kar je pač prišlo najprej pod prste in
pričel gristi.

»Počakaj, oprati morava!«

»Ne. Ne. Ne,« je tekal po kuhinji in gri-
zel. V neizmernih in modrih očeh mu je
iz dneva v dan naraščala gosta in izpra-
šujoča zavest bivanja. Večer ni bil samo
čas maminega povratka, je bil tudi čas
drobnih daril in čas obljub in čas terjat-
ve tistih, ki so ostajale neizpolnjene.

»Kdaj bova šla pogledat, kako rastejo
hruške? Mamaaa!« In mama je bila v tre-
nutku neznansko bolj utrujena, kot prej,
ne le, ker je težko delala od ranega jutra,
temveč ker je delala vedno preveč, ker je
njen otrok prišel v peto leto, ne da bi ga
kdaj sploh kam peljala, ker je bil njegov

oče daleč, tako zelo daleč z družino, ki si
jo je izbral namesto niju.

»Staviva, da pojdeva v nedeljo?«

»Staviva sto milijono lir?«

»Mama, stavviva?« je ponovil in sto-
pil na stol, da bi ji videl bolje v oči.

»Prav, sin. Staviva,« ga je pogledala na-
ravnost v oči. »Veš, da take stave pač ne
morem izgubiti.« Nato sta se smejala do
solz in na vse grlo, ker jima je bila dana
milost smeha, ki ima moč uničiti vse
hudo.

Ko pa je pripravljala večerjo, se je spo-
mnila, da je pravzaprav pomlad in da
hrušk ne bo na drevesih.

»Nič zato,« si je popravila lase. »Sko-
raj bo moral iti v šolo, pa je drevo in ži-
val in zemljo videl samo na ekranu,
medtem ko so drugi otroci zdaj na smu-
čanju, zdaj na letovanju,« je v grlu začu-
tila debel voz, ki ga ni mogla požreti.

»V nedeljo pojdeva na Kras,« je pove-
dala gospe Mariji, ki se je pojavila v ok-
viru vrat. To je povedala, kot bi šlo za
dolgo in važno potovanje. In tako je za ni-
ju, mamo in sina, resnično bilo.

Ob vsakem koraku sta se smejala in se
radostila, drug drugega opozarjala zdaj
na to, zdaj na ono malenkost, ona se niti
za trenutek ni spomnila na nepomita tla
in nepospravljeno stanovanje.

Zaslišala sta zvonjenje in šla za njim.
Pristala sta v stari in vlažni cerkvi in bi-
la pri maši. Mama je pela na vse grlo, ker
je bila srečna in, ker je vsa cerkev pela.

Ko so se po maši ljudje izgubili po ko-
lovozih in borjačih, je splezal na velik
oreh, preskakoval iz veje na vejo, kot žo-
gica, kot da se je rodil in zrastel tam v ti-
sti krošnji, ki je risala svojo mehko
podobo na pomladno nebo in ji ni bilo vi-
deti konca.

»Ivanček, Ivan!« ga je klicala vsa pre-
strašena.

»Če padeš... te bom morala pobirati z
vedrom! Dol se mi spravi!« On pa je krik-
nil z vso sapo, kar je je imel in zakrilil z
obema rokama: »Mamaaa, padamm.«
Nato se je zasmel.

Ker mu ni odgovorila, ga je prešinilo, da je mamo verjetno prestrašil in da je zato huda.

»Mama...«

»Dol se mi spravi. In to takoj!«

»Da, mama,« je bil v dveh minutah že na tleh in si z ustnicami sesal olupljeno dlan.

Na gmajni je hotel pokusiti kepico zemlje.

»Izpljuni, fuj«, ga je tresla. On pa je požrl.

»Je dobra, kaj, povej, je dobra,« ga je tresla dalje, ker ni vedela, kaj bi.

»Je. Je dobra,« je povedal. »Ni ne sladka, niti grenka. Je ravno prava. Prav nič mi ne bo škodila in prav nič me ne bo bolel trebuh.«

Jeza jo je že minevala in zasmilil se ji je v dno srca.

Počasi sta prispela na rob planote, kjer se jima je odprl pogled na morje. Sedla sta na travo in pospravila, kar sta bila prinesla s seboj za kosilo.

Na poti, ki je vodila strmo nad morjem, sta nato hodila skozi rjave in dišeče oblake. »Poglej, mama, gori.«

»Ne. Ne gori.«

»Ne gori? Kaj pa je to?« je gledal v zrak.

»Ne vem.«

Prav blizu ceste se je sklanjal prileten gospod, s palico in z belim klobučkom na glavi. Iz bodečega grma je izvlekel dolgo zeleno paličico in jo zložil k ostalim v šopek.

»Kaj je?« ga je pogledal od nog do glave in pokazal s palico v nebo. »Bori gre-do v svate!«

»V svate?«

»Da. Poročili se bodo.«

»Si slišala, mama!! Bori se bodo poročili. In kdaj?«

Potem je neznanec razlagal o borovi svatbi, o cvetnem prahu in vetru, ki pride v svate za pričo. Ivan ga je poslušal in se ni nehal čuditi. A mama se je poslovila in ga vlekla za rokav. V levici je nosila

tanek šopek špargljev, ki jih jima je neznanec poklonil.

»Mama, govoril je kakor učitelj na ekranu.«

»Ah, meni se je zdel prismojen in, kot da ga trka luna.«

»Jaz sem pa prepričan, da je učenjak. Morda tudi pesnik.«

»Potem sta se našla«, je hotela malo tišine.

A že je bil daleč pred njo in ji zlagal v torbico krpice mahu, storže s pinoli, rastlinice in korenine. S tem bogastvom sta pozno zvečer priromala v svojo tesno mestno uličico. Soseđa gospa Marija si je vsak košček posebej ogledala, ga skoraj božala in ga vonjala.

»Tudi špargelj smo imeli, ko sem bila približno taka, kot on. Tule ob vratih je rastel in tu se je tedaj razprostiralo dvorišče«, je pokazala na ulico.

»Neee«, sta rekla oba v zateglem začudenju.

»Kako da ne! Pa sva ostala jaz in murva. Od vsega, samo jaz in ona.«

Ivan in mama sta legla in srce jima ni bilo več lahko, kot prej.

Od tistega dne pa sta odhajala v predmestje, če sta le mogla. Ivanovi sošolci so zbirali znamke, nalepke in školjke. On pa, Bog se nas usmili, pričel je zbirati semena, čeravno je dobro vedel, da ne bodo nikoli vzklila.

»Ne vidite?« je rekla gospa Marija mami, ki se je razburjala nad lončki in stekleničkami in zavitki.

»Rojen je za zemljo. Zemlja pa je bila narejena zanj in za vse, ki so njemu podobni.«

Ko ju je gospa Marija zapustila, je bil Ivan že tako velik, da ni več potreboval varstva in tam gor, na koncu planote jima je zapisala majhno hišico s krpo zemlje, ki jo je bila sama dobila po stari teti in je ni bila nikoli prej omenila.

Majhna je bila krpa, toda iz nje se je dvigala pesem zemlje, ki je bila tudi Ivančkova pesem, ki bi brez nje ne mogel živeti.

Iz verskega dogajanja

Novi katekizem katoliške Cerkve (Stanko Gerjolj)	29
Wolfov simpozij v Rimu (Lojze Škerl)	35
Duhovska zveza (Lojze Škerl)	35
Bisernomašniško slavje v Benečiji (Drago Štoka)	38
Kapucin Janez Svetokriški 1646-1714 (Štefan Kožuh)	40
500-letnica cerkve sv. Kvirina v Špetru (Giorgio Banchig)	45
Nekaj utrinkov iz Brazilije (Damjan Hlede)	47

Dogodki - razprave - pričevanja

Goriška Mohorjeva družba v zadnjem letu (Odbor GMD)	49
Spomini na tržaškega škofa msgr. Alojzija Fogarja (Janko Jež)	52
Celjska Mohorjeva družba 1992/93 (H. Žveglič)	60
Slovenski srednjeveški denar (Andrej Štekar)	61
Celovška Mohorjeva družba v zadnjem letu (Anton Koren)	67
Orgle, lestenci in križev pot (Jože Kunčič)	71
Slovenski narodni tabori (S. Čuk)	74
Proseška pečina (Matejka Bukavec)	82
»Neznani Slavko« v zaporih Udbe (Ivo Jevnikar)	83
Slovensko karitativno društvo v Trstu SLOKAD (Ondina Pečar)	90
Ali je bilo komu Svetogorsko slavje (1951) v napoto? (Vlasta Tul)	94
Češpa (Jožko Šavli)	104
Kratek zgodovinski pogled na kamnolome v kraškem Dolu (Miloš Čotar)	106
Možgani in sreča (Giorgio Giannini)	114
Poletni esej (Jurij Paljk)	117

Evropa - Furlanija-Julijska krajina

Evropa: Slovenci in Slovenija (Andrej Bratuž)	121
Nova zakonska določila o vinogradništvu v F-Jk (M.T.)	123
Ob deželnih in pokrajinskih volitvah 1993 v F-Jk (Alojz Tul)	128

Spominski zapisi in obletnice

Duhovnik Stanko Premrl (K.H.)	133
Duhovnik Jožko Benedetič (Božo Rustja)	134
Ljubka Šorli - pesnica (Kazimir Humar)	136
V spomin dr. Pavletu Zablatniku (M.T.)	139
Poslovali so se (Martin Jevnikar)	141
Pedagog dr. Vinko Brumen (Martin Jevnikar)	146
Pevovodja dr. Julij Savelli (Martin Jevnikar)	147
Ivo Bric - ob 50. letnici ustrelitve (J.K.)	149
Ob 50. letnici smrti dr. Janka Kralja (Tomaž Simčič)	154
V spomin na A. Resa - ob stoletnici rojstva (M. Tavčar)	156
Anton Jobst ob stoletnici rojstva (Z. Harej)	161
Manj znani Gregorčič (Lojzka Bratuž)	163

Glasbena dejavnost

30 let Zveze cerkvenih pevskih zborov v Trstu (Zorko Harej)	166
Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel v Gorici 1992-93 (cb)	168

Prosvetno delo in skavtizem

Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1992/93 (Valentina Humar)	170
Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1992/93 (L.P. - M.M.)	176
SZSO - SGS v sezoni 1992/93 (Julijan Čavdek)	183
Skavtsko delovanje na Tržaškem v letu 1992/93 (Mara Petaros)	185

Pripovedni spis

Ivančkova pesem (Bruna Pertot)	188
--------------------------------	-----

Pesmi

Samota (Ivan Tavčar)	48
Slovenska beseda (Jože Aleksij Markuža)	53
Božič 1962 (Albin Kjuder)	93
Spev (Albin Kjuder)	93
Naših zim pomlad (Vladimir Kos)	120
Na dnu najine zakladnice (Vladimir Kos)	127
Vzpon (Ivan Tavčar)	143
Morda nas je sram, da smo lačni (Vladimir Kos)	162
Jesenska noč (Jože Aleksij Markuža)	183

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1994

1. **Koledar 1994**
2. **Ko se vračajo delfini** (Bruna Pertot)
3. **Možje s Snowy-ja** (Ivan Kobal)
4. **PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON**
19. snopič (2. dodatni snopič)
5. **iz zbirke NAŠE KORENINE: ALEKSANDRIJKE**
(Dorica Makuc)

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

Riva Piazzutta, 18

34170 GORICA - GORIZIA

Italia - Italy (Evrope)

